

CONSTANTIN PARFENE

CALEIDOSCOPE

MEMORIALISTIC - EPISTOLAR

Vol. II

Editura SFERA

CONSTANTIN PARFENE

**CALEIDOSCOP
MEMORIALISTIC – EPISTOLAR**

Redactor: Serghei Coloșenco
Corectura: Constantin Parfene
Tehnoredactare: ing. E. Moisii
Bogdan Artene

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PARFENE, CONSTANTIN

Caleidoscop memorialistic-epistolar / Constantin Parfene -

Bârlad: Sfera, 2004

vol.

ISBN (10) 973-8399-51-3

Vol. 2 - 2006. – ISBN (10) 973-8399-82-3;

ISBN (13) 978-973-8399-82-2

821.135.1-94

**Volum apărut sub egida :
ACADEMIEI BÂRLĂDENE**

CONSTANTIN PARFENE

**CALEIDOSCOP
MEMORIALISTIC – EPISTOLAR**

VOLUMUL II

**BĂRLAD
2006**

Dialoguri epistolare

Dialog epistolar cu Demostene Botez

In anii profesoratului la Bârlad, mă simțeam, adeseori, copleșit de nenumăratele acțiuni impuse de oficialitățile „de partid și de stat” cadrelor didactice. Aproape că nu mai dispuneam, în timpul unei zile, de nici un pic de timp liber, pentru viața intimă de familie, pentru lectură și destindere sufletească. Ziua începea cu orele de curs și continua cu felurite ședințe, pe diferite „linii”, în care se dădeau „directive”, „sarcini” extrașcolare, în care eram criticați, pentru că atitudinea oficialilor vremii era aceea a permanentei nemulțumiri față de activitatea cadrelor didactice. Pentru lectură, studiu și scris îmi foloseam o bună parte din orele nopților. Acest mod de viață n-a rămas fără urme neplăcute, în starea mea fizică (ulcer, calculoaze renale, hipertensiune etc.). Eram însă tânăr și credeam, nezdruccinat, în șanse mai bune. Și acestea nu încetau să apară, dar cum apăreau, tot așa de repede se încețoșau și dispăreau. Eu însă perseveram în a mă informa în domeniul specialității mele, în a mă exersa pe tărâm publicistic. Și această perseverență nu s-a dovedit, pînă la urmă, chiar zadarnică, în ceea ce mă privește. Am ajuns la părerea că tot ceea ce s-ar putea considera „joc al întâmplărilor”, în viața mea, a fost, de fapt, rezultatul strădaniilor de a fi consecvent cu mine însumi, cu ceea ce am crezut, așa cum mă învățasera unii din profesorii mei de liceu și de universitate. Nimic nu-ți vine de-a gata, fără strădanii!

În una din ternele zile ale vieții de provincie, pe strada M. Kogălniceanu fiind, în drum spre Colegiul „Codreanu”, mă întîlnesc cu profesorul Grigore Ionescu, directorul acestei școli, care-mi spune să trec pe la cabinetul său, că are să-mi dea un plic, aflat de vreo două săptămîni într-un sertar. „- De la cine?”, întreb eu. „- De la Demostene Botez”, mi se răspunde. Am rămas surprins. Ce are să-mi comunice mie, un profesor de provincie, scriitorul Demostene Botez, gîndeam în sine. Prin anii 1968 – 1971, el era directorul revistei **Viața Românească**, membru al Academiei Române, poet consacrat, de real talent. Îi

cunoșteam o bună parte din creația poetică și îi apreciam, în special, poeziile de dinainte de instalarea comunismului, poezii **adevărate**, în multe din ele cu vizibile note simboliste, oricum, poezii în care trebuie căutat timbrul personal al poetului (a se vedea versurile din volumele **Munții**, 1948; **Floarea pământului**, 1920; **Povestea omului**, 1923; **Zilele vieții**, 1927; **Cuvinte de dincolo**, 1934). Din ce a scris, după 1950, rămân ca inegalabile cele două volume de **Memorii** (1970, 1973). Știam că s-a format la școlile de prestigiu din Iași și, ca scriitor, la școala literară a **Vieții Românești** (în perioada când mentorul acesteia era G. Ibrăileanu).

Am deschis, febril, plicul. Ce mi se comunica? Propunerea de a deveni colaborator al revistei pe care o conducea. De acum încolo, las relatarea „poveștii” relațiilor pe tărâm literar cu acest moldovean cald la suflet, în seama corespondenței cu el, întinsă pe aproape doi ani și pe care o reproduc, selectiv.

20 Martie 1969

Stimate domule profesor,

*Am citit cu deosebit interes articolul Dv. din **România Literară**, anul II, nr. 7 în care am găsit pe lângă o serioasă pregătire și un dar excepțional de exprimare cu foarte multe nuanțe și intenții ce fișnesc uneori dintr-un simplu adjectiv.*

Ca Director al revistei „Viața Românească” m-ar interesa colaborarea Dv. Dacă nu aveți nimic de obiectat, aș dori să-mi comunicați ce probleme vă preocupă din cele literare, spre a-mi da seama apoi ce ne-ar interesa.

Am putea să aranjăm o colaborare mai susținută la rubrica recenziilor asupra cărților pe care le citiți. Pentru asta ar trebui să știu dinainte, pentru a nu angaja lucrarea la un alt coleg.

Gîndiți-vă și Dv. cum s-ar putea face mai bine și mai practic.

Cu stimă,

Demostene Botez

str. Rahmaninov 27 A

Bloc I, ap. 30

La data de 28 martie 1969, am răspuns invitației făcute de poet, mărturisindu-i bucuria pricinuită de gestul său de a mă onora cu propunerea colaborării la prestigioasa revistă pe care o conducea. Totodată, îl informam despre preocupările mele publicistice, despre ceea ce aș putea scrie (autori, cărți, probleme de literatură etc.). Am primit imediat răspunsul.

30 Martie 1969

Stimate domnule profesor,

Mi-am închipuit că autorul articolului din „România Literară” nu e un începător în ale scrisului și nici un amator ocazional care face exerciții de gândire.

De aceea lucrările ce ați binevoit a-mi trimite nu m-au surprins decât prin acuitatea cu care am bănuir că ce am presupus dincolo de acel articol.

Vă mulțumesc mult pentru trimiterea lucrărilor. Vă rog să-mi scrieți ce anume trebuie să vă restitui din ele, fiindcă în cazul în care ați avut un singur exemplar, nu vreau să vă lipsesc de el. Eu știu ce înseamnă asta.

Ceea ce am relevat la Dv. a fost tocmai claritatea gândirii și a expresiei. Sunt obsedat pînă la nebunie de vorbirea „pe radical” a celor care vor să sperie lumea cu „cultura” lor. Aici, deci, cum ați spus, ne potrivim de minune. Sînt, așadar, condiții pentru colaborarea pe care am inițiat-o.

Să răspund acum, sistematic, la celelalte chestiuni:

1) În ce privește scrisorile inedite ale lui V.I. Popa (fostul meu tovarăș de Liceu Internat, – doar cu un an în urma mea) pentru a mă pronunța ar trebui să am o copie ca să apreciez interesul conținutului lor. Mentalitățile s-au schimbat de atunci, colosal. Nu aș voi să prezint ceva desuet, nici să am în considerare numai dragostea pe care amîndoi o avem pentru autorul lor. Pe urmă nu aș vroi să am de-a face cu fratele lui de la Iași, care e un temperament cam dificil.

Dacă socoți că această ultimă teamă a mea este doar o reminiscență personală neplăcută a unor întâmplări din trecut, cred că manuscrisul cu privire la regie și scenografie a spectacolelor de amatori ar putea să mă intereseze. Dar, dificultatea e că iarăși ar trebui să-l citesc întîi pentru a mă putea pronunța.

2) Mă interesează colaborarea Dv. la note pe marginea cărților. Cu privire la paginile de proză ale lui I. Barbu am angajat deja materialul. Despre Fănuș Neagu și I. Minulescu ne-ar interesa. Alăturat vă sugerez și alți autori, bineînțeles, dacă ei vă interesează.

3) Aplaud propunerea de colaborare la Miscellanea dar nu numai pe teme didactice. Aici e loc pentru orice idei, orice adnotații legate de orice problemă literară sau opinii din reviste.

4) Pentru cărți noi, v-am indica deocamdată cele din lista alăturată și cele ce vor urma pe măsura apariției cărților. Vă rog însă ca, de îndată ce primiți listele noastre succesive, să ne scrieți la ce anume v-ați oprit, pentru a ști că, pentru rest, să apelăm la alt colaborator. Responsabila în redacție este Eugenia Tudor.

Recenzia, după rigorile ce ni le impune spațiul revistei și dorința de a semna cît mai multe cărți, trebuie să aibă între 1 – 4 pagini la mașină, admițînd excepții unde e cazul.

Din păcate G. Oprescu nu mă interesează de cînd cu entuziasmul egal cu care l-a distrus și apoi l-a sanctificat pe Brîncuși, după cum a bătut vîntul. În cazul acesta prefer vîntul ca fenomen al naturii. Cartea lui Pavelcu mi se pare puțin alături de literatură și Uniunea îmi spune că revista e a ei și deci să mă ocup de literatură, cu toate că eu mă străduiesc să fac din ea o revistă de cultură generală. N. Iorga ne-ar interesa.

Cu timpul, se va roda sistemul nostru de lucru și experiența îl va îmbogăți. Citind Viața Românească de mult, veți vedea ușor ce gîndim noi și ce așteptăm de la Dv. Casa noastră e și a Dv.

Noroc în casă nouă.

Cu multă stimă

Demostene Botez

P.S. Lucrările publicate de filiala Academiei din Iași au avut o difuzare mai largă, sau numai una „documentară”, în arhivele academiei? Căci, de pildă, V.I. Popa și revistele „Florile Dalbe” și „Graiul nostru”, cred că l-aș putea publica.

Păcat că Titus Popovici a trecut... la istorie literară, – altfel studiul stilului lui e foarte interesant. Totuși s-ar putea publica după ce îl citim, dacă broșura n-a fost difuzată.

Demostene Botez

*Cu data de 5.IV.1969, am răspuns, trimițînd, printre altele, cîteva însemnări critice pe marginea articolului **Două cuvinte despre stil și stilistică**, de E. Simion (pentru **Miscellanea**) și note despre stilul istoricului literar N. Iorga.*

Peste cîteva săptămîni am primit scrisoarea de răspuns:

28 Aprilie 1969

Stimate domnule profesor,

Vă mulțumesc mult pentru promptitudinea cu care ați binevoit a răspunde cererilor mele.

Am primit cele 2 materiale trimise și vor apărea în nr. 6/1969 (noi dăm materialul la editură cu 2 luni înainte!). E însă de două ori aceeași semnătură. Voi vedea ce fac. Poate că, dacă și Dv. vedeți pentru viitor o colaborare bogată la fiecare număr ar fi bine ca pentru unele din articole să vă gîndiți la un pseudonim. Sau poate preferați inițialele?

Cu ceilalți doi autori propuși de mine pentru recenzare, ce doriți să faceți? Dacă nu vă interesează, să-mi scrieți ca să pot însărcina pe altcineva.

Lucrările trimise mi-au plăcut mult și mi-au confirmat aprecierea mea inițială. Aș vroi numai să cunoașteți că noi preferăm termeni mai blânzi în critică, socotind că argumentele sunt cea mai tare măciucă. Mai ales că mulți sînt și colaboratorii noștri obișnuiți. Asta nu înseamnă că vreau să impietez în fond asupra opiniei Dv., ci numai, pe cît posibil să evitați expresiile prea tari. Știu că asta ia piperul stilistic dar speța asta e foarte irascibilă; supărarea ei duce la un refuz de colaborare și deci la îngustarea cercului nostru de colaboratori.

Mi-am îngăduit să vă spun asta pentru a putea intra în tonul și ținuta revistei.

În prima Dv. scrisoare vorbeați și de alte colaborări. Le aștept cu interes.

Răspunsul acesta al meu vă vine poate cu întârziere față de ceea ce s-ar fi cuvenit, dar am avut și mai am dificultăți cu sănătatea.

Cînd treceți vreodată prin București, mi-ar plăcea să vă cunosc și personal.

Cu toată stima

Demostene Botez

Iată scrisoarea mea de răspuns:

Bârlad,

2 mai 1969

Stimate maestre,

Am primit, cu bucurie, ultima Dv. scrisoare prin care mi-ați anunțat reușita la examen. Vă mulțumesc pentru amabilitatea și considerația arătată.

Am citit cu maximă receptivitate sugestiile privind tonul și ținuta revistei. În colaborările viitoare, voi ține cont de ele.

Dacă în articolul privitor la E. Simion sînt expresii mai tari, nu am nimic împotrivă a fi atenuate, în redacție, acolo unde se va considera necesar. Acest articol poate fi semnat cu inițiale, sau cu vreun pseudonim găsit de redacție.

Din lista trimisă de Dv., anterior, voi mai scrie despre Ioan Grigorescu, Lupta cu somnul și Ben Corlaci, Poezii.

În zilele următoare, voi trimite articolul despre stilul lui N. Iorga din Istoria literaturilor române.

Vă asigur de întreaga mea recunoștință și stimă.

Constantin Parfene

27 mai 1969

Stimate domnule profesor,

Mulțumesc pentru articolul privitor la stilul lui Iorga care cuprinde o analiză minunată.

E firesc să fiți nerăbdător să vedeți începând a se realiza efectiv, în revistă, colaborarea Dv. Ea întârzie din cauza sistemului de lucru al tipografiei care izbutește de-abia în două luni să tipărească cele 200 de pagini, ceea ce înseamnă că noi dăm cu 2 luni și 5 zile înainte materialul fiecărui număr.

Vreau să vă scriu că „Două cuvinte despre...” va apare în nr. 6; Beniuc în nr. 7 și Iorga în nr. 8.

M-am gândit că nu e indicat să public câte 2 materiale într-un număr, unul din ele sub pseudonim. Tot ce scrieți trebuie să apară semnat cu numele Dv. ca să se impue cititorilor.

Aș dori ca aceste întârzieri specifice stilului de lucru al tipografiei să nu vă demobilizeze. Odată începută publicarea ea va continua număr de număr, așa că, de îndată ce mai scrieți ceva din cele promise, vă rog să-mi trimiteți.

Vă doresc sănătate și spor la muncă.

Cu deosebită prețuire,

Demostene Botez

10 Iunie 1969

Stimate domnule profesor,

Sper că ați primit scrisoarea mea cu programarea apariției materialelor ce mi-ați trimis. Vreau să vă reamintesc că mi-ați promis o recenzie lui Ben Corlaci și una lui Ion Grigorescu. S-ar putea să le am pînă la sfîrșitul lunii?

Dacă, poate, în cursul vacanței, treceți prin București, mi-ar face mare plăcere să vă cunosc și să stăm de vorbă.

Cu deosebită stimă,

Demostene Botez

Bârlad,

12 iunie 1969

Stimate maestre,

Am primit ultimele Dv. scrisori. Am întârziat cu răspunsul, pentru că voiam să trimit, în același timp, și unul din materialele promise. Vă rog să mă judecați

cu toleranță, deoarece am fost antrenat în examenul de bacalaureat, ceea ce mi-a răpit mult din timpul liber.

Am isprăvit de citit volumul lui Ben Corlaci. Urmează să redactez recenzia, care, cel târziu până la 20 iunie, va fi la Dv. Voi încerca, până la 30 iunie, să scriu și despre Ioan Grigorescu.

În vara aceasta voi trece prin București și voi face totul pentru a vă cunoaște personal și a vă vorbi.

Al Dv. devotat,
Constantin Parfene

28 Iunie 1969

Stimate domnule profesor,

Mulțumesc pentru substanțialul articol despre Ben Corlaci, căruia i-am dat drumul la rubrica *Note pe marginea cărților*.

Mai aștept Ioan Grigorescu.

Întrucât ați cerut să vă indice ce anume alți autori ne-ar interesa, v-aș fi recunoscător dacă ne-ați recenza:

O. Păscăluță: 13 povestiri și
Vera Călin: Alegoria și esențele.

Cum vedeți vreau să am păreri valabile de la Dv. asupra unor scriitori și opere importante.

Vă rog să aveți în vedere că aceștia amândoi sînt colaboratori vechi ai revistei noastre.

Plec și eu în concediu la Olănești pe ziua de 1 Iulie, pentru 3 săptămîni, sau pe o lună, după vreme.

Vă doresc o vacanță plăcută.

Cu toată afecțiunea,
Demostene Botez

30 Iunie 1969

Stimate domnule profesor,

Au rămas la mine tăieturile din ziare pe care mi le-ți trimis. Nu era nevoie de ele pentru a ști cu cine am de-aface.

Întrucât cred că ele vă sunt necesare și desigur nu mai aveți un duplicat, vi le restitu.

Cu stimă,
Demostene Botez

În data de 14 august 1969 am trimis poetului o scrisoare în care îi mulțumeam pentru ajutorul dat, cu prilejul apariției nr. 6 al **Vieții Românești**, în care apărea primul articol din seria colaborării mele la această revistă. Totodată, îi comunicam faptul că, în vacanță, am trecut prin București, dar el fiind la Olănești, nu ne-am putut vedea.

15 August 1969

Stimate domnule profesor,

Așadar, eu cu vacanța am cam încheiat-o. De la 2 August sînt iarăși cu mintea plină de problemele redacției.

Ai văzut că articolele matala au început să apară și vor continua astfel în fiecare număr.

Pe cît mi-aduc aminte tot ce era vorbă să faceți, mi-ați trimis. Și sunt lucruri foarte bune.

Aș vroi acum să vă propun, dacă vă interesează, în continuare: Paul Cornea și Zamfir: „Gîndirea românească în epoca pașoptistă” și Sașa Pană: „Antologia literaturii române de avangardă”.

Aștept deci în această privință acordul sau refuzul matala asupra celor de sus, pentru a ști ce am de făcut și să vă fac, în loc, alte propuneri.

Cum vedeți, exploatarea omului de către om continuă. În zăpăceala plecării mele la Olănești am uitat să dau adresa matala la care să vă trimită banii. Ați primit? Dacă nu, să fac acuma ceea ce am omis. Iertare!

Cu afecțiune,

Demostene Botez

Am răspuns că accept să scriu despre cele două cărți menționate în scrisoarea de mai sus.

25.8.969

Stimate domnule profesor,

Scrisorile noastre s-au încrucișat pe drum. Ordinea lucrărilor aș prefera să fie:

1. Vera Călin
2. Paul Cornea
3. O. Păscăluță
4. Sașa Pană

Din cele primite unele vor apărea la „Note pe marginea cărților”. Eventual Vera Călin și Cornea la Cronica literară.

Am dat adresa la casierie și veți primi pentru materialul apărut, onorarul cuvenit, conform tarifului oficial al Comitetului de cultură.

*Sper să-l fi primit deja. De acum încolo va merge regulat.
Tare-mi pare rău că nu ne-am văzut!
Mulțumesc pentru prețiosul concurs.*

*Cu prietenie,
Demostene Botez*

18 Sept. 1969

Iubite domnule profesor,

Mulțumesc pentru manuscrisul trimis. După cum ai văzut ai devenit unul din stîlpîi „Vieții Românești”. Dacă aș avea în redacție 2 – 3 colegi afit de conștiincioși, pricepuți și harnici, ce revistă aș putea scoate!

Vă doresc un nou an școlar plăcut și nu prea obositor. Ruga asta este și egoistă și altruistă.

*Cu tot dragul,
Demostene Botez*

Bârlad, 9 oct. 1969

Stimate maestre,

Am primit ultimele dv. rînduri și vă mulțumesc pentru apreciere și urare. Trimit, acum, articolul despre Gîndirea românească în epoca pașoptistă a lui Paul Cornea și M. Zamfir.

Cercetînd niște publicații mai vechi, am dat de o poezie a dv., Parfum – cred că e din perioada începuturilor poetice – publicată în 1915, în Cronica Moldovei, revistă ce apărea la Bârlad, scoasă de prof. Ștefănescu. Au colaborat la ea și G. Bacovia, M. Săulescu, B. Fundoianu. Mie mi-a făcut o plăcere deosebită lectura acestei poezii, mai ales că se afla și într-o revistă care avea redacția în urbea mea.

*Aștept cu nerăbdare vacanța de iarnă, cînd sigur vă caut la București.
Vă dorește multă sănătate al Dv. sincer devotat,*

Constantin Parfene

24 oct. 1969

Iubite domnule profesor,

Mulțumesc foarte mult pentru frumoasa, adîncă și justa prezentare a cărții lui Paul Cornea și M. Zamfir.

Mai ai vreo comandă de la noi? Dacă nu, scrie-mi ca să știu ce vă mai pot ruga. Poate că vroiți să tratați o anumită problemă de literatură care vă frămîntă. Scrieți-mi despre ce este vorba, pentru ca eventual să apreciez oportunitatea publicării ei.

Nu-mi amintesc de poezia „Parfum” și nici de „Cronica Moldovei”. Trebuie să fie o poezie foarte proastă! Totuși, dacă nu e prea greu, copi-o să-mi știu păcatele tinereții.

Mă bucură perspectiva de a vă cunoaște.

Vă doresc spor la muncă și sănătate.

Schimbându-se normele de calcul ale colaborărilor, care au devenit mai meticuloase, nu s-au făcut la vreo 2 numere. Însă vor veni.

Toată afecțiunea,

Demostene Botez

27 oct. 1969

Stimate maestre,

Mă bucură că v-a plăcut ceea ce am scris – despre cartea lui Paul Cornea și M. Zamfir.

Invitația Dv. de a scrie și despre anumite probleme de literatură ce mă preocupă este foarte măgulitoare pentru mine. Voi răspunde favorabil, atunci când voi dispune și de o suficientă documentație, aici. Pe la noi, nu vin, în librării, toate noutățile editoriale și mi le procur foarte greu. Cine spune că, astăzi, în provincie, sînt condiții similare capitalei privind informarea intelectuală trăiește, probabil, cu 50 de ani în viitor!

Vă trimit, în copie, poezia Parfum, din „Cronica Moldovei”, nr. 1, 1915, p. 120 și nu trebuia să fiți îngrijorat, pentru că este o poezie gingașă și cuceritoare prin autenticitatea sentimentului. Când am citit-o, fulgerător, mi-au venit în minte versurile lui Arghezi din Să-ți-o sărut. În anume sens, Dv. îl anticipați.

Închei, exprimîndu-vă ceva din emoția cu care aștept momentul întîlnirii cu Dv.

Al Dv. devotat,

Constantin Parfene

Iată poezia Parfum, trimisă, în copie, autorului ei:

*Parfumul mînei tale delicate,
Eteric ca răcoarea unui crîng,
Îl port și-acum în mîna mea, și-l strîng:
Un balsam rar de visuri neuitate.
Iar noaptea cînd luminile se sîng
Și în ferești închise ploaia bate,
Cu tîmplele în palme răzimate
Beau din nectarul lui subtil și plîng.
Parfum amintitor al mînei tale*

*Pe care-l porți în cele cinci petale
Îmi umple noaptea de halucinații;*

*Și-n toată melodia ploii, sfântă,
Simt degetele tale mici cum cîntă
Pe suflet, ca pe-o orgă de senzații.*

Demostene Botez

În două scrisori (din 16.11.1969 și 18.12.1969) comunicam triniterea articolelor despre O. Păscăluță și antologia lui Sașa Pană și solicitam alte „comenzi”.

[dec. 1969]

Stimate domnule Profesor,

Am primit interesantul D-voastră articol despre „Antologia avangardistă”.

Faptul că nu mai aveți noi comenzi, se datorește unor accidente în sănătatea mea. Mă gîndesc de mult să faceți o recenzie la cartea lui Traian Filip: „Vîntul din fața soarelui” și Ion Lăncrănjan „Eclipsa de soare”.

Dinspre această parte a comenzilor n-aveți nici o grijă. Grijă am eu, că-ți cer prea mult.

Sper că ești mulțumit cum apar materialele. Dacă mai sînt intervenții supărătoare, iartă-le, căci vin din complexitatea problemelor unei reviste.

Mulțam și sănătate,

Demostene Botez

Cu prilejul sosirii Anului Nou 1970, am primit rîndurile:

„Cu bune amintiri, îți urează ani mulți, sănătate și mulțumire

Demostene Botez”

Bârlad,

18.1.1970

Stimate maestre,

O gripă recidivistă m-a chinuit întreaga vacanță, așa că nici de data asta n-am putut să-mi îndeplinesc dorința de a vă vedea.

Emisiunea Prim plan de joi m-a pus, însă, într-o legătură vie cu Dv., rămînd întipărită cu toate secvențele ei. Cînd rememorați atmosfera vacanțelor la țară, simțeam – ca unul care am crescut pe dealurile Tutovei – mirosul lucernei crude, proaspăt cosite, durerea ascuțită din călcîie a spinilor de salcîm, sau usturimea degetelor de la picioare dezbrîmate și presărate cu țărînă ca să

ogoiască sîngele. Evocarea personalităților **Vieții Românești** m-a copleșit. A fost o seară de adevărată euforie spirituală, pentru care, ca simplu spectator și om, vă mulțumesc. Emisiunea a coincis cu prezentarea activității Dv. poetice la clasele a XII-a, așa că ați fost ascultat, cu emoție, de toți elevii liceului nostru.

Vă rog să-mi permiteți să vă dau vestea că, începînd din ianuarie curent, sunt lector la un institut din Iași. Familia îmi va rămîne, deocamdată, tot la Bârlad, adresa fiind aceeași.

Sînt foarte mulțumit de felul în care îmi apar materialele și, mai ales, de faptul că sînt, într-un fel, de folos revistei. Din ultimele Dv. recomandări, trimit, acum, recenzia la cartea lui Lăncrănjan. Este nefavorabilă, dar nu se poate scrie altfel.

Vă dorește multă sănătate, al Dv. devotat,

Constantin Parfene

[ian. 1970]

Iubite domnule Profesor,

Mulțumesc pentru tot: pentru bunele urări, pentru bunele articole, pentru buna veste cu treaba la Institutul de la Iași, de care dă-mi voie să mă bucur și eu...

Cu o singură condiție:

Ca aceasta să nu stînjenească colaborarea la noi.

Din vechile aranjamente mai aștept recenzia la romanul „Vîntul din fața soarelui” de Traian Filip, care pare-se merită.

Sînt îngrijorat că nu a venit încă recenzia.

Te rog să-mi scrii dacă mai pot să-ți repartizez de lucru.

Dacă pentru dumneata Institutul de la Iași e ceva bun, merită jertfa pe care o voi avea de suferit, dar cu mare, mare părere de rău.

Cu afecțiune,

Demostene Botez

Bârlad,
21.II.970

Stimate maestre,

Am primit ultima Dv. scrisoare. Ea m-a bucurat mult.

Numirea mea la Iași, în cadrul Universității, la secția cursuri postuniversitare, a făcut să mă ocup, în ultima vreme, de rezolvarea unor

probleme administrative: schimbarea domiciliului, casă etc., care m-au stînjinit în lucru.

Nu trebuie să fii îngrijorat în legătură cu colaborarea mea la revistă. Ea se va menține, atîta vreme cît revista o va considera utilă. Noua ocupație, aceea de lector de limba română – favorizează studiul.

Aștept să-mi repartizați, în continuare, de lucru.

Din ultimele recomandări am trimis, acum o lună, recenzia la cartea lui Lăncrănjan. Voi trimite și recenzia la cartea lui Tr. Filip. Normal, ea trebuia să ajungă pînă la 20 februarie. Vă rog să mă iertați, să aveți în vedere evenimentele legate de numirea la Iași.

Adresa mea rămîne aceeași, pînă la mutarea familiei, care se va întîmpla, probabil, în toamnă.

Vă mulțumesc pentru caldă atenție și apreciere, rămînînd al Dv. devotat,
Constantin Parfene

București, 8 aprilie 1970

Iubite domnule profesor,

Cu un ochi rîd și cu unul plîng. Rîd cu cel care participă la succesul d-tale și plîng cu cel care va avea să contemple o colaborare mai rară. Această combinație contradictorie este totuși atenuată de ultima d-tale scrisoare și de legătura pe care relațiile epistolare le-au statornicit între noi. Stimulat și de ultima d-tale scrisoare, te rog dacă poți face o recenzie despre volumul lui Gh. Tomozei, „Suav Anapoda” și o recenzie despre „Antologia Română Veche” (2 volume, Colecția Lyceum) a lui Mihăilă și Dan Zamfirescu, această de-a doua carte presupunînd că vă interesează din mai multe puncte de vedere. Din cauza unor conjuncturi greu de explicat, care mă fac să mă întreb mai mult decît „cine e cîinele” la „a cui este cîinele”, recenzia volumului lui Lăncrănjan întru totul perfect exactă, nu cred că va putea apare. Te rog nu te supăra, dar conducerea unei reviste pune multe probleme de culise.

Cu toată dragostea și numai succese,

Director,
Demostene Botez

Iași,
13 aprilie 1970

Stimate maestre,

Începusem să mă întreb dacă mai sînt util revistei sau nu. Ultima dv. scrisoare, cu noile comenzi, mi-a restabilit credința că ceea ce am trimis, pînă acum, a fost de calitate acceptabilă.

Apreciez, sincer, franchețea Dv., în cazul recenziei cărții lui Lăncrânjan și nu mă supără faptul că nu mi se va publica. Mă bucură că Dv. ați considerat-o „întru totul perfect exactă”. Această apreciere e o verificare a criteriilor mele. Nu scriu favorabil decât despre ceea ce constat și simt – cu modestele mele mijloace – că este valoros.

Nu știu ce s-a întâmplat cu recenzia despre cartea lui O. Păscăluță, trimisă cu câteva luni în urmă?!

Voi trimite, în săptămânile care urmează, recenziile cerute despre volumul lui Tomozei și cel al lui Dan Zamfirescu.

*Fac o întrebare: s-ar mai putea publica în revistă un articol (de circa 8 pagini dactilografiate) despre B. Fundoianu, cu unele date despre începuturile sale literare? Întreb, pentru că **Viața Românească** a publicat, anul trecut, un articol despre B. Fundoianu, în care însă nu se găsesc informațiile pe care le dețin eu.*

*Rămîn al Dv. devotat,
Const. Parfene*

La începutul anului 1971, primesc următoarea carte de vizită:

<p>Demostene Botez <i>Scriitor</i></p> <p><i>Mulți ani – Tocmai Iașul să ne despartă?!</i></p> <p>Str. Rahmaninov 27 A Telefon: 33.16.93</p> <p>București I</p>
--

Correspondența cu scriitorul Demostene Botez, desfășurată cu câțiva ani înainte de decesul său (18 martie 1973), pune în lumină latura de director de revistă a poetului, acea activitate nevăzută de cititorii publicațiilor literare și care presupune anumite calități, pe care nu oricine scrie literatură le poate avea. Demostene Botez avea aceste calități, la care se adăuga și o vastă experiență publicistică, dobândită în îndelungata sa activitate, pe acest tărîm, cu rădăcini serioase înfipte în tradiția publicisticii literare ieșene, în special, de la **Viața Românească**, ai cărei arhitecți erau G. Ibrăileanu și G. Topârceanu. De acolo se trage bunul obicei al său, ca diriguitor de revistă, de a avea mereu deschiși ochii spre ceea ce se scrie în alte reviste și spre numele mai puțin cunoscute în presa de mare calibru, dar care par a spune ceva despre înclinațiile lor literare. Să ne amintim numai de felul în care a fost descoperită, „botezată” literar și publicată de **Viața Românească**, la Iași, cea care avea să se impună în lirica românească sub pseudonimul Otilia Cazimir. În această calitate, Demostene Botez dovedea nu numai „fler”, sau intuiție, cum vrem să-i spunem, dar și multă generozitate.

Odată testat, numele descoperit era încurajat, sfătuit, deci pregătit, cu tact, pentru cultivarea înclinațiilor lui. Și metoda îi era aceea de a-l pune la treabă, de a-i da mereu de lucru („comenzi”). Dar nu era absolutist în recomandări, ci liberal, îi lăsa loc destul pentru opțiuni. Ținea însă cont și de unele practici interne ale revistei, printre care și aceea de a proceda în așa fel, încît să nu îndepărteze colaboratorii apropiați, menajînd astfel vanitățile unora dintre ei. Scrisorile sale arată, direct, dar mai mult indirect, și dificultățile birocratice privind editarea unei reviste, în acea perioadă, cînd orientarea generală și tematica se impuneau de către Uniunea Scriitorilor, iar tipărirea unui număr dura luni în șir.

Întreruperea corespondenței s-a datorat împovărării mele, în condițiile în care, la Iași fiind, trebuia să-mi consacru tot timpul pregătirii tezei de doctorat și a altor lucrări de mai mare amploare, cerute de imperativele noii activități pe care o desfășuram. Mi-a părut rău că am fost silit de împrejurări să opresc colaborarea la **Viața Românească**, într-un moment în care îmi găsisem loc sub soarele ei generos. Mi-a părut însă și mai rău că n-am putut să-l întîlnesc personal pe poet, la București, așa cum și el dorea.

Dialog epistolar cu G.G. Ursu

Pe poetul și istoricul literar G.G. Ursu l-am cunoscut prin 1962, cu prilejul unei vizite a acestuia la Bârlad, pentru o convorbire de informare privind activitățile subfilialei locale a Societății de Științe Filologice din România. Venea din partea Societății, eu fiind președintele subfilialei. În cadrul unei reuniuni restrînse a membrilor mai activi, țin minte că, printre altele, s-a comentat, atunci, prin discuții libere, poezia **Tusculum**, de L. Blaga. M-a atras bonomia lui, vorba liniștită, colegialitatea cu care ne trata și lirismul nostalgic, cumpănit, al evocărilor anilor copilăriei, școlarității și colaborării la viața literară a Bârladului, sub egida **Academiei bârlădene**. M-a sedus, de la început, acest om, de statură mijlocie, dar îndesat, cu ochi mici și mobili, aruncînd priviri pline de căldură, de după niște ochelari cu rame groase. Un om sensibil și delicat, în întregul său comportament. De pe atunci, mi-am dat seama că „suferea” de ceea ce unii, mai în glumă, mai în serios, numeau „bârlădenită cronică”, manifestată printr-o nedeazămințită afecțiune pentru orașul natal și valorile lui culturale. De atunci am rămas în legătură sporadică, însă, intensificată din 1967, pînă în 1980, cînd a decedat. Suferea, în ultimii ani, de diabet. În toată acea perioadă, mi-a oferit, cu o sinceritate dezarmantă, prietenia sa afectuoasă, care m-a stimulat în continuarea preocupărilor mele profesionale și publicistice. Mi-a dăruit o parte din lucrările sale, cu măgulitoare autografe, la care țin mult, pentru că, sînt convins, izvorau dintr-o sinceră solidaritate

profesională și din prietenie. Pe un extras (din **Limbă și literatură**, VIII, 1964), cuprinzând studiul **Un capitol eminescian de istorie literă: Veronica Micle**, scria: „Colegului Const. Parfene, Omagiu de aleasă prețuire, G.G. Ursu”; pe un altul (din **Limbă și literatură**, IX, 1965), cu studiul **Iubita de la Ipotești – prototip al creației eminesciene**, consemna: „Confratelui Const. Parfene, Pentru Bârladul nostru literar cu strălucite tradiții care trebuie să reînvie, G.G. Ursu”; pe volumul de versuri **Salcîm unic**, îmi scria: „D-lui Constantin Parfene, cu toată dragostea și prețuirea, G.G. Ursu, sept. 1973”.

Pentru cine l-a cunoscut de aproape pe distinsul profesor și istoric literar, G.G. Ursu era, totodată, și un rafinat al frumosului, un spirit deschis spre solidaritate umană, un suflet receptiv la nuanțe. El se apropia de oameni cu o candoare proprie, izvorîată dintr-un optimism strunit de luciditate. Filtra existența printr-o sensibilitate fină, specific moldovenească, versurile sale atestînd aceste atribute ale omului, care l-au îndemnat pe Perpessicius să-l caracterizeze drept un „prea delicat poet”.

Correspondența dintre noi, întinsă pe parcursul a peste zece ani, pune în lumină cele spuse despre omul și poetul G.G. Ursu. Reproduc **numai o parte** din această corespondență.

19 aprilie 1967

Dragă Domnule profesor,

Mi-au făcut o mare plăcere articolele D-voastră despre Bacovia și Bârladul (Limbă și literatură) și Tradiții bârlădene (Cronica) precum și vestea despre o sezătoare la Bârlad cu scriitorii ieșeni.

Bârladul literar are un tînăr purtător de steag. Merită cu prisosință.

Pentru mine, Academia bârlădeană e un mit al primei tinereți, așa de trecătoare, pe cît de sublimă.

În vacanța de vară, am să vă caut la Bârlad. V-am căutat și anul trecut, dar erați plecat în Transilvania, mi se pare.

Cu calde salutări moldovenești,

G.G. Ursu

9 mai 1967

Dragă Domnule Profesor,

Am fost ieri la redacția revistei „Limbă și literatură” și am cerut informații despre articolul matală despre Bacovia și Bîrladul.

Nu e vorba deloc de o monografie despre revista „Cronica Moldovei” care s-ar cere. În cadrul temei, ei așteaptă unele modificări de amănunt pe care și mata le consideri judicioase în scrisoarea ce mi-ai trimis-o și aceasta numai în măsura în care ești de acord.

Eu le-am cerut explicații întrucât unul dintre cele două referate îl făcusem eu și concluziile erau cu totul favorabile, cerînd ca unele adăugiri neînsemnate să se opereze în redacție, fără ca materialul să mai fie trimis la Bîrlad.

Bineînțeles că ar fi fost o absurditate să se schimbe tema lucrării, cînd sensul articolului e foarte precis și se referă numai la Bacovia și revista Cronica Moldovei.

Articolul matale este trecut în sumarul volumului următor, redacția contează pe el și așteaptă ca să fie trimis repede, bătut la mașină în două exemplare.

Într-adevăr că moldovenii sînt românii cei mai de inimă, cum spui mata. Numai că moldovenii au inima caldă și mintea rece, cum spunea Ibrăileanu. A fost necesar pentru mine care trăiesc de 20 de ani la București să am și mintea rece, pentru că e o lume aici care poate să speculeze inima caldă moldovenească.

Români cu inimă sînt și în alte provincii, fără discuție. Experiența îndelungată m-a învățat ca să deosebesc oamenii după stropul de aur al omeniei. În tinerețe totul era un vis frumos, acum mi se pare că o faptă bună poate avea valoarea unui vis frumos, din păcate, în ultimul timp, așa de rar.

Mă bucură în mod deosebit tot ce se scrie despre Bîrladul literar. O veche vorbă a lui Vlahuță era că există o anumită boală „bîrlădenita”, vorbă trimisă scriitorilor care roiau în jurul lui la Bîrlad prin 1917.

Îmi pare bine că boala aceasta, tortură suavă, a trecut de la noi, cei vîrstnici, la tinerețea matale.

Mi-ar părea bine dacă articolul despre Bacovia și Bîrladul l-ai trimite repede la Societate unde este așteptat.

Îți urez numai succese în activitatea desfășurată în vechea noastră cetate, pentru a duce mai departe o nobilă tradiție.

O caldă strîngere de mînă dă la,

G.G. Ursu

30 dec. 1969

Dragă domnule coleg,

Poate te va surprinde scrisoarea mea. În ultimele zile, bîrlădeni aciuiați prin București (și sînt destui) mi-au telefonat, întrebîndu-mă despre revista „Școala bîrlădeană”, apărută recent și primită favorabil în presa noastră.

Ei își închipuiau că eu o am, fără să știe că legăturile mele cu Bîrladul de astăzi sînt destul de slabe. Stau în fiecare an cîteva zile la Bîrlad, în vacanța de vară, la o soră a mea și nu mă întîlnesc aproape cu nimeni, doar cu bătrîni mei amici, Galiță și Nedelea.

Totul e concentrat asupra peisajului bîrlădean, în special grădina publică în care îmi pregăteam lecțiile, acum peste 40 de ani, a rămas locul meu privilegiat de reculegere, de reverie.

Cele două cimitire, din deal și din vale, sînt, iarăși, prilej de pioasă aducere aminte. În cimitirul din vale sînt îngropați părinții mei, în cel din deal, G. Tutoveanu, D. Fărcășanu, unii profesori ai mei ca Paul Constantinescu, Ștefan Negură, sau colegi de generație, înfrinși înainte de vreme.

În toamna aceasta, am colindat prin Țara de Jos, în octombrie am fost invitat la Galați, la aniversarea a zece ani de la întemeierea Institutului Pedagogic. La sesiunea științifică am susținut și eu o comunicare: „Cronicarii români memorabili” (de fapt un mic fragment din teza mea de doctorat).

La 19 noiembrie, am fost la Focșani, cu prilejul comemorării a 50 de ani de la moartea lui Alexandru Vlahuță.

Tema comunicării mele a fost „Al. Vlahuță și Bîrladul”, din care am extras un articol cu detalii despre Vlahuță, publicat în Ateneu cu același prilej.

Vreau să spun că sînt profund atașat de orașul meu natal, Bîrladul și regret că am o prea slabă comunicare cu cărturarii lui de astăzi. De aceea, am simțit nevoia să-ți scriu matală care ești în fruntea intelectualității de azi în vechea cetate a Palodei.

Știu că ai vorbit foarte frumos despre Vlahuță, cu ani în urmă, că ai publicat o lucrare despre Bacovia și legăturile lui bîrlădene, un articol despre publicațiile de altădată ale orașului nostru etc. etc. Fiul lui G. Nedelea (muzeolog) mi-a făcut o vizită anul trecut și mi-a adus ziarul de la Vaslui cu articolul matală despre „rondelistul” nostru.

Dacă nu te supără prea mult ai putea să-mi faci rost de un număr din noua revistă a Bîrladului? E revistă pedagogică sau e și literară?

Urez sănătate și numai succese întregii familii, o caldă strîngere de mînă, moldovenească de la

G.G. Ursu

La 6 ianuarie 1970, am răspuns scrisorii de mai sus, mărturisindu-i scriitorului admirația pentru afecțiunea sa față de urbea natală, trimițîndu-i și un exemplar din revista „Școala bîrlădeană”.

București, 16 ian. 1970

Dragă domnule profesor,

Am primit revista „Școala bîrlădeană”, extrasul D-voastră despre Bacovia și Bîrladul, precum și scrisoarea. Totul a fost pentru mine izvor de bucurie în prag de an nou.

Mi-aduc aminte că eram un puști de 15 ani, cînd neavînd bani să le cumpăr, citeam în librăria Eminescu cele trei reviste bîrlădene, ce apăreau în același timp: „Graiul nostru”, „Răzeștul” și „Vremuri bune”. Astăzi, se pare, orașe ca Bacăul au luat-o înaintea Bîrladului și nu ne pare rău, dar bîrlădenii au avut întotdeauna orgoliul legitim și nobil că orașul lor e o cetate a spiritualității moldovenești, implicit românești.

Mă bucură faptul că nici azi nu se desminte.

Nu cunosc pe nimeni dintre colaboratorii revistei, desigur, tineri, dar sunt bucuroși că făclia continuă să ardă mai departe, ca în mîinile lampadoforilor antici.

Citesc treptat „Școala bîrlădeană”, în serile libere. Deocamdată îl felicit pe prof. Traian Nicola, pe care l-am cunoscut, pentru bogata retrospectivă a școlilor bîrlădene. Știu că e pasionat de trecutul cultural al orașului nostru și a organizat un muzeu la liceul Roșca Codreanu.

Am vorbit la Societate (s-a mutat pe Bul. Republicii, 55) pentru articolul despre B. Fundoianu și Bîrladul. Tov. Mircea Anghelescu îl așteaptă pentru publicare. Vă rog să-l trimiteți prin filială.

Bine înțeles că la vară, dacă vom fi sănătoși, am să vă caut pentru a face o plimbare împreună pe străzile străvechii Palode.

*Cu salutări moldovenești,
G.G. Ursu*

Buc. 12 dec. 1971

Dragă Domnule profesor,

Mi-a părut rău că nu ne-am mai văzut la Bîrlad, la frumoasa aniversare a liceului nostru. De altfel, se pare că întîlnirile erau pe generații și asta e o explicație. La masa comună am stat între Vrabie și Galiță și nu am o imagine clară a celorlalte grupuri, în afară de una, oficială.

Unii dintre cei prezenți se pare că nu s-au regăsit și mata ai observat bine o scenă caracteristică. A două zi a fost un frig aspru și revederile, obosite.

Pentru că noi amîndoi ne-am regăsit pe coridoarele liceului (de acesta sînt sigur) m-am decis să-ți scriu pentru a propune o colaborare.

Cînd am fost invitat ca să țin o comunicare la Bîrlad, lucrarea a luat o așa de mare amploare, datorită faptului că era necesară o reconsiderare a tot ce știu despre valorile bîrlădene.

Invitația venea de la liceu prin prof. Nicola, dar s-a înîmplat că, în același timp, am primit de la profesorii Clisu și Gruia Novac, o altă invitație, de a scrie despre „De la Academia bîrlădeană la cenaclul literar Al. Vlahuță”.

Și această comunicare a luat unele proporții ceea ce mi-a întărit convingerea că a sosit momentul unei cărți despre Bîrladul nostru.

La masa comună, în discuție cu Gh. Vrabie, amîndoi am fost de acord că tot ce-am publicat noi altădată, s-a perimat.

Avînd în vedere momentul pe care-l trăim, al cultivării tradițiilor locale pozitive, n-ai fi de acord să ne apucăm amîndoi să realizăm o asemenea lucrare?

Bine înțeles că planul l-am întocmi împreună în desăvîrșită armonie.

Apoi, am împărți materialele, fiecare răspunzînd de ceea ce a scris, așa cum s-au împlinit și alte colaborări.

La Editura didactică, am o carte de analize literare cu Florin Mihăilescu, lector universitar (30 de analize, 15 și 15). El și-a susținut teza de doctorat la 11 decembrie, cu o comisie, Șerban Cioculescu, Al. Piru, Eugen Tudoran, G.G. Ursu (Cu acest prilej Șerban Cioculescu mi-a comunicat intenția de a scrie la Rom. Lit. un articol despre monografia liceului Gh. Roșca Codreanu).

Mata ai multe contribuții interesante despre viața literară a Bîrladului și ai trăit la Bîrlad în altă epocă, despre care ai putea scrie, ne-am completa. Bine înțeles că ne-am limita la fenomenul literar, nu ne-am îneca în folclor sau în istoria școlilor bîrlădene etc.

Dacă ești de acord, în principiu, te rog să-mi răspunzi, cum vezi problema.

Poate va fi, în primăvară, necesară o întîlnire la Bîrlad ca să discutăm planul. Mi-ar fi foarte plăcută colaborarea. Amîndoi iubim Bîrladul, despre care s-a scris așa de mult, doar disparat. Ne-am face datoria, eu ultima.

La Minerva am două cărți: una despre Memorialistica noastră, prima, sub tipar, a doua, retrospectivă lirică.

Ulterior, ne vom gândi unde vom publica „Bîrladul literar”, poate mai bine la Iași.

Cu toată prețuirea și dragostea, aștept răspunsul.

G.G. Ursu

Iași

24.XII.971

Mult stimată domnule profesor,

Am primit scrisoarea dv. și mă grăbesc a vă răspunde.

*Colaborarea ce-mi propuneți mă onorează și mă bucură, în același timp. Ideea elaborării unei cărți, **Bîrladul literar**, o găsesc fericită și vă felicit pentru inspirația de a o vehicula. Alături de dv., cunoscător temeinic al trecutului literar bîrlădean și animat de un pios sentiment pentru locurile mijirii spiritualității noastre, mă angajez să colaborez la cartea plănuită.*

Mă întrebați cum văd problema.

N-am reflectat adînc asupra structurii unei asemenea lucrări. Cîteva păreri aș putea formula.

Cartea – cum propuneți dv. – trebuie să se ocupe numai de valorile literare ale Bîrladului. Deci, titlul poate rămîne cel formulat de dv. (Bîrladul literar).

Conținutul ar putea fi structurat după principalele momente ale publicisticii literare bîrlădene, integrate, bineînțeles, în context național, urmărindu-se influențele și, după caz, elementele singularizante. În cadrul fiecărui moment, atenția trebuie focalizată, rînd pe rînd, asupra scriitorilor ale căror nume au circulat în epocă, sau au ajuns la un timbru specific.

Abordat acest criteriu, principalele momente ar putea fi:

I. Acumulări și ecloziune – Primele tentative publicistice (Semănătorul – 1870; Paloda; Paloda literară)

II. Tradiționalism semănătorist – Făt-Frumos (Tutoveanu, Gîrleanu, C. Moldoveanu, Mîndru); Ion Creangă (T. Pamfile); Miron Costin; Freamătul

III. Între tradiție și inovație: subiect polemic – Florile Dalbe (1919); Țara de Jos (1924); Răzeșul (1926); Graiul nostru; Scrisul nostru; Avînturi culturale – Tutoveanu (poetul), V.I. Popa, M. Lungeanu, B. Fundoianu, G. Poneti, G. Pallă, V. Caraivan, Margareta Exarhu, Teffi, G. Bacovia, G. G. Ursu, Z. Stancu, V. Voiculescu, Voevidca, I. Valerian, I. Dragoslav, Agatha Grigorescu, G. M. Vlădescu, V. Duiculescu, G. Nedelea.

IV. Prezență în contemporaneitate – Cenacluri și talente (Cezar Drăgoi, I. Hobana, Cezar Ivănescu etc.)

Deocamdată, cam așa văd lucrarea.

Despre o parte din aspectele menționate am scris. Dumneavoastră, și mai mult. Rămîne să ajungem la o structură definitivă, problemă la care dv., cu experiența publicistică ce o aveți, sînt sigur că veți aduce o contribuție substanțială.

În prezent, pe lîngă obligațiile didactice, sînt cu gîndul la doctorat. Am dat un prim examen și mai am două, pe care le voi susține în 1972. Apoi, referatele. Aș vrea să stau de vorbă cu dv. și în privința tezei mele de doctorat (Proza scurtă: nuvela și schița), pentru eventuale sugestii, la început de drum.

Vă felicit pentru rodnică activitate științifică ce-o desfășurați și vă doresc sănătate multă, pentru îndeplinirea proiectelor.

Vă urez la mulți ani și sărbători fericite!

Cu deosebită stimă,

Constantin Parfene

București, 4 ianuarie 1972

Dragă Domnule profesor,

Am primit scrisoarea și m-am bucurat mult că ai acceptat să lucrăm împreună la o carte despre Bîrladul literar.

Sînt cu totul de acord cu schița de plan, după care conținutul ar putea fi structurat în legătură cu principalele momente ale publicisticii literare bîrlădene.

De altfel, în Istoria literară a Bîrladului, II, publicată în 1936 (lucrare de tinereță, cu lipsurile firești), împărțeam materia la fel, polarizînd mișcarea literară bîrlădeană în jurul revistelor mai de seamă.

Aș propune să acordăm o oarecare atenție cercurilor literare (și celor mai vechi, nu numai celor din capitolul IV Prezență în contemporaneitate). În felul acesta, l-am putea cuprinde pe un Ibrăileanu, Raicu Ionescu-Rion (mama te-ai și ocupat de el în mod special) care s-a dezvoltat în cadrul cercului bîrlădean „Orientul” – manifestarea publicistică „Școala nouă” a fost, totuși, la Roman.

Sau să facem un capitol consacrat formației intelectuale a afitor scriitori, legate de școli prestigioase ca liceul „Gheorghe Roșca Codreanu”? Am rămîne prin urmare pe terenul solid al structurării pe baza publicisticii, dar am adăuga pe acei scriitori ca Vlahuță, Petrașcu și alții care n-au publicat la Bîrlad, dar s-au format la Bîrlad. Bine înțeles că n-am da extindere istoriei școlilor, ne-am limita la Bîrladul literar.

În ultimul timp, toate revistele bîrlădene au fost așezate sub aceeași etichetă denigratoare: sămănătorism. M-a bucurat, de aceea, distincția ce ai făcut-o mama: în epoca dintre cele două războaie, s-a urmărit un echilibru între tradiție și inovație. Am trăit această epocă în mare parte și știu ce a reprezentat pentru noi, elevii de liceu ce frecventau Academia bîrlădeană, anul 1927, cînd a apărut nu numai Arghezi, dar și rondelurile lui Macedonski.

M-a bucurat vestea cu doctoratul. Un doctorat legitim. În ultimele luni, sunt și eu în comisii de doctorat la conducători științifici ca Șerban Cioculescu, Al. Piru, Ion Zamfirescu. La susținerea unei teze recente, Șerban Cioculescu, care e în posesia monografiei liceului Codreanu, mi-a promis că va scrie despre această somptuoasă carte, cum spunea el, care e mai impresionantă decît cea de la aniversarea Academiei, dacă va fi de acord G. Ivașcu.

La susținerea tezei, dacă vei avea nevoie de un ins din alt centru universitar, pot veni și eu la Iași. Cred că va fi de acord D-I Ciopraga, de la care am primit azi urări pentru noul an.

Mi se pare, însă, că ai cuprins prea mult. Nu s-ar putea limita numai la schiță? Sau, cuprinzîndu-se nuvela și schița, să te limitezi numai la un secol, de exemplu secolul al 20-lea?

La Universitatea din București, s-au susținut teze cu teme limitate ca „Tinerețea lui George Călinescu”. Avînd experiența necesară, e bine ca referatele să fie capitole ale tezei redactate în forma definitivă, după observațiile comisiei. În felul acesta, se micșorează durata dintre examene și susținerea tezei. Sunt cîteva sugestii care pot face această muncă de răspundere mai eficientă și întinsă pe un spațiu precis, mai scurt.

Îți urez, în noul an 1972, succese depline în activitatea didactică și de cercetare științifică, sănătate și bucurie, mai mult noroc decât am avut noi, generația celui de-al doilea război.

*Cu dragoste și prietenie
G.G. Ursu*

La 6 mai 1972, am trimis o scrisoare de mulțumire pentru trimiterea cărții consacrate memorialisticii cronicarilor moldoveni.

București, 2 ianuarie 1973

Am fost la Constanța, opt zile, la cursurile de perfecționare și gradul al II-lea, unde m-am simțit foarte bine (aerul de mare e bun și iarna). Întors acasă, am găsit scrisoarea matală. Îmi pare rău de vestea suferitoare. Complicații la rinichi am avut și noi și ne-am doborât 5 ani la Olănești, una dintre cele mai frumoase stațiuni din țară.

D-l Dima mi-a spus același lucru despre 22 decembrie, înainte de a pleca la Constanța, cred că s-a făcut ceea ce era de așteptat. Era cam necăjit pe mata că, deși prieteni, nu i te-ai adresat direct. Eu i-am spus că, poate, te-ai jenat. Are o prețuire deosebită pentru activitatea matală. În revista Tomis a apărut recenzia lui Gh. Bulgă despre „Salcîm uituc”, la fel o notă de lectură în „Săptămîna”. Ceea ce m-a impresionat mai mult a fost prezentarea cărții la Radio de către Nicolae Manolescu: e doar aprecierea unui talentat critic care s-a dovedit receptiv și pentru formula mea de poezie clasică.

Mi-ar fi părut bine să apară ceva în ziarul vasluian „Vremea nouă”, dar să fii profet în propria țară, e mai greu. Îmi scriseseră, în acest sens, bîrlădenii.

Se aude (mi-a și spus scriitorul Ion Bănică, redactorul șef de la Tomis) că revistele din provincie, deficitare din punct de vedere financiar, vor fi reduse la buletine cultural-literare ale ziarelor. E adevărat și pentru altele?

D-l I.D. Lăudat a făcut să mi se trimită fotografia noastră studențească împreună cu G. Ibrăileanu, neuitatul profesor.

Cu toată obîrșia lui oltenească, e mai moldovean decât noi toți prin generozitate sufletească.

Urez d-lui Constantin Parfene o promovare rapidă în post de conferențiar, sănătate deplină pentru a duce mai departe o activitate luminoasă, atît D-sale cît și stimatei Doamne, precum și întregii, armonioasei familii. La mulți ani.

G.G. Ursu

4 ian. 1973

Iubite domnule profesor,

Mi-am promis, la senectute, să fac o călătorie de o săptămână, cu revelionul la Budapesta. De altfel și D-v. ați fost anul trecut pe acele frumoase meleaguri.

Vă trimit, acum, la întoarcere, cele mai bune și mai calde urări de sănătate și frumoase realizări în noul an 1973.

De la 1 noiembrie, lucrez la I.C.P.P.D. Am citit cu plăcere, ieri, Școala bîrlădeană, cu așa de interesantul studiu despre Victor Ion Popa.

Am trăit, iarăși, în atmosfera bîrlădeană care e una din esențele vieții mele.

Cu tot dragul, la mulți ani,

G.G. Ursu

Într-o scrisoare, datată 3 martie 1973, mulțumeam pentru aprecierea dată studiului meu despre V.I. Popa și dădeam informații despre mersul elaborării tezei mele de doctorat. Printre altele, și despre unele opinii, potrivit cărora V.I. Popa ar fi un scriitor „anacronic”, „semănătorist și vetust”, opinii cu care, personal, nu eram de acord.

București, 6 martie 1973

Dragă domnule profesor, în primul rînd felicitări pentru efortul făcut cu redactarea tezei și reușita lui.

Îmi mențin promisiunea de-a face parte din comisie. M-am gîndit și la al doilea „specialist” bucureștean, cum îi spui mata.

Aș putea vorbi cu Ion Zamfirescu și Dan Simonescu. Aș putea vorbi și cu alții, dar cu mai puține șanse. Profesorul Lăudat, cred că are propunerile proprii. Să-mi spui din timp cînd va fi susținerea. E în funcție și de programul Institutului de perfecționare, pe care mata îl cunoști ca să pot fi prezent neapărat la Iași.

Punctul de vedere pe care-l susții mata, e și al meu. De altfel, în ultimul timp, eu am susținut public prin articole (precum și-n comunicarea de la Bîrlad, cu prilejul centenarului G. Tutoveanu din noiembrie 1972) că revistele bîrlădene și în genere ideologia literară a Academiei bîrlădene nu se poate limita la semănătorism. Eu am fost secretar de redacție la revista „Scrisul nostru”, unde se făcea elogiul lui Ibrăileanu, al romanului realist (Rebreanu) etc.! Țasta e semănătorism?

Pe de altă parte, am fost în comisii de doctorat la Universitatea din București, unde au fost divergențe între membrii Comisiei și doctorand, fără nici o repercusiune. Caz tipic: Al. Piru și Florin Mihăilescu la susținerea tezei despre Lovinescu, 11 dec. 1971!

Noi bîrlădenii trebuie să fim solidari pentru că am învățat la o școală a echilibrului și a temeiniciei.

Victor Ion Popa e așa cum îl vezi mata.

L-am întâlnit pe prof. Ciopraga în librăria Sadoveanu și mi-a spus că-mi va trimite în următoarele săptămîni o carte.

Te rog să mă ții la curent cu tot ce e în legătură cu doctoratul. Nu mă deranjezi deloc, dimpotrivă. Apărăm cauze comune.

Același,

G.G. Ursu

București, 30 aprilie 1973

Dragă domnule profesor,

Mulțumesc pentru frumoasa matală scrisoare, care mi-a adus vești ieșene. M-am întâlnit și cu domnul prof. Al. Dima care mi-a spus că ați vorbit, preumblîndu-vă la Iași, în răstimpul în care a murit și Maricica Ibrăileanu. Ce ironie amară! Acum vreo zece ani, am întâlnit-o la Otilia Cazimir și întrebînd-o ce mai face soțul ei, mi-a răspuns cutremurător: „Se pregătește să moară și să mă lase singură”. Soarta a făcut să plece ea înții.

La noi nu e nici un răgaz. Pentru economii, cele 75 de inspecții de gradul 1, s-au împărțit între cei 3 conferențieri de la Institut: Ion Dumitrescu, Al. Bojin și G.G. Ursu. Pînă acum am făcut 10, mai am 15, mîine chiar plec la Buzău. Acolo, vreau neapărat să mă duc pe valea Buzăului, la Pîrscov, satul doctorului V. Voiculescu. Mi s-a cerut o comunicare pentru la toamnă, cînd se împlinesc 90 de ani de la nașterea marelui poet. L-am îndrăgit totdeauna, e cel mai de seamă scriitor legat de Academia bîrlădeană, dar nu numai pentru asta, pentru valoarea operei, mai ales în ultima etapă și pentru calitatea omului excepțional, pe care-l apropiasem.

În ceea ce privește aniversarea Bîrladului, se pare că încă sînt discuții cînd să se facă: în iulie sau în septembrie. Aș prefera a doua alternativă, ca și alții. Am trimis profesorului Constantin Clisu, la Bîrlad, amintiri și versuri. A apărut un articol al lui Giurescu în „Săptămîna”, cu justificarea istorică.

Pe George Nestor îl cunosc de mult, trimis tot de Tutoveanu, de la Bîrlad. În calitate de redactor al Almanahului Educației m-a invitat și mi-a publicat o samă de poezii, printre care și una, cu prilejul aniversării liceului Gh. Roșca Codreanu, de acum cîțiva ani. I-am atras atenția și prof. Traian Nicola asupra lui. Despre salcîmul meu uituc îți comunic că într-adevăr recidivează și unii amici tineri, generoși ca mata, mă îndeamnă să-l mai înfloresc într-un volum. În același scop, am publicat cele trei rondeluri în *România literară* și trei sonete în *Tomis*, pentru o firească pregătire.

N-am putut fi prezent la festivitatea din București a apariției ultimei cărți a D-lui Ciopraga, deși fusesem invitat de Editura Junimea, întrucât la aceeași oră eram programat la un cenaclu literar c-o comunicare despre „Amintirea lui Ionel Teodoreanu”, o sinteză de opinii și evocări, unele bîrlădene și ieșene.

Informația despre explozia de verdeață din Copou e într-adevăr cea mai plăcută.

*În Iașul de azi și de demult
Viața curge mai departe,
E primăvară în tumult
De verde-aprins, rîzînd de moarte.*

M-a impresionat că Al. Arbore (cine este oare?) în „Cronica” a binevoit să citeze din această poezie, arătînd dragostea bîrlădenilor față de Iași, care e reală și profundă.

La Ploiești, cu prilejul inspecțiilor, m-am întîlnit cu 2 profesori de română, George Moroșanu și Gh. Milica, din vechea generație ieșeană și am vorovit despre trecut. E melancolică întîlnirea, dar se pare că nostalgia e tonică și ne mai ține în viață, zîbind spre soare.

Cu cele mai bune urări de sănătate și putere creatoare,

G.G. Ursu

București, 17 oct. 1973

Dragă domnule Parfene,

Trimit biletul de tren Iași-București. Doctoratul matala a fost strălucit. Nu e nevoie să te mai felicit. Păstrez încă, în suflet, parfumul peisajului ieșean, frumusețea lui inefabilă, unică, sporită de culorile dulci ale toamnei.

M-a impresionat atmosfera de armonie, de echilibru de la Iași, de spirit critic și măsură. Se continuă o mare tradiție moldovenească. Parcă am băut dintr-un izvor al tămăduirii.

I-am dat un telefon prof. Al. Dima care te cunoaște foarte bine. Deseară ne vedem la Muzeul literaturii, la o șezătoare închinată amintirii lui Ion Barbu.

Astăzi îi fac o scrisoare Acad. Iorgu Iordan, evocînd momentul trăit la Iași.

Cînd te întîlnești cu așa de distinși universitari ieșeni (prof. N.I. Popa, Const. Ciopraga, I.D. Lăudat, tov. decan Arvinte) te rog să transmiți sentimentele mele admirative și iubitoare.

Sărutări de mînă stimatei doamne, sănătate și succese copiilor.

*Cu toată dragostea,
G.G. Ursu*

P.S. Adaug poezia nu v-am dat-o la Iași, pentru că scrisă pe rezumatul tezei, am mai cizelat-o.

GG Ursu

Trei Ierarhi

*Dantele-flori de piatră și de vis,
Veciei cântec și iubirii mir,
Veghind pe luminatul Cantemir,
Cînd multe doar pe frunze s-au tot scris,
Dantele-flori de aur și de vis.*

*Dantele-flori de piatră și de cînt,
Sfidare morții și vieții zări,
Plutind din depărtări spre depărtări,
Cînd multe-au fost doar goană după vînt,
Dantele-flori de aur și de cînt.*

*Dantele-flori de piatră și de dor,
Stau, Frumusețe, sub puterea ta,
Și am să plec de-aici să pot uita,
Și trebuie să uit ca să nu mor,
Dantele – flori de piatră și de dor.*

P.S. II. Institutul v-a trimis programa de perfecționare și roagă să-i trimiteți observațiile pînă la 25 octombrie 1973, în mod oficial, cu semnătură, ștampilă etc.

București, 28-I-1974

Dragă domnule profesor, mulțumesc din toată inima pentru excepționalul articol despre volumul meu de versuri „Salcîm uituc”. Am primit trei exemplare: unul de la prof. Constantin Clisu, altul de la o nepoică de la Bîrlad, ultimul de la un medic din orașul Vaslui, rudă cu soția mea.

Articolul este excepțional ca finețe și expresie. Numai moldovenii între ei au asemenea antene sensibile de acord ideal, înțelegere simpatetică, adîncă. De altfel, eu parafrazez acum o frază a lui Cezar Petrescu dintr-o scrisoare (publicată în Manuscriptum) către subsemnatul, încîntat că i-am putut înțelege unele intenții artistice, împlinite în romanul „Întunecare”. Sunt informat că anul acesta se va aniversa 800 de ani de existență a orașului Bîrlad. Sper să ne vedem cu acest minunat prilej.

Aprecierea unor cuvinte emblematice, a unor obsesii coloristice m-a bucurat mult, pentru că m-a scos din sfera formulelor desuete.

E foarte justă. De aceea, îți trimit, alăturat, poezia inedită „Populus alba”, ca o confirmare. N-am putut obține pînă acum textul rostit la Radio de Nicolae Manolescu.

Încăodată îți mulțumesc. Eu am făcut parte din generația dintre focuri și, ca atîția alții, am avut adesea sentimentul unei frustrări.

Omagiile cuvenite stimatei Doamne.

Cu vechi sentimente de prețuire și simpatie

GG Ursu

Populus alba

*Populus alba,
Plopul-zăpadă,
Scutură-și salba,
Lasă-l să cadă.*

*Lasă-l să-și culce
Ca o mireasă,
Cununa dulce
Și unduioasă*

*Lasă-l să-și plece
Sfînta sfială,
Roua ei rece,
Alba beteală.*

*Nici-o putere
N-o să mi-l stingă,
Vechea-mi durere,
S-o ningă, ningă*

București 18 febr. 1974

Dragă domnule coleg, mă bucură mult confirmarea doctoratului; de altfel îl consideram o simplă formalitate, avînd în vedere lumina ce-ai adunat-o în jurul numelui. Rămîne să-l transformi într-o carte, dar după o perioadă de odihnă. Durerile de cap pot avea multe cauze. Trebuie să faci o serie de analize. La mine diabetul a fost diagnosticat pe baza a două săptămîni de analize medicale. Ce să facem? Trecem de la analize literare la analize medicale. După scarlatină sunt afecțiuni renale, e necesar un regim alimentar.

De la Societate, o veste bună. Articolul matal e la corectură și va apare în numărul 1, am văzut șpaltul! Am avut o ședință la Limbă și literatură pentru elevi și m-a bucurat sumarul numărului 1 din „Limbă și literatură” pentru maturi.

În ceea ce privește aniversarea orașului Bîrlad, mă informează, de obicei, C.D. Zeletin, care a fost la Bîrlad, împreună cu generalul Bantea, Const. Chiriță și Marcel Guguianu și s-au întâlnit și la București, de mai multe ori, cu prof. Const. Giurescu, care a dat sprijin științific cestei festivități, ce va avea loc, în octombrie, în urbea noastră. Au și aprobarea Vasluiului.

De la Bîrlad, prof. Const. Clisu mi-a cerut niște amintiri despre revistele și ziarele bîrlădene la care am colaborat. Aștept să-mi confirme decizia locală dacă se va publica ceva, cu acest prilej și termenul precis pînă cînd să trimit articolul.

*Sunt informat că prof. Gh. Vrabie a fost chemat de Ion Hobana, la Uniunea Scriitorilor, probabil pentru retipărirea în nouă ediție a **Bîrladului cultural**.*

Nu sunt în posesia altor știri, căci îi le-aș comunica. Aud că Adrian Beldeanu e la Bîrlad și pregătește o expoziție de pictură. Cine e Al. Arbore, care a scris în „Cronica”? Articolul lui este bine scris, evocativ, face servicii Bîrladului, dar a trecut pe Gh. Vrabie printre întemeietorii revistei bîrlădene „Făt-Frumos”, cînd Vrabie nu se născuse, iar printre bîrlădeni, pe tecuceanul așa de stimabil, profesorul nostru Iorgu Iordan. De altfel, G. Nedelea mi-a trimis de la Bîrlad, „Vremea Nouă”, cu un articol despre Virgil Caraivan, foarte îndreptățit, dar e trecut ca stîlp al Academiei bîrlădene, cînd el (și Nedelea e supărat) a fost cu totul independent de vechea noastră societate. La „Răzeșul” lui Caraivan, Tutoveanu n-a publicat. Eu, care am fost un devotat al vechii Academii bîrlădene, ultim secretar al societății, secretar de redacție al revistei „Scrișul nostru”, chiar am asistat la o frumoasă altercație între Virgil Caraivan și George Tutoveanu, primul susținînd că el e nașul meu literar publicîndu-mi la „Răzeșul” primul sonet. Nu e nimic. Esențialul e că se cultivă tradițiile frumoase și că Bîrladul e considerat un oraș cu blazoane de noblețe. În ceea ce mă privește eu am avut echilibrul necesar ca, deși al Academiei bîrlădene, să recunosc pe tinerii de atunci, astăzi bătrîni ca și mine, care s-au format și s-au afirmat, deși nu au fost pe la Academia bîrlădeană, de exemplu pe George Ivașcu și Gh. Vrabie.

Te rog să-l feliciți pe Gh. Ivănescu pentru originala lui prelecțiune întru slava Junimii. La D-l Al. Dima noi cei de la Institutul central de perfecționare ținem foarte mult. Aici facem, acum, comisiile pentru gradul I. Multă sănătate admirabilului om care e prof. I.D. Lăudat. D-l prof. N.I. Popa mi-a trimis o frumoasă scrisoare despre „Salcîmul uituc”, ca și Geo Bogza. Ce mai face Doru Scărlătescu?

*Cu tot dragul,
G.G. Ursu*

Iași,
22 aprilie 1974

Mult stimată domnule profesor,

După o perioadă de intensă activitate (inspecții speciale, cursuri de perfecționare, examene de grad), au venit și zile mai calme, de relaxare. Încerc să mă folosesc de ele, pentru a reintra în contact cu cei apropiați și dragi sufletului meu. Să încerc să vă spun ceva despre „dulcele târg al Iașului”.

Secetă mare pînă acum vreo două săptămîni și ceva. Acum e frig și ploaie mărunță.

Am avut plăcerea, acum cîteva săptămîni, să-i țin companie, mai multe ore, domnului prof. Dima, venit la Iași la un doctorat. În cadrul prelecțiunilor Junimiste, împreună cu Liviu Rusu, a conferențiat despre T. Maiorescu. Expunerea clujeanului a fost interesantă, dar plictisitoare.

A demonstrat, fără putință de tăgadă, că Maiorescu e herbartian, nu hegelian, sprijinindu-se pe însemnările zilnice din perioada studențiilor și pe teza de doctorat a criticului.

Timp de mai multe zile, s-a putut vizita o interesantă expoziție de pictură, Vestul american, excelent organizată.

De curînd, a apărut *Personalitatea literaturii române de Const. Ciopraga*. E o încercare de sinteză, pe o coordonată anume, care merită atenție.

A mai fost prezent prin Iași, pentru a da autografe, și Marin Sorescu, care e interesant ca poet, exceptînd un oarecare teribilism infantil și tendința tot mai vizibilă spre autopastișă.

Alte vești cultural-literare importante nu prea mai am. Sînt sigur, însă, că, informîndu-vă despre explozia de sevă și verdeață din Copou, vă dau cea mai plăcută știre despre romanticul nostru Iași.

De la Bîrlad, nimic precis. Se pregătește aniversarea, dar cum și cînd nu pot ști cu precizie. Poate că dv. sînteți mai informat.

Am identificat adresa unui alt scriitor bîrlădean, G. Nestor, despre care aș vrea să scriu cîteva rînduri în presa vasluiiană.

Cu respect,

Constantin Parfene

București, 15 oct. 1974

Dragă domnule profesor, am primit frumoasa scrisoare care conține și invitația de a vedea Iașul, în decorul extraordinar al toamnei.

Ce n-aș da să revăd Iașul, ca anul trecut! Am scris atunci, de la capătul străzii Cuza Vodă la Universitate, poezia „Trei Ierarhi”, care a plăcut la Constanța și a fost publicată în „Tomis” în facsimil!

La începutul carierei, urmăream să mă aciuiiez în Bîrlad, dar cineva puternic din urbea aceea natală n-a voit. M-am legat atunci de Tecuci, o serie de ani. Cînd am dorit fierbinte să mă așez la Iași, mi s-a dat Galațul, poartă spre București. Bietul om e sub cîrma vremii, vorba cronicarului. Nu mă plîng, însă, pentru că de cîteva săptămîni urmăresc în grădina botanică din București, prin Cotroceni și pe bulevarde, care sînt frunzele de toamnă care cad mai curînd. Ar fi aceasta ordinea: frasinii, salcîmii, teii, plopilor, arșarii. Interesant că ultimul arbore e și cel mai plîngător: salcia. Dar să las deoparte poezia toamnei, care mă îmbolnăvește pînă la urmă.

La Institut sînt lucruri noi. Mai întîi ne-am mutat din Dorobanți în Panduri, 50, unde a fost odată Institutul pedagogic de 3 ani. Am părăsit bucuros hulahăria de acolo.

Cred că, la fel ca și la Iași, ne revine, anul acesta să facem, pe lîngă lecțiile de metodică, și cele de informare științifică, pe care le făcea Universitatea.

Lupta aceasta pentru independență a fost dusă și de Institutul de 3 ani și a fost pierdută. Pînă la urmă, Institutul de 3 ani a fost, ce era de fapt, o cenușăreasă a Universității.

La noi a venit un coleg nou: Const. Ciuchindel, care a dat doctoratul la Iași la prof. Ciopraga. Anul acesta vom lucra intens, în vacanțe, la București și Brașov, restul în alte centre, cred că Duminica în loc de Vinerea, care ar fi zi liberă pt. profesori.

La Bîrlad, am fost la 12 iulie, la simpozionul științific al celor 800 de ani, citind comunicarea „Din trecutul cultural-literar al Bîrladului”, făcută cu George Ivașcu, care pregătește un număr din „România literară”.

Eu apar în publicarea unui volum de versuri „Dealul brîndușelor”, cu evocări bîrlădene și ieșene. A fost la București vernisajul unui pictor bîrlădean – Corneliu Vasilescu. Cu acest prilej ne-am întîlnit cîțiva bîrlădeni: Constantin Chiriță, Marcel Guguianu, C.D. Zeletin (care a publicat un articol despre Bîrlad în Tribuna), avocatul Anagnoste etc. Un entuziast bîrlădean care vrea să reînvie Academia bîrlădeană este Adrian Beldeanu.

Eu am scris o comunicare despre V. Voiculescu, pentru un cenaclu literar din București. L-am cunoscut, tot prin filiera bîrlădeană. Văd că vom putea realiza un volum de amintiri și confesiuni. Amintirile despre Ibrăileanu (de la centenarul din 1971 de la Iași) cele despre Tutoveanu și alți scriitori bîrlădeni (de la centenarul din 1972 de la Bîrlad) cele despre Ionel Teodoreanu de anul trecut (în forma unei comunicări din primăvara acestui an) iată cum încep să se adune într-un florilegiu memorial. Ai avut timp să revezi teza de doctorat pentru tipar? Victor Ion Popa merită o monografie, care să depășească pe cea recentă. Astă vară, la Bîrlad, i-am găsit casa de pe Cuza Vodă, nu departe de ceea a lui Dimitriu-Bîrlad, ca și de aceea, presupusă, a lui Cuza Vodă. Voi vorbi cu Ion

Dumitrescu, bunul meu prieten de la Institut, pentru articolul matală despre predarea poeziei actuale. Eu sînt în redacție la „Limbă și literatură pt. copii” și am impus publicarea unui articol al unei eleve de la liceul „Codreanu”, apreciată de Doamna Rănceanu, directoarea liceului.

Mi-a părut foarte bine că am putut relua dialogul în scris. Omagii Doamnei.

Cu toată amicitia, al matală

G.G. Ursu

București, 23 noiembrie 1974

Dragă domnule profesor, ieri ți-am scris, iar astăzi te deranjez din nou.

S-a trimis la Iași la tipografie ultima corectură cu bun de tipar. Există, însă, trei file (16, 28 și 56) care sînt pline de greseli. De aceea, de acord cu Editura, am alăturat un manuscris corect. E vorba de aceste trei file. Restul e perfect. Te-aș ruga pe mata să controlezi dacă tipografia execută această corectură.

Ieri am scris și D-lui Clisu, dar, cine știe, poate în aceste zile nu e la Iași.

Timpul e trecut și Editura ține să tipărească pînă la finele anului 1974.

Cu vii mulțumiri, îndatoratul matală

G.G. Ursu

București, 21 iunie 1977

Dragă domnule profesor, am făcut o vizită la Editura Didactică și m-am întreținut cu prof. Lucian Panait, șeful redacției. Mi-a dat o veste care mi-a mers la inimă: cartea colegului și amicului Parfene „Literatura în școală” e la a doua corectură, e avansată pe drumul tiparului.

Nu ți-au scris pentru că au vrut să-ți facă o surpriză.

Prof. Panait a vorbit foarte frumos despre seriozitatea lucrării.

Cînd mi-a spus că nu vă cunoașteți personal, i-am dat și eu unele detalii biografice. S-a bucurat că ai formație bîrlădeană, mai ales că și el, deși brăilean, a făcut trei clase la vechea, vestită Școală Normală din Bîrlad. Așa că îl încadrăm și pe el în categoria celor bolnavi de mirezme bîrlădene.

În ultimele săptămîni am lucrat la Societate, pentru revista „Limba și literatura română” pentru elevi. Am făcut curierul cu elevii care vreau să meargă pe drumul greu al literaturii.

Am răspuns la circa trei sute de scrisori.

Într-o ședință D-l Hangiu mi-a dat o recenzie a unei profesoare din Tîrgu-Neamț despre antologia „Din cartea patriei”. Mi-a cerut s-o fac publicabilă și m-am executat.

M-am întîlnit cu profesorii de la Universitate și se pare că nu-s bucuroși cu integrarea Institutului de perfecționare. Pentru ei era o problemă de completare

de norme, dar și-au dat seama că e vorba de muncă imensă – de o corvoadă, cuvîntul e al lor.

Se vorbește despre concentrarea într-un singur institut a institutului de științe pedagogice cu I.C.P.P.D-ul.

„Zilele culturii bîrlădene” n-au mai existat anul acesta. S-a schimbat și primarul. Vasluiul a luat cadrele bîrlădene de frunte. Să sperăm că nu vor uita Bîrladul, care, ultima oară cînd l-am văzut, m-a impresionat neplăcut – era foarte avariata, cu unele statui vechi la pămînt.

Pensionarea nu e un noroc. Caut să mai activez, altfel n-aș mai putea trăi. Mă lupt cu editurile și sper, cu folos. Idolul meu rămîne poezia și, uneori, comentariile.

Sărutări de mînă doamnei.

Îți urez cît mai multe succese, pe măsura atîtor calități. Cu drag

G.G. Ursu

București, 5 dec. 1977

Dragă prietene, am primit cu deosebită bucurie volumul „Literatura în școală”.

Te felicit din toată inima: este cea mai de seamă lucrare în materie, cu mult peste nivelul celor publicate pînă acum (nu dau nume, unele odioase) o sinteză de calitate a unor strădanii îndelungate, a unei experiențe la catedră, a unei meditații serioase, căutînd să înlăture neajunsuri existente în școlile noastre, o lucrare sistematică, ordonată pe criterii sigure, scrisă cu o limpezime care-ți face o plăcere estetică.

Nu pot detalia în această scrisoare atîtea merite cîte le are cartea.

Aș sublinia necesitatea de a se porni de la un concept clar despre literatură, văzută ca artă. Primatul valorii artistice este foarte neglijat în școala noastră, uitîndu-se un adevăr elementar că numai prin filiera emoției estetice, numai prin opere de realizare artistică deosebită, se pot împlini comandamentele etice, patriotice ale învățămîntului.

Mi-au plăcut analizele pe texte superioare, în special pe texte lirice. Eminescu, Arghezi, Blaga sînt la îndemîna profesorilor și elevilor care au îndrumarul sigur al metodicii.

Eu am plecat din învățămînt după 41 de ani de carieră, cu-n gust de cenușă pe care încă îl simt. Poezia lirică e pur și simplu maltratată în multe școli ale noastre. Poezia lirică se țîrîie pe pămînt, cu sprijinul unor colegi ai noștri, ea care e zbor, sublimare, transcendere, e tratată ca o nuvelă, cu acțiune și personaje etc.

Mi-a plăcut în deosebi poziția generală, echilibrul dintre metodele tradiționale și cele moderne, un spirit care îmi place să cred aparține mai ales

Moldovei noastre care cerne în spirit critic modele trecătoare și clădește pe pământ sigur.

Încă o dată îți mulțumesc, rugându-te să transmiți Doamnei omagiile mele. Cu tot dragul,

G.G. Ursu

București, 22 april 1978

Dragul meu, îți trimit ultimul volumaș „Fulg și zăpadă”. Îți mulțumesc foarte mult pentru ilustrata trimisă de la Vaslui, cu biserica lui Ștefan cel Mare. Am fost și eu la Bîrlad, la 19 martie, cu simpozionul Emil Gîrleanu și Elena Farago, organizat de Societate. Mi-a părut rău că n-ai putut veni. Au fost, cum știi, - prof. Lăudat cu o caldă comunicare despre El. Farago și prof. I. Constantinescu cu o originală prezentare a lui Emil Gîrleanu. Sper să ne întâlnim la „Zilele culturii bîrlădene”. Pe amicul comun Constantin Clisu nu l-am întâlnit de doi ani. Mi-ai face un mare servici dacă mi-ai scrie ce mai face. A obținut gradul I?

Ce mai face lucrarea despre Academia bîrlădeană?

Mata ne-ai obținut prefața profesorului nostru N.I. Popa. Se va tipări sau nu?

La Bîrlad, a fost tocmai luna brîndușelor pe care le-am căutat și găsit pe dealul grădinii publice.

Sărutări de mâini Doamnei.

Cele mai bune urări prietenești,

G.G. Ursu

*Pe pagina de gardă a plachetei **Fulg și zăpadă**, mi-a scris rîndurile:*

Lui Constantin Parfene și

Doamnei lui, omului, profesorului, cercetătorului, cu toată dragostea, cu toată prietenia, acest al treilea volumaș de poezii din care se poate respira, îmi place să cred, o mireasmă de pe plaiurile noastre moldovenești, natale

G.G. Ursu

aprilie 1978

București, 14 noiembrie 1978

Iubite prietene, răspund cam tîrziu la amabila scrisoare pentru că am ținut să citesc în mare parte frumosul manual pentru clasa a X-a. Eu care am risipit multă energie la elaborarea vechilor manuale, pot să văd progresul ce s-a putut realiza și să declar de la început că e cel mai aerisit și mai modern manual de literatură. Mi-amintesc de dramaticele împrejurări pentru reconsiderarea lui

Goga sau Blaga și văd locul meritat ce li s-a acordat acum. Restituirea valorilor va înălța pregătirea noilor generații pe treptele cuvenite.

Din punct de vedere metodic, lecțiile de comentariu (întrebări, exerciții, teme) ridică valoarea manualului care nu mai e un studiu de istorie literară ca înainte, ci un instrument de educație. Vă felicit pe amîndoi autorii și pe prof. Emil Leahu, pe care, cred, l-am cunoscut la Piatra Neamț, la un simpozion Calistrat Hogaș.

Aveam cîteva observații subiective: Goga e un realist, nu un romantic? Poezia e clasică, romantică, simbolistă, suprarrealistă. Realismul aparține prozei. Sau poate v-ați gîndit la realismul fundamental al tuturor genurilor literare? Într-un loc, poezia relatează evenimentul, realitatea sau evocă? Poezia transcende realitatea prin sensibilitate și imaginație. Mișcarea semănătoristă a fost o mișcare de idei în momentul luptei pentru unitatea națională, o mișcare romantică în viziune, la „Viața Românească” a fost o viziune realistă a țărânimii. Să n-aibă nimic antologic? Dar Iorga, Sadoveanu, apoi Iosif, Gîrleanu?

Interesant că scrisoarea matală e datată 19 octombrie 1978, cînd mă găseam la Iași, la Colocviul național de poezie. Pentru mine colocviul s-a desfășurat într-o atmosferă înălțătoare, cu toate manifestările unor tineri poeți lipsiți de măsură.

Am fost absorbit tot timpul, așa că mi-a părut foarte rău că nu ne-am putut vedea. În ultima zi, înainte de plecarea la gară, am fost la Copou, căci nepotul meu, care e în clasa a V-a, m-a rugat să-i aduc cîteva frunze din teiul lui Eminescu.

Întrucît frunzele uscate de pe pămînt erau prea umede, am prins cîteva din zbor, fără a observa în spatele meu erau George Macovescu și Radu Boureanu cu soția. Le-am explicat gestul meu insolit.

Încolo, am fost la Răducăneni la o șezătoare literară cu sala plină, conduși de un profesor Medeleanu, format tot la Bîrlad, un moldovean simpatic. Peisajul ieșean era, în octombrie, într-adevăr plin de farmec. Colocviul a făcut să se întîlnească poeți din toate generațiile, erau bătrîni de-ai noștri, erau tineri, la Hotelul Traian, renovat complet, am stat cu-n tînăr din Turnu-Severin. Dialogul a fost viu, interesant. La Teatrul Național, raportul despre starea poeziei, susținut de Ștefan Aug. Doinaș, a fost foarte elevat. Discuțiile au mai coborît, dar mulți au fost la înălțime. M-am înscris și eu la cuvînt, dar nu mi-a venit rîndul. E vorba să se publice textele în „Viața Românească”. Dintre poeții ieșeni mi-a plăcut Corneliu Sturzu, care ne-a primit cu căldură. Mi-a părut rău că a lipsit George Lesnea.

La București, sînt în preajma publicării unui volum de poezii: „Flori de brumă”, la Cartea Romînească. Am două referate bune: Al. Piru și Cezar Ivănescu, un critic și un poet.

A fost o adunare a bîrlădenilor la București, la un mare restaurant, au fost prezenți 306 persoane.

Mi-a părut bine de-o veste: Constantin Clisu, amicul nostru, are un volum de povestiri din viața școlii la Editura „Ion Creangă”.

Pentru că Doamna e bolnavă, îți comunic că-n vara trecută am fost 20 de zile la Covasna, o stațiune foarte bună pentru boli cardio-vasculare. Vin și străini pentru că are instalații moderne.

Pe Doru Scărlătescu abia l-am recunoscut, mi se părea un student, așa de tînăr arată. Mă bucur că, în sfîrșit, i-a venit numirea meritată.

Închei, urîndu-ți sănătate și voie bună, matală personal și întregii familii.

Cu toată dragostea,

G.G. Ursu

Cu prilejul sosirii Anului Nou 1979, poetul îmi dedica poezia următoare:

Dragoste de țară

*Bîrladul e vatra,
Iașul – Heidelbergul,
Tîmpla lui e-n stele,
Printre lespezi sure,
S-a zidit și piatra
Temeliei mele.*

*Trece Eminescu,
Domnul Eminescu,
Învelit în manta-i
Cu de aur steme,
Trece pe cărare,
De la noi așteaptă
Cazna din iubire,
Jertfa de uitare.*

*Dragoste de mamă,
Vino și mă plînge,
Dragoste de țară,
Tu fermecătoare
Flacăra de sînge,
Dragoste de țară,
Focul nu se stinge!
Visul nu se frînge!*

Prietenului Constantin Parfene, această poezie scrisă la Iași, cu prilejul Colocviului de poezie, cu cele mai bune urări pentru noul an 1979.

G.G. Ursu

Buc. 17 oct. 1980

Stimate Domnule Profesor,

În vara acestui an, am primit o vedere de la dumneavoastră, adresată soțului meu pe care-l pierdusem la 25 iunie a.c.

Îmi vine foarte greu să aștern rînduri pe hîrtie, dar astăzi răsfoind corespondența lui cu dumneavoastră, din 1977, am găsit o scrisoare în care îl întrebați cum o duce cu diabetul.

Am plîns mult și m-am gîndit că diabetul este o boală necruțătoare, nu poate fi vindecată, pentru că cu toate eforturile făcute de el, de familie și ce are și ce dă medicina noastră, i-a adus o serie de complicații care au sfîrșit cu moartea cu totul neașteptată.

Au trecut aproape patru luni de suferință cumplită și mereu sunt chinuită de ce aș mai putea face pentru el, omul cel mai bun și mai generos. A muncit mult și are destul material care nu a putut vedea lumina tiparului.

În ultimii doi ani a lucrat la un material „Cronica unui colț de țară”, e vorba tot de locul lui natal, de care era foarte obsedat mai ales în ultimii ani din viață.

Materialul cuprinde începuturile locurilor bîrlădene și pînă la primul război mondial. Este o muncă chinuitoare pe bază de documente și scrisă într-o formă destul de atrăgătoare. Această lucrare s-ar putea încadra în acțiunea Cîntarea României.

Aș îndrăzni să vă cer sfatul și eventual ajutorul dacă vă este cu putință.

De fapt eu nu mai am prea multă energie, mai ales acum cînd sînt zdrobită de această cumplită durere, dar sînt obsedată de o mare datorie, să încerc, deși știu ce spinos este drumul tiparului.

Aș prezenta lucrarea bătută la mașină și fără nici o pretenție pentru drepturi de autor.

Îmi iertați îndrăzneala de a vă cere acest ajutor, dar în durerea mea, mă îndrept spre oamenii care l-au prețuit și care știu că a sfîrșit cu destule visuri neîmplinite.

Cu rugămintea de a mi se ierta îndrăzneala de a vă cere sprijinul,

Valentina Ursu
profesoară pensionară

Iași
4.XI.1980

Stimată Doamnă Ursu,

Am aflat cu întârziere tragică veste, așa se explică și gestul absurd al vederii din august.

Vă rog să primiți cele mai sincere cuvinte de mîngîiere, din partea unuia care l-a cunoscut îndeaproape și iubit pe bunul nostru „Salcîm uituc”. Fiți sigură că amintirea ni-l va păstra mereu înflorit, așa cum i-au fost întotdeauna sufletul și zîmbetul cu care ne întîmpina. Domnul Profesor, poetul, prietenul este printre noi, face parte din patrimoniul culturii noastre și cît va trăi aceasta va trăi și el.

Am reținut rugămintea Dumneavoastră. Voi sonda posibilitățile locale, în vederea tipăririi manuscrisului despre care mi-ați scris. La Iași, deocamdată, este foarte greu, **Junimea** avînd în portofoliu manuscrise care-și așteaptă rîndul de ani și ani, situație în care se află o carte a mea despre **Victor Ion Popa**. S-ar putea ca la Vaslui și Bîrlad să se ivească niște posibilități, în perspectivă mai îndepărtată. Voi încerca să susțin cauza în fața organelor de resort, pe care, în bună parte, le cunosc. Am să-l asociez în această problemă pe prof. C. Clisu, bîrlădean, inspector general la Vaslui, cu care, după cîte știu, dl. Profesor începuse o colaborare (în acest sens obținusem eu de la prof. N.I. Popa din Iași – bîrlădean și el – o prefață, care cred că se află printre hîrțile rămase, dacă nu chiar în manuscrisul despre care îmi vorbiți). E bine să pregătiți manuscrisul, ca atunci cînd se va ivi prilejul să fie dat repede. Fragmente din manuscris ar putea apărea în vol. II al miscelaneului **Bîrladul de ieri și de azi**, pregătit de dl. Boteanu din București, cu care ați putea lua legătura. Eu voi avea în atenție această problemă, rămîinînd să mai comunicăm.

Cu deosebită considerație,
Constantin Parfene

Buc. 10 noiem. 1980

Stimate Domnule Profesor,

Vă mulțumesc din suflet pentru scrisoarea dumneavoastră, care mi-a adus multă mîngîiere și lumină.

Fără a aștepta un răspuns, doresc să lămuresc unele lucruri. Manuscrisul sofului meu intitulat „Cronica unui colț de țară” nu este același cu materialul care se găsește la dl. prof. Clisu, unde este și prefața prof. N.I. Popa.

Nu știu care este soarta acelui material și mai știu că nici soful meu nu știa cam de mult de el.

Manuscrisul pentru care v-am cerut sfatul și sprijinul este un material nou, scris în ultimii doi ani din viață, fără nici o colaborare, făcut cu multă grijă și

pasiune. Am scris d-lui prof. Nicola de la Bîrlad și nădăjduiesc că voi avea un răspuns. La fel am făcut legătura cu Dl. Boteanu și a primit să-mi publice unul, două capitole din lucrare.

Eu vă mulțumesc mult pentru speranța care mi-ați dat-o și vă doresc multă sănătate și bucurii, de care omul are afîta nevoie.

Valentina Ursu

G.G. Ursu a fost un poet adevărat, realmente talentat, dar migăloasa activitate didactică desfășurată, mulți ani, prin diverse orașe din provincie (Fălticeni, Bîrlad, Tecuci, Galați) și preocupările pe tărîmul istoriei literare au constituit, multă vreme, o piedică în cultivarea înclinației spre poezie și în afirmarea plenară a ei. Cu toate acestea, versurile scrise, cu deosebire în partea a doua a existenței (adunate, destul de tîrziu, în volume precum **Salcîm uituc**, **Dealul brîndușelor**, **Fulg și zăpadă** și în altele rămase netipărite), sînt grăitoare pentru calitatea substanței lirice, exprimată în structurile formale dificile ale sonetului și ale rondelului. În această privință, meșteri i-au fost sonetistul M. Codreanu și G. Tutoveanu, dar cu un netăgăduit spor de căldură față de ultimul.

A judeca poezia lui G.G. Ursu cu exigențele poeziei moderne ar fi un nonsens, pentru că versurile sale pornesc dintr-o viziune clasicizantă, fără a fi, prin aceasta, în afara calității estetice. În această viziune, el a creat o poezie cantabilă, limpede, simplă și directă, îmbibată de o delicată sensibilitate, ceea ce îl îndemna pe rafinatul Perpessicius să-l numească, cum anticipam, un „prea delicat poet”. Orientarea sa generală se încadra în limitele echilibrului între tradiție și inovația modernă, pe linia trasată de prestigioasa revistă ieșeană **Viața Românească**, orientare clar formulată în programul revistei **Scrisul nostru**, în prefața **Antologiei scriitorilor bîrlădeni** (1973), unde, atingînd problema poeziei moderne, se spune că aceasta e legitimă „în năzuințele ei de înnoire a artei poetice, dar condamnabilă din clipa cînd a căzut în elucubrație”.

Poezia lui G.G. Ursu s-a bucurat, în general, de aprecieri pozitive din partea unor critici de prestigiu (N. Iorga, Perpessicius, Pompiliu Constanținescu, Al. Piru, Al. Philippide, Const. Ciopraga, N. Manolescu ș.a.). Citabile, printre altele, sînt cuvintele lui Al. Piru, din vol. **Poezia românească contemporană**, I, Ed. Eminescu, p. 152 – 153; „G.G. Ursu cultivă o prozodie severă, nu lipsită de vibrație și căldură, capabilă să însușească schemele sonetului și rondelului, într-o compoziție lunecoasă, suplă.”

Poetul a fost atras de toate temele mari ale liricii, dar întotdeauna în stilul reținut și lucid al unui romantism ponderat. **Evocarea** copilăriei este învăluită într-o melancolie senină, universul infantil fiind un domeniu al purității, al vîrstei imaculate. De fapt, totul devine suav în versurile acestui bard, chiar și regretul pricinuit de **scurgerea ireparabilă a timpului**. E o suavitate cu gustul amărui al

sîmburelui de migdală (vezi **Sonetul unui visător**, din volumul **Salcîm uituc**). Iubirea apare, adeseori – cum s-a mai observat –, în culori estompate, ca în poeziile lui Șt. Petică (**Portret**). Poezia lui e profund stenică. Devenită evidentă, **senectutea** îi inspiră încredere în perenitatea lutului străbun cu care se identifică (**Rondelul pămîntului**). De mare autenticitate lirică este freamătul nostalgic stîrnit de evocarea clipelor petrecute în Iașul de altădată (**Iașului**). Peisajul moldovenesc este o parte a sufletului poetului, îl poartă în inimă ca pe o legendă. Clasicitatea romanticului G.G. Ursu constă și în predilecția pentru **prozodia severă** (sonet, rondel), ceea ce astăzi apare ca o raritate. Dar prozodia aceasta nu este rece, pentru că poetul nu i se subordonează, ci o subordonează trăirilor sale („Ești tu al meu, nu eu al tău tiranul / Și-n viitorul pomirilor rebele, / În setea mea de spații largi, senine, / Eu te agăț de aripile mele / Și te tîrăsc, sonete, după mine” – **Sonetul meu**). Imagistic, poezia lui G.G. Ursu se înscrie în coordonatele limbajului poetic tradițional, dar fără a-i lipsi accentele moderne. Printre acestea, reține atenția preocuparea pentru forța sugestivă a cuvîntului și, mai cu seamă, frecvența unor **cuvinte-cheie**. Mi se pare că **albul**, cu întreaga familie de cuvinte circumscrise sensului general, are, în poezia sa, valoarea unui cuvînt emblematic, care conține el însuși o structură, e o entitate în care universul exterior și cel interior se contopesc. La tot pasul (în **Salcîm uituc**, **Fulg de zăpadă**), întîlnim „zăpadă albă”; „m-am înzăpezit în amintire”; „fulg subțire”; „zăpadă moale”; „floare de omăt”; „anii: zăpadă”; „prietenie albă zăpadă fără moarte”; „fulgeră ghețarul”; „legănare albă de ghirlânzi în floare”; „petale de ninsoare”, sintagme cu totul semnificative în acest sens. **Albul**, ca termen emblematic, exprimă puritatea, delicatețea, echilibrul și seninătatea reflexiv – emoțională. Ceea ce este, de fapt, poezia lui G.G. Ursu.

H. Zupperman (1908 – 1997) – profesor și prieten

La Colegiul „Codreanu” (numit ca atare, prin hotărîre ministerială, în 1946, cu prilejul sărbătoririi centenarului înființării lui), am avut mai mulți profesori de mare prestigiu, care mi-au înrîurit, puternic, formația spiritual-morală. Nu-i pot uita pe V. Velicu, care ne predă științele naturii, pe I. Ursoiu, cu care învățam geografia și, mai ales, pe Harry Zupperman, profesorul de limba română. Am să evoc, însă, în cele ce urmează, personalitatea ultimului menționat, pentru că mi-a fost, în mai multe privințe, „model” în profesia îmbrățișată și, pe deasupra, îndrăznesc să spun, și **prieten**, după ce am devenit „colegi” de cancelarie, la liceul unde mi-a fost profesor.

H. Zupperman era un profesor distins din toate punctele de vedere: înfățișare plină de prestanță, pregătire foarte serioasă în domeniul limbilor română și franceză, exigență deosebită, comportament didactic original, propice stimulării inteligenței elevilor, atitudine exemplară în relațiile umane și imun față de orice compromisuri. Știai carte, te aprecia, nu te țineai de învățătură, rămâneai corigent, sau chiar repetent. Trebuie să mărturisesc că, prin toate aceste atribute ale personalității sale, nutream, ca elev, un respect îngemănat cu teama față de el. La lecții, nu expunea, urmînd manualele, ci dizerta, vorbind natural, cu inflexiuni vocale, operînd asociații și disociații subtile, în sfera temei discutate. Frecvente erau trimerile la literatura universală, cu deosebire la cea franceză. Era licențiat în franceză și română. Avusese, la Universitatea din București, ca profesori, savanți precum Charles Drouhet, Mihail Dragomirescu, Ov. Densusianu, N. Iorga, P.P. Negulescu, T. Vianu (în primii săi ani de profesorat) ș.a. Cînd ne asculta pentru a ne pune note, nu ne întreba buchea manualelor, deși ne recomanda să le citim cu atenție, ci ne pune probleme, pentru a ne putea verifica lecturile, capacitatea personală de a emite opinii despre operele citite. Aș putea spune că practica, atunci, un învățămînt modern, implicîndu-ne în descoperirea artisticității textelor literare, a afinităților dintre opere și scriitori. Adesea, ca temă pentru studiu individual acasă, ne dădea să aflăm autorul unei anumite opere din literatura română, sau franceză, despre care pomenise în expunerile lui, precum și pasaje cu anumite semnificații, sugerate de el, din operele scriitorilor, ale unor critici de prestigiu etc. Rezolvarea unor astfel de teme ne obliga la cercetarea bibliotecii liceului și a Bibliotecii orașenești „Stroe Belloescu”, unde puteai găsi dicționare de tot felul, inclusiv marea enciclopedie franceză. Uneori nu reușeam să răspundem unor întrebări-problemă. Atunci profesorul ne sancționa cu o ironie, care putea avea diferite nuanțe, de la aluzia afectuoasă, pînă la aceea cu substanță acidă. Ne temeam mai ales de acestea din urmă, pentru că erau asociate, după caz, și cu referiri la amănunte legate de unele preocupări extrașcolare ale noastre (plimbări cu unele persoane de la liceul de fete, vis-à-vis de al nostru, degustarea, în grup, a unor țigări, prin locuri mai dosnice ale tîrgului etc.). Un lucru ne tulbura: cum de știa profesorul nostru toate aceste aspecte, privitoare la felul cum ne petreceam timpul liber?! Uneori, ne vedea chiar el, în zilnicele lui plimbări prin oraș, întotdeauna însoțit de un frumos cîine-lup, pe care-l chema Rex. Primeam ca o usturătoare pedeapsă a „bîlbîielilor” noastre într-o anume problemă, atunci cînd profesorul spunea: „- Băiete, Rex al meu te-ar putea ajuta în această chestiune!”. De cele mai multe ori, însă, el „se făcea” că știe, că te-a văzut în cutare loc. Dar noi, știindu-ne „cu musca pe căciulă”, ne prindeam în „jocul” profesorului și inventam felurite motive, pentru a ieși din încurcătură. Știa să îmbine severitatea, atitudinea autoritară cu gluma, ironia și simpatia față de noi. De la dînsul am deprins

obiceiul de a cîntări bine orice cuvînt ce-ți iese din gură, soldat, în ceea ce mă privește, nu întotdeauna cu cele mai bune rezultate (dar asta din vina mea, nu a profesorului).

Foarte interesante erau digresiunile privind anii lui de studenție și prietenii din acea perioadă: Al. Sahia, Octav Șoluțiu, Eugen Ionescu, despre atmosfera literară de atunci, atît de diversificată și tulburată de „teribilismul” generațiilor tinere. În clasa a VIII-a de liceu (1947 - 1948), datorită nonconformismului profesorului Zupperman, am fost pus în contact cu poeziile antologice ale lui Bacovia, Arghezi, Blaga, I. Barbu, cu pagini din *Istoria literaturii* de G. Călinescu, cu aspecte ale avangardei literare, în ciuda restricțiilor ideologice oficiale.

După absolvirea liceului, nu am mai avut prilejul de a fi în apropierea profesorului meu de limba română. L-am regăsit, prin 1959, cînd, ajungînd și eu profesor de limba română, am devenit colegi de breaslă. Eram tare stîmjenit de situația nouă în care mă reîntîlneam cu dînsul. Îmi cunoșteam carențele pregătirii mele, știindu-i competențele intelectuale și culturale. Fostul meu profesor s-a apropiat însă de mine cu toată sollicitudinea și simpatia. Am început să discutăm, deschis, despre problemele noastre de specialitate, fiind receptiv față de informațiile, opiniile, sugestiile ce mi le strecura, fără să-mi dea impresia că mă tutează profesional. Am început să ne căutăm reciproc și să discutăm, liber, dar numai între patru ochi, probleme privind condiția intelectualului, în anii în care ne aflam. Așa am devenit prieteni. Profesorul avea un real talent de epigramist. Dar nu și-l dezvăluia decît foarte rar, și numai persoanelor apropiate. În una din ședințele sindicale, interminabilă, conduse de responsabilul grupei (o profesoară pe care o chema Ouatu Paraschiva), profesorul îmi strecoară o hîrtiuță, cu următorul catren: „Paraschivă, Paraschivă / Nu mai fi așa parșivă, / Lasă-te de criticat, / Du-te-acasă la Ouat!”. Cînd eram director la teatrul din localitate (aveam și ore la liceu), în repertoriu se aflau, printre altele, și piesele **Răspîntia cea mare**, de Victor Ion Popa, în premieră pe țară, prezentată și la Televiziunea Română, și **Vis de secătură** de Mircea Ștefănescu. Într-o pauză, la școală, îmi citește, zîmbindu-mi afectuos, următoarea epigramă: „Cu **Răspîntia cea mare** / Ai intrat la-ncurcătură / Și acum la disperare / Te încurci cu-o **Secătură**?”

Discutam, deschis, despre felurite probleme.

Am să relatez o scurtă discuție avută cu el, prin 1960, plină de semnificație și hazlie, într-un fel. Vorbeam, oarecum intrigat, despre mania unora dintre consîngenii săi evrei de a se considera persecutați din considerente etnice. Iritat, peste măsură, de idiosincrasii ale asemenea exemplare, profesorul meu se oprește brusc, se uită drept în ochii mei și-mi spune: „Cînd văd cum se comportă asemenea indivizi, zău că-mi vine să devin și eu antisemit.” Eu am luat-o drept glumă, căci profesorul meu avea umor, dar el mi-a replicat: „Să știi că n-am

glumit, când ți-am spus asta, a fost o reacție spontană, pricinuită de obsesia unora dintre evrei, care ar fi interesant de studiat din perspectivă psihanalitică”.

Și într-adevăr, una din cauzele antisemitismului, fenomen manifestat încă din epoca biblică, o constituie chiar comportamentul evreilor, de „popor ales” (conform legendelor din Vechiul Testament), de rasă superioară, cu misie dominatoare, arogantă și disprețuitoare față de celelalte etnii, deosebit de suspicioasă și închisă, ermetic, într-un izolaționism etnico-religios de neîntîlnit la alte popoare, ridicat la rang de principiu existențial fundamental. De aici li s-au tras toate cumplitele situații, de un cutremurător tragism, în îndelungata lor istorie, de popor risipit în toate colțurile lumii. Mințile luminate ale acestei etnii s-au ridicat însă deasupra unor astfel de prejudecăți, integrându-se, firesc, în marea cultură a umanității. Isus însuși este unul din evreii mari reformatori ai vechiului iudaism biblic xenofob, propovăduind iubirea între oameni, indiferent de confesie, în loc de rasismul intolerant al vechilor evrei, despre care aproape că nu e verset care să nu-l afirme ca „poruncă” a lui Iahve, prin purtătorii săi de cuvînt, Moise și urmașii acestuia. Am învățat, iată, chiar de la un evreu, profesorul meu de română, că trebuie să respect și să spun adevărul și numai adevărul. Am fost, încă din copilărie, prieten cu copiii bunului evreu Filip, care-mi dădea bomboane, oricîteori îi intram în prăvălie. Îi priveam cu simpatie pe evreii toleranți și binevoitori, dar îmi repugnă idiosincraziile unora dintre ei și accentuatul spirit de confrerie. **Amico Plato, sed magis amica veritas!**

M-a invitat de mai multe ori acasă. Avea o bibliotecă cu rarități: clasici ai literaturii universale, unii în ediții princeps, legate măiestrit. Mi le prezenta, cu mare plăcere de bibliofil pasionat, de la descrierea completă a aspectului exterior, pînă la conținutul lor, lapidar formulat, în enunțuri condensate. În una din vizite, mi-a arătat și împrumutat volumașul **Elegii pentru ființe mici**, de Eugen Ionescu, apărut în decembrie 1931. Pe coperta interioară a plachetei de versuri se afla autograful autorului: „lui Harry Zupperman, – cu o prietenie pe care nimic nu o va mai dezminți, – și cu multă dragoste, Eugen Ionescu, Februarie/1932.” Amfitrionul mi-a vorbit, nostalgic, despre colegul său de facultate, Eugen Ionescu, despre firea lui mereu neastîmpărată, despre interminabilele discuții literare purtate cu el, Ionescu manifestîndu-se gălăgios împotriva „idolilor” literari ai vremii și, mai ales, împotriva confreriilor care construiesc sau distrug „glorii” literare.

Citind volumul lui Eugen Ionescu, am dat peste următoarea **Elegie**:

*„Prieten, să plîngem:
o lacrimă va fi pentru frunza galbenă,
o lacrimă pentru trandafirul scuturat,
o lacrimă pentru fata moartă,*

*o lacrimă pentru durerea fiecărui om,
o lacrimă pentru fiecare piatră,
pentru fiecare pom,
pentru fiecare stea
și pentru Ideal.*

*Nesfârșite sînt sufletele, pietrele.
Mi-e frică să merg: să nu le calc.”*

Ea este, în plan artistic, o transfigurare a viziunii despre prietenie a poetului E. Ionescu, autograful dat colegului său apărînd ca o replică sinceră în planul relațiilor umane concrete, deci ca un pandant al ficțiunii poetice.

Am plănuit să întocmim, în colaborare, un dicționar de personaje din dramaturgia românească, după modelul dicționarului de personaje de Lafont Bompiani. Eu am redactat peste 500 de articole, cu informații interdisciplinare (cum s-au reflectat personajele în arta spectacolelor, în celelalte arte: muzică, pictură, sculptură). Am citit, împreună, unele din aceste articole. Fire puțin înclinată spre un efort sistematic, continuu și de lungă cursă, profesorul n-a redactat însă nici un articol, amîinînd promisiunile. Lucrarea a fost întreruptă, după plecarea mea la Iași, unde mă așteptau obligații profesionale mult mai presante. Dar păstrez și acum fișele cu articolele redactate la Bârlad.

În 1969, profesorul și prietenul meu, Harry Zuperman, s-a pensionat. A plecat de la catedră cu o oarecare nostalgie, dar și cu destulă amărăciune, pricinuită de acele aspecte ale școlii, care contrariau principiile lui privind personalitatea integră pe care ar trebui să le respecte un adevărat profesor și o adevărată instituție de instrucție și educație.

S-a stabilit la București, unde soția sa era în secretariatul artistic al Filarmonicii. Plecarea sa am trăit-o ca pe o despărțire temporară de o persoană apropiată. Am continuat relațiile noastre prietenești, întreținînd o corespondență, care a durat cîțiva ani, pînă prin 1971. De atunci, comunicam, sporadic, cu fostul meu profesor, fie prin felicitări tradiționale de Anul Nou, fie prin cunoscute comune (N. Crețu, Condrea).

Reproduc corespondența menționată, care poate trezi interes pentru ce înseamnă a fi profesor, a întreține relații prietenești între persoane aparținînd unor generații diferite și, nu în ultimul rînd, pentru profilul spiritual al omului H. Zuperman.

Bârlad, 18 sept. 1969

Domnule profesor,

Am discutat, odată, despre eventualitatea acordării unui interviu revistei noastre. Am reținut, atunci, faptul că nu ați fi împotriva realizării acestei colaborări. Îndrăznesc, acum, să revin asupra ideii, rugându-vă a ne înțelege

just solicitările, în sensul unanimei noastre considerații și afecțiuni, pentru cel care, o viață, a slujit, fără compromisuri, instrucția și educația, într-un oraș cu vechi tradiții umaniste. Prezența dv. în nr. 4 al **Aripilor tinere** ar constitui încă un prilej de delectare spirituală, ca altele altele oferite, aproape mereu, nouă, elevilor dv., pe când vă aveam în mijlocul nostru. Alăturat, vă trimitem câteva întrebări orientative, rămânând ca, în funcție de răspunsurile dv., să le definativăm, ulterior. Nu vă limităm spațiul. Am fi foarte bucuroși dacă răspunsurile ne-ar oferi material și pentru nr. 5. Prindefi, vă rugăm, mai multe momente din prietenia dv. cu Eugen Ionescu, inoculându-le, cum știți dv., un sens (filozofic, instructiv, educativ, moral etc.). Așteptăm, cu nerăbdare, **răspunsurile dv.**, pentru care vă mulțumim anticipat.

Acum, în altă ordine de idei.

A început un nou an școlar. Mă simt foarte singur, v-o spun cu cea mai mare sinceritate. Vă caut, în gând, prin cancelarie, prin cabinetul nostru, peste tot. N-am cu cine schimba o opinie, o impresie despre actualitatea literară, culturală etc. M-am încrâncenat, însă, și mai mult, într-un program de studiu, pentru a mă menține, cât de cât, în formă.

Cancelaria este plină de **fără frecvențiști** și nu mai pot încăpea de pretențiile și ifosele umflate ale unora dintre ei.

Anul acesta, n-am dirigenție. Mă ocup, în continuare, de revistă, pe care aș dori-o cât mai izbutită, în amintirea prestigiului liceului bârlădean de altă dată.

Închei, rugându-vă încă o dată, să ne răspundeți pozitiv la solicitarea noastră.

Vă dorește sănătate al dv. elev,

Const. Parfene

București, 25 sept. 1969

Dragul meu,

Contrar obiceiului meu, răspund cu multă întârziere. Sînt în plin proces de reacomodare, trebuie să rup un lanț foarte jenant de reflexe, acumulate o viață de om.

Privesc înapoi nu „cu mînie”. Doar cu amărăciune. Francezii au un cuvînt care ar sintetiza integral starea sufletească din ultimul an: **déboire** (îi cunosc perfect sensul dar nu știu ce sens ar avea în limba noastră). N-am fost scutit de neplăceri nici în timpul verii – vorbesc de cele școlare – așa că hotărîrea mea de a părăsi școala devenise nestrămutată.

Din cele ce-mi relatezi despre „atmosfera” actuală în școală, înțeleg că trebuie să mă întristez, dar să nu regret.

Este foarte adevărat că-mi lipsiți cîțiva, cunoscuții cei noi (unele nume sonore!) nu vă pot înlocui (știți că judec pe om în primul rînd după probitate, egalitate cu sine însuși ș.a.). Or, tocmai acestea lipsesc total „capitaliștilor”.

Am aflat despre unii scriitori, ale căror opere „clasice” le analizam cu ațta căldură, ațtea meschinării, ațta egoism, încât dezumanizarea eroilor ar trebui să le-o atribuim lor în primul rînd.

Dacă te vei abate pe la Buc. să nu mă ocolești. Mi-ar părea bine să mai stăm de vorbă și să te mai inițiez în tainele „creației” artistice.

Probabil că te întrebi, ce fac totuși?!

Deocamdată nimic – și asta-i ceva!

Am reluat la rînd muzeele și constatînd multe lacune în cunoștințele mele, caut să le lichidez. Citesc din literatura rezervată, de mult, acestor ani: memorii, biografii, istorie literară (nu gen Ivașcu!).

*Mai tîrziu, voi lua una, două meditații (o suplinire pentru un concediu de maternitate la o școală apropiată nu m-a tentat). Mai am încă foarte mult, enorm de mult, de aflat, sînt cam în **criză de timp**, așa că socotesc că e o datorie față de mine, să folosesc cît mai spornic acest timp, căruia i-am închinat cîndva o bizară, ermetică și extraconcentrată poezie! (Strict confidențial!).*

Acum, să revin (sau să vin) la „Aripi tinere”. Termenul de interviu – să-ți spun drept – m-a cam speriat!

N-am uitat convorbirea noastră și nu dau înapoi. Înțeleg, hai să zicem! - „mesajul” către elevi, dar mă întreb dacă după „memoriile” lui David, aș veni și eu, n-am imprima revistei o notă de monotonie, o atmosferă muzeistică, iar caracterul instructiv ar păstra un iz de ierbar sau de naftalină de insectar? Întrebările orientative sînt judicios întocmite, iar invitația să vorbesc „cît vreau de mult” cred că este cea mai ispititoare invitație făcută vreodată de un redactor unui colaborator.. in spe!

Citind mai atent, am băgat însă de seamă că este vorba de... Eugen Ionescu. Atunci cum rămîne... cu mesajul?! Dar să lăsăm gluma. Un prieten comun, revenit de la Paris, mi-a vorbit foarte mult despre fostul meu coleg. Felul dur de viață actual, gloria, opulența țin – cel puțin pentru mine – de domeniul incredibil al fantasticului.

Se pare că a început să îl plictisească excesul de osanale de la noi. Se pare că reeditează situația lui Caragiale din perioada berlineză. Mă întreb dacă nu l-ar indispuce o nouă evocare (oricît de pitorească aș căuta s-o reiau) și presupunînd că „Aripile” ar „survola” pînă la Paris.

Iată ce-ți propun: n-ar fi mai bine – pentru variație – să încerci o altă formulă? Să zicem un medalion (fără fotografie!) scris de un fost elev (poate fi și redactor!).

Dacă ai nevoie de material, pe baza întrebărilor, îți pot trimite oricît și orice. Dacă ții totuși la forma consacrată de revistă, atunci te rog să-mi mai scrii din nou căci nu aș vrea să-ți provoc o criză de timp pentru nr. 4 și hai să ți-o spun – aș avea prilejul să-ți citesc din nou alertele rînduri.

Îți doresc și mult olimpianism printre rîmele și cîrțile didactice.

H.Z.

Bârlad, 29 sept. 69

Domnule profesor,

Am primit scrisoarea dv. și vă mulțumesc pentru atenție. Ea mi-a adus o adevărată bucurie.

În legătură cu colaborarea proiectată, am reținut ideea dv. de a redacta un articol. Fie că vom proceda astfel, fie că se va recurge la forma interviului, tot ne trebuie răspunsurile dv. la întrebările trimise. Așa că trimiteți-ne răspunsurile, rămînînd ca noi să le folosim, cum va fi mai nimerit, pentru a nu cădea în monotonia sau arhivistica de care vorbeați.

Am intrat serios în activitate. Au început cursurile, ședințele de tot felul, strîngerea cotizațiilor, planificarea interasistențelor la dirigenție – unde d-na Liescu este foarte „pricepută” și activă – organizarea pregătirii militare, unde sunt comandant, „în retragere”, peste un pluton de fete, – muncă voluntară la cules de popușoi – unde, regret, dar nu-mi pot aduce contribuția, nefiind diriginte – ș.a. După cum se vede, de toate, minus calitatea instructivă. Să vedem ce-a mai fi cu filiala societății noastre. Fără președinte nu se poate. Vicepreședinta, după un voiaj splendid prin Europa, întreprins în vara aceasta, s-a îmbolnăvit de nevroză și a intrat în spital. Nu prea-s bune călătoriile astea, te invită la comparații, precum Goleescu, altădată.

Mi-ați citit, odată, niște poezii, interesante din mai multe puncte de vedere. Ce-ar fi dacă ați lăsa, odată, la o parte, reticența și ați capta acest prețios izvor pe care-l stăpîniți? Timpul necesar intenselor interiorizări și travaliul expresiv îl aveți. Odată, mi-ați promis că veți citi dintr-un caiet întreg, aflat la București. Poate că atunci cînd voi trece prin capitală, voi putea gusta din frumusețea acestor versuri atît de tănuite.

Fiecare din noi, oamenii, avem un colțișor de suflet numai al nostru, pe care-l ferim, cu grijă, uneori cu spaimă, de privirile indiscreților. Vă rog să mă iertați dacă, prin evocările mele de mai înainte, am comis o indiscreție.

Aștept cu nerăbdare, răspunsurile la întrebări.

Vă doresc sănătate, al dv. elev,

Const. Parfene

9 oct. 1969

Cînd mi s-au cerut cîteva rînduri pentru distinșii cititori ai revistei, am avut o clipă de ezitare, căci evocarea cîtorva momente ale existenței se împletesc prea strîns cu amintiri din viața mea de școlar și mai tîrziu de dascăl.

Trecutul, generator de romantice nostalgii, îmi redeșteaptă anii îndepărtați ai școlii și începutul de carieră didactică.

În viața celor ce trec prin școală și apoi o slujesc sînt jaloane de neuitat: prima zi de școală, absolvirea cursului primar, intrarea în liceu, bacalaureatul, intrarea în universitate, licența. Aceasta este partea de poezie a existenței, apoi proza care își cere drepturile.

Liceul „Codreanu” reprezenta pentru mine nu o instituție de cultură (n-aveam asemenea noțiuni la vîrsta de 10 ani) ci... clădirea cea mai înaltă din oraș! și profesori cu gulere înalte!! tari și grozavi de mustăcioși!

Examenul de admitere era sever căci nu erau decît două clase I și veneau copii din tot județul și cele învecinate, părinții știind cîte ceva din faima liceului și despre atîția absolvenți care au ajuns „oameni”.

Am avut norocul unor profesori cărora le voi păstra o pioasă amintire (Gh. Alexandrescu, I. Ursoi, Șt. Negură, Gr. Iliescu), iar celor în viață o permanentă recunoștință (Cezar Ursu, P. Constantinescu-Iași).

Aș vrea să evoc figura celui mai desăvîrșit dascăl pe care l-am cunoscut: Gr. Alexandrescu („Băța Ghiță”, apelativ preluat de la elevii de la „superior” și pe care nu îndrăzneam să-l pronunțăm decît în gînd!). Avea o pregătire superioară în țară și în Germania. Ne-a fost profesor de limba romînă și germană. Era în primul rînd omul școlii: punctual, foarte bine pregătit, extrem de exigent, sever. Și totuși, omul acesta era o comoară de omenie, de dragoste părintească pentru elevii buni la învățătură, cuminți, modești.

De la el am prins gustul pentru literatură, iar la gramatică era un adevărat maestru în a ne face să înțelegem logic disciplina aceasta care numai așa poate fi înțeleasă și îndrăgită chiar.

În alegerea viitoarei mele cariere, o deosebită pondere le-au avut cîteva cuvinte rostite sentențios de domnu’ Alexandrescu: „Băiețș, bine! Să te faci profesor de limba romînă!” (dacă adaug că îndemnul urma unui zece – cu minus! – aș putea spune că destinul meu era marcat).

Păcat că mai tîrziu, prof. Al. a fost numit directorul liceului „Lazăr” din București și noi am pierdut un profesor excepțional.

Dar, sub influența profesorului nostru de fizică și chimie, N. Negru, iată-mă atras și de științe și debutul meu „publicistic” a avut loc pe cînd eram în clasa a III-a, cu un articol despre fizicianul Svante Arhenius!

Mai tîrziu, trădînd oarecum pe veneratul meu profesor (care se lupta din greu cu elevii bucureșteni „stricători de limbă” cum avea să-i numească, cînd l-am reîntîlnit pe cînd eram student) am început să... cochetez cu matematica, colaborînd chiar la revista „Matematica Bărlădeană”, revistă care a contribuit la formarea multor matematicieni de prestigiu.

O figură cunoscută pentru bărlădeni rămîne fostul meu coleg de clasă și bun prieten, David Haim.

*Bineînțeles, n-am neglijat o clipă literatura, citind organizat opere reprezentative atît din literatura noastră cît și cea universală (la început cu dicționarul în limba franceză sau germană, apoi **fără** – experiența o poate repeta și azi orice elev și se va minuna după un timp de rezultate).*

Acestor preocupări, se adaugă permanenta mea pasiune pentru științele naturii. Deși s-ar părea paradoxal, această diversitate de preocupări nu mă stingherea cîtuși de puțin.

Fiecare din aceste discipline contribuia să mă facă să gîndesc, să simt, să observ. Și toate mi-au fost de mare folos în împrejurări cu totul neașteptate...

Perioada anilor de studenție constituie „zilele de aur” ale formației mele intelectuale. Am avut privilegiul să fiu studentul unor profesori prestigioși: N. Iorga, Ov. Densușianu, M. Dragomirescu, N. Cortojan, Charles Drouhet, G. Murnu, G. Oprescu, P.P. Negulescu, Rădulescu-Motru, D. Gusti și încă mulți alții.

Personalități puternice, fiecare a marcat într-un fel formația mea intelectuală. Cum aș putea să uit personalitatea celui care a fost N. Iorga? pe care-l asemănam cu Michelangelo. Fiecare oră de curs sau de seminar, însemna o dăruire de cunoștințe enciclopedice, umor, ironie, sarcasm, un neegalat talent oratoric, daruri pe care marele savant le împrăștiă cu cea mai senină bonomie, erudiție și răbufniri – uneori – de adevărat „Jupiter tonans”.

Neuitat mi-a rămas chipul bonom al lui M. Dragomirescu, care, cu toate ironiile unor confrăți, ne învăța așa de temeinic cum să citim și să „disecăm” o capodoperă (ceea ce astăzi este moderna teorie a structuralismului).

Sau figura austeră de mare cărturar de o simplitate și distincție unică a lui Ov. Densușianu.

Cine ar putea să uite pe foarte tînărul conferențiar Tudor Vianu? Păstra o seninătate, un echilibru, o armonie desăvîrșită, făcute parcă să instaleze în suși frumoasa disciplină în care se specializase: Estetica.

Seminariile, discuțiile, concluziile erau în adevăratul înțeles platonician. Alți profesori păstrau tonul profesoral, austeritatea glacială, dar nu lipsite de farmec personal. Așa a fost profesorul meu de literatură franceză Charles Drouhet sau, de curînd decedatul acad. G. Oprescu.

Atmosfera anilor '30 a fost aceea a unei epoci agitate (nu mai vorbesc din punct de vedere politic și social). Era o luptă surdă sau deschisă între tradiție și modernism. Bineînțeles că tineretul, (ca și azi) era pentru modernism, avangardă, frondă chiar. Idolii noștri: Arghezi, Barbu (Ion bineînțeles!). Acestora li se adăuga Ion Vinea și, pentru cei ce mai păstrau nostalgia tradiționalistă, Ion Pillat. În afară de revistele de mare prestigiu și tradiție

(„Viața R.”, „Conv. lit.”, „Adevărul literar și artistic”), apăreau multe reviste de avangardă și foarte multe publicații scoase de studenți, de o efemeră existență, dar care reușeau să întrețină o permanentă efervescență creatoare. Poate așa se explică faptul că din generația mea s-au afirmat mulți poeți de talent (Z. Stancu, Eug. Jebeleanu, Cic. Theodorescu, Radu Boureanu).

Legături de prietenie mai strânse am avut cu Al. Sahia și Eugen Ionescu, primul decedat mult prea devreme spre a fi dat dovada certului talent, al doilea, o glorie mondială a teatrului contemporan căruia i-a infuzat modalități noi, nebănuite, revoluționare la început – azi clasice.

Dar, splendida epocă studențească a trecut și s-a pus problema unei cariere. Era prin anii sumbri după '930. Șomaj, catedre foarte puține, școli desființate, era un adevărat miracol ca un tânăr licențiat să fie numit pe undeva ca suplinitor. Aș fi putut să rămân în publicistică, dar practica pedagogică pe care am efectuat-o după licență mi-a dezvăluit un univers necunoscut pînă atunci, frumusețea profesiei de dascăl sau – hai să zicem – profesor. Și iată-mă astfel hotărît să realizez îndemnul fostului meu profesor.

Au urmat cîțiva ani cenușii, dacă nu chiar negri. Apoi, mi-am început cariera căreia i-am închinat peste trei decenii. Știam că orice început e greu, cariera e adesea extenuantă, încheierea penibilă. Nu m-am descumpănit nici o clipă. Știam ce apreciază și nu uită un elev (cîteodată, vai!, mult prea tîrziu): obiectivitate, cinste permanentă, pregătire, intransigență. Din păcate, acestea mi-au îndepărtat multe prietenii (poate că și pentru că nu mă pretam la compromisuri și compromiteri), dar am avut bucuria de a lega noi prietenii cu mulți din foștii mei elevi, gîndindu-mă că poate am contribuit măcar cu o părticică la formarea unor oameni. Munca de profesor e grea, aparent ignorată, rezultatele se văd mai tîrziu, cîte odată nici nu mai apuci să le vezi. Și totuși, satisfacțiile morale sînt neegale.

Am bucuria să număr printre foștii mei elevi distinși profesori de toate specialitățile și mai ales de limba română. Nu știu dacă am contribuit și eu, așa cum altădată o făcuse dascălul meu, la alegerea carierei, dar aș fi fericit să o știu că așa a fost. M-aș socoti un umil și util lampadofor.

Școala este o ilustrare pregnantă a dialecticii: continuă mișcare, transformare, devenire. Probabil că foștii mei elevi – azi dascăli inimoși – strecoară și ei în sufletul tinerilor învățăcei, tulburătorul gust al literaturii și marchează viitoare cariere didactice.

Dacă aș fi întrebat (și de s-ar putea!) ce aș vrea să fiu la început de carieră – aș răspunde simplu: - Aș vrea s-o iau de la început, mereu egal cu mine însumi

H. Z.

Dragă Costel,

Nu știu dacă ți-au plăcut „prozele” mele. Lipsa de antrenament se resimte atât la scris cât și la tăiat lemne.

Folosește cele mai de sus cum crezi: medalion, coș etc.

Poate mai târziu, dacă voi reuși să mă acomodez cu noul fel de viață, să-ți dau ceva mai substanțial și de interes mai personal.

În altă ordine, te felicit pentru îndoita postură „peste un pluton de fete mari”! Dacă ai vreme, mai ține-mă la curent cu ce se întâmplă pe la școală, dacă vii la Buc. știi unde mă găsești. Transmite, te rog, salutări doctorului, tov. Ionescu.

Cu toată prietenia,

H. Z.

Bârlad, 11 oct. 1969

Domnule profesor,

Am primit scrisoarea cu răspunsurile.

*Mi-ai dat material interesant, scris direct, de unde și forța lui de a capta, spontan. Îl voi folosi într-un articol – prezentare. Cer permisiunea ca acest articol să fie semnat: **Un discipol** (pt. conformitate, Const. Parfene).*

Ce amintiri antrenante ai putea scrie, dacă ai vrea! Dacă vă repugnă gândul publicității, scrieți-le, vorba lui Minulescu, „pentru mai târziu”. M-aș simți deosebit de onorat, dacă m-aș număra printre primii cititori, tăinuși ai acestor rememorări.

Numărul 4 al revistei se află în plină pregătire. Puflea este foarte activ. L-am ridicat la rangul de responsabil al cenaclului revistei. Până acuma am recrutat amatori și câteva poezii. Bineînțeles că a prezentat și el vreo cinci creații, unele pasabile. A fost, în vacanșă, într-o tabără cu „creatorii” revistelor școlarești. S-a mai dezghețat oleacă.

*Pe lângă pregătirea revistei, încerc să dau o mână de ajutor prof. Fecioru, la cineclubul școlii, pentru realizarea unor filme scurte. Avem aparat de filmat, de proiecție și tot ce e necesar. Deocamdată, am făcut scenariul pentru un documentar de vreo 10 minute, despre bibliotecă. Am dori să realizăm un microfilm, plecând de la **Gîndăcelul** lui Gîrleanu, un altul pe baza fabulei **Scîndura de Argezi**. Filmarea câtorva secvențe ne-a încurajat. Dacă aveți vreo sugestie, o așteptăm cu plăcere.*

*Mi-am procurat, zilele trecute, **Istoria ilustrată a picturii**, cu 1000 ilustrații, traducere din limba franceză. Zilnic, contemplez câte ceva. Conține reproduceri de la pictura rupestră, pînă la abstracționismul secolului nostru. Cred că o aveți*

și dv. E o adevărată comoară, pentru unul ca mine, cu destule lacune în acest domeniu.

Mi-e dor de dv. V-am citit scrisoarea de câteva ori. Când vă prinde urțul, îndrăznesc să vă mai rog să-mi mai scrieți. Am să vă vizitez, dar în vacanță, când vreau să-l văd și pe Demostene Botez. Poate că mă veți ajuta să-i găsesc locuința. N-am întrerupt corespondența cu dînsul.

Existența îmi este încă suportabilă. Mă cam necăjește o gastroduodenită. A devenit dureroasă. Mi-i teamă să nu fie vorba de operație. Pe la doctori mi-i groază să mă duc! Pînă la urmă, n-oi avea încotro!

Alte noutăți de pe aici?

D-na Gh. a intrat iar în concediu! O suplinește Mihăiță Daraban. El este în aer, ma exact – profesor de rezervă, pe cale de a se profesionaliza ca suplinitor permanent.

A început învățămîntul ideologic!!! Au început nenumăratele ședințe! etc.

D-l David e sănătos, își plimbă, mîndru, gîndacul de nepoțel, cu căruciorul, prin oraș.

D-nii Daniș și Ionescu vă transmit salutări.

Închei, al dv. elev,

Const. Parfene

București, 16 oct. 1969

Dragul meu,

Am primit misiva ta și – ca să te parafralez – a constituit una din puținele mele bucurii... „capitaliste”. Îmi vine greu să mă adaptez (și tu la fel). Ai văzut filmul „O lume nebună, nebună, nebună!”? Toți aleargă agitați, iar acuma, în urma măsurilor de trimitere în provincie, parcă-i un furnicar răscolit, fiecare vietate căutînd să se ascundă, să se afunde cît mai neștiut.

Aspectul oferit de unii tineri (destul de mulți) e dezolant. După „vestimentație și podoabe capilare” (iartă-mi stilul cîrcotesc) nu poți deosebi băieții de fete. La baruri și cafenele (numeroase) la orice oră îi vezi somnolind în fața paharelor de coniac. (Îi văd prin geamuri, bineînțeles!).

Îmi pare bine că ai găsit „Istoria ilustrată a picturii”. Studiată cu atenție, ai să-ți formezi ochiul – și asta-i lucrul cel mai important. Eu vizitez toate expozițiile, dar sînt cu totul depășit de invențiile actuale. Fiecare „pictează” ce vrea, cum vrea și pe ce vrea. Am vizitat o expoziție a unei pictorițe – socotită „un real talent, o speranță”. Am făcut eforturi să găsesc vreo relație între titluri și conținut. Un desen era intitulat **Cioful de pădure**. M-am repezit, am făcut apel la cunoștințele mele... ornitologice dar n-am putut descoperi decît linii contorsionate, o convulsie de curbe. Însoțitorului meu (foarte avizat) i-am împărtășit timida părere că artista e prea... intelectualistă. Mi-a dat dreptate. Am

discutat apoi cu un critic de artă profesionist. A fost și el de părerea mea. Iată însă că în „Contemporanul” se vorbește de „lirismul” artistei. Cred că un altul va vorbi despre dramatismul, forța epică etc.

Am văzut tablourile lui Vincențiu Grigorescu – mare succes în străinătate. Teme frumoase: fluturi, flori. Te gîndești la primăvară? Numai că fluturii erau dezarticulați în relief de... catran, cu pete sîngerii aruncate la împlinire. Cam tot așa erau tratate și florile. Bineînțeles că sala de expoziție era mereu plină (am fost de mai multe ori) de tineri bărboși și pletoși (foarte) care stăteau muți de extaz în fața artei care – pe mine, păcătosul – mă depășește.

Mi-ai redat foarte sugestiv atmosfera din cancelarie cu diferite „activități”. Tabloul acesta, asociat imaginii „faunei” pe care o păstrez vie în minte, mă vindecă imediat ce sînt asaltat de regrete, nostalgii sau măcar melancolică aducere aminte.

Am revăzut un vechi și bun prieten comun lui Eugen și mie – Barbu Brezianu. A stat mai multe săptămîni la Paris. Eugen nu s-a schimbat (ca alții – autohtoni), s-a interesat de toți din generația noastră (și de mine). Nu știu ce să mai cred. Celălalt informator îmi spusese contrariul (!). Despre proza mea, fă ce vrei (dacă într-adevăr ți-a plăcut?). Eu am regăsit caietul de care-ți mai vorbisem și cînd ai să vii la iarnă am să-ți citesc cîte ceva (vei fi probabil primul, ultimul și unicul cititor ascultător). În privința gastroduodenitei, la mine căpătase forme destul de neplăcute. Urmez un tratament empiric dar care mi-a adus o certă ameliorare: dimineața, pe nemîncate, un pahar de cei de romaniță, seara, înainte de culcare, floare de tei. Nu-s lichide prea îmbietoare, dar au virtuți balsamice (ca oamenii simplii dar cumsecade). În viitoarea epistolă îți voi comunica adresa lui Demostene.

O prietenească strîngere de mînă,

H.Z.

Bârlad, 26 oct. 1969

Domnule profesor,

Vă răspund cu oarecare întîrziere, pentru că am avut o săptămîină aglomerată cu diverse ședințe și obligații. Odată cu duminica, s-a limpezit, puțin, programul, care, pe nesimțite, începe să fie iar încărcat, ca acum vreo zece – cincisprezece ani, cu fel de fel de inutilități. Sunt semnele unei autentice resurecții a birocratismului și ședințomaniei.

V-am citit, cu satisfacție, opiniile despre unele aspecte ale modernismului în pictură. Îmi pare bine cînd constat că priviri experimentate nu pot accepta chiar tot ce se oferă ca artă modernă, novatoare. Sîni, într-adevăr, multe exagerări frapante. Încurajator este faptul că aceștia sînt aida zbaterilor furioase ale

trecutului, care, treptat-treptat, reintră în matcă, supunându-se parcă, pocăit, drumului aprioric stabilit.

Am isprăvit lectura cărții lui Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*. Zgomot, revoltă furibundă împotriva a tot și toate, negație totală, dar, când e vorba de contribuții – mai nimic; impresia aceasta mi-a făcut-o avangardismul poetic românesc. Când iese totuși ceva valabil din pana lui, apoi tot de solul ce se cheamă tradiție, raționalitate și, mai ales, talent (creator, nu distructiv) este hrănit. Tare ne mai place nouă, românilor, să imităm și, de multe ori, să imităm, tardiv, fenomene de mult consumate aiurea. Și avangarda noastră poetică mi se pare expresia unei imitații. Excepție face Tzara, care a luat-o puțin înaintea Occidentului, cu dadaismul său, dar și acesta, când lansează programul mișcării, devenise, deja, occidental.

Am reținut recomandările dv. „medicale”, cu privire la ulcerul meu. *Tratamentul* mi se pare cam complicat, prin pericolul încurcării borcanelor, fiind vorba de trei soiuri de ceaiuri, fiecare cu timpul lui optim de „degustare”. Pentru că, momentan, s-a ivit o ameliorare, am să mai reflectez asupra aplicării tratamentului. Oricum, am deplină încredere în flerul dv. de medicinist, implicit, în eficiența prescripțiilor, pentru care vă rămân îndatorat. Când i-am împărtășit doctorului Daniș rețeta și mi-a citit în ochi încrederea totală în ea, am observat la el o vizibilă „invidie profesională”!

Sfârșitul lui octombrie a adus și pe aici norii bacovieni. E frig, uneori burniță și mult plumb în inimă, cu deosebire atunci când tumultul grijilor îți întunecă geana subfira a speranței. Plumbul devine insuportabil de greu, dar și foarte rece, când mecanicul de la centrala termică se îmbată și uită să pompeze în radiatoare apa clocotită.

Îmi închipui că dv. ați rezolvat, în fine, problema mult spinoasă (la Bârlad) a căldurii. Ați scăpat de celebra sobă, cu recunoscuta-i fobie față de temperaturile ridicate și originala cameră cu afinități polare. Cred că se pune, acum, acut, problema aclimatizării dv.

Vești noi din Bârlad nu prea am. Stați, uitam ancheta privind cazul A..., de la Școala pedagogică. Prostia a devenit, totuși, insuportabilă, pentru oamenii cu oleacă de minte de acolo! Dar mare lucru nu se va obține, pentru că tov. X este prieten cu tov. Y, care este cumătru cu tov. Z, care... ș.a.m.d.

Închei, rugându-vă să transmiteți d-nei sărutări de mână, iar dv. – sănătate.

Const. Parfene

București, 3 noiembrie 1969

Dragul meu,

Misivele tale mă bucură totdeauna și – dacă-ți răspund cu întârziere, asta se datorește unor tracasări cu pensia (în treacăt fie zis, n-am primit decât o lună) –

restul birocrațism infernal (puțin zis!). Doctorul Daniș îți va da amănunte, căci l-am bătut destul la cap (prin scris) ca să-mi rezolve încâlcitele chichițe birocratice.

Probabil că vă întrebați ce fac?! Citesc mult (ce-mi pregătisem de ani de zile) și... meditez (în sensul de gândi la o problemă, nu în cel mercantilo-bîrlădean – păcatele mele!).

Cu arta și literatura, sînt total descumpănit (sau poate alții). Îți împărtășisem niște impresii în legătură cu o anumită pictură (Vincențiu Grigorescu). Recitește articolul din *România literară* nr. 43, pag. 26, semnat Anca Arghir și ai să vezi ce înseamnă interpretare.

Fenomenul literar așîșderea. Probabil că ai citit articolul lui M. Ungheanu (R.L. nr. 44, pag. 4). Vei vedea împănarea criticii care „comentează stimulat” și „promovează” scriitori. Printre ei, Cezar Ivănescu. Mă întreb cine l-a comentat „stimulat” pe Homer? Cervantes? Shakespeare?

Am impresia că se naște o nouă cazuistică a substanțialității: se hrănește critica din materia literaturii, sau „viceversa”. Cert e că se mănîncă unii pe alții.

În domeniul muzicii (sînt un mare consumator), zonele moderniste îmi rămîn inaccesibile (mă amuză nespun cînd provoc cîte un critic care se pamează după aceste modernisme să mă inițieze și pe mine). Urmează niște lamentabile truisme, locuri comune, formule banale sau goale. Dar... „așa-i moda!” Comparația ta cu torentul este nimerită. Păcat că, deocamdată, aduce multe aluviuni, mîl năclăit.

Și totuși, nu se poate să nu fișnească din acest inepuizabil zăcămint un talent care să spargă tipare și canoane, să n-aibă nevoie de stimulente, să i se înscrie numele într-o veșnică incandescență, alături de Eminescu, Brîncuși, Enescu.

„Incandescența” m-a readus la capitolul caloric. Aici am sobă bună (se zice), lemnele plătite în mai nu mi-au venit nici acum. Așa că, parafrazîndu-l pe Topîrceanu, am să încerc și eu de-i posibil „să fac căldură fără combustibil”.

Te rog transmite-i salutări și urări de sănătate tov. Liliana – odată cu scuzele pentru neiertatele omisiuni anterioare. Cauza este tonul acestor epistole, o cozerie (scrisă – se poate și așa ceva) între doi prieteni, între care unul (eu) a uitat de anumite „forme sociale”.

Multă sănătate,

H.Z.

Bîrlad, 9.XI.1969

Domnule profesor,

Sfârșitul săptămînii îmi dă răgaz să vă răspund. S-au adunat pe capul meu iarăși o mulțime de sarcini. Acum, recent, mi-a picat „bucuria” responsabilității cercului pedagogic de limba română pe oraș. Anul acesta, se fac ședințe lunare, cu referate și lecții deschise. O adevărată pacoste. Vorba ceea: „Sănătos să fii, că belelele curg gîrlă”!

Mi-a spus doctorul că ați fost la Bîrlad. L-am ținut de rău și eu și d-l Ionescu, că nu ne-a spus că-l veți vizita, pentru a veni și noi să vă vedem.

Urmăresc și eu cu regularitate discuțiile literare din presă. Sînt uimit de unele lucruri, dar dezorientat – nu. Cea mai sănătoasă poziție e să păstrezi un echilibru rațional între ceea ce a creat mai valoros trecutul și noutate. Gălăgia noutății de dragul noutății s-a semnalat, cred, în mai toate epocile, dar timpul a selectat doar ceea ce a fost inovat cu talent.

Am recitat, recent, o parte din poeziile lui Eminescu. Cît de modern este acest titan al lirismului nostru, atît în gîndire, cît și în structura imagistică și chiar versificație. Odă (în metru antic) e o veritabilă poezie în vers liber. Mă gîndesc că s-ar putea face o cercetare interesantă privind modernitatea clasicului Eminescu, urmărind misterul existențial în poezia lui și „logica paradoxului” în expresia poetică. Mi se pare interesantă o apropiere între expresia eminesciană „dureros de dulce” și versurile „așa-s de negri ochii tăi / lumina mea”, ale lui Blaga, din Izvorul nopții, pe linia „iraționalității” moderniste, ca instrument de captare a „misterului” existențial.

Vă doresc numai bucurii.

Al dv. elev,

Const. Parfene

Joi, 21 noiembrie 1969

Dragă Costel,

Rău mi-a părut că nu ne-am înîlnit cînd am fost la Bîrlad – deși te-am călcat. Am să păstrez amintirea unei dimineți reci, caldarîmul fostului bulevard al aiților generații de adolescenți acoperit de stratul de frunze ruginii în care îmi înfundam pașii obosiți.

În curtea interioară a blocului în care locuiești, am admirat niște curcani superbi, cu penaj negru-albastru, ca al cocoșilor de munte. Am cugetat asupra destinului lor tragic, căci probabil că-i așteaptă o moarte – așa zice „brîncovenească!” Numai că lor nici nu li se dă posibilitatea să se lepede de legea... curcănească și s-o ia pe cea omenească. Destine! M-au făcut să zîmbesc

diferitele aforisme – observații scrise cu cretă pe ușile garajelor. Acestea sînt cele mai citite gazete de perete.

Am reținut în ultima ta misivă că ții legătură (atît cît e posibil) cu mișcarea literară de la noi și de peste hotare. Probabil că ți-ai putut da seama, numai după Catalogul Seghers, la ce explozie artistică sîntem martori azi. La noi, în literatură, „pictură” (mai ales) „muzică” (asemenea) se fac experiențe care depășesc cutezanța novatoare. Probabil că urmărești reacțiile unor critici – depășiți totuși de noile valori.

Interesante și „curajoase” intervenții a avut Eugen Barbu în „Informația Bucureștiului”. Răfuiala lui era cu cei care pînă mai ieri practica un „anumit” realism și care azi au făcut volte face spre experiențele ultramoderniste.

Eu caut să fiu cît mai obiectiv, caut să înțeleg, să descifrez (sensuri noi), ca să fiu în ritmul epocii așa cum am fost de la început, cu decenii în urmă în pas cu poezia lui Arghezi., Barbu, Voronca sau cu pictura lui Pallady. Oare toți cei pe care eu nu-i mai pot înțelege, vor deveni clasici?!

Îmi închipui ce oază reconfortantă este pentru mine reîntoarcerea la... Eminescu.

Îmi scrii că l-ai găsit modern. Nimic nu-i mai modern în artă decît ce-i mai clasic. Toți se întorc, după ce au zburdat, păcăliți, la umbra bătrînilor giganți: Homer, Shakespeare, Balzac, Eminescu...

Cît despre expresia poetică eminesciană, mă bucur că te preocupă și pe tine. Zic și pe tine, căci pe mine m-a preocupat și mă preocupă permanent. Mi-au lipsit studiile filologice aprofundate pentru a putea determina suprarrealitatea poetică generată de un imens zăcămint lexical (dar o să discutăm această problemă la proxima noastră revedere).

În orice caz, mă bucur că, atît cît mai stai la Bîrlad, ai **preocupări**, nu te lași antrenat în torentul – murdar – al existenței provinciale. Am ajuns la convingerea că provincia e ucigătoare, capitala ucigașă (mă refer la lentoarea acțiunii). După cum știi, am căutat să nu mă dau la fund, nici – mai ales – să nu ies (prea) la suprafață. Puținele și tardivele vizite pe care mi le-ai făcut te-au edificat oarecum. Te rog să transmiți multe salutări doctorului și d-lui Ionescu – doi oameni pe care aș vrea să-i revăd cu drag. Ție cu multă prietenie,

H.Z.

Bîrlad, 4.XII.69

Domnule profesor,

Am rămas foarte surprins, cînd am citit, în ultima scrisoare, că m-ași căutat. Mi-e tare ciudă că nu m-ași găsit. Ați fost probabil, dimineața, pentru că, după masă, sînt acasă de obicei. M-au amuzat considerațiile privind soarta curcănească și inscripțiile de pe garaj. Vă informez că aceste originale

„articole” – reduse, adesea, la câte un singur cuvânt sau înjurătură – se schimbă mai repede decât la „gazeta de perete”. Frecvența metamorfozelor este zilnică. Iar dacă cineva ar vrea să asiste la o mai rapidă alternanță de dialoguri, ar fi suficient să se atragă atenția autorilor – scriitori care abia învață să țină creta în mână, că nu-i frumos să se scrie pe garduri. Rezultatul va fi o și mai înverșunată mîzgileală cu teribile mășcări. Ceea ce ați citit dv. face parte dintr-o etapă mai pașnică a spiritului polemic.

Am avut prima ședință a cercului pedagogic de l. română. Anunțat tîrziu în legătură cu tematica, m-am hotărît să țin eu o „lecție deschisă”, la clasa a XII-a, despre Concepția lui T. Vianu asupra stilului, pe baza studiului *Dubla intenție a limbajului...* Bineînțeles, toată lumea a fost foarte fericită, pentru că a scăpat de spectrul unei lecții deschise. În loc de referat, am întocmit un fel de discuții libere pe tema lecțiilor de încheiere. Sînt absolut formale aceste ședințe de cerc. Eu nu știu cui i-a mai venit ideea asta a reluării unor forme aîft de învechite!

Am fost, acum două zile, la Iași, cu directorul, la tipografie, pentru tipărirea nr. 3 al revistei. După două luni de insistențe, revista a fost primită la tipografie. La sfîrșitul lunii va apare. Numărul 4 e gata și-l vom da la tipar, la începutul lui ianuarie.

În momentul de față, ștabi de la județ și de la municipiu controlează eficiența educativă a orelor de dirigenție. Nu vă apucă nostalgia, cînd auziți de așa probleme? Vineri și sîmbătă e cercul pedagogic al directorilor din licee. Școala noastră va fi plină de asemenea „distinge” exemplare, pentru a asista la lecții. Nu regretați că n-ați apucat acest eveniment?

Uf, uf, uf! că tare obtuză a mai devenit atmosfera, în școală și în tîrg!
Vă dorește sănătate, al dv. elev,

Const. Parfene

București, - 16 decembrie 1969

Dragă Costel,

Scrisorile tale, prin veștile în legătură cu activitatea didactică și „extra” au virtutea binefăcătoare de a mă lecuî de ultimele sechele pe care o îndelungată meserie (aîft) mi le-a lăsat. Cînd mă gîndesc la profesie (gîndită la un mod ideal) trebuie să recunosc că am momente de nostalgie, iar cînd mă gîndesc la cine o profesiază – profesor – (nu toți, se înțelege), cine o controlează etc. îmi este deajuns. (Curios că foarte mulți colegi – azi universitari – mi-au spus că am făcut rău pensionîndu-mă!)

Despre mărirea normelor și obligațiilor tot ce s-ar putea. Pe aici, fiecare așteaptă (fără să dorească) „corespondența” – citește „plicul” (nu al lui Rebreanu!).

Dar să trecem la lucruri mai puțin neplăcute. Bine că ai mai străbătut un trimestru destul de spinos. Ai să te relaxezi, poate ai să vii și prin București. Eu sînt complet descumpănit în problemele de artă și literatură. Am fost la o expoziție foarte frecventată de bărboși și pletosi (poate o mai prinzi dacă vii la Buc. – nu e necesar să-ți lași barbă și plete!) Bernea, Bitzan, Șetran (citește cronică în „Contemporanul”).

Ți-am păstrat un catalog ilustrat spre edificare. Am fost la expoziția municipiului București – sute de „picturi și sculpturi”, afară de pînze ale pictorilor din generația „veche” (Baba, Catargi etc.) și cîteva nume noi, necunoscute (mie) cu lucrări oneste, n-am reținut decît un tors din marmoră frumos gîndit „modern” realizat de... Marcel Guguianu!

Am fost poftit la Soc. de Științe Filologice (cum m-o fi dibuit?) la o ședință, luni 22 dec. Mi-au spus la telefon că au trimis invitații și la Bîrlad. Nu ești amator de o escapadă?

M-ar bucura să mai stau de vorbă (așa cum ți-am mai spus-o).

Cu toate că mă repet, te rog să transmiți multe salutări doctorului și lui domnu' Ionescu, căroru le păstrez o nostalgică și mereu prezentă amintire.

În ce stadiu se află revista? Ai citit nota lui Neștian din „România literară”? Să fii sănătos (pînă la pensie – și după!)

H.Z.

București, 31.XII.1969

Cele cîteva rînduri m-au făcut să consider mai puțin vană cariera mea didactică.

Îți mulțumesc.

H.Z.

La mulți ani! Și – peste ani – satisfacția unor rînduri similare.

Bîrlad, 24.I.1970

Domnule profesor,

A trecut aproape o lună de cînd nu v-am mai scris. Motive sînt multe. Am fost și bolnav, din care cauză nu am putut veni la București, în vacanță! Ceea ce m-a imobilizat a fost o gripă recidivistă.

A început trimestrul al doilea, însă eu n-am funcționat decît pînă la 15 ian. Cu această dată am fost numit lector la I.C.P.P.D., Filiala Iași. Așa că, de la 15 ian., nu mai lucrez în Bîrlad. Mi-am făcut toate formele de transfer. Problema numirii a durat, din cauza noii proceduri. Institutele de perfecționare (filialele) sînt, acum, secții ale universităților. Pentru numirea mea a fost necesar și votul senatului Universității din Iași.

Închipuiți-vă reacțiile unora din rîndurile dăscălimii bîrlădene la vestea plecării mele. Unii s-au arătat sincer bucuroși, ceilalți și-au arătat negurile sufletului, cum s-au priceput.

Doresc să folosesc noile condiții pentru a face ceva util învățămîntului. Va fi nevoie, în vederea consolidării pe post, să mă înscriu la doctorat. Voi încerca și această posibilitate, dacă voi ajunge la concluzia că îmi stă în putere, gîndindu-mă la ce aș putea trata ca teză. Am să îndrăznesc să vă cer și dv. sugestii, în această problemă.

Am o normă comodă, care-mi permite să mă așez temeinic pe studiu.

Vă rog să nu mă judecați prea aspru, pentru că nu v-am scris cam de mult. Alte noutăți n-am a vă da.

Vă doresc sănătate.

Al dv. elev,

Const. Parfene

București, 30 ianuarie 1970

Dragul meu „elev”,

Ajunsesem să mă mir că nu am mai primit nimic de atîta vreme. Nu știam că între timp s-au petrecut – hai să zicem – evenimente importante. Mă bucur din toată inima că pornești pe un drum nou, că ieși din infernul bîrlădean. Sînteți doi care mă bucurați cu fiecare pas pe care-l faceți înainte: tu și Poghirc Cicerone (bun băiat!).

Poate aș fi trebuit s-o fac și eu acum vreo două decenii, dar mie mi-a lipsit totdeauna acea „doză de optimism” pe care nu aș vrea să ți-o spulber.

Cred că ai tras cu putere după tine ușa infernului bîrlădean. Păcat că nu dă de cealaltă parte în paradis. Chiar marele Dante – specialistul în „infernologie” – a imaginat un fel de vestibul, o sală de așteptare (îndelungată). Cel puțin eu, în actualul meu purgatoriu îmi întrevăd fericirile paradisiace. Vei avea de a face tot cu „oameni” ergo, cu toate plăcerile inerente „ comerțului” cu ei.

În orice caz, să cauți să nu-ți sacrifici tihna – bunul de neînlocuit (pentru mine). Celălalt aspect devine pasionant – doctoratul (trebuia să te gîndești mai demult). Mi-ai stîrnit și mie amintiri dintr-un „Carmen seculare ce-l visai și eu odată”. Într-adevăr, am cochetat și eu cu această idee, împreună cu Oct. Șuluțiu și... Eugen Ionescu. Rezultatul? Unul mort, unul așa cum știi și unul... membru al Academiei Franceze!

Nu știu în ce condiții se trece acum un doctorat, pe vremea mea era o treabă anevoioasă. Cele cîteva doctorate la care am asistat mi-au deschis gustul, dar m-au și timorat puțin.

Vorbesc de doctoratele care elucidează total o problemă majoră de istorie literară, care reconstituie o existență literară (teza lui Charles Drouhet

bunăoară). Pe mine mă pasionase Verhaeren (destul de uitat după 1930). Interpretarea pe care încercam s-o dau atunci și-ar fi găsit valabilitate în zilele noastre. Pentru mine-i prea târziu.

Ți-aș da cu toată inima o mână de ajutor dar cum? E un hiatus enorm între ce știm și eu cîndva și ce ți-ar trebui azi „sugestii” da!

Ar fi interesantă o problemă de istorie literară, dar nu tratată „din avion” ci mers pînă în străfundurile ei, în „magma” materiei.

Ce știm cu adevărat despre preromantismul românesc? Nu o prezentare descriptivă ci o explicație cauzală, o urmărire a miilor de fațete la poezii francezi (minori) și primii noștri poeți. Oricare din marii noștri scriitori ar putea fi interpretat structuralist și s-ar ivi un univers absolut inedit – dar o interpretare științifică nu de vulgarizare. Repet sînt niște foarte modeste sugestii. Poate – știu eu – dacă am sta odată de vorbă ne-ar trece prin cap ceva bun (dacă nu ți-a trecut deja sau ți-au sugerat învățații ieșeni)!

În orice caz, încă o dată mă bucur că ai un scop, îți doresc din toată inima să te bucuri de viitorul care-ți aparține, și – mai ales – să nu privești înapoi – căci se întîmplă – unora – să aibă în fericirile paradisiace nostalgia infernului. N-ar fi interesantă o operă „Infernul pierdut”?!

Dacă noua ocupație îți mai dă răgaz, mai scrie-mi. Mă bucură întotdeauna. Ți dorește numai bine,

H. Z.

Bîrlad, 8.II.1970

Domnule profesor,

Venit acasă dintr-o deplasare la Tecuci, unde am efectuat trei inspecții speciale, am găsit scrisoarea dv. M-a bucurat mult căldura cu care îmi vorbiți, mă sfătuiți.

Programul activității mele este acum altul. Nu este obositor. Îmi vine mai greu, pînă mă voi stabili în Iași cu familia. Mă lupt din răspuțeri să obțin mutația domiciliului în Iași. Mă lovesc de fel de fel de legi, paragrafe și aliniate, încît am certitudinea că sînt, într-adevăr, într-o plasă de norme absurde.

Am recepționat sugestiile dv. În primul rînd, ideea că, pentru un doctorat serios, trebuie întreprinsă o cercetare profundă, cu contribuții originale. Tocmai de aceea, vreau să chibzuiesc temeinic, înții la alegerea problemei care să fie mai puțin sau de loc explorată și pentru care să găsesc material și care să suscite și interes. Preferințele mele merg spre cercetările de literatură și stilistică. Oricînd, sugestiile și sfaturile dv. vor fi binevenite.

În seara aceasta plec iarăși la Iași, de unde voi merge, marți, la Onești. Am prilejul să cunosc multe aspecte ale vieții și învățămîntului. Sînt foarte rari

profesorii cu orizont și preocupări deosebite. Sînt profesori de care te minunezi cum de au ajuns profesori, dar cu pretenții. Acestora intenționez să le tai, fără ezitare, planurile. După o profesoară din Tecuci, Eminescu a scris **Rugăciunea unui drac**. Nu e vorba de o greșală de emisie, ci de crasă ignoranță. Întrebată, la discuția lecției, a spus ca în clasă. Sînt pe punctul de a aduna adevărate „perle”, care ar putea fi utilizate, cîndva, într-o anecdotică – să-i spunem – a cancelariei.

De prin Bîrlad, nu mai sînt în măsură să vă dau vești.

Cu multă dragoste, al dv. elev,

Const. Parfene

București – 4 martie (sic!) 1970

Dragă Costel,

Răspund unei epistole nu pierdute ci... rătăcite. N-am fost acasă, avizul s-a rătăcit, l-am găsit curînd înîmplător, poșta s-a mutat...

Asta-i cauza acestei întîrzieri la o scrisoare care mă anunțau lucruri așa de importante în existența ta.

Mai întîi, faptul că termini cu orașul (n-am nimic cu el, mă gîndesc, ca un incorigibil romantic, cu nostalgie, dar au mai fost în el și oameni, moravuri, de care anterior ajunsesem la sașietate).

Planurile tale îmi par chibzuite și îți doresc din toată inima să le realizezi.

Două lucruri să nu sacrifici: bruma de libertate și liniște pe care le aveai la B. Sînt două lucruri indispensabile existenței noastre actuale.

Despre înscrierea la doctorat, gîndurile tale sunt frumoase. Să faci un lucru nou, inedit, să nu mergi pe drumuri bătute sau bătătorite. Se pare că este acum o modă sau o vogă a doctoratelor (îmi povestea un matematician că la Politehnică numărul candidaților este la nivelul sutelor).

Știu că nu te-a afectat nici moda, nici voga. Ai ceva de spus sau vrei să spui ceva nou. Nu va fi o muncă ușoară. Frecventez o nouă bibliotecă deschisă în cadrul schimburilor culturale între Franța și România. Sunt aduse cele mai noi publicații în toate domeniile. Să vezi numai cît se scrie în legătură cu comparativismul (vechiul meu amor (defunct!)), structuralismul și problemele de stilistică, ce imixtiune (aproape brutală!) își face știința în aceste domenii așa de gingașe ale spiritului. După ce te vei fi fixat la subiect, să-mi scrii, poate îți pot folosi cu ceva (să-ți adun ceva material). În noianul de publicații eu fac acum o muncă de diletant (cam tardiv!), mai mult pentru delectarea spiritului.

Dacă te mai aflu prezenta la Bîrlad, răspunde-mi ceva mai repede decît am fost nevoit să o fac – poate îți pot folosi cu ceva.

Să fii sănătos și s-o pornești cu dreptul!

H. Z.

P.S. A mai apărut revista școlii? M-ar interesa s-o văd.

București, 21.III. 1970

Dragă Costel,

Am întârziat câteva zile cu răspunsul, căci urma să-ți relatez despre o conferință care trebuia să iasă din comun: profesorul I. Petrovici – vorbind despre Titu Maiorescu. Din păcate, cu toate că m-am dus cu mult mai devreme, pe o ploaie torențială, n-am putut sta nici în picioare. Cred că la ora 19 se golise orașul de academicieni, universitari, „foști” (mulți!) să audă sau măcar să vadă pe faimosul profesor de altă dată, azi în vîrstă de 93 de ani.

*M-am săltat și eu în vârful picioarelor, l-am văzut, l-am auzit dar, cum nu puteam să stau așa un ceas, am renunțat. Uimitoare era înfățișarea, ținuta impecabilă, dicția perfectă, gestică extraordinar de expresivă. Probabil că și amintirile despre Maiorescu trebuie să fi fost tot așa de interesante. În orice caz, e de admirat un astfel de monument al naturii (și al culturii). Acuma, mă întorc la preocupările tale. Comunicarea la care te-ai înhămat probabil că-i interesantă – deși epoca noastră cred că nu mai e în pas cu asemenea teme. Tineretul pe care-l văd eu este prea feroce. Poate în școlile unde mai vin copii din fundul unor sate (permanentul rezervor de energii spirituale) să se mai preocupe serios și, mai ales, dezinteresat, de asemenea probleme. Cred că Mario Roustan sau des Granges sînt depășiți (i-am folosit și eu!). Vrei să mă interesez la biblioteca franceză dacă n-am ceva mai nou, mai modern? Scrie-mi și te servesc cu plăcere. În privința doctoratului – prin tangență – să-ți relatez ceva. M-am întâlnit acum câteva seri cu G.G. Ursu. S-a mirat cînd i-am spus că m-am pensionat, el fiind – după părerea lui – în plină activitate, susținîndu-și teza de doctorat cu un subiect cam așa: **Literatura memorialistică între cele două războaie**. Cred că este mai mult de arhivistică. Mi-a spus că i-ai scris în legătură cu niște publicații de ale lui Fundoianu la revistele bîrlădene. Nu știu despre ce este vorba, dar, fii atent că a fost la Bîrlad un avocat S. Fundoianu – care cocheta și el cu publicistica. Care din ei este?*

Fostul tău coleg care face teza despre Negruzzi, probabil că are material inedit, căci altfel, mă întreb ce se mai poate scrie după Lovinescu, Drouhet, Virginia Ghiacoiu sau chiar Paul Cornea?! Doctoratul la Popa presupune, probabil, probleme de literatură comparată – azi foarte mult controversată. Cred că pînă la urmă ai să cazi pe un subiect care să te pasioneze și ai să-l duci frumos la capăt și eu am să fiu primul care te va felicita.

Despre mine ce să-ți scriu?! Citesc puțin – recitesc mai mult. Culisele literare sînt înfiorătoare. Ce știai de la teatru era o nevinovată pastorală. Sper să stăm totuși odată de vorbă și-ți voi povesti multe. Cîteodată, mă prinde nostalgia școlii – dar, cînd mă gîndesc cine sunt slujitorii, mă lecuiesc. Cînd am citit numele lui Arhip, mi-am amintit de toate infamiile care mi-au amărît ultimii ani. Nu vreau să fac un calambur ieftin, dar Arhip este un arhetip al multora din cei ce aveau meseria (afîț) noastră și veneau să ne judece.

Te felicit pentru felul cum ai reușit să lichidezi pentru a-ți asigura un apartament. În privința asta, eu n-am reușit nimic și lipsă de liniște este lipsa permanentă a existenței mele actuale care – altfel – ar fi acceptabilă.

Să fii sănătos, să pășești cu dreptul în Iași, să fii mereu egal cu tine însuși (deviză dintr-o imagină heraldică personală!)

H.Z.

București, 25 aprilie 1970

Dragă Costel,

Rîndurile tale m-au amuzat și întristat. Ai descoperit (și mai ai încă timp) o lume pe care eu de mult o cunosc și de care m-am ciocnit. Poate așa ai să-ți explici anumite „apucături” (după unii) de ale mele: exigența, izolarea, preocupările (care-ți sînt cunoscute) și chiar ... mizantropia.

Din cele ce mi-ai relatat, mi s-a reconfirmat părerea (oribilă) despre acești avortoni ai culturii. Să fii înțeles: am cunoscut învățători (poate de școală veche) care meritau toată stima și „Domnu’ Trandafir” nu rămîne o simplă creație literară.

Din păcate s-a proliferat o pletoră de „sfertodocși” care, cînd e vorba de interese materiale, devin feroci, briganzi ai culturii (mă gîndesc la lungul proces pe care-l implică adevărata cultură și le acord „eroilor” noștri efortul de durată al unui strănut!).

Te miră că au recurs la armele „clasice” (intervenție, presiune, amenințări?!). Adu-ți aminte de pe la „consfătuiri” cum se devorau. Amenințările lor sînt simple fanfaronade, căci lașitatea este calitatea majoră a lichelismului.

Mergi înainte, așa cum ai făcut pînă acuma. (Experiența cu slujitorul Thaliei nu ți-a folosit la nimic?). În fond, în „comerțul” cu oamenii te poți aștepta la orice. M-a urmărit toată viața fraza – mai bine zis propoziția lui Tudor Vladimirescu: „Am îmbrăcat cămașa morții”. Cred că ar trebui să figureze la loc de cinste printre cuvintele istorice (roștite sau atribuite). Dacă nu e vorba de o moarte fizică, poate fi interpretată ca o moarte ce ți se strecoară în suflet, cînd ai de a face cu anumiți indivizi. Dacă o să stăm de vorbă, o să-ți relatez aspecte din fauna literară și vei fi pe deplin edificat.

L-am cunoscut pe Ioan Masoff (istoric al teatrului – poligraf, după mine). I-am spus de vechiul nostru proiect de dicționar de personaje. Mi-a spus că e aproape imposibil de a pătrunde la o editură, dacă nu se asigură rentabilitatea ediției prin nume consacrate și..., „superviziunea” unui „specialist”?! Dă-i dracului!

Te invidiez că ai să te muți în casa ta. Eu n-am realizat nimic și cohabitarea este cea mai infernală născocire a epocii moderne. Din păcate, n-am nici-o soluție și nici o posibilitate.

Încolo, capitala va deveni o capitală a mașinilor (care circulă pe același număr de străzi ca pe vremea studenției mele) și a unor experiențe la care nu mai sînt receptiv.

Îți doresc sănătate, tenacitate și mereu „egal cu tine însuși”. Drumu-i lung – să trăiești!

H.Z.

P.S. Ce se aude cu subiectul pentru doctorat? Părerile despre Ciopraga (citindu-l și ascultîndu-l la Radio) sînt similare cu ale tale.

Iași, 7 aug. 1970

Domnule profesor,

A trecut multă vreme de cînd nu ne-am mai scris. Fiind în Botoșoni, prin iunie, vă trimiteam, de acolo, o vedere, pe care nu știu dacă ați primit-o. Am fost foarte ocupat, un timp, cu cursurile de perfecționare, apoi cu mutatul și aranjatul gospodăriei la Iași. M-am mutat în apartamentul meu, cam de-o lună. Dv. știți ce înseamnă asta. Cîtă alergătură, cîtă muncă! În fine, am terminat, punînd la locul lui fiecare lucru. Nu prea sînt mulțumit de calitatea lucrărilor. Dar, n-am încotro!

Noutăți de la Iași? Da, sînt cîteva, care fac din acest altădată patriarhal oraș moldovenesc un centru urban modern, interesant și atrăgător.

În august, s-au inaugurat două case muzeu: Casa Dosoftei, în fața Palatului Culturii, care adăpostește un muzeu de literatură veche și Casa Sonet, „Mihail Codreanu”. Sînt destul de bine organizate, cuprinzînd piese importante. Au avut loc, pînă acuma, cîteva conferințe cu participare internațională ale Societății de Filologie. Atunci, voi ține și eu comunicarea Unele probleme privind compozițiile în școala generală, liceu și învățămîntul superior, la care vă spuneam că lucram prin martie. Va fi publicată în Limbă și literatură. Pentru că veniți și dv. în Iași, vă rog să nu mă ignorați. Din gară, cu tramvaiul 3, coborînd la Liceul nr. 7, ajungeți în str. Stejar, la blocul M₁, scara B, et. I, ap. 6, unde locuiesc. O cameră vă poate sta la dispoziție.

Dacă vrei, mai trimiteți-mi, din când în când, vești despre dv. Aș vrea să mă iertați pentru întârzierea cu care v-am scris.

Vă doresc sănătate,

Const. Parfene

București, 3 decembrie 1970

Dragă Costel,

Răspunsul cu o întârziere de două luni, are o justificare. Am primit și vederea din Botoșani și epistola. Voiam să-ți răspund după Festivalul Enescu – aș fi adăugat unele impresii. Dar.. M-a lovit o criză de sciatică, chiar când asistam la baletul „Lacul lebedelor”. Timp de cinci săptămâni am fost ținut în pat în dureri atroce. Ca să-ți spun că doctorii „specialiști” vin, te consultă cinci minute, îți iau una sută, iar efectul rețetei e nul?! Boala a trecut după ce și-a făcut stagiul, rebelă la orice tratament.

În ziua când am vrut să ies din nou în oraș, a urmat „seria a II^a”. Am o locuință foarte arătoasă (așa la intrare – afit). Închipuiește-ți ce plăcere când o ușa grea de peste o sută de kg îți prinde palma (dreaptă): unghii smulse, oase plesnite etc. A urmat spitalul de urgență, pansamentele care îmi imobilizau mîna și alte plăceri. Și – cum nu sunt poet modern să scriu și cu membrele inferioare, acum când mi s-a liberat palma, îți răspund.

Îți urez – cam tardiv – să pășești cu dreptul în casă nouă și să te bucuri de toate fericirile domestice (domus!). Eu cred că am pășit cu două picioare stîngi! Eu sînt mereu în căutarea unei locuințe, dar am impresia că e o cursă contracronometru. Scumpirea caselor crește în progresie geometrică (fără oprire), mijlocele noastre, într-o modestă progresie aritmetică.

Pe aici „se poartă” numai literatură, artă plastică și muzică ultramodernă. Cred că se va găsi un corespondent la „mini” și „maxi” de la modă.

Eu sînt total anacronic într-un asemenea climat. Păcat că nu sîntem vreo cîteva zile împreună să-ți prezint cîteva mostre. Criza sălilor de teatru și concerte este foarte acută (mă refer la public).

A fost un „trio” al Filarmonicii din Iași (foarte bun). În sală au fost (cu mine) 24 de persoane. Trist!

Cît despre istoria literară vie cu oamenii și moravurile fi-aș povesti niște lucruri foarte interesante.

Mai scrie-mi ce mai faci, ce mai lucrezi (sau ce ai de gînd) cum te împaci cu noua muncă. Încă o dată, te rog să nu te superi de întârzierea răspunsului (este prima scrisoare de la scoaterea pansamentului - „caligrafia” cred că trădează jena pe care o mai resimt).

Să fii sănătos și, poate la revedere!

H.Z.

P.S. În corespondența noastră „bărbătească” am omis „jumătățile”. Te rog să transmiți soției tale urările de bine.

H.

P.S.1 Am citit în „L'Express” un articol scris de un reputat critic de teatru – Robert Kantors – în care teatrul lui Eugen Ionescu era redus la niște valori minime. Analiza era pătrunzătoare și mi-a dat de gândit.

29 dec. 1970

La mulți ani! (pînă la pensie și apoi – încă afîta!). H.Z.

4 ianuarie 1971

Dragă Costel,

Misiva ta m-a bucurat pentru că reia o convorbire prin scris – plăcută mie – m-a întristat de cele relatate în legătură cu sănătatea. Ți-aș fi dorit să faci o altfel de „carieră”, nu de nisip. Am avut și eu așa ceva, cîndva. M-am lecuit empiric, cu infuzii de cozi de cireșe amare și mătase de popușoi.

În privința Bîrladului, din păcate, anul trecut, cînd l-am vizitat ultima (și poate prima) oară, am avut o senzație, un sentiment de dezolant. Știi prea bine că n-am avut veleități de „capitalist” (cetățean al „Capitalei”, cum se îngînfă unii).

Dar m-a deprimat atmosfera, apăsarea, lipsa oricărui orizont (și am trăit totuși mai bine de o jumătate de veac).

Cred că a fost o experiență larvară – o larvă care a nimerit în hrean și care trebuia să zică mereu că-i place.

Din păcate, schimbarea, nu mi-a adus prea mari satisfacții. Deși am unele legături cu lumea literaturii, muzicii și artelor plastice (ce mi-aș fi putut dori mai mult?!). Cînd cunoști culisele, te răzgîndești. E o luptă feroce – nu pentru existență – asta ar mai avea o scuză – ci pentru lucruri cu totul în afara artei pentru care se bat în piept cei în cauză.

Te înțeleg perfect că n-ai reușit să te acomodezi cu Iașul. Cred că nici nu ai să reușești (și-o spun din experiență!). Dar cum viața este un șir de compromisuri (și compromiteri pentru unii) vei capitula. Un sfat? Știi principiul: „Nu-mi da sfaturi, știu să greșesc și singur”. Totuși, încerc să-ți recomand din experiența mea – care mi-a permis să rezist: retrage-te în tine, fă-ți o preocupare extraprofesională (ai văzut cînd ai fost pe la mine micile mele „pasiuni”). Dacă mai ai norocul unui prieten te poți socoti printre favoriții destinului. Trăim între

două lumi: una e tulbure de prea multe aluviuni, cealaltă nu și le-a decantat încă.

Subscriu cu totul la cele ce-mi relatezi despre Ionică Popa. Și eu l-am socotit întotdeauna un băiat (azi un om) de caracter. Știi prea bine că dacă nu se vor face rezervații speciale, specia asta va dispărea. Ca altele specii rare și neocrotite, neadaptabile, sortite pierii în lupta cu ciorile și corbii...

Multă sănătate și – dacă mai ai vreme și pentru asta – mai scrie-mi.

H.Z.

Din scrisorile profesorului, mi-am putut face o imagine mai clară despre profilul personalității sale, privită în ansamblu, și pe anumitele ei laturi.

Întîi de toate, ele scot în relief verticalitatea morală și profesională a omului de carte ce era, caracterul său inflexibil față de orice compromisuri, de lichelism, de comportamentul duplicitar, de confreriile din afara și dinlăuntru instituțiilor editoriale, față de impostura ce se lăfăia peste tot, aspecte cărora nu le acorda nici măcar „efortul unui strănut”. E de reținut, apoi, viziunea sa filosofică despre spectacolul mundan. Deși a avut de suferit umilințe și interdicții, din cauza etniei căreia îi aparținea, profesorul Zuperman s-a comportat, în tot restul vieții, cu demnitate și cu o superioară înțelegere asupra mersului lumii și al celor omenesti. N-a făcut niciodată caz de persecuțiile îndurate, n-a nutrit intenții de a se revanșa în vreun fel. Dar toate aceste răutăți umane i-au imprimat un arome scepticism și chiar o aproape imperceptibilă mizantropie. De aceea, căuta să se izoleze în universul cărților și al unor mici hobby-uri (dragostea de universul floral, de animale) și, în mod special, în acela al muzicii clasice.

Era un mare meloman. Nu-i scăpau concertele date de marii muzicieni (compozitori, dirijori), nici expozițiile de artă plastică. Iubea arta autentică, fie ea clasică sau modernă. Manifesta chiar îngăduință față de experiențele novatoare (muzicale sau plastice), cu condiția să „spună” ceva, sub aspectul calității artistice. Cita o propoziție a lui T. Vladimirescu: „am îmbrăcat cămașa morții”. Dar literatura, arta îl făceau să suporte mai ușor această „cămașă”, care lua, printre altele, și aspectul dezolant al provinciei care ucide. Nu agreea nici comportamentul unor tineri, cu apucături de împrumut, occidentale și de ultimă oră (pletoși și zdrențăroși, lenevind prin cafenele). Era, în toate, mai mult tradiționalist (dar în sensul bun al cuvîntului) și mai puțin atras de experimentul modernist. Avea cultul dascălilor mari pe care i-a audiat la universitate, cultul prieteniei întreținute cu scriitori ca Octav Șuluțiu, Eugen Ionescu, admirație pentru savanți și oratori ca I. Petrovici, N. Iorga. Dar profesorul Zuperman ascundea, cu mare grijă, o latură aproape nebănuită a personalității sale: talentul literar. El scria, pentru sine, poezii și alte texte, și-mi promitea, cîteodată, că

voi fi primul (dar și ultimul) cititor al acestor texte, promisiune care nu s-a împlinit, spre regretul meu. Dar cu tot scepticismul și unele accente de mizantropie, profesorul avea un sâculent **umor**. Cînd era într-o dispoziție mai bună, emitea, în cascade, ironii, anecdote, întotdeauna cu un miez sapiențial și rîdea cu poftă, dar numai în cerc foarte restrîns, alcătuit din persoane în al căror caracter credea. Cînd nu era bine dispus, apela la umorul negru, cum ușor se poate vedea, din unele scrisori reproduse. Am beneficiat, și prin scrisorile primite, de sugestii, sfaturi, deși mă avertiza, citîndu-mi cunoscuta frază: „Nu-mi da sfaturi, știu să greșesc și singur!”

Relația cu teatrul bârlădean

Atracția mea spre teatru

In destinul meu s-a aflat programată și o anumită înclinație spre teatru, dar, neconștientizată (cultivată) la timp, această predispoziție s-a ratat. Încă o dovadă că într-o anumită măsură, deloc neglijabilă, sîntem coautori ai propriului destin.

Încă din anii de liceu, simțeam o anumită atracție pentru arta teatrală. În jocurile mele din copilărie, adesea, „o făceam” pe **mecanicul** care pornea motorul morii de măcinat, pentru că văzusem cum se proceda în această situație; pe **spicherul** de la radio, pentru că auzeam cum spunea „aici e radio România” etc., la aparatul de recepție al tatei, unul din puținele din sat pe atunci; pe **croitorul**; pe **fierarul** care bate cu barosul fierul înroșit pus pe nicovală etc. Licean fiind, în 1945, am ajuns chiar să interpretez pe scena cinematografului din Vaslui, ca actor amator, un rolșor, într-o scenetă scrisă de un coleg mai mare (Coca Bogos, fiul profesorului nostru de latină), legată, tematic, de sărbătorile Crăciunului și Anului Nou. Personajul interpretat de mine era elev și venea în vacanță, aducînd fraților mai mici, printre alte cadouri, și portretul regelui Mihai. Regizorul spectacolului era profesorul nostru de română. Trebuie să spun că scena în care apăream avea un mare succes la public (alcătuit aproape exclusiv din elevi), datorită replicilor care însoțeau gestul înmînării portretului amintit fratelui mai mic. Suveranul țării se bucura, la vremea aceea, de o mare simpatie în rîndul românilor, al tineretului, în mod deosebit, pentru că el reprezenta un simbol al libertății noastre ca popor față de marea amenințare pe care o reprezenta expansionismul Imperiului Roșu. Autorul scenetei a făcut, după cîtva timp, ani grei de pușcărie, din motive politice.

„Morbul” teatrului nu-mi dădea pace! Așa că, în vara lui 1946, împreună cu „tineretul studios” al satului, am înscenat într-o versiune localizată, al cărei autor eram, **La farce de M-e Pathelin**. Dădeam o mare extindere, în localizarea mea, scenei judecării bietului cioban, acuzat de proprietarul unei turme de oi că i-a masacrat o parte din ele. Avocatul reclamatului, m-e Pathelin, l-a sfătuit pe împiricinat „s-o facă pe prostul” și să răspundă la toate întrebările judecătorului

prin a spune invariabil „bee!”. De asemenea, la întrebările lui Pathelin, privind cazul, pentru a arăta instanței că ciobanul nu e în toate facultățile sale mintale și că „cel care dă în judecată un asemenea nebun e mai nebun decât acela”, cerînd judecătorului să-l absolve de orice vină pe clientul său și să-l lase să se ducă la oile sale, pentru că este „un idiot din naștere”. Rămas singur cu clientul său (Agnelet), Pathelin îi cere onorariul, pentru că l-a apărat. Dar la toate insistențele avocatului, ciobanul nu răspundea decît cu „bee!”, „bee!”. Farsa e construită pe motivul **păcălitorului păcălit**, întîlnit, printre alte opere, și în fabula **Le Cocq et le Renard** de La Fontaine, în care se spune: „c'est double plaisir de tromper le trompeur”.

În spectacolul cu această farsă, desfășurat pe o scenă improvizată, cu cortina alcătuită din niște cearșafuri întinse pe o sfoară, eu interpretam rolul ciobanului, costumat, se înțelege, ca atare. Spectatorii erau săteni, mulți proprietari și ei de oi. Ei ar fi dorit ca ciobanului să i se vină de hac printr-o sentință defavorabilă lui. Dar la „behăiturile” personajului de pe scenă, în cele mai diferite nuanțe, publicul izbucnea în cascade de rîs, care stimulau interpretul la behăituri prelungite, iar la acelea date apărătorului său ca onorariu, se declanșa în sală un rîs din acela contagios, cu lacrimi în ochi, susținute de aplauze adresate „trupei” noastre de actori amatori, care, la drept vorbind, cam întinse coarda, alunecînd pe panta exagerării interpretative, pentru a obține, cu orice preț, efecte comice. Dar noi eram niște copii ceva mai mărișori, care vedeam în teatru un joc ingenuu, o necesitate organică de a evada în imaginar și a ne bucura, complet dezinteresați de vreo intenționalitate practică.

În 1956, profesor fiind, acum, în spectacolul cu piesa **Steaua fără nume**, de M. Sebastian, am interpretat rolul profesorului Miroiu, cu destulă credibilitate artistică, după cum consemna o cronică dramatică din ziarul local. Interesant e de menționat că regizorul spectacolului era un coleg, profesor de chimie (Traian Nicola), un mare iubitor al artei teatrale și, realmente, dotat cu vocație regizorală. El regizase și o altă piesă a lui Sebastian, **Jocul de-a vacanța**, în care interpreți erau elevi de la Colegiul „Codreanu” din localitate. Îmi plăcea, mult, o replică mai amplă a lui Miroiu, dată **Necunoscutei**, pe care o interpretam sincer, cu elan metafizic, marcat de similitudinea dintre viața personajului interpretat și aceea a profesorului de provincie ce eram:

„Sînt seri cînd cerul mi se pare pustiu, cu stele reci, moarte, într-un univers absurd, în care numai noi, în marea noastră singurătate, ne zbatem pe o planetă de provincie, ca într-un tîrg în care nu curge apă, nu arde lumina și unde nu opresc trenurile rapide... Dar sînt seri cînd tot cerul foșnește de viață... cînd pe ultima stea, dacă ascuți bine, auzi cum freamătă păduri și oceane – fantastice păduri și fantastice oceane – seri

În care cerul e plin de semne și chemări, ca și cum, de pe o planetă pe alta, ființe care nu s-au văzut niciodată se caută, se presimt, se cheamă...”

Hobby-ul teatrului nu-mi da pace! În 1959, un grup restrâns de profesori tineri ia inițiativa înscenării piesei *Nota zero la purtare*, de Virgil Stoenescu și Octavian Sava, în care în rolurile de profesori să fie distribuiți profesori ai școlii, iar în cele de elevi, să fie distribuiți elevi de-ai noștri. S-a iscat, atunci, o controversă în consiliul profesoral, dacă nu cumva (susțineau colegii mai în vîrstă) noi, profesorii, suind pe scenă ca interpreți, alături de elevi, nu vom pierde autoritatea față de elevii întregii școli, văzîndu-ne în atare ipostază. Nu s-a împlinit așa cum prevesteau oponenții noștri. Dimpotrivă, simpatia elevilor față de noi a crescut, fără a mai vorbi de relațiile deosebite de afecțiune încheiate între interpreții elevi și interpreții profesori. Eu îl interpretam pe violentul *Vucea*, care la orice intervenție a elevilor săi, le striga: „Nimic, taci, nici-o vorbă, dromaderule!” Replica avea mari efecte comice, în rîndul spectatorilor. După ani și ani, la sărbătorirea unui deceniu de la absolvirea liceului a seriei din care făceau parte foștii interpreți ai acestui spectacol, aud bătăi în ușa locuinței mele. Deschid și, în fața mea, îi văd pe cîțiva din „actorii” de altădată. Mă invitau la petrecerea organizată de ei, cu ocazia înfîlnirii seriei. Am încercat să mă scuz, în fel și chip, că nu pot să particip. Atunci, unul din ei îmi servește replica: „Nimic, taci, nici-o vorbă, dromaderule!” N-am avut încotro și am plecat cu ei.

În 1963, am dramatizat nuvela lui Panait Istrati, *Codîn*, sub forma unui proces literar, dramatizare interpretată de actori ai teatrului bărlădean, cu proiecții de secvențe din filmul lui H. Colpi, *Ciulinii Bărlăganului*.

O înfîlnire cu Radu Beligan

Tinînd cont și de faptul că din 1955, de la înființarea Teatrului din Bărlad, făceam parte din Consiliul artistic și că scriam, regulat, cronica dramatică a spectacolelor jucate pe scena bărlădeană, numirea mea ca director artistic al acestei instituții era, într-o măsură, justificată. N-am dorit această funcție, mi s-a impus, datorită unei situații de criză prin care trecea teatrul prin 1965.

Cu ocazia acestei numiri, l-am cunoscut, personal, pe Radu Beligan, care era Directorul Direcției Teatrelor din Ministerul Culturii. Chemat la București să mă cunoască, înainte de numire, m-a primit, foarte amabil, în biroul său și, cu ochii săi jucăuși, mă examina, aparent detașat. M-a întrebat ce pregătire am, ce vîrstă, spunînd că vîrsta pe care o aveam (36 ani) e potrivită pentru performanțe în lumea în care intram. Am asistat, atunci, și la o convorbire telefonică în limba

franceză cu soția (dacă nu mă înșel, o franțuzoică sau belgiană), pe tema mobilei ce urma a fi achiziționată, amfitrionul meu dînd deplină libertate gusturilor consoartei.

Mi-a evocat, apoi, cu emoție în glas, figura fascinantă a lui Victor Ion Popa, mărturisind că a fost unul din primii săi îndrumători în arta actoriei. Mi-a spus, atunci, că admirația pentru multilateralul talent al mentorului său rămîne neștirbită, datorită uluitoarei înzestrări și puterii de seducție a fiecăruia dintre „harurile” sale. Mi-a dat apoi unele sfaturi, dar și avertismentul că lumea actorilor e plină de surprize, de capcane, adesea aducătoare de neplăceri și mîhnire. Am constatat mai tîrziu că marele actor avea perfectă dreptate, cînd mă punea în gardă, cu privire la capriciile tagmei. Mi-a urat succes și mult curaj. Era un om cumsecade, își ajuta confracții ajunși în nevoie, în situația sa de director al teatrelor. Astfel, în una din zile, primesc un mesaj prin care Radu Beligan mă ruga să ajut un actor, aflat în pragul pensiei (îi mai trebuiau vreo doi ani, pentru a se putea pensiona), încadrîndu-l în teatrul meu și recomandîndu-l ca un actor bun. L-am încadrat, și Beligan a avut dreptate, actorul (N. Burghilea) s-a achitat mai mult decît onorabil de rolurile încredințate.

Radu Beligan – un inegalabil actor al scenei românești – manifesta receptivitate față de dramaturgia de înaltă calitate, fie ea clasică, modernă, sau din domeniul așa-numitului teatru al absurdului. Lui i se datorează includerea în repertoriul teatrelor pe care le-a condus a unor piese ale lui Eugen Ionesco, într-un moment în care acest autor era privit cu ostilitate de către regimul comunist. De asemenea, lui i se datorează reprezentarea, pe scena Teatrului de comedie, a originalei și modernei piese **Capul de rățoi**, de Gh. Ciprian. Între Beligan și Ciprian erau relații de amicitie. Reproduc o scrisoare a lui Ciprian, adresată lui Beligan, în legătură cu reprezentarea piesei sale, scrisoare redactată în stil umoristic, care pune în lumină prietenia lor.

Dragă Beligan,

Cu pași ușori se apropie de mine doamna Moarte – dar n-aș vrea să trec în împărăția vecinică, fără să lichidez o ultimă problemă:

- Mă joci, au nu mă joci?

Mintea mea, adică rămășițele, îmi spune să mă gioci!

Mi-am luat măsurile necesare: am contractat cu divina, să nu mă cheme la sînul ei, pînă nu-î-i face tu un semn discret, de liberă trecere...

Dumneaei a amînat tîrgul, hăt, după culesul viilor... Este deci timp berechet...

De cumva, între timp, ți-ai schimbat părerile, atît mai rău pentru tine. ...

Eu rămîi la prima noastră convenție: că să cauți mult și bine alt chilipir nu mai găsești.

Piesa „Capul de rățoi” este genială prin naștere, te rog să mă crezi.

A ieșit din mine fără să vrea...

E o raritate. Nu apare decît o dată. Deci: ș-o pă ea...

Altfel dușmanii sar pe ea și ne-o umflă! În sfîrșit, fă cum crezi... Numai lămurește-mă! Mă joci, ori nu mă gioci?

Piesa aceasta va face, pentru a doua oară, revoluție în analele scrisului actoricesc.

Te sărut,

G. Ciprian

Str. Stephan Furtună 65b, raionul 16 februarie

P.S. Scrie-mi două rînduri. Nu te calici. G.C.¹

Piesa lui Ciprian a fost reprezentată într-o versiune nouă, Radu Beligan interpretînd, cu mare succes, rolul lui Cirivis. Din distribuție mai făceau parte, printre alții, actorii: Ion Lucian, Marin Moraru, Mircea Albulescu, Dem Savu, Vasilica Tastaman, regia artistică aparținînd lui David Esrig, iar asistent de regie era Anca Livescu.

La studio s-a reprezentat „Capul de rățoi” de G. Ciprian.

În „Pensiunea dragostei” Radu Beligan interpretează rolul unui ofițer de aviație.

G. Ciprian: Mirtoaga m-a ținut cît m-a ținut, să văd și rățoiul acum ce poate...

(Din volumul Teatru în bețe de R. Negulescu)

- Încă o cădere ca asta și m-am curățat

(Din volumul Teatru în bețe de R. Negulescu)

¹ Scrisoare reproducă din Caietul program, nr. 20, stagiunea 1965 – 1966 a Teatrului de Comedie, al cărui director era Radu Beligan.

Ce însemna pentru mine spectacolul teatral

Încă de la înființarea Teatrului din Bârlad, ca for de artă și cultură instituționalizat, eveniment ce a avut loc în 1955, m-am numărat printre cei care au contribuit, într-un fel sau altul, la bunul mers al acestei instituții, mulți ani ca membru activ al consiliului artistic, în același timp, ca analist al spectacolelor prezentate publicului în presa locală și regională (**Iașul literar, Flacăra Iașului** ș.a.) și, în fine, ca director, în perioada 1965 – 1968. Ca membru al consiliului artistic, am avut prilejul să întâlnesc, în cadrul vizionării diferitelor spectacole, înaintea premierelor, dramaturgi (A. Baranga, H. Lovinescu, Ion Luca, Paul Everac, Virgil Stoenescu, Șt. Berciu, I. Vasilescu ș.a.), regizori (Sică Alexandrescu, C. Moruzan, I. Zirra), pictori scenografi, cronicari dramatici (Valentin Silvestru, I. Oprea, L. Arbore) și alți oameni de teatru, mai mult sau mai puțin cunoscuți.

Recunosc faptul că am simțit, dintotdeauna, o atracție deosebită pentru arta spectacolului, cochetînd cu ea, încă din fragedă copilărie, cînd, în jocurile ce le imaginam, „interpretam” diferite roluri, pe care realitatea mi le punea în față, continuînd, cum mai spuneam, cu anii de liceu, în vacanțe pregăteam spectacole prezentate pe scene improvizate și cu cortine din cearșafuri întinse pe o sîrmă, și pînă la anii de profesorat, cînd alcătuiam, profesori și elevi, „trupe” teatrale de amatori. Înființarea teatrului la Bârlad a diminuat aceste tentative, atracția pentru arta spectacolului teatral ridicîndu-se pe o altă treaptă, de un oarecare „profesionalism”, în ceea ce mă privește. Asta a însemnat un câștig, în plan spiritual, dar și o anumită pierdere. Pierderea consta în spulberarea, treptată, a ingenuității cu care „artistul amator” se dăruia acestui „joc”, un act existențial cu care se identifica, pentru cîteva clipe. Odată cu profesionalizarea artei spectacolului teatral, el, cred, și-a pierdut, în parte, sensul său originar de act ritualic îndeplinit cu o anume religiozitate. Artificiile de tot felul au estompat, dacă nu chiar au îndepărtat, spectacolul teatral de la rolul lui mitico-simbolic. De aceea, la anumite intervale de timp, s-au lansat sintagme ca „înapoi, la sursele autentice ale teatrului” ș.a. Intrînd în intimitatea pregătirii spectacolelor „profesioniste” – activitate transformată, uneori, în adevărat calvar, mi-am dat seama că artistul (autor, actor, regizor, scenograf) nu „se face”, ci „se naște” ca atare. Or, disponibilitatea pentru arta teatrală vine odată cu noi, prin naștere, dacă

vine, dacă nu, unii – și sunt destui – încearcă să o simuleze, mai direct spus, să și-o „construiască” cu ajutorul „tehnicii”.

Arta spectacolului e una foarte complexă. Ea nu poate fi concepută ignorând publicul. În procesul desfășurării spectacolului dramatic, publicul este un element component al său, bineînțeles, de altă natură decât elementele caracteristice: text dramatic, actor, decor, muzică, coregrafie etc. Spectatorul este un element intrinsec al tensiunii emoționale specifice spectacolului, fără de care acesta, practic, nu poate exista.

La începuturile sale, spectacolul teatral era unul de masă, el cuprindea mulțimile care participau, spontan, frenetic, la desfășurarea lui, ca la un ritual. Așa erau spectacolele dionisiace sau spectacolele cu tragediile antice, desfășurate în amfiteatre uriașe. Spectacolele teatrale nu trăiesc decât în și prin conștiința spectatorului. Freământul sălii poate să înnaripeze creația actorilor, sau s-o anihileze. Actorii creează, pe scenă, o suprarealitate, „iluzia vieții”, folosind capacitatea lor sugestivă și solicitând-o, în egală măsură, celor din sală. Fără adeziunea publicului la „trăirea” iluziei vieții (trăirea în imaginar fiind o coordonată structurală a sufletului uman), creația actoricească rămîne, emoțional, neasimilată. Din acest punct de vedere emoțional (care cere ingenuitatea spiritului), publicul este creator al spectacolului teatral. Ștefan Mihăilescu-Brăila spunea că, odată rolul descoperit, „încep să-l modelez cu ajutorul regizorului, să-l iubesc datorită colegilor și să-l definitivez împreună cu spectatorii”. Numai așa se explică legătura organică dintre componentele unui spectacol, din care publicul reprezintă una indispensabilă. Numai așa se asimilează, deci prin sensibilizare, utilul și plăcutul, acel **nutrimentum spiritus** topit la temperatura emoției înalte a spectacolului teatral.

Am fost un prieten statornic al teatrului în general și al teatrului bărlădean, îndeosebi. Prietenia noastră, în ciuda unor trecătoare neînțelegeri, pricinuite de reciproce dezamăgiri, s-a întărit mereu, pentru că mereu s-a bazat pe încredere și respect.

Prietenia unui om deosebit este instructivă și interesantă. Peste acestea, prietenia cu arta este plină de farmec, înălțătoare. Ar trebui poate să mă explic. N-aș putea s-o fac, în termeni prea expliciți, în formule definitive. Am să încerc să exprim, în lumina celor spuse mai înainte despre ingeniozitatea originară a teatrului, ce se întâmplă cu mine, spectator, pe parcursul receptării unui spectacol.

Nu este, cred, lipsit de interes să relatez, de la început, că sărbătoarea artistică începe cu momentul pregătirii pentru spectacol, când își face apariția o neliniște plăcută, nerăbdarea înțînirilor mult dorite. Odată cu primul gong, această neliniște, purtată pe stradă, la vestiar și așezată, împreună cu mine, în fotoliu, devine adevărată emoție. În treacăt vreau să spun că, în afară de primul meu spectacol văzut în urmă cu ani, la care m-a mînat ispita de a ronța, în

întineric, nevăzut de pedagog, un buzunar de semințe de bostan, niciodată n-am mai venit la teatru cu gândul de a alunga niște momente de plictiseală. Întotdeauna, m-am îndreptat spre teatru, cu dorința de a trăi, acolo, momente deosebite.

Cortina se ridică. Primele replici se infiltrează în sală. Privirile intuiesc contururi și elemente de decor. Stimulată de aceste senzații sonore și vizuale, fantezia mea de spectator se asociază celei a spectacolului. Așa se face că, pe nesimțite, mă simt transpus în realitatea creată pe scenă de câțiva actori, dar și de imaginația mea.

Mărturisesc că, uneori, am considerat neizbutite unele spectacole, nu pentru că, obiectiv, au fost lipsite de calitate, ci din cauză că n-am putut să mă ridic la participarea de coautor. Alteori, spectacolul vizionat nu-mi oferea elemente convingătoare pentru a mă putea determina la colaborare. În asemenea momente, era rîndul teatrului să se manifeste ca prieten infidel.

Cortina s-a lăsat peste ultimul act al spectacolului. Ropotul de aplauze al celor onești, politicoși și grăbiți se combină cu zgomotul surd al maratonistilor, obsedați, un act din cele trei, de coada și vacarmul de la garderobă. Emoția mea, plină și intensă, împlinită printr-o fericită colaborare, mă domină. O iau cu mine pe stradă, în autobuz, acasă. Ceea ce simt este liniștea senină, reconfortantă, stimulatorie de idei și fapte frumoase.

Mărturisesc că teatrul bărlădean mi-a prilejuit, în anii cît l-am frecventat, multe clipe de veritabilă delectare spirituală, mi-a îmbogățit mintea și mi-a sensibilizat inima. Spectacole ca **Tache, Ianche și Cadîr**, **Doamna ministru**, **Titanic vals**, **Viforul**, **Mitică Popescu** și atîtea altele mi-au pricinuit emoții estetice deosebite. Artă, în general, spectacolul de teatru, viu, ce se desfășoară luîndu-te parcă de mîină, m-au ajutat să cunosc mai bine omul ca individ și omul în societate, să-i văd adică esența persoanei, dar și **masca** („rolul” pe care îl joacă, în marele spectacol al lumii); m-au îndemnat să dau brațul, cu încredere, semenului meu, pentru a ne cunoaște mai bine și a nu ne urî, să îndemn spiritul, cum spune Silvio Pellico, mai mult să surîdă decît să se mînie în fața împlîrărilor vieții, să disprețuiască fenomenul rinocerizării și ticăloșiile de orice fel.

Teatrul adevărat a fost și rămîne o școală de educație estetică și cetățenească. Condiția pentru a îndeplini această importantă misiune este nu ancorarea în tehnicisme extreme. Indiferent de experiențele pe care le încercă, arta spectacolului teatral trebuie să aibă în vedere, permanent, partenerul fără de care nu-și are rost, publicul, spectatorul, coautorul ei fidel. Boileau însuși atribuia succesul operelor sale grijii „de a prinde gustul” publicului în toate privințele. Publicul este camera de rezonanță fermecătoare, care împlinește, printr-un miraculos fenomen de contaminare estetică, strădaniile celor de pe

scenă. Dacă n-ar fi așa, n-am mai veni la teatru, ci ne-am mulțumi cu indiferența ecranului de televiziune. Și, din păcate, există pericolul ca, din comoditate, omul așa-zis modern să devină o mașină printre mașini, producătoare de „bunuri de consum”, de emoții cât mai palpitate, cu detectivi, pistoale și cât mai multe crime.

Cronicar dramatic

Multă vreme am făcut, cum menționam deja, cronica dramatică a spectacolelor teatrului din Bârlad, fie la ziarul local, fie la ziare și reviste din Iași. Cred că nu a existat spectacol despre care să nu fi scris, din 1956 până în 1970. Mă străduiam să fiu cât mai obiectiv, în limitele unei exigențe cumpănite, care să urmărească principii și nu practici de culise, din nefericire destul de des întâlnite, în presa de specialitate, nu numai de atunci, dar chiar și din zilele noastre. Activitatea de cronicar dramatic mi-a adus destule satisfacții, dar și unele mărunte neplăceri sau incidente (unele hazlii în felul lor). Mi-aduc aminte că, într-una din cronici, supuneam unui examen critic sever modul în care erau redactate programele de sală ale spectacolelor, sub toate aspectele, dar mai ales, în ceea ce privește exprimarea. Prima reacție a celor din teatru a fost, evident, de mare supărare. Dar judecînd mai la rece, au găsit întemeiate observațiile și rezultatul a fost o mai mare atenție asupra acurateții lingvistice și estetice a acestor caiete. Supărare au produs și observațiile critice la adresa concepției regizorale și a jocului unor actori, citați ca fiind printre cei mai buni din trupă (Mimi Crețulescu, Bebe Banu ș.a.), din spectacolul cu piesa *Gaițele*, de Al. Kirîțescu, cuprinse într-o cronică publicată în *Iașul literar* (martie 1959). Concluzia era că spectacolul miza, exagerat, pe efectele de suprafață, îngroșînd comicul de situație, pentru a stoarce rîsul cu orice preț, unii interpreți, rîzînd, pe scenă, de propriile giumbușlucuri. După apariția cronicii, întîlnindu-mă întîmplător cu actorul Bebe Banu (îns masiv, cu un mers greoi, de urs în poziție bipedă, sucindu-și, stereotip, în sus, gîtul și bărbia, ca și cum l-ar fi jenat, mereu, gulerul cămășii, actor mai mult „făcut”, decît „născut”), cu o voce baritonă și pe un ton ce trăda intenția de a intimida, mă apostrofă, întinzînd și un ciot de umbrelă spre mine, cu cuvintele: „- Belfere, ar fi mai bine să-ți vezi de treburile școlii și să nu te mai amesteci unde nu-ți fierbe oala!” Nu i-am replicat. I-am zis bună ziua și l-am părăsit, repede, ca nu cumva să mă mai „gratuleze” și cu alte „politețuri” verbale.

N. Barbu mă „învață”, post festum, cum se scrie o cronică dramatică

Pe N. Barbu (1921 – 1985) l-am cunoscut, personal, la Bârlad, cu prilejul unei vizite efectuate prin 1958, pentru a viziona un spectacol al teatrului din localitate, în vederea scrierii unei cronici dramatice pentru una din publicațiile ieșene, dacă nu mă înșel, chiar pentru revista **Iașul literar**, al cărui redactor șef adjunct era. Eu eram membru al Consiliului artistic al teatrului, calitate în care am participat, cu acel prilej, și la o scurtă discuție, pe teme teatrale, cu dînsul. Prima impresie, care a rămas de fapt definitivă, a fost aceea a unei persoane instruite, echilibrate în opiniile referitoare la fenomenul dramaturgic contemporan, însă fără intuiții care să presupună o netă originalitate critică. Nu mi-a părut prea comunicativ. Împunea o anumită distanță față de cei cu care conversa, nu participa, simpatetic, la actul comunicării, era, sub aspect afectiv, neutru, dacă nu chiar rece. Poate că, în relațiile cu persoanele care îi erau mai apropiate, cu prietenii, să se fi manifestat în alt fel. Purta niște ochelari cu umbral, ceea ce făcea să nu-i poți prinde privirea, să poți astfel comunica cu el și prin jocul nuanțat al ochilor (se spune, doar, adeseori, că „ochii sunt oglinda sufletului”).

Își făcuse studiile liceale și universitare la Iași, fiind licențiat în litere și filosofie, fusese aproape zece ani profesor secundar, după 1955 intrînd în publicistică și făcînd parte din staful unor jurnale subordonate puterii, ca **Moldova Nouă**, **Opinia**, și în acela al unor reviste ca **Iașul literar**, **Convorbiri literare**, **Cronica**, obediente, ca toate publicațiile vremii, ideologiei unice. Publicistic și editorial, s-a manifestat, cu predilecție, pe tărîm teatrolitic, scriînd regulat cronici dramatice – devenise, între timp, cronicarul Teatrului Național din Iași, unde-și avea soția actriță – și alcătuiind monografiile ale unor protagoniști ai scenei românești, ca: **Matei Millo** (1962), **Aglae Pruteanu** (1965), **Arta lui Constantin Ramadan** (1983) ș.a., lucruri bine documentate și de real interes pentru istoria teatrului românesc. A încercat să abordeze și domeniul criticii și istoriografiei literare (*Sine ira...*, 1971; *Noi și clasicii*, 1975), dar cu rezultate mediocre, după aprecierile criticilor din afara confrărilor ieșene. Spre pildă, în unul din dicționarele de literatură română contemporană (Marian Popa), despre volumul *Sine ira...*, putem citi: „*Sine ira...* (1971) este o culegere neîndemînică de articole, în care succesiunea și organizarea tematică sau problematică anulează valoarea și semnificația operelor literare contemporane

discutate”; iar despre Noi și clasicii, citim că „e o succesiune de eseuri care nu explică suficient nici unul din termenii titlului și nici nu aprofundează prin raportare”.

Preocupându-mă, un timp, și eu cu aprecierea spectacolelor teatrale, am trimis revistei *Iașul literar*, unde N. Barbu era redactor șef adjunct, câteva cronici dramatice. Credința mea era (și a rămas așa) că într-o cronică de acest fel, textul trebuie analizat succint în datele sale dramatice intrinsece, pentru ca, raportate la el, celelalte componente ale spectacolului (regie, scenografie etc.) să poată fi corect apreciate ca inventive, conformiste, sau pur și simplu nule, sub aspect spectacular-artistic, fără flexiuni conjuncturale. După părerea mea, N. Barbu prefera moderația, îngăduința, tonul cald, pentru a fi bine primit de toată lumea. Scrisoarea (oficială, cu antet și ștampilă pe semnătură) pe care o reproduc (de fapt, unica de la dînsul), străbătută de un ton „profesoral”, pare a atesta cele spuse anterior.

REDACȚIA REVISTEI „IAȘUL LITERAR”
1959

Iași, 15 mai

Iași, Palatul Culturii, tel. 1941
Nr. 302

Tovarășe Parfene,

Apreciem bunăvoința și dragostea ce o purtați revistei noastre. Pe această linie v-ați manifestat consecvent, trimițându-ne pînă în prezent trei cronici teatrale, din care una a apărut în nr. 3.

Nu am putut publica cronicile spectacolelor „Take, Ianke și Cadîr” și „O scrisoare pierdută” din mai multe motive pe care, pentru că ținem să vă avem colaborator și de aici înainte, le rezumăm mai jos:

Referitor la cronica piesei lui VI. Popa – am considerat-o (și era) tardivă. Premiera avusese loc de mult și chiar dacă se schimbaseră ceva în distribuție, problemele ridicate de spectacol rămîneau aceleași. Dar în afară de asta, articolul ce ni l-ați trimis suferă în bună măsură de didacticism. În genere, reluarea unei piese a unui scriitor cunoscut, discutat de atîtea ori, nu-i un argument suficient pentru o incursiune astf de stăruitoare asupra operei. Observați că nici cînd se reia o piesă de Shakespeare considerațiile referitoare la text nu depășesc anumite jaloane necesare mai cu seamă pentru definirea și aprecierea noii sale întrupări pe scenă. Este cu totul altceva atunci cînd se are de-aface cu premiera absolută a unei piese originale. Textul necesită atunci o analiză aparte, echivalentă aceluia ce se face asupra noutăților literare din librării. La fel, analize amănunțite sînt necesare în cazul spectacolelor cu piese de autori străini jucate pentru prima dată la noi sau care, deși au mai fost reprezentate sînt încă puțin cunoscute publicului.

Rediscutarea autorilor cunoscuți într-o cronică publicată de un periodic trebuie să fie prilejuită fie de reconsiderarea operei, fie de o anumită viziune regizorală care tinde să aducă, într-adevăr și un nou punct de vedere asupra textului în chestiune. Ori, nu aceasta e cazul spectacolului bărlădean.

De altfel se pare că ați tras singur concluziile necesare, astfel că, în cronica asupra „Scrișorii pierdute” nu ați repetat același procedeu.

Aici avem însă alte obiecții. Mai întâi, noi sîntem de avizul că e greșit să judeci ideile călăuzitoare ale unui spectacol după considerațiile expuse în programul de sală ale teatrului, mai ales atunci cînd aceste considerații nu aparțin regizorului piesei și cînd acesta nu face parte din colectivul teatrului respectiv, ci e invitat din afară. Deci nu putem conchide că aceste idei, fie ele ale directorului sau ale secretarului literar, l-au înrîurit pe regizorul în cauză.

În al treilea rînd nu putem fi de acord cu faptul că dv. Apreciați spectacolul la modul absolut, trecînd cu vederea posibilitățile colectivului. Tempo-ul prea rapid al vorbirii, cu care nici cel ce semnează nu e de acord, în general, a fost cerut tocmai de nevoia de a acoperi unele insuficiențe de interpretare (se știe că frazarea perfectă și jocul dantelat pe text presupune multă măiestrie). La București, Sică Alexandrescu i-a imprimat piesei lui Caragiale un tempo și mai rapid în vederea turneului care a avut loc la Paris.

Credem că legătura ce o stabiliți între replica „aveți puținică răbdare” și modul de a acționa al lui Trahanache este puțin forțată. Pe lîngă faptul că rapiditatea reacțiunilor este o chestie de temperament, s-ar putea imagina și un contrast între ceea ce afirmă și felul cum afirmă (și cum se comportă) un personaj. Ar putea fi de efect un Trahanache veșnic impacientat care să rostească mereu: „aveți puținică... răbdare”. Totuși în spectacolul de la Bîrlad nu poate fi vorba de un asemenea contrast.

Mai sînt o serie de reproșuri pe care dv. le aduceți regiei și care, de fapt, ar trebui adresate interpreților. Un cronicar trebuie să fie foarte atent la aceste distincții, căci altfel riscă să se lipsească de creditul celor pe care vrea să-i îndrume. Dv. vorbiți cu prea mare ușurință de un „caracter nebulos” al ideii regizorale, condamnați unele amănunte necesare în jocul coanei Zoîfica (vedeți, pentru scena a 6-a din actul 2 la care vă referiți și indicațiile lui Sică Alexandrescu din Caietul de regie la „Scrișoarea pierdută”, tipărită de ESPLA).

În ceea ce privește greșelile din programul de sală, cred că faceți puțină pedanterie. Am cercetat majoritatea programelor și sînt, e drept, destule scăpări în redactarea și imprimarea lor. Dar problema are un aspect ceva mai larg. Aproape la toate teatrele se înîmplă lucruri similare, greșelile de ortografie (și de corectură) abundă cîteodată și în revistele literare (inclusiv „lașul literar”) așa încît... să fim ceva mai indulgenți, mai ales că amănuntele sesizate de dv. sînt, oarecum, periferice.

În așteptarea unor colaborări noi vă transmitem salutul nostru prietenesc.

N. Barbu

Din păcate, „lecția” venea **post festum**, după ce eu eram destul de edificat asupra a ceea ce înseamnă a scrie o cronică dramatică, fapt ce reiese chiar din scrisoarea reprodusă, acolo unde se referă la cronica despre spectacolul cu „O scrisoare pierdută”.

N-am mai avut alte prilejuri de a-l contacta. I-am păstrat imaginea unui om de cultură onorabil, însuflețit de o mare iubire pentru prestigiosul teatru ieșean. Am auzit că suferea de inimă și că umbla, permanent, cu nitroglicerina în buzunar.

Director de teatru

propos de discuția cu Bebe Banu, relatată mai înainte. Aveam să-mi dau mai bine seama de firea actorilor, ceva mai târziu, când am devenit director de teatru, stînd mereu printre ei.

În general vorbind, lăsînd excepțiile (destul de numeroase) la o parte, actorul e o persoană cu profil comportamental și mental aparte. Cu acest tip uman se pot exemplifica, strălucit, relațiile dintre ceea ce psihologii numesc **îns** (de la **ens-entis**), **persoană**, **personaj**, **personalitate**. Nu e cazul să intru într-o discuție savantă despre această problemă. Voi spune, cu convingere, că, dacă omul obișnuit distinge între ceea ce este el în realitate, în clipele lui de intimitate, și „rolul” pe care trebuie să-l „joace” (deci ca **personaj**), ca persoană plasată în lume, în societate, cea mai mare parte a actorilor (lor le place mult să li se spună **artiști**) nu fac această distincție. Ei sînt **personaje** (adică „joacă” teatru) și în stricta intimitate a vieții lor particulare, acasă, și în relațiile sociale (pe stradă etc.). Și o fac cu toată convingerea, printr-un proces de autosugestie continuă. De aceea, cînd circumstanțele existenței diurne le amenință integritatea imaginii despre sine, ei se descumpănesc, devin irascibili, chiar violenți. Comportamentul acesta ar putea fi considerat ca un **donquihotism**. La cele spuse s-ar mai putea adăuga un aspect esențial, privind caracterul multora dintre actori, observat mai cu seamă la cei a căror „chemare” spre teatru e îndoielnică. Nici unul nu va recunoaște, sincer, că un altul e mai valoros decît el. Iar dacă o va face, aceasta s-ar putea numi tot „joc”, simulare, interpretarea unui rol, a rolului de persoană „bine crescută”, dispusă a recunoaște meritele altora. S-ar potrivi aici, asocierea cu maxima „timeo danaos et dona ferentes”. Am să evoc, legat de cele spuse mai sus, ce trebuia să îndur, ca director, după afișarea distribuției la un spectacol oarecare. Distribuția rolurilor pentru un spectacol se făcea de către regizor, care o

prezenta directorului artistic spre consultare. Rolul decisiv îl avea însă regizorul, dar se iveau și situații în care unul sau altul din actorii propuși să nu întrunească asentimentul părților. Atunci, se judecau la rece cazurile și se cădea pe soluția cea mai bună. După afișarea distribuției, începeau solicitările de „audiență”, la director. Intrau, pe rînd, actorii nemulțumiți și care se „vedeau” ei în anumite roluri. Asta n-ar fi fost prea grav. Ceea ce era incalificabil, sub aspect moral și profesional, era denigrarea colegului distribuit, uneori cu expresii de nereprodus în scris. Se întîmpla ca în toiul acestor „bîrfe”, să deschidă ușa tocmai cel contestat. Atunci, lovitură de teatru, nu alta! Nemulțumitul, cuprins, subit, de o extremă „efuziune lirică”, își deschidea, larg, mîinile, se repezea spre cel anterior bîrfit, îl îmbrățișa și-l săruta, spunîndu-i cele mai măgulitoare cuvinte. În fața unor astfel de scene, rămâneam uluit. Dar uluiala devenea și mai mare, cînd, rămînînd cu noul venit, acesta îl gratula cu aceleași grele cuvinte, cu care colegul „pupăcios” îl „onorase” (ca „netalentat”, „intrigant” etc., etc.).

Dar astea și multe altele erau aspectele neplăcute din viața actricească. Ele rămîneau însă în umbra succeselor, nu puține la număr, obținute prin strădaniile întregului colectiv artistic și tehnic al teatrului.

Dorința oricărui actor este să simtă scîndura scenei sub tălpi, adică să fie distribuit cît mai des, să apară în fața publicului, să fie aplaudat. Dorință întrutotul legitimă, dar destul de greu realizabilă, într-un teatru de provincie, silit de împrejurări să facă diferite concesii, impuse de oficialitățile comuniste.

Pentru includerea în repertoriul unei stagiuni a pieselor, trebuiau respectate anumite condiții de ordin ideologic, în primul rînd, și mai apoi estetice, și obținute aprobări speciale de la Direcția Teatrelor. Aceste aprobări veneau cu întîrziere și erau, adesea, sub imperiul mașinațiunilor de culise. Într-o stagiune, i se impunea teatrului să aibă, obligatoriu, două-trei piese de autori români contemporani, cu tematică „actuală”, apoi, una-două piese din dramaturgia românească, dar și acestea cu vădit caracter patriotic, „educativ”, și una-două piese din dramaturgia universală, de asemenea cu „mesaj” acceptabil. În aceste condiții, alcătuirea repertoriului unei stagiuni era o operație tracasantă. Erau apoi și interese mărunte, preferințe oculte chiar din partea celor din teatru (regizori, actori, scenografi).

Pentru a satisface dorința actorilor de a fi cît mai des distribuiți, am aplicat „lecția” lui Victor Ion Popa. Am alcătuit două echipe actricești, distribuite fiecare în cîte o piesă, (sau spectacole-coupé alcătuite din piese scurte), care dădeau reprezentații prin rotație, la sediul teatrului și în turnee.

Soluția a fost bine primită, iar situația de criză în care se afla teatrul (intrigi, planuri de încasări nerealizate etc.) a luat sfârșit. Au venit și satisfacțiile mai bune cunoașteri a teatrului în țară, prin televizare, pentru prima dată, a unor spectacole ca: **Răspîntia cea Mare**, **Harap Alb**, **Trei crai de la răsărit** ș.a. Stîlpi ai teatrului ca soții Elena și Constantin Petrican (actori de fină intuiție artistică, mai ales în roluri de compoziție), Const. Tivodaru, Cătălin Botez, Const. Vurtejanu, Livia Ungureanu, V. Mălinescu (destoinic secretar literar și actor), Cristian Nacu, Tiberiu Penția (regizori), Gh. Matei, Al. Olian, Sorin Popa (scenografi) și alții mi-au fost loiali colaboratori, contribuind la conturarea unui nou stil de lucru în teatru, alături de eforturile profesioniștilor de la serviciile tehnice (Gh. Popovici – regie tehnică; I. Botez – sonorizare, C. Grădeanu și Victor Munteanu – lumini; I. Corneanu și C. Duduc – mînuitori de decor). Le păstrez tuturor (numiți și nenumiți aici) o plăcută amintire.

C. Petrican

Actorul Călin Botez, umorist și memorialist

Printre actorii buni ai teatrului din Bârlad și dintre cei mai fideli fii ai lui, era unul lung și slab, ca o prăjină, tot timpul cu gluma și zîmbetul pe buze, gata oricînd să te fixeze într-o expresie de duh, sau să te tachineze cu simpatie. Era un bun actor nu numai pe scenă. A jucat, întotdeauna bine și foarte bine, atîtea și atîtea roluri, de la cele de mare întindere, pînă la cele episodice. Dar juca teatru și în viața de toate zilele, ba chiar și-n familie, în sensul că se ținea de șotii, de farse amabile și cu atîta talent, încît nu-ți dădeai seama cînd glumea, sau cînd era serios. **Ambiguitatea** - aceasta era caracteristica „jocului” său în afara scenei. A fost de tot hazul farsa amoretului așa-zis îndrăgostit de o tînră funcționară de la poștă, jucată soției, care, luînd-o drept adevărată, se chinuia ca de ceasul morții, ajungînd chiar să mi se spovedească în acest sens. Dînd-o pe glumă, i-am spus-o în față: „Craiu!e, îți perpelești nevasta cu aventurile matala galante!” La care, zîmbind sugubăș, îmi replică: „Farsa și-a atins ținta. Asta înseamnă că «babușca» mai ține încă la mine!”.

Îmi plăcea să stau de vorbă cu dînsul, pentru că, pe lîngă umorul cu care te cucerea, era și o inepuizabilă sursă de amintiri din viața teatrală interbelică. Avea o carte a lui Neagu Rădulescu, „Teatru în bețe”, o adevărată cronică ilustrată caricatural a celor mai reprezentative spectacole bucureștene de epocă. O

răsfoiam împreună, ascultând informațiile și comentariile lui privind scenele caricaturizate. Erau prinși, în ipostaze tipice, doar în câteva linii, mari actori precum: N. Băltățeanu, G. Calboreanu, Finteșteanu (în **Isabela, Regina Spaniei**, de F. Ortner, la Teatrul Național); V. Maximilian, A. Rogalski ș.a. (în **Papa se lustruiește**, de Spiros Mellas, la Teatrul „Regina Maria”); Maria Filotti, G. Vasiliu-Birlic, G. Timică, Nora Piacentini, Mircea Șeptilci, Niculescu-Buzău, Mișu Fotino, Silvia Dumitrescu (în **Friț și Franț**, de Arnold și Bach, la Teatrul Sărindar); Lucia Sturdza-Bulandra, I. Talianu, G. Storin, Tony Bulandra (în **Fântina Blanduziei**, de V. Alecsandri, la Teatrul „Regina Maria”); Radu Beligan, în **Peninsula dragostei**; Victor Ion Popa și **Musca**, la Teatrul „Muncă și Lumină”; Călin Botez, Maria Mohor, Vally Voiculescu, Ion Manta, Irina Răchițeanu, în **Eu și tu** de Paulo Ricorra, la Teatrul „Muncă și Lumină” și atîția și atîția alții, printre care și scriitori ca T. Arghezi, Camil Petrescu, Victor Eftimiu. O adevărată comoară de artă. Mare mi-a fost bucuria, cînd Călin Botez mi-a dăruit această carte cu semnătura sa autografă. Într-o notă dintr-un ziar al vremii, sta scris: „Dintre actorii cari repurtează un real succes în spectacolul de artă **Luna știe... dar nu spune!** de la Teatrul Comic, str. Bis Udricani 15, se remarcă în mod deosebit actorul Călin Botez, al cărui viguros talent, precum și predispoziția nativă către glumă, fac dintr-însul un comediant de rasă. (...) el s-a remarcat deopotrivă ca un element cu multiple însușiri și pentru dramă ca și pentru comedie”. Așa l-am văzut și pe scena teatrului din Bârlad.

Mi-a evocat primii lui ani de actorie, sub îndrumarea lui Victor Ion Popa. L-am îndemnat să relateze o evocare a dramaturgului. A făcut-o, cu dragoste și nostalgie, în **Caietul-program** la spectacolul cu **Răzbunarea sufleurului**, unde el interpreta rolul **Regizorului**. Iată ce aflăm din evocarea sa:

„Am avut fericirea să fiu angajatul Teatrului Muncitoresc al cărui director era și să lucrez sub bagheta lui magică. Trebuie să mărturisesc că repetițiile cu V.I. Popa erau o încîntare și o adevărată școală de teatru. Viața lui a fost teatrul. Pentru teatru și-a sacrificat cel mai prețios timp. Primul venea la teatru și ultimul pleca, ba uneori ședea și nopțile cînd nevoia o cerea. În repetiții era o ordine și o disciplină impuse chiar de el.

Expunerea piesei, analiza ei, a fiecărui personaj în parte, descrierea costumelor și a decorului erau în așa fel făcute de el, încît actorul știa precis ce are de făcut pentru realizarea rolului ce urma să-l întruchieze.

Era atît de îndrăgostit de teatru, încît lucrînd, uita zile întregi să mănînce. Hrana lui era: trei litri de cafea neagră pe zi și câteva pachete cu țigări. Nu admitea lipsuri sau întîrzieri de la repetiții și exemplu punea de la el. Îl văd și acum intrînd în sala de spectacol sau repetiții, mic de statură, palid la față, cu o

frunte lată, purtînd o pălărie cu boruri mari. Pășea încet să nu facă zgomot, cu zîmbetul pe buze, gata să muncească în templul artei zile și nopți întregi.

Pe cît era de serios și sever în timpul muncii, pe atît era de vesel și glumeț în afara scenei. Ne povestea întâmplări hazlii din teatru, bîlbîieli celebre etc.

Îmi amintesc una din ele; iat-o: în piesa **Apus de soare** a lui Delavrancea, doi titani ai scenei românești, Const. Nottara și Ion Petrescu au avut niște bîlbîieli rămase în istoria teatrului.

Ștefan cel Mare se adresează sfetnicului Moghilă spunîndu-i: „- Moghilă, la cap, la cap e stricăciunea”, iar Moghilă îi răspunde: „- Măria-Ta, de cap nu mi-a vorbit niciodată.”

Nottara (Ștefan cel Mare) bîlbîindu-se îi spune: „la pac e stricăciunea”.

I. Petrescu (Moghilă), la rîndu-i, răspunde: „Nu știu, Măria Ta, de capac nu mi-a vorbit niciodată.”

E o plăcută veste pentru mine faptul că jucăm iarăși o piesă de-a lui V.I. Popa; e o emoție care-mi trezește pioase și dragi amintiri.”

Actorii Călin Botez și Marina Banu în spectacolul „Sfîntul Mitică Blașinul” de Aurel Baranga

Călin Botez a întruchipat, cu aplomb, multe personaje din dramaturgia noastră. Îmi amintesc de furtunile de aplauze stîrnite de felul în care rostea una din replicile „profesorului” Numa Consule, din piesa **Trei crai de la răsărit**, de B.P. Hașdeu: „Domine! Io nu sum emptore, io sum procu-Procu, nu porcu. Procus, secunda declinatione Bunda in Cicerone. Nu concepi?... In lingua vulgare: nu sunt mușteriu, ci mire!”.

O adevărată obsesie printre actori era problema avansărilor la categorii superioare de salarizare. Mulți se vedeau îndreptățiți să aspire la categoria I, mai bine remunerată. Ca întotdeauna, rezolvarea solicitărilor de acest fel se lovea de

felurite îngrădiri birocratice și tergiversări. În rîndul aspiranților la o leafă mai bună se număra (pe drept) și Călin Botez. La închiderea stagiunii 1967-1968, cînd toată suflarea teatrului se pregătea să plece în concediu, glumețul actor îmi trimitea o scrisoare pe tema avansării, nedezmîțîndu-și vocația vorbirii în „ziceri” populare înțelepte.

11 iunie 1968

Stimate D-le Director,

Părăsind Bârladul pentru 14 zile și călăuzit de zicala „ochii care nu se văd se uită”, îmi permit să vă reamintesc de promisiunea pe care mi-ați făcut-o pentru avansare.

Cum timpul trece repede și data de 1 iulie se apropie cu pași vertiginoși, vă rog să nu mă uitați.

Cu mulțumiri și concediu cu bine, vă salut.

Călin Botez

Cum puteam să-l uit pe talentatul și amabilul actor Călin Botez?!

Suferea de o parazitoză cronică la ficat, din cauza căreia, mai tîrziu, după plecarea mea din teatru, s-a stins din viață, regretat de toți cei care l-au cunoscut îndeaproape.

Laurențiu Mărgineanu, un „lanke” inegalabil

Laurențiu Mărgineanu făcea parte din categoria actorilor care și-au făcut ucenicia artistică în perioada interbelică, la fel ca și Călin Botez, pe lîngă marii actori și regizori ai timpului. L-a cunoscut, îndeaproape, și pe Victor Ion Popa, beneficiind, după propriile mărturisiri, de fascinantele lui „lecții” practice de actorie. Mi-a vorbit, întotdeauna, cu admirație, simpatie și sinceră afecțiune, despre omul de teatru complet care a fost autorul, printre alte piese, al cuceritoarei comedii lirice **Take, Ianke și Cadîr**. Accentua, oridecîteori avea prilejul, minunatul lui dar al prieteniei, căldura și încrederea cu care se apropia de oameni, sinceritatea cu care se confesa și își deschidea universul preocupărilor intime, în relațiile cu actorii. Evocîndu-i figura în **Caietul de sală** la spectacolul „Take, Ianke și Cadîr”, L. Mărgineanu mărturisea: „Mi-amintesc cum acest suflet nobil, cu glasul-i cald și blînd, specific moldoveanului, te primea în locuința sa, unde, îmbrăcat în pijamaua-i de diftină maro, îți istorisea întreaga sa viață, cu mulțumirile și dezamăgirile ei, de multe ori citindu-ți din manuscrisele lui și vorbindu-ți de planuri de viitor în ale teatrului.” Mărturiile actorului privind generozitatea lui Victor Ion Popa sînt în

deplină consonanță cu cele ale altor personalități artistice, care l-au cunoscut într-un fel sau altul, pe finul „om al Renașterii”, „delicat ca un bibelou”, cum îl caracteriza E. Lovinescu. Spre exemplu, în **Viața ca o pradă** (1977), Marin Preda evocă o întâlnire cu dramaturgul din care se desprinde una din trăsăturile majore ale lui – **omenia**, deschiderea spre **solidaritatea umană**: „...auzind că nu lucrez nicăieri și nici măcar n-am debutat, e greu, mi-a spus, e foarte greu și a rămas gînditor. Pînă la urmă a scos portofelul și mi-a dat niște bani spunîndu-mi să nu mă jenez și să-i primesc cu titlu de împrumut, cînd o să am, știe el că o să vin și o să i-i dau înapoi. Un om simplu, cald, al cărui mare talent în teatru aveam să-l descopăr mult mai tîrziu văzînd **Tache, Ianke și Cadîr**, piesă admirabilă în care sufletul generos, lipsit de prejudecăți al lui Victor Ion Popa își găsește o albie potrivită.” (p. 251)

În spectacolul bîrlădean cu piesa menționată și de Marin Preda, Laurențiu Mărgineanu interpreta rolul lui Ianke, ovreiul care, cu sufletul traumatizat de „limitele” puse în calea oamenilor de prejudecățile rasiale, dar fundamental cinstit și omenos, înfuriat, îi spune lui Cadîr: „Du-te dracului, turc păcătos! Să nu te văd în ochi... și **iartă-mă!**” Replica aceasta condensează esența umană a conflictului și ar putea servi ca motto. Ei bine, L. Mărgineanu interpreta un rol care (folosind o expresie din lumea actorilor) „îi venea mînușă”. El însuși un om cu suflet cald, luminos și fără prejudecăți, actorul se dezvăluia, firesc și cuceritor de natural, pe scenă, în rolul lui Ianke, într-un joc inegalabil de nuanțat ca rostire, mișcare scenică, mimică și gestică. Actorul reușea să exprime, excelent, unda lirică, discret potențată ambivalent – comic și tragic – prin succesiunea antrenantă a momentelor emoționale luminoase și triste, care stîrnea rîsul printre lacrimi, duios, intens participativ. Nimic forțat, căznit, sau savant „elaborat” în interpretarea rolului. Era un autentic Ianke de peste Podul Pescăriei, din urbea de altă dată a Bârladului. Nu îngroșa vreo replică sau vreun accent, pentru a scoate, ostentativ, în prim plan, specificul vorbirii evreiești. Replicile personajului, cu variata lor gamă de procedee stilistice (anecdota, invectiva aparentă, porecla, metafora, epitetul insolit, eufemismul) deveneau în rostirea lui L. Mărgineanu expresia variată și pitorească a unui tip, nu mijloace facile de a stîmni, cu orice preț, aplauzele unui anumit public. Am văzut și alți actori (cu mare faimă) în rolul lui Ianke, realizînd interpretări unele mai bune ca altele, dar, după părerea mea, nici unul din ei nu a reușit să dea acel Ianke creat de Victor Ion Popa. Fiecare aducea rolul (mai mult sau mai puțin vizibil) la datele personalității lui și nu se identifica, absolut, cu

L. Mărgineanu
artist emerit

ambianța tragi-comică a personajului. Jules Cazaban (București) era cam greoi și prea puțin spontan în reacții, Toma Caragiu (Ploiești) era un Ianke à la manière de... Caragiu, iar Finteșteanu (București) era un Ianke „elaborat” și, de aceea, artificial. L. Mărgineanu a fost un Ianke natural, firesc și credibil pe întreaga partitură a rolului și, ca atare, inegalabil. A și obținut, după câțiva ani (de la premiera bărlădeană din stagiunea 1955 – 1956), distincția de **artist emerit**.

L-am cunoscut, încă de la înființarea teatrului din Bârlad, făcând parte amândoi din Consiliul artistic, relațiile noastre fiind amabile și caracterizate prin reciprocă stimă, cu plusul de admirație din partea mea, atât pentru **artistul** cât și pentru **omul** care era.

De la Bârlad, a plecat la Teatrul din Galați, unde, printre alte roluri interpretate, a făcut o lungă serie de spectacole la sediu și în deplasări cu **Take, Ianke și Cadîr**. De acolo s-a și pensionat.

Actrița Livia Ungureanu mă „strivește” cu „Ironia” sa

In trupa teatrului, actrițele reprezentau, cu câteva excepții, punctul cel mai nevralgic sub aspect calitativ. De aici și marile dificultăți în alcătuirea distribuțiilor, pentru unele piese mai pretențioase. De multe ori se făceau compromisuri, apelîndu-se la persoane mai „răsărite” din componența echipei de amatori, care, treptat-treptat, s-au „calificat la locul de muncă”. Printre puținele actrițe realmente talentate, frecvent distribuite în roluri importante și cu grad sporit de dificultate, se număra, la loc fruntaș, Livia Ungureanu. Cu un fizic relativ comun, dar inteligentă și cu o deosebită intuiție artistică, pe scenă devenea o apariție pe deplin convingătoare, mobilă, sensibilă, nuanțată în rostirea replicilor și în plastica de ansamblu a personajelor interpretate. Am apreciat-o fără rezerve, atât în cronicile dramatice, scrise înainte de a deveni director, cât și în perioada cît am fost în teatru. Încercam să fiu cît mai obiectiv cu putință în aprecierea celor cu care lucram, îi tratam cu toată considerația, dar fără „familiarisme”. Cînd nu era ceva în regulă, le-o spuneam deschis, fără a-i jigni în vreun fel. Unii înțelegeau corect comportamentul meu. Alții mă considerau străin de breasla lor și mă priveau cu suspiciune. Le ascultam păsurile, mă străduiam să le rezolv pe cele îndreptățite, dar nu toleram „hachițele” de moment, în special, pretențiile aberante ieșite dintr-o exagerată autoapreciere. Sigur că, manifestîndu-mă ca atare, nu eram agreat de toată suflarea actricească, de aici apariția unor mici incidente, ca acela în care a fost implicată și Livia. Era distribuită în **Jupiter se amuză**. Nu prea îi convenea rolul. Distribuția, ca de obicei, a fost făcută de regizorul C. Moruzan și aprobată de director. Livia lipsea de la repetiții, ceea ce era o surpriză pentru noi, știind-o foarte conștiincioasă. Invoca felurite

motive. În asemenea situații, regizorul îmi cerea să iau o hotărâre. Aflând că e vorba de un mic șantaj, i-am trimis un bilet prin care îi ceream să restituie rolul, pentru a fi încredințat unei alte actrițe. Procurându-și un certificat medical, mi-am trimis următoarea ironică scrisoare:

Republicii 296

Scara C, et. 2, ap. 10

Domnule Director,

Vă trimit certificatul medical, numai ca să vă liniștiți conștiința că este pe termen „îndelungat”...

Totodată îmi exprim admirația pentru amabilul și încurajatorul bilet, prin care îmi cereți textul de la „Jupiter”.

Cu toată considerația, (care dvs. vă lipsește pentru umila noastră tagmă)

Livia Ungureanu

Într-adevăr, n-am avut niciodată considerație pentru acele persoane din tagma actorilor, care ridicau, sistematic, numai pretenții nejustificate, uitând că mai au și o obligație față de instituția de la care își primeau leafa. Dar nu acesta era cazul Lievei. Oricum, prin răspunsul său „acidulat”, ea și-a satisfăcut orgoliul „rănit”, iar eu nu m-am supărat. Dimpotrivă, i-am apreciat stilul eufemistic și i-am înțeles supărarea, dar hotărârea a rămas neschimbată. Fără o riguroasă disciplină (liber consimțită ar fi idealul absolut), nu se poate lucra în teatru, unde aproape fiecare actor se autoapreciază la superlativ.

Constantin Moruzan între „flaterii” și „supărări”

În anii șaizeci, teatrul bârlădean avea nevoie de un aer regizoral proaspăt. Regizorii interni, oricât de respectabili în profesie ar fi fost, nu puteau întreține competiția în plan artistic cu realizările novatoare în domeniu, din alte teatre și, cu deosebire, cele din capitală. Și, apoi, o realitate era evidentă: nici un regizor din cei angajați ai teatrului n-a pus în scenă, cel puțin cît am asigurat conducerea acestei instituții, spectacole la alte teatre, ceea ce spunea ceva despre orizontul lor regizoral. De aceea, se impuneau demersuri pentru aducerea unor regizori din afară. Dar și acest demers se lovea de unele impedimente. Marii regizori erau suprasolicitați și nu-și găseau timp pentru o colaborare cu un teatru de provincie, cu posibilități materiale și artistice limitate, iar cei amatori să vină nu reprezentau nume prea sonore, care să satisfacă dorința noastră de a ridica nivelul activităților artistice ale teatrului. Aceștia erau mai mult dornici de un câștig în plus, venit în momentele de „relache” din instituțiile

în care erau angajați permanent. Acăeași situație era când se punea problema venirii unor mari actori în distribuție bărlădeană, cum a fost cazul cu Calboreanu sau cu Irina Răchițeanu. Ei ridicau pretenții pecuniare, de deplasare și de confort deosebit, pe care teatrul nostru, cu modestele lui posibilități financiare, nu le putea satisface. Cam la fel stăteau lucrurile și cu tinerii absolvenți ai IATC-ului. Când, la repartiții erau solicitați să vină la Bârlad, prima întrebare pe care ți-o puneau era: „Câți kilometri sînt de la Bârlad la București?”, în intenția de a face naveta, iar ca pretenție absolută – asigurarea imediată a unei garsoniere cât mai centrale. Posibilități de cazare existau, dar nu chiar la nivelul pretențiilor lor. Așa se explică penuria de actori tineri, care să acopere diferite genuri de roluri și continua lor migrație, odată ajunși la Bârlad, mai cu seamă în cazul unor actori talentați, de reală perspectivă (ca Doljan, A. Napu, Sibylla Oarcea ș.a.), deși erau din plin folosiți.

În aceste condiții, e o performanță demnă de subliniat că teatrul, cu nucleul lui de actori, regizori și scenografi legați sufletește de el, unii încă de la înființare (L. Mărgineanu, B. Banu, Elena și Const. Petrican, Șt. Tivodaru, soții Mihalache, Călin Botez, Al. Mereuță, Livia Ungureanu, C. Vurtejan; V. Mălinescu, Cristian Nacu, Tiberiu Penția; Gh. Matei, Al. Olian și alții), a reușit să se mențină la un nivel artistic onorabil, cu toate nereușitele inerente, dar realizînd, ce-i drept, mai rar, și spectacole de înalt nivel artistic, oarecum performante la nivel național.

Din această dorință de mai bine, am căutat să invit regizori, cu un anume palmares, dar prea mult n-am reușit. Au acceptat să vină, în golurile de producție de pe unde erau angajați, și mai mult pentru completarea veniturilor personale decît pentru a realiza performanțe artistice la Bârlad, Const. Moruzan, de la Radio București și, tot de acolo, cu promisiuni doar (după ce în 1964 regizase un spectacol), Mihai Zirra (am în vedere perioada în care am fost eu director).

Constantin Moruzan a regizat, în stagiunea 1966 – 1967, spectacolele cu piesele *Evantaiul d-nei Windermere*, de Oscar Wilde și *Jupiter se amuză*, de A.J. Cronin. Spectacolele au ieșit bunicele, dar n-au reprezentat ceea ce colectivul teatrului ar fi dorit, prilej pentru unele discuții critice, printre membrii colectivului actoresc, venite, în special, din partea acelor care s-ar fi văzut ei în unele roluri. Inevitabil, aceste mici „mîrîieli” și „bîrfe” au ajuns și la urechile lui Moruzan, provocîndu-i, cum era de prevăzut, supărare. Fac o mică paranteză și spun că, cine n-a trăit, un timp mai îndelungat, în teatru (în general vorbind), nu-și poate închipui că în nici o altă instituție nu se lucrează la o asemenea tensiune nervoasă, ieșită din comun, că nicăieri invidia, clevetirile, mai pe șleau spus, „bîrfele”, nu-s mai viu întreținute ca în teatru. Aici, toată lumea se autoevaluează la superlativ. Cea mai grea ofensă adusă unui actor e să-i pui sub semnul întrebării posibilitățile interpretative, sau să-i spui că „talentul” lui nu e pe măsura personajului în care a fost distribuit. Nu ți-o va ierta niciodată. Și,

totuși, ierarhizarea este destul de ușor de operat și chiar absolut necesară. Dar ea trebuie făcută cu mult tact, curaj și de către cineva competent, neimplicat în confreriile, atât de instabile, din interiorul colectivelor artistice.

Ceva din bucuria și amărăciunea trăite de C. Moruzan, în urma colaborării cu actorii bârlădeni, se poate desprinde din cele două scrisori ce mi le-a trimis, post-festum (deși el exagera, puțin, lucrurile).

5.III.1967

Stimate tovarășe Director,

Aș vrea ca scrisoarea de față să fie considerată ca expresia sincerei mele afecțiuni pentru dv. și un semn de deosebită prețuire pentru gentilețea cu care m-ați copleșit.

Sînt mîndru că mi-ați acordat prietenia și încrederea dv. și astăzi pot să vă spun că colaborarea cu dv. și teatrul din Bârlad constituie pentru mine o plăcută amintire.

M-ar bucura dacă strădaniile mele sincere, ar rodi pe scena unde am dat ce am putut și am considerat că am mai bun. Vă rog să mă iertați că nu mi-am putut lua rămas bun așa cum aș fi dorit. A fost o neînțelegere. De altfel tov. Director Iancu mi-a spus cum s-au petrecut lucrurile.

În ce mă privește am intrat în ritmul obișnuit al muncii la Radio și la IATC.

Totuși n-am uitat zilele de muncă încordată pe scena bîrlădeană și pe oamenii care i-am îndrăgit și mi-i doresc prieteni în continuare.

Și printre aceștia, în primul rînd pe dv.

M-ar bucura dacă uneori aș primi știri despre munca, succesele și preocupările dv.

Eu am aranjat deocamdată un lucru: voi veni la Bârlad cu un redactor și un magnetofon să imprim versuri spuse de actorii dv. Socoteala mea a fost următoarea: acum, o piesă nu am; asta e o problemă pe care o voi rezolva în viitor. Bine, dar eu vreau ca acum, actorii teatrului din Bârlad să fie protagoniști. Cum? Punîndu-i pe mulți dintre ei să recite versuri la radio.

Vă rog deci, comunicați-mi cînd se întoarce turneul. Cînd se termină. Eu nu am nevoie decît de o zi pentru înregistrare.

Ceea ce vă mai rog este să anunțați dv. la avizier că: cei ce vor să spună versuri (și se știu că pot) să se pregătească. Indiferent ce autori, ce stil, ce gen. Poate îi alegeți dv. Aș dori să înregistrez 5 – 6 bărbați și tot atîtea femei cu cîte 3 – 4 poezii. Eu voi avea grijă ca versurile să intre pe posturi.

Asta e ce-am aranjat deocamdată și mie mi se pare că este un pas bun.

Vă rog să transmiteți tov. director Iancu, tov. regizori și actorilor sincerele mele salutări. Dv., cele mai alese sentimente,

C. Moruzan

P.S. Dacă vreiți îmi puteți scrie acasă. Cazzavillan 17, raionul 16 februarie, Buc.

22 mai 1967

Stimate tov. Director,

Țin mai întâi să vă urez mulți ani, sănătate și fericire. Dacă scrisoarea mea e întârziată – din acest punct de vedere – considerați-o pornită din inimă și cu cele mai alese și mai adevărate sentimente.

În legătură cu necazurile de pe urma spectacolelor făcute la Bîrlad, vă rog să mă credeți că drojdia amară a acestor întâmplări, stăruie încă. Am ajuns la concluzia că altfel nu se puteau termina lucrurile. Erau de pus la punct anumite situații, erau de împăcat vanități și mîndrii și – cine știe? – interese de cățărare, de pătrundere. Erau lucruri mici, necinstite, care s-au pus acum la punct, pe spinarea și în jenanta defavoare a unui om care nu a greșit cu nimic altă decît că a încercat să muncească cinstit.

Știu – sînt convins – că dv. personal sînteți departe de toate acestea, că nici nu le înțelegeți – ca și mine la început – și pentru această curățenie demnă vă iubesc și vă stimez.

În toată această situație, am (detășîndu-mă obiectiv de propria mea muncă), am zic satisfacția pe care nimeni și nimic nu mi-o poate infirma, că am încercat și am făcut un pas în plus față de ceea ce era, că am realizat lucruri pe care doar o orbire voită nu le poate constata și acest lucru mă liniștește cumva.

Numai dacă aș fi greșit, aș fi stricat, aș fi lucrat din fugă, nu mi-aș ierta-o. Dar unii oameni nu te iartă, tocmai cînd te simți serios și capabil.

Desigur, această neplăcută pentru mine situație, voi încerca să n-o mai repet.

Să-și facă întâi loc, să se manifeste prestigios cei care au aprobarea și consensul. Dreptatea și adevărul ies încet la suprafață, dar ies! Și voi aștepta!

Am ținut să vă scriu – întâi ca să vă urez toate cele bune cu ocazia sărbătoririi numelui dv. – și apoi ca să vă spun ce gîndesc. Gustul amar – de venin – probabil că l-ați simțit din însăși această scrisoare.

Aș dori mult să vă mai revăd – cînd treceți prin București dați-mi și mie de veste – pentru că mi-ar face mare plăcere – să discutăm. Nu despre teatru, ci despre altceva.

Primiți din partea mea cele mai calde urări de bine și sănătate și vă doresc mult succes. Respectuoase sărutări de mînă doamnei,

C. Moruzan

Pe timpul cît lucra la Evantaiul..., l-am rugat, insistent, să sprijine teatrul (el fiind și profesor la IATC) prin a convinge unii absolvenți să vină la teatrul din

Bârlad. M-a asigurat de întregul său ajutor, promițându-mi că, în ziua repartizării, va fi alături de mine, la ședința de repartiții. **Promisiune** a rămas! Nici n-a binevoit să vină să schimbăm măcar civilizatele formule de salut, cum s-ar fi cuvenit, între oameni care s-au cunoscut și au colaborat cîndva.

Condițiile lui Mihai Zirra

Intenționam, pe linia valorificării dramaturgiei noastre istorice, să realizăm un spectacol cu piesa lui Delavrancea **Apus de soare**. Posibilități de acoperire a distribuției ar fi existat. Voiam să aducem un regizor din afară. După mai multe tatonări, la sugestia lui Sorin Popa, am apelat la Mihai Zirra, care, cum spuneam, mai pusese în scenă, la Bârlad, **Mitică Popescu**, de Camil Petrescu. Zirra a răspuns, bucuros, solicitării noastre, dar cu anumite condiții, printre care și aceea „ipotetic” formulată (vorba ceea: „bate șaua...”), de a i se pune în scenă una dintre propriile producții dramaturgice. Scrisoarea ce urmează este edificatoare în acest sens.

13.IV.1966

Mult stimată tovarășe Profesor,

Am primit scrisoarea dvs. din 9.IV. și m-a bucurat cîntea ce-mi faceți propunîndu-mi înscenarea spectacolului „Apus de soare” de Barbu Delavrancea. Am reținut datele actricești cu care sînt de acord, doar că v-aș sugera să-i propuneți maestrului Calboreanu să apară în cîteva spectacole pe scena Bârladului, ceea ce ar însemna, după părerea mea un mare succes de toate categoriile. Dar aceasta e o chestiune de discutat în timp și de hotărît împreună cu Consiliul artistic al teatrului. S-ar putea ca această contrapropunere care v-o fac să scindeze proiectele noastre de colaborare, și anume: Planificarea timpului meu, nu mi-ar îngădui venirea la Bârlad, decît în condițiile următoare. Să rămîn în Bârlad între 1 – 30 septembrie 1966, dată la care îmi iau angajamentul ca spectacolul să fie pus la punct, mai cu seamă că fie Calboreanu, fie Cezar, au jucat rolul. Dacă necesitățile de repertoriu vă silesc la o altă dată pentru programarea premierei, eu aș mai veni în Bârlad cu o săptămîină înaintea acelei date pentru ultimele repetiții de finisaj și premieră.

În altă ordine de idei, vă informez că am scris o piesă cu tematici de tineret care a născut un scenariu pentru radio și care scenariu va fi difuzat în cursul lunilor de vară. Dacă ați fi de acord cu includerea ei în repertoriul dvs. eu aș putea să repet și aceasta în paralel cu Delavrancea și deasemeni, premiera să mă găsească la Bârlad la data ei. Piesa e foarte ușoară și foarte puțin costisitoare ca decor și deplasări în regiune.

V-aș ruga să fiți încredințat că vă scriu aceste lucruri cu simțul răspunderii treaz și în ipoteza că sînteți de acord cu această propunere, vă rog să-mi comunicați în timp util, întrucît aș mai avea o propunere pentru septembrie și vreau, la rîndul meu să fiu corect în darea răspunsului.

Vă rog să primiți asigurarea deosebitei mele stime,

Mihai Zirra

Maestru emerit al artei

București

Str. Popa Tatu 27

Raion 16 febr.

Cu asemenea condiții, colaborarea nu s-a mai realizat, iar includerea în repertoriu a piesei lui Delavrancea a fost amînată pentru alte stagioni.

Dramaturgul Gr. Sălceanu (1901 – 1980) propune mai multe piese

N-am avut șansa de a-l cunoaște personal pe poetul și dramaturgul Grigore Sălceanu. Am comunicat între noi, prin cîteva scrisori, prilejuite de intenția mea de a-i reprezenta, pe scena teatrului bârlădean, una din creațiile sale dramatice. Doream, ca director artistic al teatrului, să valorificăm, scenic, creațiile dramaturgiei naționale, din diferite perioade de înflorire a ei. Așa se explică faptul că în fiecare stagione, cît am lucrat în teatru, s-au realizat spectacole cu piese românești din trecut, unele din ele în premieră pe țară (cum ar fi **Trei crai de la răsărit**, de B.P. Hașdeu, **Alb și Negru**, de I. Luca, **Răspîntia cea mare**, de V.I. Popa).

Știam că scriitorul Gr. Sălceanu avusese strînse legături cu Bârladul cultural, că a întreținut cu G. Tutoveanu o îndelungată corespondență, că a colaborat cu unele reviste bârlădene din trecut (**Făt-Frumos**), că tatăl său era originar din Vlădești, fostul județ Tutova. Ceva mai tîrziu, din relatările lui Romulus Boteanu, consemnate în volumul al doilea al miscelaneumului **Bârladul odinioară și astăzi**, am aflat și alte amănunte despre ascendențele genealogice ale scriitorului, și anume, că bunicul lui patern, Constantin Sălceanu, a fost veteran de război de la 1877, apoi că el, nepotul, a copilărit în satul tutovean al bunicilor.

După temeinice studii în țară și străinătate (Paris), Gr. Sălceanu s-a stabilit la Constanța, ca profesor de franceză la Liceul „Mircea cel Bătrîn”. La Constanța și-a desfășurat și activitatea creatoare de poet, prozator, dramaturg și aceea de conducător de cenaclu, întreținînd, în acest oraș, o vie preocupare pentru

literatură, din care s-a născut, peste ani, revista **Tomis**, la care a colaborat frecvent. Interesant de consemnat, în paranteză, că soția sa, Constanța, era o descendentă a Paulinei Vasile Alecsandri.

Gr. Sălceanu a publicat mai multe volume de versuri (**Flori de mare**, 1928; **Fierbea as’noapte marea**, 1933; **Nopți pontice**, Ed. I, 1933, Ed. A II-a, 1969, volum antologic; **Basmul smeilor**, poem feeric, 1969). Volumul **Nopți pontice** (Ed. „Cartea Românească”) mi-a fost dăruit de autor cu următoarea dedicație:

„*Domnului Profesor Const. Parfene, Directorul teatrului din Bârlad, cu cele mai înalte considerații. Grigore Sălceanu, Constanța, 18.12.1966*”

A scris tragedia **Ovidius**, poemul dramatic **Hyperion**, drama **Tropaeum Traiani**, piesele **Casa din deal**, **Țara vînturilor**, **Turnul de rubin** (o feerie dramatică), toate în versuri. Primele trei au văzut lumina rampei, celelalte au rămas în manuscris. Piesa **Ovidius** a fost reprezentată de teatrul din Constanța, cu prilejul sărbătoririi bimilenarului morții poetului latin, exilat la Tomis. Autorul mi-a dat rezumatul în limba franceză al acestei tragedii, cu următoarea precizare autografă:

„*Rezumat pentru delegații străini: Marcel Dury, profesor la Sorbona, Giuseppe Lugli, secretarul Academiei Dei Lincei din Roma și alții care au luat parte*”.

Hyperion și **Tropaeum Traiani** i-au fost puse în scenă tot la Constanța. Preferința pentru teatrul în versuri și-o motiva scriitorul însuși în caietul-program al spectacolului cu **Hyperion**: „Pentru ce în versuri? Teatrul în versuri, prin muzicalitate, dă aripi simțirii și fanteziei și, în același timp, obligă pe dramaturgi să exprime într-o formă mai condensată ideile și sentimentele personajelor. Versul dă operei luciul marmorei, spre conturul perfecțiunii.” Creația literară a acestui scriitor a fost apreciată, pozitiv, printre alții, de N. Iorga, Perpessicius, Șerban Cioculescu. Cuvinte elogioase scrie Perpessicius despre textul dedicat lui Eminescu: „**Hyperion**, poemul dramatic în versuri al profesorului Grigore Sălceanu, poet și talmăcitor eminent din lirica franceză, este, dintre lucrările omagiale, închinat lui Eminescu, una din cele mai izbutite, în primul rînd prin calitățile ei dramatice, aliate și altoite pe o solidă infrastructură documentară și, totuși, turnat în versuri inspirate, care cinstesc, deopotrivă, și pe autorul lor și gloria marelui poet omagiat.” (*Caietul de sală* la spectacolul teatrului constănțean, 1965). Iar Șerban Cioculescu, în prefața la **Noapțile pontice**, scrie: „Am avut pictori masivi. Avem și un poet al Pontului Euxin, un urmaș delicat și sensibil al lui Ovidiu.” Într-adevăr, nimeni nu a scris cu atîta insistență și sensibilitate, în literatura noastră, versuri atît de inspirate și cizelate, sub aspectul expresiei artistice, despre apele glauce ale Pontului Euxin, ca poetul Gr. Sălceanu. În general vorbind, în poezia sa, sensibilitatea neoclasică se împletește, armonios, cu cea romantică, în compoziții liniștite sau trepidante ca pulsațiile

valurilor mării, dezvăluind un simț intim al naturii, al ciclicității anotimpurilor, al variațiilor de lumină. Dar poetul nu e un peisagist marin (avînd în vedere predilecția pentru acest aspect al naturii), care înregistrează fenomenele imagistic și muzical. Poezia sa implică și o **viziune** asupra lumii, schițează o cosmogonie (a se vedea versurile din **La început**), prefigurînd o natură contemplativ-reflexivă. Unii comentatori (Rodica Florea), îl consideră un „pictor prin cuvînt” al peisajului marin și dobrogean „așa cum au fost cu penelul Iser, Tonitza, Ressu, Dărăscu” (**Tomis**, iunie 1976).

Dintr-o scrisoare a lui G.G. Ursu către poetul mării, se poate deduce o mare afinitate sufletească între cei doi. Poetul **Salcîmului uituc** l-a prețuit și iubit pe autorul **Nopților pontice**, dedicându-i și o poezie, pe care o reproduc, după manuscrisul poetului, aflat, temporar, în posesia mea:

Revenire

*lui Grigore Sălceanu,
poetul mării și al lui Ovidiu*

*Am revenit din nou la tine, Mare,
Nostalgic de valul tău pribeag,
Rotundul cer ca un mărgăritar e,
Culeg cu dorul pescăruși din zare
Și-n amintiri mă-nfîng ca-ntr-un toiag.*

*Să mai rechem din pulberi din trecut
Adolescența care nu mai vine?
Tu, Mare-mi dăruie unda să m-aline,
Pe valuri tu mă porți ca pe grădine
Și briza-mi pui pe-obraz ca un sărut.*

*Doar cerul m-amețește, mă refuză,
Și, Mare, tu m-alungi să mă rechemi
Cu-oglindea ta, de stele ca o spuză...
Tu nimfă-a lui Ovidiu, Aretuză,
Cum te-aș preface-n nor, ca-n alte vremi!*

Constanța, dec. 1973

G.G. Ursu

Am primit două scrisori de la Grigore Sălceanu, care atestă dorința dramaturgului de a colabora cu Teatrul din Bârlad. Iată prima scrisoare:

Constanța, 18.XII.1966

Stimate Domnule Director,

Vă trimit noua mea lucrare „Decebal”, piesă istorică în 5 acte, în versuri, rugându-vă să binevoiți a dispune luarea ei în studiu.

Alăturat, vă ofer două culegeri de poezii din trecut, un rezumat al tragediei mele „Ovidius” care s-a reprezentat cu prilejul bimilenarului poetului latin, pe scena Teatrului de Stat din Constanța și programul poemului dramatic „Hyperion”.

Primiți vă rog, Domnule Director, expresia considerațiunii mele deosebite.

Grigore Sălceanu,

Str. Eroilor 16,

Tel.1784, Constanța

I-am citit piesa, i-am răspuns că ea va intra în proiectele noastre de perspectivă, i-am mulțumit pentru culegerile de poezii, pentru rezumatul tragediei **Ovidius** și pentru caietul-program al spectacolului cu **Hyperion**.

A doua scrisoare:

Mult stimată Domnule Director,

Fiind plecat de mult timp în București și întorcându-mă în Constanța, am găsit scrisoarea Dumneavoastră, prin care îmi comunicați impresii asupra piesei „Decebal”, și speranța de a primi noi actori, când ar urma să reluați problema acestei lucrări.

Eu aș fi încântat să colaborez cu Teatrul de Stat din Bârlad, despre care mi s-au spus lucruri atât de frumoase.

Mulțumindu-vă pentru rîndurile ce mi-ați scris, vă rog a primi urări de sănătate și spor în munca artistică.

Al Dumneavoastră devotat,

Grigore Sălceanu

Am dorit mult să-i includ în repertoriu poemul dramatic **Hyperion**. N-am putut, unul din motive fiind distribuția foarte numeroasă, care nu putea fi acoperită cu posibilitățile actricești de atunci ale teatrului. Am rămas cu regretul sincer de a nu fi concretizat dorința unei colaborări cu un poet și dramaturg respectabil din toate punctele de vedere.

George Vasilescu, un „omonim” dramaturgic al povestitorului Ion Creangă

George Vasilescu (1902 – 1976) și-a descoperit vocația de dramaturg târziu, prin 1953, după ce își încercase norocul pe tărîmul poeziei și al traducerilor, debutînd în **Realitatea ilustrată** (1934). După studii militare (Sibiu) și juridice (Iași), devine ofițer de carieră, participă la cel de-al doilea război mondial, obține o înaltă decorație, **Coroana României** (după propriile informații), profesează, scurt timp, avocatura, la Iași, pentru ca, după 1950, să se consacre dramatizării unora din scrierile lui Ion Creangă, stimulat fiind, în încercările lui literare, și de poezii M. Codreanu și George Lesnea. L-am cunoscut în 1966, cînd teatrul bărlădean i-a pus în scenă **Harap Alb**, dramatizare după basmul omonim al marelui humuleștean. A venit de cîteva ori la Bârlad, a asistat la repetiții, la premieră și, apoi, la alte spectacole cu această piesă, de fiecare dată cu mare plăcere, pentru că spectacolul bărlădean era, într-adevăr, de ridicată calitate scenic interpretativă.

Îi vedeai bucuria și satisfacția estetică licărind în ochii săi jucăuși, în preaplinul emoțiilor ce-i transfigurau întreaga făptură. Era un om foarte atrăgător, simpatic, hîtru și sfătos. Era o plăcere să-l asculți vorbind, în graiul plin de armonie și dulceață al personajelor crengiene. În multe taifasuri cu el, întrebam de ce atîta perseverență în a-l dramatiza pe inegalabilul scriitor moldovean. „Îmi place nespuse de mult universul scrierilor sale, îmi răspundea, care e universul specificității noastre naționale, cu țărani isteți și buni de glumă, cu credințele și imaginația lor nemaipomenită și, mai cu seamă, cu vorbirea lor neaoșă, colorată și extraordinar de nuanțată, de sugestivă. Printr-o singură vorbă sau expresie, personajele lui Creangă pot exprima și caracteriza o situație, un comportament, o viziune asupra lumii”. „Dar a transpune în text dramatic o creație epică precum sunt cele ale lui Creangă, îi replicam, este o operație extrem de dificilă, care ridică obstacole foarte mari. Ce dificultăți a trebuit să fie învinse? Îl iscodeam”. „În primul rînd, grația el, basmul lui Creangă are un conflict puternic și foarte dinamic, ceea ce îți impune parcă de la sine să-l reprezinți scenic. Greutățile au fost pricinuite de unele episoade care nu puteau fi rezolvate tehnic și de altele care nu satisfăceau cerințele scenice (dramatice). Apoi, pentru a contura dramatic, trama narativă, a trebuit să modific în unele locuri firul povestirii, eliminînd anumite pasaje și introducînd noi personaje. Chiar personajului

principal (Stejărel) i-am imprimat o atitudine mai dinamică. Fantasticul din poveste mi-a dat, iarăși, dureri de cap, spunea dramaturgul. Cum să-l reprezint scenic, pe Păsărilă, încercînd să găbuiască pasărea pînă după lună, întreba el, sau calul zburînd printre nori și stele?...”. S-a încercat rezolvarea problemei prin **magia cuvîntului** și prin sugestii privind **jocul actorului**. Și George Vasilescu a izbutit să învingă toate aceste dificultăți, aș putea spune, cu **brio**, iar actorii teatrului bărlădean, cu un entuziasm contagios, au realizat un spectacol excelent, care a fost elogios comentat de cronicarii dramatici. S-au făcut cu el turnee în țară și a fost prezentat și de Televiziunea Română.

Înainte de **Harap Alb**, G. Vasilescu elaborase o altă piesă, **Ochiul babei**, comedie în versuri după povestirea **Soacra cu trei nurori**, de I. Creangă, jucată în premieră la Iași (1953) și în alte teatre din țară, printre care și cel din Bârlad, iar după dramatizarea lui **Harap Alb**, dramatizează **Stan Pățitul** și **Capra cu trei iezi**, sub titlul **Povestea din Pădure**, așa că, am putea spune că George Vasilescu este „omonimul” dramaturgic al fermecătorului povestitor I. Creangă. G. Vasilescu este autor și al unei alte dramatizări, destul de izbutită, **Neamul Șoimăreștilor**, după romanul lui Mihail Sadoveanu.

Îmi amintesc, întotdeauna, cu plăcere, de colaborarea pe tărîm teatral cu acest amabil moldovean, care a fost G. Vasilescu, un om cu real talent literar, modest și prietenos.

Scrisorile ce mi le-a trimis se referă la spectacolul cu **Harap Alb** și sînt o mărturie a satisfacțiilor artistice pricinuite de strădaniile lui de dramaturg, dar și a unor neazuri cauzate de birocrăția de la Fondul literar, care favoriza autorii din capitală, în dauna celor din provincie.

Iași, 24.X.966

Stimate tov. Director,

Se împlinește în curînd luna de cînd Harap Alb și-a făcut apariția pe scena teatrului ce-l conduceți.

Eu așa cred că a pornit-o cu dreptul, căci cronicile ce s-au scris și de care cred că sînteți pe deplin mulțumit, ca și mine de altfel, au arătat-o cu prisosință.

De altfel, nici nu s-ar fi putut scrie altminteri; tot colectivul actoricesc care l-a interpretat, direcția de scenă, scenografia și toți tehnicienii ce au lucrat la el și-au pus, după cum am văzut tot sufletul.

Nu mai vorbesc de conducere, ca să n-o interpretați drept o încercare de flatare din partea mea.

Rămîne să mă credeți pe cuvînt că doar la un singur teatru, la Sibiu, din cele șase teatre care mi-au jucat piesa, am mai văzut atîta bună voință și încredere în lucrarea mea. Eu vă mulțumesc din inimă.

Aici la Iași, atît cele două cronici, cît și din spusele celor ce l-au văzut la Bârlad – tov. Lesner și alții – s-a creat o atmosferă foarte favorabilă și toți cu care am vorbit mă întrebă cînd ar putea să-l vadă aici.

Eu spun tuturor că îl vor vedea, dar că deocamdată nu vă deplasați avînd încă de lucru în Bârlad. La timpul cînd veți socoti să faceți deplasarea, anunțați-mă și pe mine pentru ca să vorbesc cu tov. Munteanu de la Regiune și care mi-i prieten, să facem o cît mai largă publicitate prin presă și radio.

Acum al doilea punct ce trebuie să-l ating:

Aș vrea să mai vin la Bârlad să-l mai văd și nu știu datele cînd îl programați. Dacă în ziua de 29.X, adică sîmbăta viitoare îl jucați, aș veni, sau eventual duminică 30.X. Apoi aș mai vrea să fac acest lucru, pentru că mă simt dator față de interpreți pe care la premieră n-am putut să-i onorez așa cum se cuvenea.

Dar, aici fac iarăși apel la bunăvoința dvs., să-mi faceți un mic serviciu foarte legal și care, cred, nu v-ar încurca cu nimic. Vorbind deschis, s-ar putea spune așa: drepturile de autor ce mi se cuvin pînă acum și pe care teatru urmează să le înainteze la sfîrșitul lunii Octombrie Fondului literar, să-mi fie înmîinate direct mie sub formă de avans, care sumă se va reține de Fondul literar din sumele ce se vor trimite în lunile următoare.

Vă rog acest lucru, pentru că nu fac parte dintre autorii bogați și mi-ar prinde bine. Altfel, acum la sfîrșit de an, Fondul literar are grijă să lichideze și să avanseze bani scriitorilor din București – v-o spun asta din constatări făcute personal în alte ocazii – iar pe cei din provincie îi lasă să aștepte frumos pînă în luna Ianuarie, adică după ce au trecut sărbătorile de iarnă.

Cred că nici tov. Iancu și tov. șef contabil nu ar avea nimic de obiectat – și îi rog la fel să fie binevoitori – dacă la sfîrșitul lunii Noiembrie sau Decembrie înaintînd drepturile ce mi se cuvin, ar arăta că mi-a fost dat un acout în luna Octombrie.

Acest lucru l-am mai făcut și cu teatrul Sibiu și Pitești.

Rog pe tov. Mălinescu să-mi răspundă cum hotărîți dvs. asupra acestor puncte, vineri dimineața, telefonic, pînă la orele 11, bine înțeles taxa privindu-mă pe mine și tot odată și datele spectacolelor. Sau dacă socotește că e mai bine să-mi scrie.

Eu vă mulțumesc anticipat de bunăvoință.

Distinse salutări și sărutări tuturor celor pe care îi cunosc,

G. Vasilescu

Iași 5 decembrie '966

Stimate tov. Director,

S-a întâmplat exact ceea ce vă spuneam: deși Dv. ați înaintat la timp drepturile de autor ce mi se cuvin Fondului Literar și mi-ați făcut cunoscut acest lucru, deși eu chiar am scris la Fondul Lit. cerînd să-mi trimită aceste drepturi, nu le-am primit nici pînă acum.

Vă mai deranjez încă o dată rugîndu-vă ca după ce veți înainta cota ce mi se cuvine pentru spectacolele jucate în luna noiembrie, să-mi comunicați și mie ca și pentru luna octombrie; ce sumă ați virat și numărul și data cînd ați trimis banii. Aceasta pentru a putea face un drum la București încărcat cu toate detaliile.

Nu pot înțelege deloc supărarea ce o au cei de la F.L. pentru autorii din provincie și de aceea vreau să discut acolo acest lucru.

Contez deci, că veți dispune ca Serv. Contabilității să-mi facă cunoscut, așa cum mi-a mai făcut, cele ce mă interesează.

Acum să vă mai întreb și despre Neamul Șoimăreștilor; l-ați citit, cum v-a părut?

V-aș ruga, ca după ce-l veți fi citit să mi-l înapoiați, căci nu am de cît două exemplare.

Dacă vreți să-mi comunicați ceva telefonic, eu sînt acasă în ori ce dimineață pînă la ora 10.

Cum a mers Harapul în luna noiembrie? Intenționați să faceți turneu cu el cum ați spus?

Vă rog foarte mult tov. Director să-mi răspundeți la cele ce v-am rugat prin scris s-au telefonic.

Dragi salutări la tot colectivul teatrului Dv. și pentru D^{voastră} distinsa mea considerație.

G. Vasilescu

Str. Gh. Asachi Nr. 7 Iași Tel. 2048

Virgil Stoenescu și culisele presei teatrale

In cei trei ani de directorat la teatrul bărlădean, am întreținut relații cordiale cu autorii dramatici cu care am colaborat, într-un fel sau altul (punerea în scenă a unor piese sau discutarea critică a altora, propuse a fi jucate). S-a petrecut însă și un caz nefericit, regretabil din mai multe puncte de vedere, cînd colaborarea cu un dramaturg bucureștean nu s-a desfășurat în limitele **fair-play**-ului, și asta nu din vina teatrului. Dramaturgul în cauză, ins

foarte întrepid, cu spate politico-birocratic asigurat și cu bună experiență în manevrele de culise ale presei, era Virgil Stoenescu, multă vreme reporter pe la diferite ziare din capitală, apoi redactor la radio, la emisiunea pentru copii și tineret, autor a zeci de scenarii radiofonice, cu tematică la zi (**Cîntecul prieteniei**, transmis și la Radio Moscova, **Crucișătorul albastru**, difuzat și la Radio Praga ș.a.) și, în fine, dramaturg, stăpîn pe un anumit „meșteșug” în organizarea de comedii, în care personajele sînt aproape exclusiv tineri, stăpîniți de patos „constructiv”, „în ciocnirea dintre nou și vechi”. Lansîndu-se pe terenul dramaturgiei, cu destul succes la public, asta și datorită colaborării cu Octavian Sava, cu care a scris **Nota zero la purtare** (1955), după ce, în 1953, scrisese prima sa piesă pentru teatrul „mare”, **Drumul Soarelui**, Virgil Stoenescu continuă, cu avînt, seria producțiilor sale dramaturgice: **Scrisori de dragoste** (1960), **O mișcare greșită** (1965) ș.a. Ţelul său ca dramaturg și-l formula, singur, explicit, într-un cuvînt al autorului la spectacolul teatrului orădean cu „O mișcare greșită”, piesă montată și la Bârlad: „să însuflu eroilor mei dîrzenia, puritatea sufltească, mîndria și patosul romantic al omului nou, adică trăsăturile pe care comuniștii le-au ridicat, prin mărețele lor înfăptuiri, la rangul de simbol”.

În stagiunea 1966 – 1967, Bârladul i-a reprezentat piesa **O mișcare greșită**, cred eu, onorabil, după cum reiese dintr-o scrisoare a autorului adresată mie:

București, 7.XII. 1966

Stimate tovarășe Director,

Am regretat că, după premieră, nu ați fost cu noi, ca să mai putem sta de vorbă.

A doua zi, la rugămintea celor doi cronicari cu care venisem, am plecat spre București înainte de amiază și deci n-am mai putut asista la spectacolul cu „Harap Alb”.

Vă exprim deci pe această cale mulțumirile mele pentru spectacolul realizat după piesa mea „O mișcare greșită”.

Singura mea doleanță pe care am comunicat-o tov. Penția – este de-a se reveni neapărat la prima variantă a epilogului, în care mama intră în scenă și se mișcă întocmai ca un personaj real, nu ca o nălucă imobilizată în spatele lui Marin.

Primiți vă rog salutările mele cele mai cordiale,

Virgil Stoenescu

„Doleanța” dramaturgului a fost respectată de regizor și spectacolele au curs în varianta cu epilogul preferat de autor.

Cronica spectacolului (semnată de T. Sidorovici), publicată în **Flacăra Iașului**, scoate în evidență meritele interpreților (Maria Maximilian, Valy Mihalache, Livia Ungureanu, C. Petrican, Radu Cezar, Valer Donca), în strădania

lor de a acoperi unele carențe ale textului. Cu puțină vreme după apariția acestei cronici, autorul vine la Bârlad cu mașina, însoțit de o tânără ziaristă, asistă, împreună, la un spectacol cu piesa în discuție și pleacă, tot împreună, la Brașov. După această „vizită”, apare o cronică în „România liberă”, semnată de tînara însoțitoare, în care se critica, în ansamblu, colectivul de interpreți, lăudîndu-se, la modul excepțional, piesa și autorul. Faptul a revoltat interpreții, propunînd scoaterea de pe afiș a piesei. N-am făcut decît să dau satisfacție colectivului actoricesc și i-am trimis autorului, oficial, o adresă, în care îi anunțam această hotărîre, motivînd-o prin faptul că teatrul nu dorea să contribuie la știrbirea prestigiului dramaturgului, printr-o interpretare slabă a textului său atît de valoros. La scurt timp după expedierea adresei menționate, primesc de la Virgil Stoenescu un răspuns cu subtext amenințator, făcînd aluzie la o eventuală intervenție a forurilor culturale centrale, pentru a analiza un caz care leza însăși dezvoltarea dramaturgiei originale. Reproduc în întregime scrisoarea, pentru că este semnificativă pentru mentalitatea autocratică a unor autori, proiectați peste noapte în spațiul înaltei birocrății culturale.

București, 27 decembrie 1966

TOVARĂȘE DIRECTOR,

Ca urmare la adresa Dvs. din 19 dec.1966 prin care îmi comunicați sancțiunea pe care ați aplicat-o piesei mele „O mișcare greșită” în urma cronicii apărută în ziarul „România liberă”, țin să precizez următoarele:

Este trist că soarta dramaturgiei românești contemporane a ajuns să depindă acum și de capriciile cutărui sau cutărui cronicar dramatic, care înțelege să se exprime după bunul său plac în legătură cu spectacolul pe care l-a vizionat.

Dacă Dvs. vreți să faceți răspunzător pe autorul piesei pentru cele scrise de cronicarul dramatic despre spectacol, nimeni nu vă poate opri.

Pentru buna restabilire a adevărului cred însă că e util să subliniez rezerva mea față de aprecierile făcute în cronică din „România liberă”.

Aceste aprecieri nu reprezintă cîtuși de puțin punctul meu de vedere, ci exclusiv pe acela al semnatarei respective.

Nu am cunoscut-o pe respectiva cronicară pînă la data premierei și faptul c-a venit o dată cu mine și cu tov. Ion Cazaban, a fost pur înîmplător.

Este prima dată în cariera mea de om de teatru cînd aud că un autor și piesa lui sînt boicotați în mod public și oficial de către un teatru pentru vina că ... nu știu cine a scris o cronică defavorabilă la adresa spectacolului.

Repet: înțeleg revolta Dvs. și a colectivului artistic care a muncit cu dragoste pentru piesa mea „O mișcare greșită” dar nu înțeleg ca un teatru de

stat, să scoată de pe afiș o piesă românească tocmai în preziua deschiderii „Săptămânii teatrului românesc”!...

Consider că o instituție oficială care a investit bani și muncă în montarea unei piese, nu poate arunca toate acestea la gunoi, numai fiindcă i s-a năzărit cuiva să critice felul cum a fost înscenată piesa.

Dealtfel, cred că nu trebuia să treceți la aplicarea drasticei Dvs. pedepse numai pe baza unei singure recenzii. În ianuarie 1967 urmează să apară o cronică la fostul Dvs. spectacol în revista „Teatru”, unde am aflat că ar exista un alt punct de vedere față de ceea ce s-a izbutit pe scena Dvs.

Tot ca o reacție personală la cele scrise în „România liberă”, îl rugasem pe Dinu Săraru de la „Luceafărul” și pe N. Munteanu de la „Contemporanul” să vină să vadă spectacolul Dvs. și să îl aprecieze în coloanele publicațiilor respective.

În concluzie vreau să subliniez încă odată că n-am considerat nici un moment „activitatea mea de dramaturg” compromisă de spectacolul Dvs. și că opiniile critice din „România liberă” nu reprezintă opinia mea despre spectacolul cu piesa „O mișcare greșită” pe scena Teatrului de Stat din Bîrlad.

Socotesc deopotrivă regretabile și cronică ziarului și boicotarea piesei mele de către Dvs. și cred că va fi foarte util să discutăm acest caz la cele mai înalte nivele ale C.S.C.A.-ului și ale Uniunii Scriitorilor, - dacă nu chiar în coloanele presei - pentru a apăra, pe viitor, de asemenea manifestări, munca unui autor, munca unor actori și a unor regizori și însăși noțiunea de „dramaturgie românească” în general.

Cu salutări,

Virgil Stoenescu

Scrisoarea nu ne-a impresionat deloc. Am continuat să-i ținem „sub carantină” spectacolul cu pricina, o bună bucată de vreme. L-am mai programat, doar de vreo două ori, fapt ce a determinat autorul să-mi mai trimită o depeșă, de astă dată cu un conținut plin de amabilități.

București 15 febr.1967

Stimate tovarășe Parfene,

Am aflat între timp că „sanctiunea” aplicată piesei mele a fost ridicată. Gestul acesta m-a bucurat în deosebi pentru etica unor relații care doresc să le conserv cu teatrul pe care îl conduceți. Acum după ce ați citit sper și cronică din revista „Teatru”, vă dați seama că nu am avut absolut nici o vină în anatema pe care tovarășa dela „România liberă” a aruncat-o cu atîta lipsă de tact asupra spectacolului Dvs. Vreau să vă repet că nu am cunoscut-o pe respectiva

cronicară decât cu prilejul acestei premiere și faptul c-am adus-o cu mașina a fost pur întâmplător.

Aș dori ca în cel mai scurt timp bunele noastre raporturi, care au debutat atât de promițător, să fie restabilite și să credeți fără rezerve în sentimentele de grațitudine pe care eu le am față de teatrul din Bîrlad, față de Dvs. și față de colectivul care a muncit cu atîta dragoste pentru reprezentarea piesei mele „O mișcare greșită”.

Vă rog să fiți încredințat că nu există autor care să nu le fie sincer îndatorat celor ce i-au dat viața uneia din operele sale.

Cu salutările mele cele mai cordiale,

Virgil Stoenescu

Cezar Ivănescu și C. Pavel vor să mă facă „celebru”

Cît am lucrat la teatrul bârlădean aș fi vrut să se pună în scenă și piese de o factură modernă, urmînd exemplul altor teatre (în special al celor din capitală), dar am întîmpinat rezistența regizorilor teatrului, care, fie din motive strict conjuncturale, fie datorită unor incompatibilități de mentalitate artistică, nu manifestau receptivitate față de experimentul teatral înnoitor. Așa se face că propunerile venite din partea unor autori autohtoni, sau a unor traducători, primite cu interes din partea mea nu s-au putut realiza, scenic, la Bîrlad. Este cazul pieselor scurte **Mica dramă**, propusă de Cezar Ivănescu și de **Lecția**, de Eugen Ionescu, tradusă și propusă de Constantin Pavel, cadru didactic de la Facultatea de Filologie a Universității din Iași. Doream să realizez un **spectacol coupé**, cu aceste piese, avînd, în această privință, asentimentul ofertanților. Cu Cezar Ivănescu am avut îndelungi discuții pe seama textului său, care, după părerea mea, mai impunea unele retușări. El era convins că piesuța sa spărgea „canoanele” dramaturgiei clasice, ba chiar ar fi o capodoperă, și-și apăra cu încăpăținare textul, așa cum mi-l prezentase, care, mărturisesc, era interesant, și ca substanță ideatică, și ca modalitate de tratare dramaturgică, mergînd pe linia acumulării de scene (tablouri) aparent disparate, dar cu unitate (integratoare) subtextuală, ce putea fi sugerată printr-o regie abilă, ceea ce regizorii din teatru nu voiau să încerce, din motivele menționate mai înainte. Rețin și acum recomandarea—rugăminte imperativ formulată de poet de a-i juca piesa, asigurîndu-mă că voi deveni celebru, în istoria teatrului românesc, ca primul director care a avut inițiativa realizării unui spectacol, în premieră absolută, cu piesa sa, nu mai puțin celebră, după propria-i opinie. Cezar avea umor, dar nu sînt sigur că el nu vorbea chiar serios.

Regret că am pierdut șansa unei asemenea „celebrități”, dar mă îndoiesc și acum că ea s-ar fi produs, chiar înscenându-i textul, avînd în vedere posibilitățile de atunci ale teatrului. I-am sugerat să convingă un regizor străin să vină să-i pună în scenă piesa. A înregistrat propunerea și s-a adresat lui Radu Boroianu (București). Mi-a dat, în scurt timp, o scrisoare a lui Radu Boroianu adresată lui pe care o reproduc:

Dragă domnule Ivănescu,

Veștile pe care mi le dai sînt bune. Bune în relația directă cu caracterul oamenilor. Sper, pentru dumneata, pentru mine, în șfîrșit, pentru el, ca Dinu să se țină de cuvînt. Nefiind eu epistolier – din nervozitate sau neputință – trec la afacere. Sînt de acord să pun „Mica dramă” (chiar așa pe necitite) pentru că mi-o închipui din ce am cunoscut din scrisul dumnitale. Ar fi foarte bine dacă în luna noiembrie (sau decembrie) cînd aș putea să vin la Bârlad s-ar găsi și noul actor al teatrului C. Doljan. Am fost la Institut. Mi s-a explicat că întîi trebuie să vină oferta teatrului și apoi răspunde Institutul. Așa că roagă-l pe tov. Parfene să trimită o adresă cu numele piesei, cu numele meu și perioada (repet noiembrie – înainte nu pot și nici după 1 ianuarie – din cauza obligațiilor fie impuse de școală fie contractate de mine încă de mult).

În așteptarea soluționării și a textelor cu salutări prietenești,

Radu Boroianu

P.S. Într-o discuție cu Dinu i-am propus și a fost de acord ca odată deschis Teatrul din Giulești și studioul meu experimental, să facem un spectacol coupé în care să intre și „Mica dramă”. Om trăi și om vedea!

R. Boroianu

După cum se vede din scrisoare, Radu Boroianu era de acord, dar invoca o serie de motive, care, de fapt, relativizau punerea în scenă la Bârlad a piesei lui Cezar Ivănescu. Pentru teatrul din Bârlad era imposibil să mai modifice programul său în noiembrie-ianuarie, cum propunea Boroianu. Apoi, Doljan nu era încă stabil în teatru, venit în toamna lui 1967, avea o prezență meteorică (era cu un picior la Bârlad, cu celălalt la București). În fine, Boroianu „pasa” eventuala înscenare a piesei la studioul experimental al Teatrului din Giulești, încă în proiect.

Persistînd în demersurile sale, mai tîrziu, s-a zvonit că și-ar fi regizat el însuși piesa, la Teatrul din Pitești, pe cînd devenise redactor la revista *Argeș*, dar n-am receptat indicii clare, în presa de specialitate, că spectacolul ar fi însemnat un eveniment de excepție, în viața teatrală românească. Ceva mai tîrziu, el și-a publicat piesa, într-un volum de teatru.

Traducerea lui C. Pavel, una din primele tălmăciri în românește ale teatrului ionescian – cred eu – era foarte bună și mi-a părut rău că n-am izbutit s-o includ în repertoriul teatrului bârlădean (din motivele arătate). Iată scrisoarea prin care traducătorul făcea oferta și, în același timp, o motiva.

Iași, 25 sept. 1967

Stimate Domnule Director,

Într-o discuție de acum câțiva vreme, d-l Cezar Ivănescu îmi spunea că teatrul dvs. intenționează să joace o piesă străină scurtă, cuplată cu o piesă originală de dimensiuni asemănătoare.

Dînd curs invitației pe care d-l Ivănescu mi-a făcut-o în numele dvs., e drept oarecum indirect, vă trimit traducerea Lecției lui E. Ionescu, care ar corespunde, cred, dorințelor dv. Am folosit vol. I de Teatru, apărut la „Gallimard” în 1962. Prima reprezentare a piesei datează din 1951, imediat după Cîntăreața cheală. Dacă deosebirea oarecum brutală, de fapt de suprafață, între cele două piese, a deconcertat la început, o opinie favorabilă nu a întârziat să se manifeste. Este vorba într-adevăr de o lecție reală, autentică, care lasă însă un cîmp fertil capacității de interpretare a spectatorului.

Piesa este, cred, ușor pretabilă reprezentării scenice și oferă destulă libertate realizatorului. Nu intră însă în atribuțiile mele un comentariu de acest gen, care, în mod normal, vă aparține.

Doresc să cred că textul, scris de mîna, nu va impieta asupra comprehensiunii lui.

V-aș ruga să-mi comunicați intențiile dvs. în legătură cu piesa.

Cu stimă,

*Const. Pavel
asistent la catedra de limbă franceză
a Universității „Al. I. Cuza”*

Din această dorință de revigorare a regiei artistice din teatru, am apelat la studenții de la clasa de regie a IATC, care-și pregăteau examenul de licență, cum e cazul lui Eugen Bordușanu. Iată răspunsul său:

Focșani, 11-III-1968

Stimate Tovarășe Director,

Nu vă scriu la mașină din dorința de a da scrisorii mele un ton oficial, ci pentru că vreau să vă scutesc de chinul descifrării hieroglifelor mele.

Vă scriu cu o așa de mare întârziere din motive obiective fiind pus în imposibilitatea de a mă decide pînă acum la piesa pe care să v-o propun. Această hotărîre este îngreunată de faptul că este foarte greu de satisfăcut toate

condițiile de care trebuie să țin seamă, adică: personaje tinere și puține, cheltuieli cât mai mici, calitate superioară, și poate cea mai grea, faptul că trebuie să reprezinte un examen de stat.

M-am oprit asupra unor piese cum ar fi „TOȚI FIII MEI” de A. Miller, sau „Cele patru anotimpuri”, dar nu sînt încă hotărît. Mai aștept de la București trei piese pe care le voi primi în zilele ce urmează și care mi-au fost recomandate cu mare căldură. Două dintre ele sînt traduse recent și le primesc chiar de la traducător.

În orice caz în viitorul cel mai apropiat cu puțință vă voi comunica cu precizie titlul piesei, pentru ca dvs. să obțineți aprobările necesare.

Ce noutăți sînt pe la dvs.?

Mi-a părut rău că la plecare nu v-am putut vedea. Doream să vă mulțumesc și să-mi exprim încîntarea de a găsi la Bârlad un colectiv cu resurse artistice foarte interesante, cu toate inegalitățile, la drept vorbind inerente.

Doresc întregului colectiv succes.

Dvs. multă sănătate și fericire.

În speranța că ne vom vedea în curînd,

Cu stimă,

Eugen Burdușanu

Ion Luca (1894 – 1972) – un scriitor „ursuz”?

Un scriitor interesant prin întreaga sa creație, Ion Luca, nu prea s-a bucurat de atenția criticii literare și nici de aceea a teatrelor, în ciuda bogatei sale activități pe tărîm dramaturgic. Într-un **Dicționar de literatură română contemporană** (de Marian Popa), articolul consacrat dramaturgiei se încheie, sec, cu următoarea propoziție: „Majoritatea pieselor sale sînt impermeabile la actualitate”. Să fi fost ăsta motivul reticenței teatrelor față de piesele lui Ion Luca? Într-o anumită perioadă (1944 – 1989), motivul poate fi valid, dar mai înainte și după această perioadă, nu. Explicația trebuie căutată în primul rînd în modul cu totul original în care-și ducea viața scriitorul; în al doilea rînd, în substanța ideatică a celor mai multe piese ale sale și în „limbajul” dramaturgic implicat. „Omul” (și „creatorul”) Ion Luca, pe care am avut bucuria de a-l cunoaște, mai îndeaproape, trăia izolat de freamătul lumii, undeva, în munții din nordul Moldovei (la Cîmpulung) și nu era o fire prea comunicativă. Cu greu accepta să fie vizitat acasă de cineva. Trăind retras, departe de centrele culturale ale țării, unde se încheagă și se desfac confreriile de tot felul, dramaturgul avea mîndria lui de a nu bate pe la uși greu de deschis, dacă nu ești înclinat spre compromisuri. Și Ion Luca **nu** era un astfel de om. De aceea era

etichetat de unii ca un om **curios, morocănos, sucit**. Dar dacă ajungeai să-i câștigi încrederea, să stai, pe îndelete, de vorbă cu el, constatai că e un om plin de căldură, disponibil actului comunicării cu semenii, foarte instruit și cu o bogată experiență de viață. Făcuse studii teologice, avea un doctorat în drept, fusese preot caterisit și profesor. Era născut la Roman, într-o familie de muncitori. Ca orice moldovean, manifesta reticență, la început, față de orice persoană necunoscută, dar, după ce te „măsura” și te „cîntărea”, încet-încet dădea drumul vorbei, devenind chiar sfătos. Atunci, din indiferent și rece, ochii de sub sprîncenele stufoase te învăluiau cu blîndețe și simpatie. Am mai multe fotografii (una din ele a și fost publicată în revista **Cronica** (din 22 iunie 1968), prilejuită de repetițiile de la **Alb și Negru**, piesă a sa reprezentată de teatrul bărlădean, în premieră pe țară). Ele sînt imagini vii care atestă **bonomia** acestui om.

Cît despre substanța tematică și ideatică a pieselor sale, într-adevăr, aceasta nu e una comună și la îndemîna oricărui dramaturg și solicită, plenar, cultură, disponibilitate reflexivă, receptivitate poetică din partea cititorului sau a regizorului care s-ar încumeta să le transpună scenic. I. Luca a proiectat, în ficțiuni dramatice, subiecte istorice sau mitologice (**Icarii de pe Argeș** (1933), **Rachierița** (1934), **Amon Ra** (1937), **Femeia, fiica bărbatului** (1938), **Alb și Negru** (1941) – inspirată de existența tragică a cronicarului Miron Costin –, în registre dramatice diferite (tragedie, dramă, comedie), cu dialog succulent, fie de natură metafizică (ca în **Amon Ra**), fie cu nuanțe apăsate satirico-grotești (**Morișca** – 1936). A scris, în colaborare cu G. Ciprian, o piesă, **Iuda**, reprezentată de Teatrul Național din București, în stagiunea 1933/34.

Dar titlurile menționate sînt doar cîteva din întinsa serie de piese de teatru scrise de I. Luca, unele în versuri în care nici o rimă nu se repetă (**Amon Ra**), el dovedindu-se din nou un virtuoz al prozodiei clasice. E păcat că un asemenea dramaturg rămîne, în continuare, uitat de teatrul nostru.

Cu greu am putut obține aprobarea pentru a-i reprezenta drama **Alb și Negru**. A fost greu să obținem mai întîi consimțămîntul autorului, în această privință meritul deosebit revenindu-i regizorului Cristian Nacu. Spectacolul a fost un succes, apreciat ca atare de cronicarii ieșeni (Șt. Oprea).

După premieră, la care a asistat, am primit următoarea scrisoare de la Ion Luca:

7 ian. 1968

D^{le} Director C. Parfene,

Cînd am aflat că teatrul din Bîrlad vrea să joace piesa mea „Alb și Negru”, piesă nejuțată de nici un teatru din țară, m-am bucurat. Bucuria mi-a fost îndreptățită în primul rînd de reputația Colectivului de teatru și apoi prin reușita premierei din ziua de 6 ianuarie 1968.

Într-adevăr publicul de la premieră a primit cu entuziasm strădania teatrului de a-mi da piesa mea la lumina rampei.

Constatarea aceasta mă face să nădăjduiesc că bărlădenii care se vor hotărî să vadă piesa de aci-nainte vor avea aceeași mulțumire. Și printre acești bărlădeni mă gândesc în primul rând la maeștrii făuritori de la fabrica de rulmenți, despre care s-a dus vestea că sînt plini de nesaț pentru tot ce este artă.

Ion Luca

Constantin Parfene, Ion Luca, Cristian Nacu (regizor) și, în spate, V. Mălinescu (secretar literar).

Traian Gheorghiu (1906 – 1982) și ofertele sale dramaturgice

Printre autorii de piese de teatru care făceau oferte teatrului bărlădean, pe cînd lucram în acea instituție, am avut surpriza plăcută de a-l afla și pe profesorul ieșean Traian Gheorghiu, al cărui nume îmi era cunoscut din paginile revistei **Însemnări ieșene**, al cărei secretar de redacție era și unde publica, frecvent, recenzii, articole, cronici dramatice. Numele lui l-am mai întîlnit, răsfoind, în studenție, presa literară interbelică, și în **Minerva**, **Viața Românească**, **Cuvîntul liber**. Mai tîrziu, cînd am devenit ieșean, l-am cunoscut personal, participînd la unele conferințe, sesiuni științifice. L-am auzit și conferențiind. Vorbea liber, foarte clar, despre probleme de literatură și filosofie, cu referiri sistematice la cultura universală, dovedind o întinsă cultură **asimilată**, integrată într-un sistem de gîndire propriu. Expunerile sale erau atractive și prin

ritmul domol și tonul cald, familiar, al vorbirii, dar și prin atitudinea lui sobră, modestă, în fața auditoriului. Era o mină plină de informații privind viața culturală ieșeană dintre cele două războaie, mai ales personalitățile literare cu care colaborase la revistele din epocă. Spre sfârșitul vieții, și-a adunat ceea ce a trăit în compania unor iluștri colaboratori într-un volum de evocări, intitulat **Miercurile de la „Însemnări ieșene”** (1980). Era doctor în drept și filosofie și a fost profesor secundar și, pentru scurt timp, profesor la Universitatea din Iași.

Cunoscându-i ceva din activitatea publicistică, am citit cu sporit interes piesa oferită spre reprezentare teatrului, însoțită de următoarea scrisoare:

Iași, 27 aprilie 1968

Stimate Tovarășe Director,

Vă cunosc după nume și renume, dar personal n-am avut pînă acum această plăcere. Am încercat să vă cunosc în anul 1966 cînd am fost la Bîrlad cu ocazia unei conferințe pe care am ținut-o la fabrica de rulmenți, în cadrul Comitetului de Artă și Cultură al Reg. Iași, dar mi s-a spus de la secretariatul teatrului că erați plecat la București.

Tot astăzi am expediat lucrarea mea dramatică „Birui-vă omul”, în vederea înscrierii ei în repertoriul teatrului pe care-l conduceți, stagiunea 1968/69.

Lucrarea a mai fost verificată de cîțiva specialiști ieșeni și trimisă Naționalului din București. Profesorul Neculai Popa – al cărui student mi-a spus că ați fost – fratele lui Victor Ion Popa patronul teatrului bîrlădean, m-a sfătuit să o prezint și la un teatru din provincie. Motivarea este că Naționalul bucureștean joacă piese numai după ce le-a verificat provincia. La București piesa a fost de curînd trimisă și n-am primit pînă acum nimic în privința ei.

De altfel nu sînt nici un tinerel, nici un debutant. Înainte de război mi s-a reprezentat la Iași, cu remarcabil succes, piesa în trei acte „Faguri din munții Vrancei” (referent Octav Botez); la București mi s-a aprobat pentru Studio comedia „Vislașii cerului” (referent Pop Marțian), iar la Cluj, drama „Cer și pămînt” (referent Victor Ilieșu). Ultimele două n-au ajuns să vadă lumina rampei deoarece mi-a fost dat să trec printr-o eclipsă de 20 de ani... Acum, evenimentele istorice care l-au reabilitat pe Lucrețiu Pătrășcanu, m-au reabilitat și pe mine. Am fost repus în toate drepturile și am reintrat în publicistică. Profesional, funcționez ca profesor psiholog al Policlinicii de copii oraș Iași. Aceasta este situația mea în momentul cînd vă scriu. Aștept răspunsul Dvs.

Cu cele mai distinse salutări

Traian N. Gheorghiu

Iași, Str. Gîndu 5

Dramaturgul, cum se vede, dă informații precise despre activitatea sa literară și, ceea ce e demn de remarcat, își expune, cu sinceritate și demnitate, motivul pentru care unele piese n-au putut să vadă lumina rampei, datorită interdicțiilor politice la care a fost supus, fiind fost deținut politic.

Piesa **Birui-va omul**, în ciuda unor mici slăbiciuni de construcție, putea fi reprezentată. I-am răspuns cât am putut mai repede și deschis, spunându-i că piesa este acceptabilă, dar că nu poate fi inclusă, deocamdată, în repertoriul teatrului, din motive privind componența colectivului actoricesc de la acea dată. De fapt, la Bârlad, și nu numai în anii cât eu am condus activitatea teatrului, o dificultate cronică era legată de calitatea inegală, sub aspect artistic, a membrilor trupei de actori și de numărul relativ redus al acestora. Nu era acoperită cu actori de valoare relativ egală categoria actorilor mai în vîrstă. Fără a mai vorbi de aceea a tinerilor, care veneau, stăteau cel mult o stagiune-două și plecau spre teatre din orașe mai atractive, sau mai apropiate de București (Ploiești, Galați, Pitești). Răspunsul profesoral, neutru ca ton, n-a întârziat.

Iași, 8 mai 1968

Tovarășe Director,

Am luat act despre neputința Dvs. de a înscrie lucrarea mea „Birui-va omul” în repertoriul teatrului pe care-l conduceți din lipsă de personal artistic cu care s-ar putea acoperi rolurile.

Vă rog să-mi înapoiați textul dactilografiat pentru a încerca să-l trimit în același scop, altui teatru.

Cu distinse salutări,

Traian N. Gheorghiu

Iași, Str. Gîndu 5

Un meșteșugar al piesei polițiste, Ștefan Berciu

La data venirii mele ca director artistic la Teatrul din Bârlad, Ștefan Berciu era deja un dramaturg „al casei”, adică figurase în repertoriul stagiunilor anterioare, cu mai multe piese: **Cine a ucis** (1961 – 1962), **Acuzarea apără** (1963 – 1964), **Hipnoza** (1964 – 1965), toate, ca de altfel și cele care vor mai fi confecționate de acest autor, scrise într-o manieră polițistă, de o calitate cel puțin îndoielnică, dar care se bucurau de o oarecare audiență la public, sau, pentru a fi mai precis, la o anumită categorie de public, de care totuși teatrul nu se putea dispensa, mai ales că, din păcate, această categorie reprezintă un procent destul de ridicat al spectatorilor de provincie, dar nu numai. Așa cred

că se explică solitudinea manifestată de teatru față de perseverența și insistența autor, așezat pe un palier valoric modest, ca și alți autori jucați la Bârlad, precum Virgil Stoenescu, I.D. Șerban, Gh. Vlad, Paul Ioachim și mulți alții, după 1969, suită de nume completată de veleitari, grafomani sau simpli impostori, care nu mai necesită truda consemnării numelor lor (**nomina odiosa**). Ștefan Berciu, licențiat în științe economice (finanțe), ofițer de miliție, ani la rând, avea o bogată experiență în domeniul luptei cu infractorii de orice fel, așa că avea la îndemână suficiente subiecte pentru ca, prin utilizarea din plin a intrigii polițiste, să se impună ca un „profesionist” al genului și să răzbată prin tenacitate și cantitate. La toate acestea se mai adaugă și slăbiciunea unor regizori din teatru pentru astfel de autori. Sub influența unor asemenea slăbiciuni, am fost nevoit să accept introducerea în 1966 – 1967, a piesei **Naufragiații**, care de fapt și-a scos banii cheltuiți cu montarea ei. Deși asaltat, insistent, cu noi propuneri, n-am mai fost de acord cu includerea altor piese, propunându-i, de fiecare dată, îmbunătățirea textelor, pentru a satisface, cât de cât, și criteriile artistice, nu numai cele pur senzaționale, de banală intrigă polițistă. Cele câteva scrisori trimise mie (cu flateriile de rigoare) arată ceea ce spuneam mai înainte.

După plecarea mea din teatru, Berciu a mai figurat cu alte piese, precum **Magia neagră** (1979 – 1980), **Colecționarul** (1987). Iată cele câteva scrisori primite de la Ștefan Berciu.

Stimate tovarășe prof. Parfene,

Cu bine, încet, sigur și definitiv s-a scurs o bună bucată de vreme de la ultima noastră discuție.

Atât din cauza asta, cum și pentru faptul că m-am convins și admirat de câtă dovadă de răbdare mi-am probat mie însumi, mă simt încurajat să vă reamintesc de încrederea pe care v-ați manifestat-o cu privire la textul piesei mele „Șantaj”.

„Curiozitatea”, trăsătură fundamentală a caracterului meu, mă împinge să vă întreb în legătură cu vederile dvs. despre piesa discutată și eventual, posibilitățile ce le-ați avea ținând seama de unicitatea decorului, numărul redus al personajilor și apropierea sezonului estival și de deplasări.

Vă transmit cele mai bune gânduri, rugându-vă să comunicați același lucru tovarășului director adjunct Iancu și tovarășului secretar literar Mălinescu.

Al dumneavoastră,

Ștefan Berciu

București, 3 aprilie 1967

Stimate Domnule Director,

Prin contrașantajul dvs. cu „pregătirea repertoriului viitoarei stagiuni” m-ați aruncat în plină aventură și, pentru ca să găsesc un pic de răgaz, vă rog să poposim două ore în „BARUL” meu.

Ca formă, ca mod de redare a ideii, i-am împrumutat noii mele piese o cămașă de-a mea... polițistă; ca fond i-am dat oroarea pe care omul lucid o are față de oricine ar gândi – măcar – la supremația pe plan mondial.

Și-am tras, domnule director, cu tot arsenalul batjocurii în aceia care își pot închipui că astăzi omenirea s-ar putea lăsa înrobătă, responsabilizată, dezumanizată de asocierea crimei și spionajului pe tot cuprinsul globului pămîntesc.

Și-am arătat, argumentat și demonstrat că o asemenea idee nu poate aparține decît unui nebun, iar locul unor asemenea concepții nu poate fi altul decît tribuna academică a OSPICIULUI.

Asta-i piesa!... și ăsta-s eu...

Al dumneavoastră,

Ștefan Berciu

Mult stimată tov. director Parfene,

A trecut aproape o săptămînă de cînd am primit scrisoarea dvs. și dacă n-am răspuns imediat – așa cum m-au îndemnat cuvintele dvs. elogioase – asta s-a datorat... celorlalte cuvinte.

Se spune că, atunci cînd ai un dușman și vrei să-l blestemi, nu-i „urezi”: „să-i calce trenul copiii”, „să-i ia casa foc” or mai știu eu ce alte nenorociri, ci, pur și simplu, spui: „dă-i Doamne griji!”

Aparent, observația dvs. mi s-a părut deosebit de comodă pentru „posibilitățile și abilitatea mea”, dar după ce am numărat pînă la „10”, înainte de a apuca să vă răspund, mi-am dat seama că, în fapt, ea era un... „dă-i Doamne griji!”

Aveți dreptate; am recitat textul, m-am gândit și voi remedia. Mai mult, vă mulțumesc pentru „grijile” pe care mi le-ați dat și, poate, nu spre lauda mea, nu mi-a fost de loc ușor.

M-au bucurat foarte mult aprecierile dvs. (din partea înfiia a scrisorii) și de asemenea, faptul că cineva din colectivul dvs. dorește să aducă la lumina rampei „Spionii” mei.

V-aș ruga, tov. director, să încuviințați persoanei care este preocupată de punerea în scenă a spectacolului cu piesa mea, să poarte cu mine un schimb de

părerii referitoare la observația dvs. și după ce vom cădea de acord, asupra variantei privind „miza”, să vă spună dvs., soluția la care vom ajunge.

În speranța continuării colaborării mele cu teatrul dvs., vă rog să primiți, tov. director, asigurarea respectului ce vi-l port.

Ștefan Berciu

București, 25 septembrie 1967

Stimate tovarășe director,

Profit de amabilitatea unui bun coleg al meu, și – la gândul că el pleacă astăzi la Bîrlad – vă trimit și eu, un gând bun.

Al dumneavoastră, sincer

Ștefan Berciu

Piese sale, deși „educative” și scrise cu destulă acuratețe tehnică, nu aveau substanță artistică, personajele suferau de schematism, iar replicile vizau, adesea, galeria, de fapt, slăbiciuni întâlnite și în alte producții dramaturgice ale altor autori de aceeași factură.

Paul Everac despre propria-i „producție” dramaturgică

În stagiunea 1967 – 1968 a Teatrului „Victor Ion Popa” din Bîrlad, s-a reprezentat și piesa **Patimi**, de dramaturgul Paul Everac, în regia lui Cristian Nacu și scenografia lui Al. Olian. Teatrul îi mai jucase, pînă atunci, piesa **Ferestre deschise**. În contextul pregătirii spectacolului cu piesa **Patimi**, am avut prilejul să-l cunosc personal pe autor, o persoană care, fizic, reținea atenția, în special, printr-un barbișon, lăsat, probabil, în vârful mandibulei, pentru a compensa luciul calvității de pe sfera proeminentă ce-i prefigura capul. Încolo, figură aș spune comună, cam greoi în mișcări, cu privire indiferentă, care lăsa să se ghidească un aer de superioritate, neagresivă însă. Vorbea domol, cu intenția de a imprima gravitate celor spuse, de altfel chestiuni de specialitate devenite banalități, în climatul dramaturgiei realist-socialiste din epocă. Nu mi s-a părut un ins comunicativ. Impunea, poate fără să vrea, distanță între el și interlocutori. Cred că era un „personaj” care dorea să joace rolul insului dominat de adînci probleme filosofice (era de fapt licențiat în drept și filosofie) și-și căuta „masca” potrivită, în comportamentul socio-cultural. Mai cred însă și că-i lipsea „substanța”, pentru a interpreta convingător acest rol.

Pînă la **Patimi**, Everac mai scrisese piesele **Poarta** (1958), **Explozie întîrziată** (1958), **Ochiul albastru**, **Ștafeta nevăzută**, **Ferestre deschise** (1959),

Simple coincidențe (1964), **Costache și viața interioară** (1962) ș.a., toate – teze, cu conflicte artificioase, de situație, în stil eseistico-foletonist, trădând efortul de a contura atmosfera de „realism”, prin transcrierea particularităților de limbaj regional sau argotic al personajelor. De fapt, și producția dramatică ulterioară **Patimilor** se înscrie cam în aceleași coordonate, poate cu un plus de adâncime și de rigoare tehnică. Dacă se iau în considerare și multe piese scurte, pentru teatrul de amatori, pentru radio etc., se poate afirma că „producția” scriitoricească a acestui autor a stat, mereu, sub semnul inflației, ignorând adevărul maximei: **non multa sed multum**. Având veleități de eseist-filosof, el ar fi trebuit să nu-l uite.

Pentru caietul program al spectacolului cu piesa **Patimi**, mi-a trimis un text olograf, cu titlul **Cuvînt înainte**, în care Paul Everac încearcă, destul de învăluit, să-și caracterizeze piesa. Ceea ce spune despre **Patimi**, poate fi extrapolat la toată dramatica sa. Iată acest text:

Cuvînt înainte

Contrar unor aparențe, piesa „Patimi” nu este o piesă ușoară, nu este o piesă de acțiune, nici una de situații și nici măcar una de caractere. Legenda ei trebuie căutată ceva mai în adâncime. Piesa nu e foarte psihologică și nu e foarte socială. Nu este, dacă mi se îngăduie s-o spun, nici măcar o așazisă piesă „de idei”, nu enunță adică idei, personajele nu rostesc înțelepciuni sau aforisme.

În aparență în piesa „Patimi” nu se întâmplă nimic grav, nimic hotărîtor. Niște oameni se întîlnesc, se ceartă și se despart. Ei și? Piesa trenează, nu duce la deznodăminte senzaționale. La lovituri de teatru, nu ține încordată atenția faptică.

Și totuși... pentru cine are dorință să mă creadă, afirm că în această piesă a mea se întâmplă lucruri mult mai grave, mai hotărîtoare și mai „de idei” decît în orice alta din cele ce am scris. Dar pentru asta trebuie puțină meditație, acasă, după ce s-a terminat spectacolul.

Ce aștept de la spectacolul bârlădean? Claritate? Poate. Dar nu din aceea care dintr-o pășune mustoasă să facă un părculeț de cartier, nici dintr-o neliniște sub paloarea lunii o răfuială pe bulevard, nici din singurătatea tremurată în fața cifrului vieții și morții o punere la punct grandilocventă. Doresc ca spectacolul să aibă franjurile acelea unde se întîlnesc lumina și umbra, unde se joacă puterile pămîntului și puterile minții, unde se sbate trunchiul, scîrție ramurile, freamătă frunzele.

Sînt și eu curios ce va fi. Teatrul din Bîrlad mi-a mai jucat (bine) o piesă, dar era mult mai ușoară. Între timp, vreau să cred, am mai crescut și eu, a mai crescut și teatrul, au mai crescut și spectatorii...

Așadar, curaj!

Paul Everac

Patimi ar ilustra dramaturgic drama inadaptațiilor, a oamenilor traumatizați sufletește, prin trecerea dintr-un mediu în altul (temă frecventă în literatura noastră și universală: G.M. Zamfirescu, M. Gorki), dar care nu rămân irecuperabili, sau care nu sfîrșesc tragic, ci sînt rechemati la lumină de „emisarii” lumii noi, socialiste. Deci, și aici, tezim.

Spectacolul a fost, mărturisesc, mediocru, cu momente de plictiseală. Actori talentați ca Livia Ungureanu, Constantin Vurtejan, Alexandru Anghelescu s-au străduit, din plin, să realizeze un spectacol pasabil.

Întîmplarea a făcut ca, peste ani, să mă mai întîlnesc cu Paul Everac și în altă situație. După 1980, în trecere fiind cu mașina pe șoseaua Bran-Rucăr, coborînd panta sudică a muntelui, am zărit, pe dreapta, un indicator, care marca existența unui muzeu în aer liber al dramaturgiei române. Ne-am oprit (eram cu o nepoată, profesoară de limba română, și cu fiul ei, de vreo 8 – 9 ani) și am pătruns pe un drumeag îngust care ducea spre reședința de vară a dramaturgului, situată în vîrf de munte, de unde se deschidea o splendidă panoramă peisagistică, spre Rucăr, în vale. În dreapta drumeagului, se afla, împrejmuțat cu un gard din leături, un veritabil muzeu, cu busturile celor mai de seamă dramaturgi, lucrate în lemn și alte materiale, de diferiți sculptori. Nu lipsea, bineînțeles, bustul dramaturgului Paul Everac. Am așteptat ceva pînă a catadicsit să iasă custodele muzeului, nu altul decît însuși Everac, să vadă ce vrem. Ni s-a spus că, pentru a intra în muzeu, trebuie să plătim o taxă de intrare. Am schițat gestul de a scoate din buzunar banii pentru solicitata taxă. Ni s-a spus că prețul nu se plătește în bani, ci în recitarea unei poezii, pe o platformă micuță, aflată în mijlocul muzeului. S-a convenit ca grupul nostru să plătească „originalul preț” al vizitei, printr-un reprezentant, care a fost nepotul. Mi-a încolțit în minte gîndul de a recita eu un fragment din **Scrisoarea a III-a**, de M. Eminescu, acela care începe cu „**Au prezentul** nu ni-i mare? N-o să-mi dea ce o să cer? / N-o să aflu între-ai noștri vre-un falnic juvaer?”... dar m-am răzgîndit, repede, pentru a nu lăsa impresia amfitrionului nostru că vreau să insinuez ceva la adresa contextului socio-politic de atunci și a „slujitorilor lui”. Așa că plata a rămas să o facă nepotul, recitînd, cu poticneli, în fața proprietarului muzeului, o poezie cu „mesaj” patriotico-lacrimogen, de un nu mai știu care poet „pe linie”. Răsplata copilului a constat în a i se arăta, dus fiind de mîna de dramaturg, cavoul familiei acestuia. Între timp, noi am privit busturile unor dramaturgi, oprindu-ne mai mult în fața bustului lui Victor Ion Popa (foarte bine realizat), asta și din motive subiective, după care, recuperîndu-ne nepotul, care n-a înțeles mai nimic din gestul lui Everac, am părăsit muzeul – interesant în sine, și ca idee, și ca realizare. L-am părăsit, ignorați de gazda noastră de o clipă, care se grăbea să iasă în întîmpinarea unor oaspeți de la București, la invocațiile admirative ale acestora, concretizate, sonor, prin gîdilitorul „maestre!”.

Sorin Popa – un devotat al teatrului bârlădean

Sorin Popa este unicul fiu al scriitorului și omului de teatru complet care a fost Victor Ion Popa, cum se știe, născut la Bârlad, în familia învățătorului I. Gh. Popa, originar din Dodești, fostul județ Fălciu. Victor Ion Popa se mîndrea mult cu originea sa răzeșească, atestată de documente vechi, purtînd pecetea marelui voievod al Moldovei, Ștefan cel Mare. Nici Sorin nu făcea excepție, în această privință. El e rodul căsniciei (de scurtă durată) dintre autorul **Ciutei** și actrița Getta Kernbach. S-a născut în 1921. După cîte am înțeles de la el, copilăria nu i-a fost prea luminoasă, fiind marcată de lipsa căldurii „cuibului” familial. Mama fusese o actriță talentată, despre tatăl său, ce să mai vorbim, venise pe lume cu un car de talente (dramaturg, prozator, regizor, pictor, poet), încît nu e de mirare că Sorin a moștenit cîte ceva din vocația artistică a părinților, dar a avut ghinionul de a fi prins în cleștele unei perioade dramatice din existența poporului nostru, aceea a prigoanei și dictaturii comuniste.

V.I. Popa, tatăl lui Sorin

Încercînd să-și urmeze vocația artistică, după studiile liceale, el a devenit student la arhitectură, în București, iar prin 1949 a fost arestat și judecat pentru că ar fi întreținut relații cu persoane de la ambasadele S.U.A. și Marii Britanii. A stat în temnițele comuniste pînă în 1964, cînd, la presiunea Occidentului, comuniștii români au pus în libertate (condiționată) deținuții politici care reușiseră să mai supraviețuiască lagărelor de exterminare. Eliberat, după ce toată tinerețea îi fusese distrusă, de ce să se apuce pentru a supraviețui? S-a îndreptat spre teatru. Avea, realmente, talent de pictor scenograf, nu era lipsit nici de chemare

pentru activitatea de regizor. Spre ce teatru să se îndrepte? În mod firesc, și-a spus el, spre teatrul care purta numele tatălui său, deci spre cel din Bârlad. În aceste împrejurări l-am cunoscut pe Sorin, spre sfîrșitul toamnei lui 1964. M-a

impresionat modul direct în care și-a expus situația de fost deținut politic și mi-a solicitat ajutorul, pentru a putea, „oficial”, obține angajamente pe linie de scenografie și de regie artistică. N-am stat o clipă pe gânduri și i-am susținut angajamentul de a realiza scenografia la **Răspîntia cea mare**, piesă descoperită de el, printre scrierile rămase în manuscris de la tatăl său, pe care o oferise deja teatrului spre montare, încredințându-i, apoi, și alte responsabilități: regia artistică și scenografia la **Trei crai de la răsărit** (premieră pe țară), schițele de decor și costume la spectacolul cu piesa lui Oscar Wilde, **Evantaiul d-nei Windermere**, scenografia la **Răzbunarea sufleurului**, în ciuda rezistenței unor membri ai Comitetului artistic, care, de obicei, nu vedeau cu ochi buni aducerea de persoane din afara teatrului, iar în cazul lui Sorin, aveam de înfruntat și rezervele față de statutul său de fost deținut politic. N-am ținut cont de asemenea idiosincrasii și nu regret, pentru că Sorin Popa s-a dovedit un bun profesionist, un bun organizator al activităților artistice conduse de el în teatru și un mare iubitor al instituției teatrale bârlădene. Datorită spiritului său bățaios, datorită relațiilor care le avea cu personalități ale vieții teatrale din capitală, pentru prima dată în cei zece ani de existență a teatrului de pînă atunci (1966), el s-a făcut cunoscut în întreaga țară, prin transmiterea la Televiziunea Română a spectacolelor cu **Răspîntia cea mare**, apoi cu **Harap Alb**, cu **Trei crai de la răsărit** și cu **Răzbunarea sufleurului**. Era un ins dinamic, robace, făcea de toate în teatru, dar, temperament coleric, repede se aprindea și-și descărca nervii, gălăgios, asupra oricui i se părea că nu-i este fidel. De aceea a trebuit să ascult reclamațiile celor vizați, să aplanez conflicte, care, dacă s-ar fi procedat cu mai mult tact din partea sa, n-ar fi avut loc. I se reproșa că e agasant, că are un comportament neechilibrat, sărind de la o extremă la alta, cu un cuvînt eufemistic, că e „difcil”. Era ceva adevăr în toate astea. Eu le-am pus, întotdeauna, pe seama traumelor sufletești suferite în anii de detenție. Firea lui mereu neliniștită, agitată, nervoasă, uneori incoerentă se reflectă bine în scrisorile trimise mie, redactate într-o grafie greu de descifrat și cu ritm ideatic sincopat, marcat de abundența semnelor de suspensie, a exclamațiilor și a interogațiilor. Posed peste 40 de scrisori de la el. Nu voi reproduce decît unele din ele, pe acelea care arată atașamentul său față de teatru și ceva din mentalul unui om care a îndurat anii grei ai privațiunii de libertate.

Deși partizan entuziast al ideii ca spectacolul cu **Răspîntia cea mare** să fie televizat, s-a supărat foc, pentru că n-a fost consultat mai înainte el cu privire la data programării și la eventualele modificări de adaptare la condițiile tehnice specifice televiziunii. Supărarea și-a exprimat-o, în stilul său contorsionat, într-o foarte lungă scrisoare din 10 martie 1966. Motivul principal invocat, printre altele (meritul personal în descoperirea piesei), era că „nici un teatru nu va mai lua în mod normal **Răspîntia cea mare** și nu o va mai juca pentru că...

televizarea unei piese îndepărtează spectatorii... mai ales în provincie! Destinul (făcut de noi oamenii) acestei piese este de a fi jucată numai la Bârlad!... pentru mine **moral** (prin ne jucarea acestei piese de alte teatre) și **material** asta nu e o pierdere, un dezastru! Și pentru numele lui V.I. Popa la fel!", scria el și continua: „Piesa a dat examen! căci este **viabilă!** – contrar părerii lui N.I. Popa, cu care nu sînt de acord și nu am fost"... Apoi, „vă rog și o cer – este de **datoria** mea și dreptul meu de creator... chiar și minor! – ca decorul să fie adus integral și să fiu **chemat la timp** la montarea și asamblarea lui la București!... De asemenea cer **necon condiționat** să se anunțe la televizor că piesa este prezentată într-o versiune incompletă și adaptată pentru televiziune! Deoarece „tăieturile” lui Nacu C. nu sînt în totalitate fericite!!! – vedeți **Finalul** și scena plecării lui **Mircea la acțiune plus altele** ne semnalate de cronici... care deformează sensul inițial al lui V.I. Popa și conținutul ideologic al piesei. Sensurile ei reale, caracterul personajelor și mesajul ei, așa cum l-a gîndit, scris, Victor Ion Popa! Sînt **deformate!**”

În privința unor eventuale daune pecuniare, Sorin avea, într-o anumită măsură, dreptate. De asemenea, în ce privește unele modificări operate în text de regizor. Spectacolul, în ansamblu, era, totuși, bun și, după televizare, am primit nenumărate scrisori, din țară, de la telespectatori, în care își exprimau, la superlativ, impresiile despre el. I-am scris, imediat, următoarea scrisoare:

Bîrlad, 15.III.1966

Stimate D^{le} Popa,

Am primit scrisoarea dv. și mă grăbesc să vă răspund.

Vreau să cred că nemulțumirea pricinuită de televizarea spectacolului „Răspîntia cea mare” este temporară și pricinuită doar de un viciu de formă: faptul că înainte de a se hotărî acest lucru nu v-am consultat. Pentru această greșeală, în numele instituției pe care o conduc, vă cer scuze.

Pentru respectarea adevărului evenimentelor, țin să precizez următoarele:

Televizarea spectacolului nu a fost solicitată de nici unul din membrii colectivului teatrului din Bîrlad. Televiziunea este cea care m-a solicitat, prin C. Paraschivescu, care a venit la Bîrlad, după ce fusese la Pitești, unde a vizionat „Răzbunarea sufleurului” și a văzut „Răspîntia...”. Dintre cele două spectacole, a ales pe al nostru. După cîteva zile, telefonic, televiziunea a cerut să dăm spectacolul pe 30 martie.

Oare n-aș fi comis o greșeală grosolană față de memoria lui Victor Ion Popa, față de teatrul din Bîrlad, și chiar față de acest oraș, altădată oropsit, dacă aș fi refuzat cererea televiziunii? Eu sînt convins că dacă așa s-ar fi întîmplat lucrurile, aș fi comis o crimă morală, pe care nu mi-aș fi iertat-o eu, în primul rînd.

Dacă în cele din urmă doriți să opriți televizarea, interveniți pe lângă organele în drept să dispună acest lucru. Noi nu vom avea, atunci, nimic a ne reproșa.

De asemenea, în legătură cu precizările pe care le solicitați de a se face la televiziune cu privire la spectacol, în sensul că ar fi o variantă adaptată la studio, problema ne depășește, rezolvarea ei fiind tot de competența televiziunii.

Aș dori să vă consider și în viitor unul din colaboratorii noștri entuziaști și de nădejde.

Cu deosebită stimă și vii mulțumiri pentru ceea ce ați făcut pentru Teatrul din Bîrlad,

Prof. Const. Parfene

P.S. La 29 martie, veți fi chemat, în mod special, la televiziune, pentru a supraveghea montarea spectacolului. Noi nu vom face nici un fel de modificări, fără consimțământul dv.

Sorin s-a liniștit și colaborarea noastră s-a desfășurat, în continuare, în limitele normalului, efectuînd operații de regie, scenografie, cum aminteam mai înainte, la alte spectacole. Reproduc, acum, o altă depeșă a sa, din acea perioadă, în care el își manifesta preocuparea de a fi util teatrului, sugerînd, în acest sens, diverse soluții.

București, 28.04.966

*Stimate și sincer mult prețios
Tovarășe profesor*

Sînt pur și simplu „înnebunit” cu zeci de probleme și lucrări care nu se mai sfîrșesc și pe care oricît de „științific” le planific și le execut – partea mea de muncă – colaboratorii mei – mai ales cei „netrebnici” le întîrzie și le încurcă... pentru că... în sinea lor nu au nici elanul meu și nici interesul moral al unei munci creatoare! Plus... toți spun... chiar deschis „lasă că Sorin le rezolvă”... „e pe mîini sigure”.

Și așa eu sînt = șef de producție, contabil, achiziționar de materiale, șofer, transportor, hamal, curier, pictor executant, tîmplar, fierar, croitor, manechin pt. mode, florar, ...femeie de serviciu... uneori „Director”... și în fine... cîte odată scenograf!!! Am în lucru 2 premiere, 4 spectacole de gală (în diferite localități... + 1 spectacol al Cons. Sindical pe regiune... !?)

Am uitat să adaug că mai sînt și „cîteodată” Bancă de investiții și de stat!!!... cînd nu fac forme la timp și arde cumpăr eu materiale!!! Am pînă acum pe lângă ce mi s-a decontat cc. 800 lei... fond pierdut! în schimb am un salariu de 1450... în mîină 1320... deși am dreptul (ani, vechime, creații...) la categoria I maxim!!!

De aceea nu am venit încă la Bîrlad! Cer scuze.

După 8 mai – 15 – 25 – vin neapărat. Pînă atunci vă rog să nu se piardă materialele V.I.P. ce le-am adus și cînd faceți repertoriul puneți o nouă piesă de V.I.P. dacă credeți că „merită”... măcar fiul dacă nu tatăl! (Cer scuze pt. glumă și nu credeți că e o ironie... ci o glumă cu bunătate).

Eu sînt de părere – dacă îmi este permis – să programați „Răzbunarea sufleurului” – nu are decor – (f. ieftin) costume... idem, piesă de succes 100% și de stimă, casă și prestigiu... + aduce public! Comedie. Aveți distribuția (cel mult rolul sufleurului este de discutat... dar f. ușor de rezolvat!) Ați pus o dramă V.I.P. – acum o comedie.

Credeți-mă și ascultați-mă pe mine. Nu vreau nici răul teatrului „Victor Ion Popa” nici al meu!!!

II. Vă rog gîndiți-vă la o propunere ce am primit-o de la Irina Răchișeanu. Asume Irina R. Vrea să joace la Bîrlad un spectacol! în memoria lui V.I.P. – Vă interesează? Cred că ar fi o lovitură pentru teatru ca prestigiu și public.

III. Doresc mult să pun o piesă în scenă la Bîrlad! Eu am pus în scenă la T.N. Craiova în anii 1947 – 1948... și zic actorii, publicul și cronicile... cu succes... și am ridicat T.N. Craiova pe atunci la nivel Bucureșten!

IV. Deasemeni nu uit că mi-ați spus că voi mai lucra ca scenograf! – Apropos – în „Magazinul” din aprilie 12 – 18? – o nouă cronică f.f. bună pt. Răspîntia cea mare (am și eu o mîină... !?) Am chemat și semnalat spectacolul cronicarei respective care este un nume „Mariana Pîrvulescu”. Nu uit după cum vedeți... Teatrul din Bîrlad... indiferent ce nume poartă!

Aș vrea, vă rog și îndrăznesc să vă cer un răspuns la cele scrise (mai ales pt. Irina Răchișeanu) înainte de a veni eu la Bîrlad. Deasemenea în problema piesei V.I.P.

Vă doresc numai bine și vă rog să transmiteți Doamnei Parfene cele mai calde urări și sentimente de prețuire de la mine.

Cu multă afecțiune al dumneavoastră

S. Popa

După plecarea mea la Iași, am menținut legăturile noastre prin scrisori.

La Iași fiind, am intrat într-un ritm de muncă intens de pregătire a doctoratului. Subiectul tezei era Victor Ion Popa – studiu monografic, care intenționa să trateze toate laturile activității scriitorului, ceea ce nu se realizase pînă atunci de cei care scriseseră despre el (V. Mândra, Șt. Cristea). Pentru a aduce lucruri noi, am apelat la Sorin, care mai deținea unele manuscrise de la tatăl său, încă necunoscute.

Într-o scrisoare de răspuns, datată 14 aprilie 1972, îmi spunea:

Iubite (sincer!) Domnule Parfene,

Iată în fine răspunsul meu scris. Cu totul, cu toate și mai ales întru toate de acord! cu monografia, cu ajutorul meu și cu dorințele matală. Eu precizez aici că din momentul acesta nu voi mai da nici un material V.I.P. pt. studiu pînă nu stabilim noi doi cerințele tezei de doctorat pe care o lucrezi! Ai nevoie de inedit, eu voi face tot ca să le ai. Așa! [...]

Pentru rest aștept să ne întîlnim. Vă doresc mult bine și succes doamnei și domnului Parfene. Și multă căldură prețuire cărturarului și omului de inițiativă ce îl cunosc în matală.

În ce mă privește... mă ratez...planificat. Și aspir la obscuritate, cu o plată și inefabilă candoare.

Sînt scîrbit și devin indiferent rațional... pt. că afectiv... mai irump din cînd în cînd. Încerc să mă obișnuiesc cu sfîrșitul unei profesii... neîncepute... și cu renunțarea la un ideal visat... dar nerealizat!

Aș vrea să rezist și să exist cît mai mulți ani pentru a-mi crește și educa copilul! Un băiețel care cîrn fiind și cu ochii mari (nu are ochii mei) se numește Răzvan-Tudor Popa. Cu el – de va trăi – neamul de răzeși cu oameni buni și întregi, își va continua cei aproape 600 de ani de existență în Țara Românească! Este poate singurul lucru autentic și bun ce l-am făcut!

Lucrez la Circul de stat ca zis scenograf! Mă lupt să public tot Victor Ion Popa... și să îl fac cunoscut în întregime... și cu cît caracterizez, analizez... vād... mai ales prin comparație, ce uluitor a fost acest „visător al faptelor”... în cei nici 30 de ani de viață creatoare...!!! Prezent, viu și actual! Dar... neluat în seamă și... folosit ca „lozincă” sau epigonic!!! Păcat.

Cu dragoste

Sorin Popa

Iată răspunsul meu:

Iași, 17 aprilie 1972

Dragă domnule Sorin,

Scrisoarea dv. mi-a adus bucurie. Nu numai pentru că îmi dă speranțe pentru lucrarea începută, dar și pentru faptul că nu m-ați uitat. Asta dacă s-ar fi întîmplat, ar fi fost o mare decepție pentru mine, care, poate ca și dv., am puțini oameni apropiați suflaște.

Împărtășesc deziluziile matală, explicabile prin deasa rețea a celor care ocupă, fără să știe de ce, fotoliile. Nu trebuie însă să deserați. Cîte momente dificile n-a trăit V.I. Popa! Dar cu o formidabilă perseverență, energie și optimism s-a ridicat, întotdeauna învingător, de-asupra greutăților! Dar prin cîte greutăți n-ați trecut și dv. și ați supraviețuit. Astăzi cînd Răzvan Tudor Popa are

vitală nevoie de dv., trebuie, lucid și stăpînit, să rezistați moral, fără inutile complexe.

Aștept cu nerăbdare să ne revedem. Anunțați-mă cu cîteva zile înainte de venirea la Iași. Vă ofer, cu dragoste, găzduire. Adresa o știți. Din gară, luați tramvaiul 3, vă dați jos la stația „Liceul Al. I. Cuza” și, în spatele acestui liceu, este blocul M₁, unde locuiesc. Asta în eventualitatea că nu mă anunțați și nu voi fi la gară.

Și acum, mulțumesc din inimă pentru receptivitatea arătată față de rugămintea mea. Zic și eu, simplu, ca bătrînii noștri: „să vă dea Dumnezeu sănătate, pentru a vă bucura de ce vi-i mai drag”.

Cu nezdruccinată prietenie,

Constantin Parfene

L-am avut, de mai multe ori, oaspete. Nu se ducea la unchiul său, prof. univ. N.I. Popa. Am înțeles că nu erau în relații prea bune. Se manifesta, în relațiile noastre, foarte deschis și „slobod la gură”. Tuna și fulgera împotriva obtuzității culturnicilor de atunci, gratulîndu-i cu cele mai neaoșe înjurături. Era mic de statură, nu semăna fizic cu Victor Ion Popa. Imagina felurite modalități de demascare a imposturii și afaceriștilor din lumea teatrală. Era îndesat la trup și avea mîini viguroase, care te strîngeau ca într-un clește. Spunea că astea se datorau muncilor fizice făcute în detenție. Era absolut original în felul de a se comporta cu cei din jur și în scris. Reproduc, în acest sens, o scrisoare a lui prilejuită de ziua mea onomastică:

București, 20 mai 1973

Să trăiască toți

Constantinii din lume!

Dar

cu osebite, întăietate și îndelungi urale,

orații și de toate

Constantin Parfene!

ergo!

Prin urnare vă anunț pe această cale primirea cîtorva noi materiale V.I.P. – și o rugămintă fierbinte... din cele date anterior și care sînt gata și numai dacă nu mai aveți nevoie, să mi le trimiteți. Sărutări de mîini doamnei și jupînițelor mici!

Cu prietenie

Sorin Popa

P.S. – au trecut și petrecut numai „minuni” din cele de care lesne și de bună seamă te poți lipsi!

Așa.

Sorin Popa

Iar cu prilejul apropiatei susțineri a tezei de doctorat (care a avut loc la 17 octombrie 1973), primesc în același stil „original” (eufemistic vorbind), următoarele rînduri:

Iubite domnule Parfene,

- iată aici „rezumat la rezumat”.

- Cer iertare pentru opoziția „Vlaicu” chestia cu „peria contraria”... deci fără „perie”... convențională și de conveniență... așa că „Juxta se posuit malus sau magnus?! elucescunt”?*

Pentru cît am văzut + am citit = Felicitări.

Vreau să beau un doctor!... „pro causa” nu Honoris causa... dar cu onoare!

Cu prietenie,

Sorin Popa

Cu prilejul apropiatei premiere pe țară a piesei **Dudul lui Traian**, de V.I. Popa, Sorin mi-a trimis scrisoarea ce urmează.

București, 2 oct. 1974

Dragă iubite domnule Costel,

Cer milioane de „iertări” și fac miliarde de mătănii pentru întârzierea răspunsului – sînt un... măgar adică „eșec” în arabă! (și „merkep” în persoană = Turca veche)

Dar

vorba francezului... aceea cu „mieux... tard... plus jamais” ?!! pentru că am fost nu numai prins... ci și leneș cu mine și interesele mele!

Mulțumesc cu drag și cu cald surîs pentru datele trimise – (la „Dudul”)! Repetițiile merg mulțumitor. Îți trimit articolul cu pricina, dar nu este pentru V. Mândra și Șt. Cristea...!? De altfel ce putea avea mai mult zisa „contribuție documentară” a lui Șt. Cristea?

Doar nu este o monografie? M. Gafița nu și-a schimbat părerea despre lucrarea matală! așa că ... nu există nici o comparație!!!

* Sorin nu era de acord cu opinia mea din teză că Maistorașul Aurel ucenicul lui Dumnezeu nu e un roman reușit

Și acum te atac direct și fără drept de refuz...! Sîc! Așa!

Uite ce este –

Trimite-mi de F.F.F. urgență... poți și să nu dormi pt. aceasta, 2 – 3 pagini (la mașină), poți și 4 (cel mult!), o scriere... mic studiu... ce vrei... despre Dudul lui Traian care se va publica în caietul program al Teatrului „Ion Vasilescu” cu ocazia premierei pe țară!

Prin mine te solicită și te roagă atât direcția teatrului (N. Frunzetti) cât și secretarul literar (Hari Salem) și te rog cu dragoste de frate și prieten, eu cel nevolnic fiu al lui V.I. Popa! Dacă ai nevoie de lămuriri dă-mi un aviz sau un telefon ori pînă la 8 dimineața – ori seara după ora 21!

Premiera cu „Dudul” este pe 25 oct. 1974 așa că vezi ce grabă este cu programul!!! Cînd scrii nu uita să spui că vorbești nu numai ca un cărturar și cercetător... dar și ca un fost (și excelent zic eu) director de teatru!!! Scrie ceva și despre munca de a descoperi, valorifica, cerceta etc. Opera lui V.I. Popa! – am nevoie.

Cu dragoste te îmbrățișăm cu toți ai mei... mai ales Sorina care a trecut de 5 luni!

Sărutări de mîini Doamnei Parfene și „micuțelor mari” idem.

Cu prietenie

S. Popa

I-am răspuns, imediat, trimițîndu-i textul cerut, care s-a tipărit în Caietul program al spectacolului bucureștean cu piesa **Dudul lui Traian**.

Sorin era un om cu un suflet bun, dar foarte zbuciumat, ceea ce nu e de mirare, prin cîte a trecut, în anii de detenție. A luptat din răsputeri, după 1964, să-și refacă viața, drumul său în artă. S-a lovit de mari dificultăți, ridicate în primul rînd de răutatea și invidia oamenilor. Era, vizibil, complexat și de puternica personalitate artistică a tatălui său. Am încercat să-l înțeleg, să-l ajut și să-l încurajez. Poate de aici și afecțiunea lui pentru mine, exprimată, cum s-a putut vedea, în scrisorile lui frămîntate, agitate, uneori deplasate sub aspect stilistic.

Din multele scrisori păstrate de la el, mai reproduc una, ilustrativă pentru omul „chinuit” de vremuri, așa cum îl arată propriul scris (contorsionat, redundant și adesea bizar).

București – Bacău, 17.12.1978

*Iubite și cinstită, luminată față
și minte dăscălească și caldă gîndire cărturărească
Domn Costel!*

Înainte de a încăleca pe o altă șea, mai tot din povești și din întoarcerea vremilor cele de demult... zic, cu plecată smerenie prea luminate... îmi iartă mie păcătosul cele lumești și de rînd peritoare necuviințe...

Că în veacul ăsta al vîlmășiei de neînțeles, uitat-am să trimit mai anul ce trecu, carte cu mare mulțămire, ca întoarcere la Urarea Domniei Tale... Și-am păcătuț și cu fapta de mai întîi... și m-am pocăit și muștrat cu gîndul în sihăstria orelor de tăcere a neputinței prostiei mele de rînd!

Fost-au vremurile peste om... ca din totdeauna și omul s-a lăsat în micimea lui, măcinat de valul neputinței și neștiinței lui...

Amin!

*Iată că nu am nici iertare, nici explicație... Căci am stat luni și luni pe masa mea de lucru... și de zadar... cu felicitarea matală caldă și luminoasă din anul ce acum trece... și **Nu știu**...nu știu... de ce, cum nu am răspuns!*

Un fel de a nu mai fi... de a mă arunca în uitare și stupidă tăcere... deși gîndurile mele și sentimentele mele te au și te poartă la loc de lumină, cînte și caldă amintire.

Acum sînt la Bacău... pe căile de mijloc și de sus ale Moldovei care mi-a obîrșit tot neamul din care mă trag și din care au venit părinții mei și părinții părinților... și neamurile de din adîncul vremurilor... din care am fost, sîntem, vom fi!

Mi-s la socri... bunicii celor mai mici lăstare ale lui Popa... Medeleanu... apostol din apostol și duh din duhul neamului cel adevărat al romîniei... cea de ieri, de azi și de mîine!

De aici îți scriu cu iertare în vorbă și chip – chiar dacă nu mi-l vezi – și te rog a-mi primi, matală și Doamna matală și mlădițele tinere, copilele ce azi îs crescute.

Toată afecțiunea mea și a celor ai mei... de la Carmen, mama cea tînără și Sorina încă cîrnă și la grupa mijlocie... și de la Răzvan care deși are 7 ani... tot la grădiniță l-am lăsat (i-am salvat încă copilăria...!!!).

La mulți ani!

*și mulți ani buni în progresie... măcar aritmetică... dar să fie cu adevărat... și **Buni și Frumoși** și cu **Adevăr** în împlinirea vrierii omului ce este fiecare și în săvîrșirea trăirii celor omenești... ale fiecăruia, în dreptul lui de om de la viață și societate!*

*Cu drag
Sorin V. Popa*

Este una din ultimele scrisori primite de la Sorin. Circulau ceva zvonuri că ar fi plecat în America, împreună cu familia, nu știu prin ce mijloace. Zvonurile

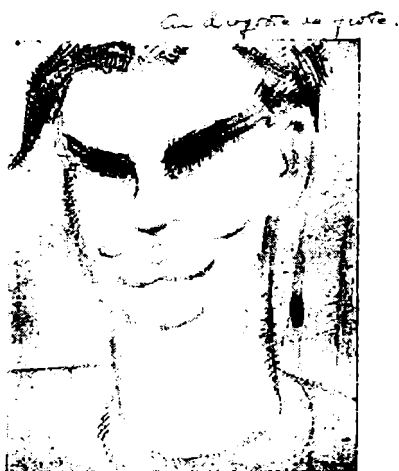
acestea nu mă contrariau, decît numai în parte. Se vede treaba că n-a mai putut răbda mizeriile de tot felul prin care a trecut și cu care a încercat, cu spiritul său neconformist, să se războiască aici, în țara moșilor și strămoșilor lui.

Și, într-o seară, ascultînd „Vocea Americii”, îl aud vorbind la microfon pe Sorin Popa. Deci, era adevărat. Își luase lumea în cap, cum se spune în popor. Vorbea despre organizația de cercetași, activă în perioada interbelică și din care făcuse și el parte, dînd informații foarte precise și interesante. Spun sincer că m-a cuprins un sentiment de regret că nu-l voi mai putea întîlni, de îngrijorare privind soarta lui acolo, departe de țară, și melancolia ce ți-o provoacă despărțirea de o ființă apropiată, care a crezut în tine și pe care tu însuși ai prețuit-o.

Sorin Popa

VĂZUT DE

Victor Ion Popa

Valentin Silvestru (1924 – 1997) sau „Domnu’ Teatru”

„Domnu’ Teatru”, așa i se mai spunea, în lumea teatrală românească, lui Valentin Silvestru, în semn afectiv de simpatie și prețuire a îndelungatei sale activități de teatrolog, întinsă aproape pe întregul parcurs al celei de-a doua jumătăți a secolului XX. Aș putea spune că **Teatrul** era pîinea lui cea de toate zilele. Era nelipsit de la cele mai importante manifestări dedicate problemelor dramaturgiei și artei spectacolului, organizate pe plan

național, sau de teatrele din țară, venind, întotdeauna, cu zîmbetul lui luminos și contribuind, substanțial, la conturarea și clarificarea unor probleme teoretice de estetică privind textul dramatic în sine, personalitatea și jocul actorului, viziunea regizorală, plastica spectacolului de teatru etc. A scris continuu cronică dramatică, pe la revistele de mare tiraj (**Contemporanul, România literară, Teatru**), devenind, prin competență incontestabilă, o adevărată „instanță” critică de educație teatrală și, în același timp, de ierarhizare a valorilor (dramaturgice, regizorale, actoricești, scenografice etc.). A elaborat unele studii monografice (**Jules Cazaban, 1964; Teatrul de păpuși în România, 1968; Clio și Melpomena, 1977**, în colaborare); a întocmit solide lucrări cu caracter teoretic despre probleme fundamentale ale teatrului dramatic și ale artei interpretative (**Personajul în teatru, 1966; Teatrul românesc contemporan, 1975; Elemente de caragialologie, 1981; Ora 19³⁰, 1983; Umorul în literatură și artă, 1988**). Dar Valentin Silvestru a scris și literatură, în gen umoristico-satiric (printre altele, **Tufă de Veneția, 1971; De ce rîdeau gepizii, 1973; Zîna castraveților**), multe texte pentru teatrul de păpuși (**Necazurile lui Șurubel, 1969; Cele trei neveste ale lui don Cristobal, 1965; Hercule în căutarea merelor de aur, 1975** și altele); note de călătorie și a tradus teatru din marii dramaturgi ai lumii (Lope de Vega, Cervantes, Hans Sachs, Posper Mérimée, Gacia Lorca ș.a.). Pe scurt, un intelectual deosebit de instruit și cult, un specialist de marcă în domeniul teatrului, un scriitor dotat cu un excepțional simț al umorului, un om sociabil și prietenos.

L-am cunoscut încă de la înființarea teatrului din Bârlad (1955). Venea, din cînd în cînd, la Bârlad, fie din proprie inițiativă, pentru a vedea la lucru trupa și a scrie despre realizările ei, fie invitat. Prin anii 1957 – 1958 (nu-mi amintesc exact data) am participat la o întîlnire cu spectatorii, organizată de consiliul artistic al teatrului, la care participa și Valentin Silvestru, în calitate de invitat. Întîlnirea a avut loc în sala de spectacole, care era, surprinzător, aproape plină. S-au purtat realmente, discuții libere între o parte din spectatori și Valentin Silvestru, pe probleme de repertoriu, de interpretare scenică, de cultură în general și de cultură a actorului. De fiecare dată, cu modestie și deosebit de clar, coerent și concis, veneau răspunsurile criticului. Pe mine mă nemulțumea jocul unor actori, artificiozitatea cu care își debitau rolul, accentele de ușor cabotinism. Am cerut și eu cuvîntul și n-am făcut altceva decît să citesc o replică a lui Hamlet, din actul III, scena 2, a tragediei omonime, de W. Shakespeare, adresată de prinț unui actor:

„Te rog spune tirada răspicat și curgător, așa cum am rostit-o eu; dacă însă te-apuci să răcnești, cum fac mulți actori de-ai voștri, pun mai bine pe crainicul tîrgului să-mi strige stihurile. Nici să nu dai din mîini prea

tare, așa de pildă ca și cum ai tăia cerul cu ferăstrăul. Fii cât mai potolit. Chiar în mijlocul noianului, al furtunii – ca să zic așa – în vârtejul pasiunii, trebuie să cauți să păstrezi o măsură care s-o mai astîmpere puțin. Oh! Mă doare în suflet cînd aud vreun vlăjgan cu căpăfina vîrîtă într-o perucă, sfîșiind o pasiune în bucăți, făcînd-o zdrențe și spărgînd urechile spectatorilor de la parter, care, de cele mai multe ori, nu sunt în stare să prețuiască decît pantomime de neînțeles și gălăgia. Pe unul ca ăsta, ce se crede mai grozav decît Ternagant și mai Irod decît Irod-Împărat, aș pune să-l bată cu biciul. Te rog ferește-te de astfel de lucruri. [...]

Și nu îngăduiți celor ce fac pe paiățele să spună mai mult decît e scris pentru ei. Sînt unii care se pornesc pe rîs, ca să facă să ridă cîțiva spectatori nerozi, deși între timp se joacă vreo scenă însemnată, pe care ar trebui s-o asculte. Urît obicei! Și trădează o ambiție vrednică de milă la caraghiosul care se folosește de asemenea mijloace.” (trad. Petre Dumitriu)

După lectura fragmentului în plen, l-am întrebat, respectuos, pe Valentin Silvestru, ce părere are despre sfaturile date actorilor de dilematicul Hamlet. Răspunsul a venit prompt: „- Sînt întrutotul de acord cu spusele personajului shakespearean, minus biciuirea delicventului”, și a continuat, la rîndu-i, cu o întrebare insinuantă: „- Cred că, citindu-ne aceste replici, nu ați vizat pe cineva anume de prin părțile locului?!” „- Nu chiar. Am reprodus-o numai pentru cei care au ochi de auzit și urechi de văzut, am răspuns eu, modificînd zicala.” S-a rîs copios.

Devenit director al teatrului (1965), l-am invitat, de mai multe ori, să vină în mijlocul colectivului artistic, pentru a dezbate probleme de ordin teoretico-aplicativ, privind arta spectacolului. A răspuns, de fiecare dată, cu multă sollicitudine.

Apărîndu-i, în 1966, cartea **Personajul în teatru**, am scris despre ea evidențiindu-i calitățile. Am trimis textul revistei **Iașul literar**, care, din motive oculte, nu l-a publicat. Întîlnindu-mă, la Iași, cu unul din poeții zilieri, care făcea parte din redacție, am înțeles de la acesta că, pe atunci, Valentin Silvestru nu era o persoană prea agreată în redacția revistei ieșene. Leza, poate, prin profesionalismul său, anumite orgolii și vanități teatrologice locale.

Ultima întîlnire cu „Domnu’ Teatru” am avut-o cu prilejul sărbătoririi centenarului nașterii lui Victor Ion Popa, organizată de Teatrul din Bârlad, în colaborare cu Ministerul Culturii, prilej cu care a participat și la lansarea cărții mele **Efflorescență policromă – Victor Ion Popa** și la aceea a cronicarului dramatic Teodor Pracsiu, **Măștile lui Cronos**. Tot atunci, la micul dejun, adunați

În jurul unei mese, am asistat la un spiritual și agreabil schimb de replici (cu amabile tachinări) între el, dramaturgul Dumitru Solomon (bârlădean la origine, ca și Valentin Silvestru – născut la Puiești, Bârlad) și regizorul Bogdan Ulmu (de la Naționalul ieșean).

A murit într-un accident stupid, după un an, izbit de un camion, în București, în plină noapte, în timp ce traversa o stradă. Era în deplină putere creatoare și inepuizabil ca-ntotdeauna.

Ion Lucian pune o „pilă”

Cine nu-l cunoștea pe îndrăgitul și foarte popularul actor Ion Lucian? Actor de mare vocație și om de „omenie”, era oricând gata să sară în ajutorul unui confrate. Era vorba, într-adevăr, de un comportament ieșit dintr-o disponibilitate nativă, deschisă binelui și frumosului. Și când te gîndești că voia să se facă inginer, fiind, după propria-i mărturisire, foarte bun la matematică (pînă la o eventuală probă contrarie, noi îl credem pe cuvînt!). Tot după propria mărturisire, s-a făcut actor, datorită unei întîmplări petrecute într-o seară, „fatală” pentru viitorul său, o seară în care, invitat de un coleg de clasă de la Liceul Matei Basarab din București, s-a dus la teatru, unde colegul, nepot al lui Caragiale (cine-o fi fost nu ni se spune), făcea figurație în piesa ce se reprezenta. După spectacol, s-a hotărît să părăsească visul ingineriei și să dea examen la Conservator. Iată cum **întîmplarea** pare a hotărî viitorul unui om. Eu cred că întîmplarea n-a făcut decît să trezească la viață, să cheme din adîncuri un talent ce exista latent în structura intimă a personalității tînărului Lucian.

În teatrul din Bârlad era încadrat un actor, destul de talentat, care stătea cu un picior în Bârlad, cu celălalt în București și mereu mă ducea cu vorba că numirea lui la Teatrul „Ion Creangă”, unde I. Lucian era director, e pe punctul de a se efectua, de la o zi la alta. A ținut-o așa vreun an de zile, pînă cînd i-am spus, categoric, că ori rămîne să-și vadă serios de treabă în spectacolul în care era distribuit, ori pleacă definitiv din teatru. În urma acestor discuții, primesc scrisoarea ce urmează de la Ion Lucian, cu „pila” („rugăminte” îi spunea el, eufemistic).

Stimate Tovarășe Director,

Vin la Dvs. cu o nouă rugăminte pentru Tomescu. Datorită amînărilor, survenite peste voința noastră, eliberarea unui post, în care vrem să-l luăm pe tov. Tomescu, nu s-a efectuat încă.

Dar sîntem îndreptățiți să credem că se va petrece curînd. Pentru a nu vă îngreuna bugetul și a vă pricinui dificultăți v-aș ruga dacă puteți să-i mai prelungiți o lună concediul fără plată ca în această perioadă să-i rezolvăm cazul.

Mizînd pe bunăvoința pe care ați avut-o pînă acum sper că îl veți ajuta în continuare.

Cu mulțumiri și salutări tovărășești
Ion Lucian

Puteam să rămîn indiferent la „rugămintea” lui Ion Lucian?

Cu prilejul premierei **Trei crai de la răsărit**, de B.P. Hașdeu (aprilie 1968), a avut gentilețea de a ne trimite o **Urare** plină de căldură și îndemnuri artistice, care s-a tipărit în **Caietul program** al spectacolului:

Hazul este virtutea omului curajos!

Abordarea unei piese vinovat marcată de „moderniști” în pragul desuetudinii – ca „Trei crai de la răsărit” – este un act de curaj! Deci... trebuie să aveți haz!

„Nimic nu-i ustură mai rău pe ticăloși, ca rîsul!” spunea marele nostru Caragiale. Dacă galeria – ironic privită a personajelor – „crailor” va stîrni hohote de rîs, fiți, dragi colegi, fericiți. În sală este o dovadă infailibilă – sînt oameni, iar ticăloșia se zbate undeva în afara teatrului, condamnată definitiv.

Și acesta este nu numai un act de cultură, este un act de educație și vă felicit... „Între scenă și sală trebuie să existe o legătură strînsă, realizată cu ajutorul unui „cifru” pe care trebuie să-l cunoască și cel ce emite și cel ce îl privește. Fără această înțelegere deplină, spectacolul se transformă într-un minunat tablou pictat pentru un orb!”, spunea marele nostru om de teatru Victor Ion Popa.

Găsiți acest „Cifru” și veți cuceri inimile spectatorilor!

Vă doresc din toată inima,

SUCCES

Ion Lucian
artist emerit, directorul Teatrului „I. Creangă”
București

Natalia Dănăilă e „distrată”!

Deși bârlădeancă (după cîte știu), n-am cunoscut-o personal decît în 1967, cînd, reporteră la Radio Iași fiind, a venit la Bîrlad, pentru a realiza mai multe reportaje pe teme ale zilei. Am fost și contactat, pentru a participa la o discuție destinată a fi difuzată în cadrul unei emisiuni, „Familia – răspunderi – împliniri”. Am avut plăcerea, atunci, de a discuta într-o atmosferă destinsă, despre literatură, teatru, în general despre activitatea culturală a urbei, cu o doamnă instruită, agreabilă, fără ifose de mare

profesionistă a presei vorbite și, lucru cam rar întâlnit în rîndul reprezentantelor „sexului frumos” (ca să nu folosesc desueta și oarecum depreciata sintagmă a „sexului slab”), înzestrată cu un real simț al umorului. Numele, vocea, calitatea profesională îmi erau deja cunoscute din emisiunile radiofonice. Aveam, acum, ocazia s-o aud direct și nu din cutia cu minuni a aparatului de recepție, ceea ce era altceva. Ceea ce mă impresiona, în discuțiile purtate cu Natalia Dănăilă, era disponibilitatea ei comunicativă, naturală, netrucată, adică sincer manifestată prin vorbirea nuanțată, tonul cald, mimică și gestică firești. Am răspuns, cum m-am priceput, întrebărilor reporterei privind instituția familiei și rolul ei în viața socială.

La cîteva zile după întâlnirea noastră, care a avut loc la teatru, am primit de la doamna Natalia Dănăilă o scrisoare cu o simpatică destăinuire:

Stimate domnule profesor,

După cum se vede sînt foarte distrată. Și totuși... am nevoie de cunoscutele intervenții pe delegația mea uitată...

Miercuri la ora 16 vă veți putea urmări glasul (pe calea undelor) în emisiunea „Familia – răspunderi – împliniri”.

Pentru aceste două mărturisiri am tot eu bucuria să vă mulțumesc.

N. Dănăilă

Iași 30 sept. 1967

Nu mai știu dacă experimentata reporteră a rămas la fel de „distrată” și în lunga serie a anilor în care și-a desfășurat activitatea la Radio Iași și în alte instituții culturale ieșene!

Despina Manoliu-Sadoveanu și veleitățile dramaturgice ale soțului

In colectivul artistic al Teatrului din Bârlad, se afla, printre cîteva actrițe tinere, și Smaranda Herford, o persoană agreabilă, dar reținută în relațiile cu kolegele, dacă nu cumva puțin distantă. Era nepoata marelui povestitor Mihail Sadoveanu, fiind odrasla celei mai mari dintre fiicele scriitorului, **Despina**, căsătorită – Despina Manoliu-Sadoveanu. Mama Smarandei era ea însăși scriitoare, călcînd, ca și sora ei mai mică, **Profira**, pe urmele tatălui, bineînțeles cu sensibile diferențe valorice. În 1967 îi apăruse la Editura Tineretului o carte agreabilă de evocări ale copilăriei sale, petrecută în familia numeroasă a ilustrului său părinte. Pe lîngă unele calități literare, cartea Despinei Sadoveanu are și un real interes documentar, legat, cu deosebire, de relațiile

intime dintre copiii scriitorului și de atmosfera patriarhală, tihnită, din familie, în centrul căreia se reliefează figura lui Sadoveanu.

În stagiunea 1966 – 1967, Smaranda era distribuită în spectacolul **Evantaiul d-nei Windermere**, într-un rol principal, de care s-a achitat onorabil. La unul din spectacole (poate chiar la premieră, nu-mi mai aduc bine aminte), au participat și părinții actriței. Cu acest prilej, am cunoscut-o pe Despina Sadoveanu și pe soțul ei, Emil Manoliu. Mi-amintesc, cu plăcere, bucuria cu care și-a îmbrățișat fiica, după spectacol. Eram și eu satisfăcut, într-un fel, că am putut înlesni o asemenea bucurie unor urmași ai inegalabilului povestitor care a fost Mihail Sadoveanu.

Am stat de vorbă cu d-na Despina, cerându-i și primind amănunte despre copilăria ei, despre hobby-urile tatălui și despre multe altele. La rîndu-i, se interesa de viața culturală a orașului, de activitatea artistică a teatrului, și nu în ultimul rînd de perspectivele actricești ale Smarandei, care mai era distribuită, în stagiunea menționată, și într-un alt spectacol, cu piesa **Jupiter se amuză**. S-a interesat de familia mea, de copiii mei, promițându-mi un dar pentru fiica mea cea mică. Și darul a venit, trimis prin Smaranda, peste aproape un an. Era cartea sa, **Căluții năzdrăvani**, apărută în 1967, cu următoarea dedicație autografă: „Pentru Mărioara Parfene – un mic dar din partea autoarei – Despina Manoliu-Sadoveanu, febr. 1968, Buc.”, care a fost citită și recită de fiica mea cu mare plăcere.

D-na Despina semăna, fizic, destul de bine cu tatăl ei. Am făcut remarcă asta și a fost foarte încântată.

În februarie 1968, odată cu cartea, am primit și o scrisoare de la soțul Despinei, Emil Manoliu, bătută la mașină:

București, 26 februarie 1968

Stimate domnule Parfene,

Fiindcă am auzit că lucrarea soției mele a avut o deosebită apreciere, am comunicat această satisfacție la sursă, de unde a pornit alăturata atenție (cartea cu autograf, nota mea, C.P.). Manifestîndu-i-se prețuire și interes de către cititori de la 10 – 70 ani, în cîteva luni va apărea și continuarea comandată de Editura Tineretului, care sîntem siguri că nu va lipsi din biblioteca domnișoarei Mărioara Parfene.

Cred că ați primit piesa trimisă prin Smaranda, care dacă va fi principală luată în considerare, ar putea să constituie o premieră pe țară. În acest scop, aș dori să vă cunosc părerea și obiecțiunile pentru o adaptare adecvată colectivului dvs. Orice modificare și eventual reducere în personaje, o voi face de comun acord cu regizorul

În așteptarea răspunsului dv. vă rog să primiți salutările mele amicale.

Em. Manoliu

Primul alineat al scrisorii l-am luat ca un fel de **captatio benevolentiae** și n-am greșit, pentru că, în biblioteca fiicei mele, n-a mai intrat promisa continuare la **Călușii năzdrăvani**. Cât privește oferta din cel de-al doilea alineat al scrisorii, aceasta era o piesă destul de anemică sub aspectul construcției de ansamblu și acela al personajelor (numeroase și palid conturate). Se impuneau consistente modificări, ceea ce i-am comunicat veleitarului dramaturg, în termeni destul de civilizați, prin fiica sa, actrița Smaranda Herford.

Despărțirea de teatru

Am „părăsit” (da, asta-i cuvîntul, „părăsit”) teatrul, în toamna anului 1968, din mai multe motive. Unul dintre ele era programul prea stresant, specific, de altfel, activității teatrale în general, incompatibil cu felul meu de a fi, care supradimensiona orice fleac ivit în iureșul vieții cotidiene dintr-o instituție artistică, în care se trăiește la cea mai înaltă tensiune. Din cauza asta, ulcerul meu cronic începea să devină acut – amenințător. Dar motivul cel mai serios, care m-a determinat să plec din teatru, a fost perspectiva, de multe ori prefigurată, dar ratată, sistematic, din cauza vicisitudinilor politice, de a pleca la Iași, în învățămîntul superior. Unul din profesorii și binefăcătorii mei ieșeni mi-a spus-o, clar, în acea vreme: „Ar mai fi o șansă să te aducem în Iași, dar trebuie, mai întîi, să scapi de direcția teatrului, căci nu vor **ăștia** să-ți dea drumul”, „ăștia” fiind șefii „de la sectorul suflete”, adică de la partid. Eram, acum, după lungi tergiversări din parte-mi și intense „verificări” ale „originii sociale” din partea „organelor” politice, membru de partid, altfel nici nu puteam fi director. Așa că am făcut bine că, într-o dimineață de septembrie, i-am spus directorului adjunct, Gh. Iancu, un bun organizator și om cu o răbdare de fier, care mi-a fost de mare ajutor, că „de mîine eu nu vin la teatru, pentru că mă consider ex-director”.

Și așa am și făcut. Mi-am preluat, în întregime, catedra, la Complexul școlar, cu „complicitatea” tacită a directorului Gh. Dumitrache, un om excepțional, bun matematician și cu vocația prieteniei adevărate. În urma mea, s-a lăsat cu scandal, nu din partea colectivului teatral, ci din partea „organelor”. Cum, am părăsit postul fără aprobarea lor? Act, evident, sancționabil, ceea ce mi s-a și comunicat, într-o discuție telefonică cu un politruc (M.), de la Comitetul județean de partid Vaslui. (L-am întâlnit după 1989, pe străzile Iașului, umblînd teleleu, fără grijă, probabil cu pensie respectabilă, dacă nu cumva o fi avut și certificat de revoluționar. S-a făcut, de fiecare dată, că nu mă vede. Cazul a avut și o parte „hazlie”, pe care nu mă pot opri a o relata. Era înainte de 1989. Efectuam o inspecție specială de grad unei profesoare, la o școală generală de pe

lîngă Podu Roș, în Iași. Într-o pauză, venind vorba de activitățile pe care le-am efectuat de-a lungul anilor, am pomenit și de episodul cu pricina, de felul cum am plecat de la teatrul din Bârlad, relatînd, amănunțit, discuția plină de amenințări, cu politrucul vasluian de atunci, menționîndu-i numele. Directoarea școlii, vizibil contrariată și încurcată de ceea ce relatam, dar cu simțul umorului încă neatrofiat, îmi spune: „Știți că „politrucul” respectiv este soțul meu?”. N-am rămas surprins, felicitînd-o că are un bărbat de profesie „revoluționar”, atît de principal, încît și-a instalat consoarta într-un post vătășesc călduț și binișor remunerat.)

Revenind la „oile noastre”, mi-am reluat, din plin, activitatea de profesor, dar cu morbul vieții artistice neîmblînzit, „vînînd” (împreună cu colegii dragi inimii mele, prof. C. Boicu, H. Zuperman, Gh. Alupoae) virtuale talente literare, care, peste ani, nu ne-au dezmințit (I. Puflea, Viorel Dinescu, Dan Chelaru ș.a.).

Cît am lucrat în teatru, m-am bucurat, cel puțin așa credeam atunci și mai cred și acum, de simpatia membrilor colectivului artistic și ai celui tehnic. N-am naivitatea să spun că toți cei din teatru mă priveau cu ochi senini și îngăduitori. Dar artiștii (actori, regizori, scenografi) de bază erau cu mine, întotdeauna, și la bine și la rău. N-aveau motiv să se comporte altfel pentru că soția nu-mi era în teatru, pentru a o distribui nelimitat, simpatii speciale de alt ordin față de anumite persoane iarăși nu aveam, legile scrise și nescrise ale teatrului le respectam, valorile autentice și rezultatele muncii lor erau apreciate și premiate, urechile îmi erau surde la clevetiri și „turnătorii” și, ceea ce era mai important, nefiind actor de meserie, nu mă autodistribuiam în rolurile „grase” ale spectacolelor.

Lucram, îndeaproape, cu factorii de bază ai pregătirii repertoriilor și spectacolelor. Am fost ajutat, cu multă sollicitudine și pricepere, de Vasile Mălinescu, secretarul literar al teatrului și actor. Citea, cu atenție, piesele pe care ne gîndeam să le înscenăm, discutam, la rece, despre ele, evaluam, lucid, posibilitățile de includere în repertorii, iar hotărârile definitive erau luate împreună prin consultarea regizorilor artistici. N-am impus, niciodată, de unul singur, vreo piesă. Am propus piese, dar s-au pus în scenă numai după ce s-a obținut acordul tuturor celor implicați în realizarea spectacolelor. Menționez, în mod special, contribuția regizorului Cristian Nacu, la realizarea artistică de calitate a multor spectacole. Bun profesionist, autoritar și foarte exigent cu sine și cu actorii, C. Nacu a fost nu numai un dezinteresat consilier al meu, dar și un om integru, care a pus, întotdeauna, mai presus de toate, prestigiul instituției de cultură și artă, care era Teatrul „Victor Ion Popa”. Am avut cu el aprige dispute în patru ochi, sau în consiliul artistic, pe teme de artă teatrală (joc actoricesc, regie etc.), dar totul s-a menținut pe linia elevată a discuțiilor academice. Cînd avea dreptate, mă predam, cînd credeam că adevărul era de partea mea, îl agasam cu întrebări incomode, problematizante și atunci se predă el. Ne despărțeam însă

cordial, glumind unul pe seama altuia. Cam la fel procedam și cu regizorul Penția, om cult, cu multe lecturi substanțiale, cu care abordam probleme subtile de estetică generală și de filosofie. Îl apreciam mult pe pictorul scenograf Gh. Matei, un foarte talentat artist, cu rezolvări plastice inspirate, ingenioase, funcționale. Era un om delicat, modest și prompt în efectuarea atribuțiilor ce-i reveneau. Intuia, rapid, intențiile regizorilor cu care colaboram. Cam la fel era și pictorul scenograf Al. Olian. Nu-i pot uita, nicicum, pe **actorii-stilpi** ai teatrului, care au rămas în teatru de la înființare și pînă la pensionare, soții Elena și Constantin Petrican, realmente talentați, care au interpretat, cu aplomb, roluri diferite ca gen, impunându-se, amîndoi, dar mai ales el, în rolurile de compoziție. În plus, erau și foarte amabili. Și Constantin Petrican mi-a fost un consilier sincer și amabil. Apoi, Ștefan Tivodaru, temperament coleric, dar disciplinabil, spirit neconformist. Întotdeauna discuta cu pasiune, spunea direct ce avea de spus, cu o franchețe dezarmantă. Dacă avea impresia că a exagerat, avea delicatețea de a-și cere scuze, iar Călin Botez era o comoară de înțelepciune populară și de umor. Soților Valy și Elefterie Mihalache, le port amintirea unor actori simpatici și mult agreați de public, prin jocul lor dezinvolt, slujit de un real talent de comedianți. Apoi, Z. Volbea, actorul veșnic în criză de bani și de țigări, dar cu suflet mare, care trăia, realmente, numai pentru teatru, un actor foarte bun, fără prea multă cultură, dar cu o intuiție artistică pătrunzătoare. Era, într-adevăr, un actor înnăscut. Plăcute imagini mi-au rămas figurile actorilor Bebe Banu, Maria Maximilian, C. Vurtejanu, Livia Ungureanu, D. Bitang, Valer Donca, Al. Anghelescu, Dorina Mititelu, Șt. Cîțu, cu toate „hachițele” unora dintre ei. Dar i-am înțeles, pentru că erau „artiști” și, ca atare, trebuia să aibă, pe undeva, în firea și comportamentul lor, și ciudățenii. I-am apreciat pe tinerii actori Sybilla Oarcea, C. Doljan, A. Napu, pentru talentul și cultura lor, dar am rămas cu regretul că țineau spre alte scene, spre alte teatre. Să mă ierte cei pe care nu i-am nominalizat, în aceste nostalgice evocări, dar îi asigur pe cei ce mai sînt printre noi că i-am prețuit și iubit ca artiști. Poate că cei mai supărați ar putea fi cei din colectivele tehnice (sonorizare, recuziterie, mașiniști, croitorie, tîmplărie, perucherie), dar să știe că fără entuziasmul și al lor, teatrul n-ar fi putut ieși din criza materială și artistică, în care se afla prin 1964 – 1965.

La despărțirea de teatru, am avut bucuria de a mi se dăruir un album cu fotografii excelent realizate tehnic, reprezentînd imagini din spectacole jucate pe scena teatrului, în cei trei ani cît am fost director. Albumul avea dedicația: „D-lui profesor Constantin Parfene. În semn de prețuire și afecțiune. Colectivul teatrului „Victor Ion Popa” Bârlad. Cu toată simpatia. Tiberiu Penția. 15 dec. 1968.”

**Actorii Șt. Tivodaru, Al. Anghelescu, C. Dojan, Sybilla Oarcea
În spectacolul „Fiica Omului” de Jean de Beer**

Profesoratul la Iași

Aristide Hazgan – un didactician exemplar

În una din zilele lui noiembrie 1969, profesor fiind la Bârlad, sînt chemat, urgent, într-o pauză, la telefon: „- Sînt profesorul Hazgan, de la Iași.” „- Bună ziua, d^{le} profesor, îi răspund, la telefon vă salută Parfene”. Fără alte introduceri, explicații, mă întrebă, direct, pe un ton aproape imperativ: „Vii la Iași, la Institutul pentru Perfecționarea Personalului Didactic, ca lector? S-a ivit, acum, o posibilitate, n-o pierde!”. Pentru o clipă m-am blocat, fiind luat prin surprindere de ivirea unei astfel de perspective, după ce pierdusem mai multe ocazii de a mă duce la Iași. „- Hai, hotărăște-te odată, mă dezmeticește vocea profesorului, pentru a întocmi formalitățile oficiale de transfer.” „- Vin, d^{le} profesor”, i-am răspuns, aproape automat, fără a mai putea evalua, în acel moment, „aventura” intrării într-un oraș nou, într-un mediu profesional nou și peripețiile prozaice ale unei mutări. „- Bine”, mi se răspunde și convorbirea ia sfîrșit. Eram agitat, cred că și schimbat la față, pentru că cei din jur mă urmăreau cu mirare (sau cel puțin așa mi se părea). Trec peste starea mea în urma acestei convorbiri-fulger: bucurie, îngrijorare, pe un fond de scepticism. Peste cîteva săptămîni, sînt chemat, oficial, să-mi iau postul în primire, cu data de 1 ianuarie 1970. De data asta, mi-am zis, e ceva adevărat, s-a terminat perioada repetatelor încercări de transplant profesional, eșuate datorită fenomenului de „respingere”, pricinuit de motive „oculte” pentru mine.

Așa am devenit colaboratorul apropiat al profesorului Hazgan, unul dintre cei mai buni dascăli de gramatică românească din țară. Datorită lui și profesorului Dumitru Gafițanu, am fost preferat eu, la concurență cu o doamnă, aflată în grațiile prorectorului de atunci, fost mare activist de partid și „profesor” de marxism-leninism, care, din cauza unui infarct, se afla în concediu medical, iar prof. Hazgan îl înlocuia la conducerea Institutului. Am văzut, și în această situație, un „joc” al destinului, mai bine zis o „conștientizare” a lui (cum se

exprimă A. Pleșu), prin a fi atent la un „obstacol” și a folosi circumstanțele favorabile. Numai că aceia care foloseau împrejurările erau foștii mei profesori.

Profesorul Hazgan mi-a fost un model de comportament, în activitatea profesională desfășurată la Iași.

În relațiile dintre noi nu era numai prietenie, ci mai mult. Se manifesta ca un părinte, cu o afecțiune plină de tandrețe paternă, dar nu tolera nici o abatere de la principiile care i-au marcat întreaga viață: temeinicie în pregătirea profesională, exigență, sinceritate și amabilitate în relațiile de serviciu. Știa să glumească, dar să fie și autoritar, atunci când era cazul.

Mai în glumă, mai în serios, spunea că el e „dac liber”, prilej de glume, ironii afectuoase, în discuțiile noastre libere. Mi-amintesc de o scenă, petrecută pe una din străzile principale ale orașului Galați, unde ne aflam cu prilejul efectuării unor inspecții speciale. Trebuia să traversăm strada, dar unde ne aflam noi nu era tocmai indicat. Dă să pășească spre trotuarul opus. Îi atrag atenția că nu e permis a traversa pe acolo. „- Lasă-mă, domnule, că eu sînt dac liber și trec pe unde poftesc,” îmi spune. „- Da, sînteți dv. «dac liber», dar ia uitați-vă colo, milițianul de-abia așteaptă să vă fluieră și să vă ia ceva bani, ca amendă.” Se oprește, se uită la milițian și-mi spune: „- Ai dreptate, te poți pune cu caraliul... mai ales că e dotat și cu un ditamai bulan”. De cîte ori mai făcea aluzie la originea lui de „dac liber”, îi aminteam de scena de la Galați. Rîdea cu poftă, fără însă a renunța la manifestarea libertății „dacice”, cu care se mîndrea.

După pensionare, îl vizitam, adesea, la locuința lui din spatele Casei Studenților, din Piața Independenței. Se interesa de colegii de la institut, îi duceam, cu dedicație, cărțile ce-mi apăreau și se bucura din toată inima cînd mă vedea. Îi transmiteam urări de sănătate, cu prilejul sărbătorilor tradiționale și, de fiecare dată, îmi răspundea. Din nenumăratele mesaje epistolare, reproduc, aici, doar unul (trimis cu trei ani înainte de a muri).

27.XII.1982, Iași

*M-am bucurat de felicitările și gîndurile bune trimise și
te rog să primești din partea mea cele mai bune urări!
Succes în acțiunea de perfecționare.*

La mulți ani!

Prof. A. Hazgan

În octombrie 1985, după o lungă suferință, s-a stins din viață un om clădit ca brazii cei înalți din munții Bucovinei, un om de carte și un pedagog excepțional. Născut într-un sat din împrejurimile Dorohoiului, într-o familie de țărani, după cursurile primare și liceale, a devenit unul dintre cei mai buni studenți ai Facultății de Litere și Filosofie de la Universitatea din Iași. A avut norocul să-i aibă ca profesori pe marele învățat Al. Philippide și pe neuitatul istoric și critic

literar G. Ibrăileanu. A fost unul dintre studenții în mod deosebit remarcați de criticul **Vieții Românești**, finul analist – mărturisesc colegii lui – solicitându-i, adeseori, opiniile, în memo-rabilele seminarii pe care le conducea. Cei doi iluștri oameni de știință și cultură i-au înfrunit, în mod hotărîtor, **pregătirea de specialitate**, dar și comportamentul de om și pedagog. Devenind profesor de Limba și literatura română, mai întâi la Liceul militar din Iași, mai apoi la Școala Normală „Vasile Lupu” din același oraș, unde, un timp, a fost și director, Aristide Hazgan s-a impus printr-o solidă **pregătire**, constantă exigență, spirit umanist în relațiile cu discipolii săi, printr-un umor tonifiant și printr-un anumit „fanatism” al adevărului și spiritului justițiar, calități puse în lumină și mai evident în activitatea sa de conferențiar la fostul Institut Central de Perfecționare a Cadrelor Didactice, Filiala Iași. Amintirile mele rețin, ca element definitoriu al personalității sale, **vocația de om al școlii**, implicată în toate ipostazele în care s-a manifestat: ca **dascăl la catedră**, **cercetător**, **îndrumător de colectiv**. În aceste ipostaze, profesorul Hazgan avea o anumită **fermitate a atitudinii**, inflexibilă la compromisuri, o pilduitoare independență de spirit, calități împletite cu o cultură întinsă, acumulată prin studii umaniste foarte bine făcute. Lecțiile de limbă ale profesorului erau și vibrante prilejuri de stimulare a sentimentului patriotic, omul de la catedră identificându-se, rațional și afectiv, cu substanța spirituală a limbii noastre, oferind, astfel, un model de **patriotism implicat**, infuzat în tot ce efectua în clasă sau amfiteatru.

Ca cercetător, profesorul Hazgan are meritul de a fi fost la vremea sa printre cei mai autorizați specialiști din țară în **problemele de metodică a studierii limbii în școală**. Este autorul substanțialului capitol consacrat studierii limbii din lucrarea (elaborată în colectiv) **Metodica predării limbii și literaturii române în școala generală și liceu** (E.D.P., 1973). Recomandările de ordin metodic oferite de dînsul sînt și astăzi pe deplin valabile. Este coautor al lucrării **Metodologia examinării și notării elevilor** (E.D.P., 1969), autor al altor studii și articole publicate în reviste de specialitate și al unei prețioase lucrări, inedite, de gramatică, cu judicioase idei, cu deplină valabilitate și în contextul actualelor strădanii de modernizare a studierii limbii române în școală. Și ca cercetător al problemelor școlii, profesorul Hazgan oferea un exemplu de ceea ce înseamnă a **cerceta și generaliza experiența didactică pozitivă**.

Profesorul Hazgan (1908 – 1985) a fost în permanentă căutare de soluții potrivite pentru ca profesorii veniți la perfecționare să aibă cît mai mult de cîștigat. În acest sens, solicita opiniile colegilor, cursanților, se arăta deschis dezbaterilor de idei și ostil prezentării de cursuri, audiate odată de profesori, ca studenți, așa cum se mai întîmpla în anumite cazuri. Profesorul Hazgan oferea exemplul **modestiei profesionale**, al **colegialității** și al **prețuirii colaboratorilor de la catedră**.

Statura sa impunătoare avea darul de a umple parcă spațiul, de a emana acea stenică încredere în oameni, fără de care comunicarea între ei nu este posibilă. Mereu cu zîmbetul pe buze, mereu cu o vorbă de duh bine plasată, mereu disponibil față de ironia plină de simpatie dar și față de autoironie, profesorul crea în jurul său o atmosferă de jubilație spirituală, oferindu-ne, și în relațiile zilnice, un model de a privi viața, deschis și sincer, cu simpatie contagioasă față de semenii.

Calitatea dominantă a sa a fost omenia. N-a nutrit mărunte ambiții, n-a invidiat pe nimeni, n-a prejudiciat munca nimănui. A muncit cu exemplară modestie, a cultivat-o, în spiritul unei sănătoase etici populare, și cu aceeași discreție cu care a slujit școala, catedra, și-a trăit ultimii ani, pășind, aproape uitat, pragul neînțelegerii. Dar mie, profesorul Hazgan mi-a rămas viu în inimă și în memorie, prin minunatele sale daruri intelectuale, morale și sufletești.

Laurențiu Faifer, profesor și dramaturg

In colectivul cadrelor didactice de limbă și literatură română de la I.P.C.D. Iași, din care făceam și eu parte, odată cu venirea mea la Iași (1970), se afla, încă din 1955 și conferențiarul Laurențiu Faifer (1916 – 1974). Am fost, deci, coleg de catedră cu dînsul, patru ani, timp suficient pentru a-l cunoaște bine, în diversele ipostaze ale personalității sale.

După absolvirea Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Iași, a fost, multă vreme, profesor în învățămîntul secundar, în diferite orașe, la Iași predînd Limba și literatura română la Liceul Internat și la Școala Normală „Vasile Lupu”. Foștii săi elevi de la liceele ieșene vorbesc numai la superlativ de profesorul lor de literatură. Într-adevăr, avea la inimă, în mod deosebit, literatura, el însuși fiind scriitor, dar unul care nu făcea din această înclinație o „profesiune”. Scrisul era, pentru acest om multilateral talentat, o activitate intimă de cunoaștere și de autocunoaștere, pe care o făcea din plăcere pur spirituală, de aceea nici nu s-a „înghesuit” în „grămezile” de pe la ușile redacțiilor în timpul agitației sale existențe lumești, cum au făcut-o alții, chemați și nechemăți, „construindu-și”, în confrerii, glorie, de cele mai multe ori, de circumstanță, efemere. Cît am fost alături de el, niciodată nu s-a „trădat”, explicit, că ar scrie literatură. Din acest punct de vedere, era de o discreție totală. Bănuiam „slăbiciune” pentru muze, numai din felul de a discuta despre poezie și, mai ales, din modul pasionant în care își ținea prelegerile în fața profesorilor. În asemenea ocazii, profesorul Faifer vorbea strălucit, transfigurat, parcă, inspirat și identificîndu-se, empatic, cu universul creației autorului prezentat. Avea, însă, și momente de indispoziție. Atunci era taciturn și chiar evita comunicarea cu cei din

jur. Avea el persoane pe care, printr-un anume simț, le considera apte a se bucura de compania lui. Le căuta și le provoca la conversație, care pendula între evocări glumețe de întâmplări și persoane și dezbateri savantă a unor probleme de filosofie, de estetică sau lingvistică. Mi-amintesc cu câtă claritate mi-a vorbit, odată, despre distincția pe care o făcea Ferdinand de Saussure între *langue* și *parole*, punct de plecare pentru lingvistica modernă. Profesorul Faifer avea o pregătire de specialitate foarte serioasă. Oricând aveai ceva de învățat, discutând cu el.

Avea și anumite preferințe mai puțin cărturărești. Îi plăcea să-și pregătească anumite meniuri. Avea o slăbiciune pentru varza cu carne. Într-o zi, la plecarea de la Institut, mergând printre blocurile de pe Păcurari, mi-a vorbit, cu pasiune, despre preferințele sale culinare. Când am trecut de Biblioteca Centrală Universitară, mi-a spus: „- Hai să trecem prin piață. Vreau să cumpăr o varză, să fac o varză cu carne, cum știu eu. Tare-i place băietului.” Băiatul era Florin Faifer, devenit cercetător, critic literar, publicist. Și am fost la piață și am cumpărat împreună varză. Avea, însă, și o mare atracție pentru tot ce se leagă de amintirea legendarului zeu Bachus. Când îl apuca dorul de șturlubatică zeitate păgînă, îl vedeam cam rar pe la Institut și, sincer vorbind, îi duceam lipsa. Când era în legături tainice cu zeul, ne pomenea, mereu, de o herghelie de cai albi, care alerga prin înălțimi. Era armata lui, cu care voia să instaureze domnia binelui pe pământ. Era deosebit de simpatic, în asemenea situații. Dar dacă-l stърneai, cumva, prin întrebări incomode, se supăra și te excludea, retoric, din sărbătorile bachice.

Revenind la talentul literar, pe care nu și-l trăda oricui, eu eram ceva mai avantajat, pentru că îi cunoșteam, în manuscris, încercările sale dramatice, de pe când îndeplineam funcția de director al Teatrului „Victor Ion Popa” din Bârlad (1965 – 1968). Îi citisem atunci cu mare atenție și cu plăcere, *Ciubăr Vodă* și drama istorică *Alexandru Lăpușneanu* (care a fost inclusă, după câțiva ani, în antologia *Dramaturgi ieșeni contemporani* – 1970). Abia după 20 de ani de la dispariția sa dintre cei vii, în 1994, creația sa dramatică va fi adunată într-un volum de *Teatru*, beneficiind de opiniile critice favorabile ale lui Al. Piru și de un profil semnat de profesorul academician Constantin Ciopraga.

Pe când eram la teatrul bârlădean, profesorul mi-a trimis următoarea scrisoare:

Stimate coleg,

Deși nu am primit nici un răspuns în legătură cu cele două piese trimise teatrului dvs., piese pe care le-am revizuit între timp, îmbunătățindu-le mult, îndrăznesc totuși a trimite o a treia „Alexandru Lăpușneanu”. Evident, piesa mea nu face parte din teatrul absurdului, al violenței, al anti-teatrului, după care

sînt ahtiași unii (pușini), ci din teatrul sănătos, pe linia bunei tradiții a dramelor noastre istorice. Teatrul modern, dramele de idei nu sînt apreciate de public, nu aduc spectatori, spunea regizorul Lucian Giurchescu, într-o convorbire televizată cu Horia Lovinescu. Și pe directorul unui teatru ca și pe realizatorii unui spectacol – adaugă el – îi interesează nu numai succesul de stimă, ci și, mai ales, succesul de public. Teatrul nu e făcut pentru pușinii partizani ai noutății à outrance, ci pentru marele public. Sînt foarte sigur că, asemenea filozofilor care, într-o vreme, lansaseră deviza „înapoi la Kant”, oamenii de teatru, saturați de experiențele bizare ale teatrului modern, vor formula în curînd lozinca: „înapoi la teatrul clasic”. De aceea, eu vă rog tov. Parfene, să încredințați spre lectură „Alexandru Lăpușneanu” unui regizor, poate chiar lui Lucian Giurchescu. Vă mai rog, în cazul în care verdictul ar fi negativ (ceea ce nu prea cred), să-mi înapoiați piesa, pentru că e singurul exemplar pe care îl mai am.

1.VII.1968

Salutări colegiale

L. Faifer

Str. Culturii nr. 6

Iași

Iată, acum, răspunsul meu la epistola de mai sus:

Bârlad, 16 aug. 1968

Mult stimat d^{le} profesor,

De la început, vă rog să mă scuzați pentru că vă răspund atît de tîrziu la scrisorile dvs. Motivul tăcerii mele nu e lipsa de politețe, neglijența sau tărăgănarea. Fașă de persoana dv. – pentru care manifest admirație și respect – nu mi-aș ierta asemenea atitudini. Am tot așteptat, însă, împrejurări favorabile, pentru a include, în repertoriul teatrului bîrlădean, una din piesele dv. Asemenea prilejuri nu s-au ivit, fie din cauza unor greutăți materiale – teatrul e nevoit, în ultima vreme, să cheltuiască pentru montări acele sume care-i revin din beneficii – fie din lipsa personalului actoricesc. Ducem mare lipsă de actori tineri și de actrițe de vîrstă. Din cauza aceasta, sîntem nevoiți să ne îndreptăm spre piese cu distribuții foarte reduse și cu decoruri minime. Cînd ne abatem de la acest principiu – de ex. Alb și Negru de I. Luca – acceptăm deliberat compromisuri, în privința distribuțiilor.

Am citit cu atenție toate cele trei piese ale dv. (Reduta, Ciubăr Vodă, Alexandru Lăpușneanu). Interesul mi-a fost captat, mai ales, de Ciubăr Vodă, prin spiritul ironic și modalitate. Citind și răspunsul care vi s-a dat în revista Teatrul am așteptat unele modificări.

Ultima piesă, primită în iulie, în preajma concediilor, am citit-o recent și m-a interesat, în primul rând, prin noua optică – în spiritul adevărului istoric – asupra personalității lui Lăpușneanu. Această piesă are, cred eu, actul întâi foarte bun, cu mare tensiune, actul doi mai puțin consistent, ca substanță dramatică și actul trei, din nou ridicat, mai ales în scenele finale. Interesul evoluează, astfel, sinuos și ascendent. Aceasta, poate, și din cauză că evoluția acțiunii și deznodământul sînt clar anticipate, la sfîrșitul actului unu, prin hotărîrea lui Lăpușneanu de a-i juca lui Bogdan farsa cu boala.

Piesa aceasta ne-ar conveni prin dimensiunile ei strînse, prin conținutul ei istoric și, mai ales, prin farmecul limbii. Dacă personajului Lăpușneanu i s-ar contura mai vizibil atitudinile, intențiile patriotice – nu numai prin cele cîteva replici finale, adresate lui Bogdan, cu privire la iubirea „pămîntului sfînt al țării”, care par cam artificioase, lipite – piesa ar cîștiga foarte mult și pe linia noii optici asupra domniei lui Alexandru Lăpușneanu și pe linia așa-zisului mesaj patriotic, care ar face contemporană evocarea acestei domnii. S-ar rezolva și problema raportului Lăpușneanu-Bogdan, care, în formula actuală, îl avantajează, artistic, pe ultimul – Bogdan fiind foarte bine realizat, credibil.

Prima parte a repertoriului pe stagiunea 1968 – 69 s-a fixat. Urmează, pînă la 1 octombrie, să fixăm celelalte 4 – 5 piese din a doua parte a stagiunii. Eu voi propune consiliului artistic includerea în repertoriu a acestei piese, deocamdată în forma actuală. Ceea ce v-am scris despre ea sînt părerile mele, care nu pot fi și ale dv. și ale altora. Un impediment este distribuția numeroasă. Decorurile n-ar constitui o problemă. Pentru aceasta, voi da piesa spre lectură celor doi regizori și celorlalți membri ai consiliului.

Închei, asigurîndu-vă de întregul meu respect,

Constantin Parfene

Profesorul Faifer răspunde prin scrisoarea următoare:

Iași, 29.X.1968

Stimate coleg,

Găsind întrutotul întemeiate observațiile dv. privind „Alexandru Lăpușneanu”, am procedat în consecință:

- am suprimat finalul prea declarativ al actului I;*
 - am scris un nou act II, în care am stabilit echilibrul între personajul titular (Lăpușneanu) și personajul principal (Bogdan);*
 - am introdus „mesajul patriotic”, astfel ca finalul piesei, să nu mai apară ca ceva lipit;*
 - am sporit dramatismul actului III prin cîteva noi replici.*
- În actuala formă, piesa este – cred – reprezentabilă.*

Vă mai trimit și pe „Ciubăr Vodă” revizuit pe linia observațiilor făcute de revista „Teatru”. Acum, „Ciubăr Vodă” apare mai rotunjită dramatic și cu un potențial comic mai ridicat. Țin la această comedie și pentru modul în care am conceput-o și realizat-o, și pentru că o consider singulară în literatura dramatică românească, prin abordarea genului parodic. O astfel de comedie parodică ar fi dat Topîrceanu prin „Papură-Vodă” din care însă, din nefericire, n-a scris decât prima scenă (în versuri).

Închei, urîndu-vă sănătate și succes în muncă, așteptîndu-vă eu și tov. Hazgan, pe dv. și pe soția dv. să vă înscrieți pentru obținerea gradului I.

Salutări colegiale

L. Faifer

Din cele două scrisori se poate constata, mai întîi, concepția semnatarului despre teatru – el fiind adeptul „teatrului sănătos”, „clasic” (cum se exprimă) și foarte rezervat față de teatrul modern, apoi, receptivitatea deosebită față de sugestiile privind îmbunătățirea manuscriselor pieselor sale.

Din păcate, eu am plecat de la conducerea teatrului bărlădean la data de 1 septembrie 1968, așa că intenția mea sinceră de a include în repertoriu una din piesele profesorului nu s-a mai putut realiza, ca și în cazul piesei prof. Traian Gheorghiu.

Revenind la colaborarea cu profesorul, în cadrul colectivului de la institut, nu pot uita spiritul de echipă ce ne-a unit în redactarea **Metodicii predării limbii și literaturii române în școala generală și liceu**, în care el a elaborat o bună parte privind studiarea literaturii, păstrînd, și aici, preferința pentru viziunea clasică, tradițională și rezerva față de „inovațiile” metodice cu orice preț. Îmi amintesc că această carte a apărut cu puțin timp înainte de sfîrșitul profesorului. Suferea de cancer pulmonar (fuma foarte mult) și se afla la tratament cu raze cobalt, la Spitalul de la Bîrnova. L-am vizitat, împreună cu profesorii Hazgan, I. Antohi și A. Istrate, la spital, cu care prilej i-am dus și un exemplar din această carte. A luat-o în mînă, cum ședea întins pe pat, a privit-o, indiferent, a pus-o pe piept, apoi s-a uitat la noi cu ochii înlăcrimați, fără a scoate un cuvînt despre suferințele sale. A fost ultima întîlnire cu profesorul și dramaturgul L. Faifer.

Despre profesorul de literatură

Profesoratul, în general vorbind, este în mare măsură o artă, ceea ce ar părea paradoxal, pentru unii. Este arta de a instrui și educa sensibilizînd. E o convingere la care am ajuns, în urma a zeci de ani de practică la catedră, fie că aceasta se desfășura împreună cu copii de 10 – 12 ani, sau cu adolescenți și tineri imberbi, fie că ea avea loc cu studenți sau

profesori de diferite vârste și formații intelectuale, iar această convingere nu mi-o poate zdruncina nimeni, nici chiar „savanții” în probleme de învățămînt și educație, indiferent de titlurile academice (cărora, în ultima vreme, li se face atîta publicitate), dobîndite prin țară, sau prin renumite universități din lume. Concluzia e valabilă pentru oricare din domeniile spirituale, îmbrățișate de planurile de învățămînt (fapt constatat asistînd la multe ore de biologie, geografie, istorie, chimie, fizică, matematică etc.), dar, cu deosebire, ea se verifică în practica receptării literaturii în școală. S-ar putea spune că profesorul de literatură este privilegiat pentru că se află pe tărîmul unui obiect care însumează opere cu specificitate artistică, „textualizate” într-un limbaj aparte, menit să sensibilizeze sufletul și reflexivitatea receptorului. Îmi vine în minte un paradox al lui Picasso: „Arta este o minciună care ne ajută să înțelegem adevărul”. Dar orice adevăr frapant apare la început ca paradox, pentru a deveni, treptat, un loc comun. Ce e o operă literară? O ficțiune, o plăsmuire, deci o „minciună” frumoasă, pentru că ne place, ne satisface înclinația nativă spre translația în imaginar, miraculos, fabulos și fantastic, ca modalități de autocunoaștere și de cunoaștere a lumii în care trăim.

În orice caz, nu mai e de admis să se creadă (cum s-a crezut mult timp) că a fi profesor înseamnă a fi un funcționar, ca oricare altul, care semnează o condică de prezență, intră în clasă, spune elevilor ceea ce a citit în vreun manual, ori studiu lingvistic, literar, pune elevii să reproducă ce le-a debitat, îi notează fiecare după hachițele de moment, și iese apoi din clasă, impasibil, ori mai mult sau mai puțin furios. Nu mai e de crezut așa ceva, chiar dacă, astăzi, în învățămînt, mai sînt încă destui „belferi”, care ar putea infirma cele spuse. Trebuie să se înțeleagă, odată pentru totdeauna, că nu oricine poate îndeplini funcția de profesor.

Adevăratul profesor este (și **trebuie să fie!**) un **ghid** pentru discipolii săi, un ghid **sensibil**, bine **instruit** în domeniul specialității sale, **inteligent**, **cult** și **amabil**, disponibil a dialoga sincer și deschis, **fără prejudecăți inhibitoare**, cu elevii.

Nu pot spune, cu mîna pe inimă, că am izbutit a fi un asemenea ghid, dar m-am străduit, neconținut, pe cît mi-au permis modestele mele resurse, să încălzesc inimile celor cărora m-am adresat, ca profesor, pentru a îndrăgi literatura, viața (așa cum este, cu dialectica ei implicată), munca și **omenia**.

Comportîndu-mă astfel, cred că am reușit, în parte, să insuflu încredere în profesie celor care au îmbrățișat profesoratul și curajul de a-și exersa înclinațiile spre cercetare și talentul. Aș putea da multe exemple în acest sens, de elevi și profesori cărora le-am intuit înclinațiile creatoare sau vocația de cercetători. În vine în minte, acum, o profesoară din Piatra Neamț, cu real talent pentru proza poetică de analiză. Timidă, la început, încurajată, stimulată, apoi, și de Puia

Florica Rebreanu, a debutat, pe o întreagă pagină a României literare, datorită lui G. Ivașcu, cel care i-a încurajat și ocrotit începuturile în critica literară și lui Nicolae Manolescu (după propria mărturisire a acestuia).

Prin amabilitatea d-nei prof. Rodica Teofănescu-Cocan, am intrat în posesia a două scrisori adresate d-nsiei, de către fiica cunoscutului romancier Liviu Rebreanu, care sînt, din mai multe puncte de vedere, interesante. Din ele se degajă simpatia, generozitatea și delicatețea cu care Puia încuraja și sfătuia o scriitoare în devenire.

Iată scrisorile.

Iunie, 1987 București

Iubită prietenă,

Am citit pe îndelete pe cît de lungă pe așt de frumoasă și de înaripată scrisoare pe care mi-ai trimis-o, ca pe un vestitor al lucrării literare în pregătire.

M-am simțit foarte măgulită, am fost bucuroasă de a-ți servi de model într-o activitate de la care aștepti meritate compensații sufletești.

Îți doresc din toată inima să izbutești, iar dacă mi-o vei împărtăși și mie, îți voi scrie, desigur, în privința calităților ei artistice.

Ca profesoară de limba și literatura română, ca bună cunoscătoare a vieții și operei părintelui meu și chiar a mea, ca o ființă plină de gânduri nobile și de aleasă sensibilitate cum mi-ai apărut din scrisoarea care mi-ai adresat-o, cred că întrunești cele mai favorabile auspicii.

Cum se spune, ai călcat cu dreptul, încă de la aflarea adresei mele. Îmi amintesc, fiindcă veni vorba de adresele corespondenței, de o scrisoare din străinătate, pe al cărei plic scria numai așt:

„Monsieur Liviu Rebreanu – Roumanie”

Scrisoarea i-a parvenit tatei, fără nici o înțrziere!

Voi păstra scrisoarea în care vorbești mult de părintele meu și de mine, dar în care răzbate mai ales puterea de ideal și înalta spiritualitate a unei personalități, aceea a semnatarei. Astfel încît, deși nu te cunosc, am parcă impresia unei mai vechi cunoștințe. Chiar în privința talentului de scriitoare mi-am făcut un bun început de idee, realizînd cît de variate și în același timp de coerente lucruri ai putut concentra pe trei file. Ca scriitoare, pot să spun, că tocmai concizia dimpreună cu darul evocării stau la temelia reușitei.

Or, însăși scrisoarea trimisă este o bună bucată literară. De aceea, te felicit de pe acum, în așteptarea textului povestirii, ca o prietenă cu o experiență mai mare de viață, de unde și dreptul pe care mi l-am luat de a te tutui, ca pe un semn de apropiere și de căldură.

Îți urez spor la lucru, iar familiei pe generații, ți adresez tradiționala noastră urare de sănătate și reușită în tot ce va întreprinde.

*Cu dragi îmbrățișări,
Puia Florica Rebreanu Vasilescu*

*23 august 1987
București*

Iubită prietenă Rodica,

*Te rog să-mi scuzi întârzierea acestui răspuns, care se datorește unor factori ce nu au vreo legătură cu obiectul acestei corespondențe. Am citit cu multă atenție și pe îndelete cele două schițe pe care mi le-ai adresat, **Goluri de aer și Războiul zilelor**, după ce, firește, am parcurs scrisoarea ce le întovărășește.*

A fost pentru mine ceva nou și neașteptat, de a mă vedea reflectată în oglinzi pînă atunci ascunse privirilor mele. Trebuie să spun că, întrucît mă privește, te consider o scriitoare talentată și care ai ceva de spus. Nu-mi dau seama pînă în ce punct ți-aș putea servi de model mai departe, dar cred că poți aborda cu temei orice temă care te pasionează, pentru că ai și imaginația lirică și rigoare artistică.

De aceea nu cred că ar fi cazul să-ți dau, cum crezi, sugestii în privința unor corecturi sau redimensionări, în vederea unor remodelări. Cele două schițe sunt izbutite prin elanul lor de viață și meșteșugul literar cu care au fost scrise. Eu însămi realizez cu greu în ce măsură mi se aplică întocmai modelul pe care mi l-ai făcut, care este însă deosebit de măgulitor.

Te felicit pentru felul curajos în care vezi viața, viitorul, pentru ideea de a pune pe hîrtie, în mesaj literar, preaplinul unei experiențe și al unei existențe feminine – aceea a Dumitale.

Eroina pe care ai alcătuit-o este, astfel, pe de o parte, compusă din date despre mine, iar pe de altă parte, din plăsmuirile ideăției dumitale. E o experiență interesantă, ți-o mărturisesc, fără a putea intui pînă unde ar putea ajunge, cultivate mai departe.

Voi păstra cu multă plăcere paginile Dumitale, căroră le doresc un destin literar pe măsura năzuințelor ce sunt cuprinse în ele.

Steaua polară a prieteniei este, poate, darul cel mai de preț pe care ni-l face viața, și sunt bucuroasă că te-am putut inspira, prin cărțile mele, sub semnul acestei prietenii epistolare.

Îți doresc să ai mai departe aceleași satisfacții ale creației artistice, să devii o scriitoare reputată, iubită de un cerc larg de cititori.

Cît privește problemele scrisului, pe acestea, vai, numai creatorul le rezolvă, indiferent de sfatul cititorilor, afară de unul singur: acela de a continua!

Totodată mulțumiri pentru mișcătoarea dedicație pe care mi-ai adresat-o.

Cu cele mai bune și apropiate sentimente

Puia Florica Rebreanu Vasilescu

D. Ivănescu nu mă mai cunoaște

Pe frații Cezar și Dumitru Ivănescu, nepoți de văr ai ilustrului lingvist ieșean, Gh. Ivănescu, i-am avut elevi la Bârlad, pe fiecare într-un anumit fel. Dar mai întîi, cîteva cuvinte despre contextul istoric în care l-am întîlnit pe Dumitru.

Era prin vara lui 1958, cînd n-aveam aproape de nici unele în odăița scîlîmbă în care locuiam împreună cu soția și copilul, pe o străduță numită Susaikov (nici nu se putea numi altfel, în acel timp). Aveam, imperios, nevoie de strictul necesar viețuirii: dulap de haine, masă, cîteva scaune, butelie pentru aragaz etc. Cu ce să procuri toate astea? Salariul era mic și de-abia ajungea pentru procurarea hranei, lemnului pentru încălzit și cîte unui obiect de îmbrăcăminte. Am început să dau lecții particulare de limba și literatura română. Clienți îmi erau elevi de la clasele cele mai mici, pînă la candidați la admiterea în facultăți. Printre alții, un astfel de aspirant era și Dumitru Ivănescu. Întîlnirea în care mi s-a cerut ajutorul s-a desfășurat cu toate temenelele din partea persoanei interesate și cu diverse promisiuni de recompensă. L-am acceptat astfel ca „elev” la un fel de curs concentrat de literatură, disciplină de concurs la diferite facultăți (istorie, drept, medicină ș.a.). Întîlnirile se desfășurau bine, „elevul” dînd dovadă de istețime și de o motivație puternică. Lecțiile au luat avînt în preajma examenului. „Elevul” meu s-a prezentat la concurs și a reușit. De la ultima lecție și pînă tîrziu, nu l-am mai văzut. Dar biata lui mamă, care-și întreținea copii muncind cu acul, m-a vizitat după cîteva săptămîni, promițînd că îmi va lucra ceva ca plată pentru lecțiile date lui Dumitru. Am înțeles că era în mari lipsuri și am liniștit-o, spunîndu-i că nu am nici o pretenție. Mă bucuram, sincer, că feciorul i-a devenit student și că am contribuit, poate, sincer, puțin, la succesul său.

De ce am evocat toate astea? Iată de ce.

După 1970, pe cînd fostul meu „elev” particular devenise (desigur, merituos) director adjunct al Arhivelor Statului din Iași, îl văd în secretariatul Institutului de Perfecționare a Cadrîlor Didactice din Iași, unde eu eram lector, solicitînd unele informații. S-a uitat la mine în fugă, în timp ce eu îl măsuram, insistent, cu privirea, de la cap pînă la servieta „diplomat” pe care o ținea, șanțos, într-o mîină.

Operația asta a durat ceva timp, în care mă distram, iar personajul făcea fețe-fețe, dar nu schița nici un gest că m-ar mai cunoaște. Atunci, secretara, o doamnă inteligentă și din toate punctele de vedere drăguță, încercă să facă prezentările: „- Domnule profesor, vă prezint pe d-l Ivănescu, director al Arhivelor Statului.” „- Nu-i nevoie, doamnă, pentru că eu îl cunosc de mult, de pe când îi dădeam lecții particulare, să intre la facultate. Dumnealui văd că nu mă mai cunoaște!” La replica mea, dom' director s-a cam fisticit, s-a înroșit (ceea ce e bine, îmi ziceam), a îngăimat ceva incoerent și a ieșit pe ușă, avînd mare grijă de integritatea genții „diplomat”.

Întîlnirea aceasta n-a fost lipsită de îmbucurătoare urmări. De cîte ori ne întîlneam pe stradă, de departe, d-l Dumitru Ivănescu mă saluta, uneori schișind chiar cîte un amabil zîmbet, fiind gata să-mi ofere, la solicitarea mea, informații despre fratele său, poetul.

Anchetat de primul secretar P.C.R. al Județului

In plină toamnă – 1978, lector fiind la I.P.C.D. Iași, într-o dimineață, sînt invitat la prorectorul acestei instituții, în cabinetul său. După „politețurile” protocolare de rigoare, mi-a spus, direct:

„- Tov. profesor, adineaori am fost întebat la telefon, de către tov. prim-secretar al Comitetului județean Iași, dacă se află, în instituția pe care o conduc, un cadru didactic cu numele Parfene Constantin. I-am răspuns afirmativ. Tov. prim, pe un ton vădit iritat, mi-a spus: „Știi, tovarășe, în ce situație m-a pus acest ins, în fața conducerii centrale a Partidului, prin ceea ce spune la cursuri?” După care, zice prorectorul, mi-a trasat sarcina de a alcătui o comisie, care să procedeze la anchetarea activității dv. didactice și apoi, să se ia, în consecință, măsurile ce se impun.”

„- Vă mulțumesc de informație”, i-am răspuns șefului și, fără a-i mai adresa vreun cuvînt, am părăsit cabinetul.

Am început să mă îngrijorez, desigur. Mi-am zis că e, probabil, vorba de o reclamație, sau, cum se spunea, în limbajul de lemn al activiștilor de partid, de „o scrisoare” din partea unui „om al muncii”, prin care solicita partidului „să facă lumină”, „dreptate” etc., în diversele probleme ivite în procesul „construirii socialismului multilateral dezvoltat”. Și așa a și fost.

Un delator învederat, trimisese o „sesizare” redactată în dublu exemplar: unul – primului secretar de atunci, celălalt – celebrului Cabinet 2 (unde „trudea” Elena Ceaușescu), scrisoare în care „informa” conducerea acestor foruri de partid că, în Iași, se află la catedră un oarecare ins, numit Parfene, care, printre atîtea și atîtea blestemății, în prelegerile pe care le ținea profesorilor veniți să se

perfecționeze în profesie, în loc să-i învețe cum să facă educație comunistă elevilor, îi îndeamnă – culmea nelegiuirilor ideologice – să le facă educație estetică. Asta se petrecea după ce redactasem cu prof. Leahu de la Piatra Neamț, un manual, într-o viziune ceva mai nouă, și după ce mi se publicase cartea *Literatura în școală* (1977), în care scriam, clar, că literatura este o ramură a artei și, ca atare, trebuie studiată în specificitatea ei artistică și nu într-o optică sociologist-vulgară. Asta era „vina” capitală adusă la cunoștință Tovarășei, de teama căreia „tremura” șeful de la județ, pentru că „infracțiunea”, petrecându-se pe „parcela” din subordinea lui, îi fusese înștiințată ca reproș sever.

Acum, stau și judec fapta la rece, după trecerea atîtor ani. Dacă ar fi fost ceva lumină de intelectual „multilateral dezvoltat” în capul acestui secretar de partid, ar fi trebuit să știe și el, ca orice om cult, că literatura nu-i istorie, economie politică, tratat de hidrologie etc., ci creație artistică, iar dacă implică adevăruri istorice, morale, filosofice ș.a., le comunică transfigurat, printr-un limbaj specific, menit să sensibilizeze sufletele oamenilor, să-i emoționeze, că astfel educă ea (implicit) și celelalte laturi ale personalității umane. Dacă ar fi știut toate astea (de fapt, în primul rînd, lucruri de bun simț), ar fi trebuit să rupă delațiunea și s-o arunce la coș. N-a făcut-o. Mi-a dispus anchetă.

Comisia de anchetă s-a constituit. Ea a fost alcătuită din prof. univ. dr. doc. Constantin Ciopraga, conf. dr. I. Sîrbu și prof. univ. dr. A. Loghin (prorectorul). Am fost asistat la lecții, mi s-au cercetat și textele publicate prin diverse reviste și la diverse edituri. Bineînțeles că membrii comisiei, oameni cu adevărat luminați, au considerat o ineptie acuzația adusă, dar au trebuit să-și facă datoria, pentru a infirma documentat acuzația. Și așa am scăpat de represalii.

Pentru a vedea pînă unde poate merge dezumanizarea unora dintre noi, nu mă pot opri a nu relata urmarea împlinirii povestite mai sus, după evenimentele „încîlcite”, petrecute în decembrie 1989. Același delator, de data asta iscălinindu-și „isprava” cu propriul nume – prima dată o semnase cu un nume fictiv, indicînd și o adresă fictivă –, în cîrdășie cu un altul (vorba ceea: „ce s-aseamănă, s-adună”), mă denunța, acum, că am fost un comisar al școlii, comunist, care, în loc să se ocupe de modul în care profesorii trebuiau să realizeze educația estetică a elevilor în lecțiile de literatură, veghea la îndocrinarea lor comunistă. Cum poate fi calificat un asemenea comportament? Să judece cei cărora le vor cădea în fața ochilor aceste rînduri. Nu e lipsit însă de semnificație faptul că asemenea lucruri se publicau într-o revistă patronată de Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române (cel care dăduse, în decembrie 1989, girul creștinesc al Înalț Prea Sfinției Sale dispoziției lui Ceaușescu de a împușca pe cei ieșiți în stradă, la Timișoara, să protesteze împotriva dictaturii), revistă cu iz naționalist, în care erau „forfecăți”, printre alții, oameni de cultură ca Andrei Pippidi, Al. George ș.a. Dar cine era „asociatul” în această ticăloșie? Nu era altul decît un

fost coleg de catedră, care, pînă în decembrie 1989, îmi tot scria, pe opurile lui, dedicații flatante, în care îmi exprima „omagii” și mă asigura de „stima” sa. Iar acum, printre acuzațiile aduse se numărau (să vezi și să nu crezi) și vina (nici măcar nu era a mea) că titlul uneia din cărțile mele era scris cu litere albe pe o copertă roșie, sau că unul din manualele mele se deschidea cu portretul lui Ceaușescu. Dar se publica, atunci, vreo carte didactică, indiferent de specialitate, fără a avea în frunte acest portret, pus acolo nu de autori, ci de edituri, la dispoziția culturnicilor din Direcția Presei?

Ce am relatat se înscrie în ceea ce se poate numi **cameleonism infam**, atît de periculos, mai ales în vremurile tulburi ale istoriei sau în așa-zisele faze de tranziție de la o epocă la alta, de la un sistem politic la altul etc.

Stînd și judecînd lucid istoria noastră, poți ajunge la concluzia că **existența** poporului român a stat, la scară macro, sub semnul unei suite de astfel de „faze”, de la cele pierdute în negura timpurilor: tranziția de la autohtonismul traco-dacic la civilizația romană; tranziția de la perioada peșcheslicurilor turcești la cea a zvîrcolirilor pricinuite de panslavismul rusesc, tranziția de la aceasta la europenismul pașoptist, pînă la cea contemporană, care pare a nu se mai termina. Mai ales în această ultimă fază, **roșii** au devenit **albi**, **verzii** au pus, peste culoarea roșie, nuanța **trandafirie** ș.a.m.d. Fiecare își urmărește interesul personal, cel de sub nas. Interesele țării? Vorbe în vînt! Afirmția este întru totul valabilă pentru păturile suprapuse (pentru că „talpa țării” și-a păstrat firea) și, mai ales, pentru politicieni. Am spus „politicieni”, deoarece e o netă deosebire între un **om politic** autentic, cu viziune proprie și consecvență în urmărirea ei, și **politicianiști**, de care și-a bătut joc, cu atîta vervă satirică, nenea Iancu. Unde sînteți voi, alde Bălcescu, Negri, Russo, Alecsandri, Kogălniceanu și atîția alții, care ați lăsat la o parte orice orgolii și interese meschine și ați pus bazele României moderne, alegîndu-l pe Cuza (pînă atunci un obscur ofițer de provincie) domn al Principatului Moldovei, pentru ca astfel să se realizeze Unirea de la 1859? Întrebarea e, desigur, retorică.

România se va schimba în bine și va deveni o țară cu adevărat europeană, numai atunci cînd își va fi schimbat, radical, mentalitatea asiatico-balcanic-orientală. Avea dreptate Cioran să tune și să fulgere împotriva obiceiurilor rele din firea neamului său. A fost, pe nedrept, acuzat că și-a renegat etnia. E cea mai mare prostie pe care au putut s-o spună ideologii comuniști. Cioran spunea lucrurilor pe nume, cu intenția (mărturisită de altfel) de a deștepta orgoliul acestei nații, pentru a nu se mai complăce în fatalism și de a-i „schimba fața” în bine, pentru a deveni un popor respectat în lume. Cel puțin, în ceea ce mă privește, m-am saturat să tot aud că sîntem cel mai talentat popor, „cel mai cel” dintre popoare. (Relicve „protocroniste”!) Oare ce-or fi gîndind cei din jurul nostru, auzind asemenea calificative? În mod sigur, rîd de noi. A se vedea, în

pravința asta, interviurile lui Sergiu Celibidache, pe această temă, și alte intervenții, venind din partea unor oameni culți, inteligenți, de bun simț și cu o largă deschidere umanistă, care, din fericire, mai există, ici-colo. Numai că glasul lor pare a răsună în pustiu, în pustiu prefigurat de parvenitism, semidoctism, cameleonism și șmecherism ordinar.

Starea sufletească pricinuită de ancheta prin care am trecut, am încercat s-o exprim și-ntr-un alt registru stilistic, într-un text, tot de uz personal, pe care îl intitulez:

Efemerida

*Cînd, cuvios, mă încumet
să frîng un dumatic de pîine,
efemerida în nări se strecoară
și-mi expulzează cu un strănut
aromele de azimă și grîne;*

*dacă zăresc cumva vreo stea
mai altfel decît cele comune,
gîza infimă în ochi mi se vîră,
preschimbînd în lacrimi de zgură
un zîmbet înflorit pe gură;*

*cînd, din pornire firească,
vreau să spun ceva pe nume,
insecta infectă pe limbă s-așează
și mă împinge să convertesc în lătrat
rămășițele unui gînd curat;*

*dacă încerc să-mi antrenez mintea
în exerciții de dialectică cinstită,
parazitul pătrunde în creier, monoton,
pritocind conexiunile cauzale
într-o fetidă idee-avorton;*

*iar cînd încerc să inspir profund
aer, cît mai mult aer înmiresmat,
efemerida se furișează-n plămîni,
silindu-mă să transform totul
într-un imens și cumplit scuipat.*

Iar reacția față de spectacolul tragicomic al lumii, aflată nu numai în „fazele de tranziție”, într-un alt text, dar tot în registrul figurat al limbii, intitulat:

Scene mundale

*Colo, pe pământ reavăn,
la umbra frunzei de potbal,
un gândac borșos roade...
cu plăcere și sîrg, ronțăie
trupul costeliv al unui semen.
Ce i-o fi cășunat?
Poate inconștiența insului becisnic
de a gîdila pîntecele
insectocratului prosper
din împărăția potbalului?!*

*Dincolo, în furnicarul bipezilor sapiens,
privești existențială e și mai distractivă.
Pe o ramură de măslin,
călăresc frați rotofei în alb,
ei împrăștie, în patru vînturi, speranțe
și adună, smeriți, cît pot,
la sînul lor preacucernic.*

*Mai la dreapta istoriei,
alți frați, în negru, roșu sau verde,
cu cușite și pistoale,
purifică singele raselor,
care, bietele, se murdăresc neconținut
prin anarhie cromozomică.*

*Spre stînga devenirii,
umanocrați, colorați în fel și chip,
își îmbrățișează cu afîta dragoste
semenii mai slăbănogi,
încît aceștia
n-au altceva mai plăcut de făcut
decît să sucombe asfixiați,
sub eufonica înțeleștare egalitară.*

*Devin, instantaneu, perplex
și-nvălui în admirație mută,
sublimele calități ale lui
homo ludens:
el știe să regizeze perpetuu,
ca un dement maestru de ceremonii,*

*spectacole palpitate
și pline de înflăcărare
pentru progeturii...*

Chilipir cu „aur” la Budapesta

Am fost în Ungaria, în calitate oficială, în trei ani consecutivi, vara, în anii 1972, '73 și '74, ca membru al unui colectiv restrâns de profesori de limba română, pentru a asigura cursurile și seminariile organizate cu profesori de acolo care predau limba română în școlile cu elevi de naționalitate română. Cursurile erau organizate de Institutul Pedagogic din Budapesta, cu ajutorul Ministerului Educației și Învățămîntului din România și s-au desfășurat, în 1972, la Gyula, o localitate foarte apropiată de graniță, iar în 1973 și 1974 la Seghedin. Cursanții, în majoritate, erau români (cu nume maghiarizate), dar printre ei se aflau și maghiari și erau absolvenți ai Institutului Pedagogic de 3 ani din Debrețin (un fel de „sorbonarzi” de-ai noștri). La Gyula, cursurile se țineau la Liceul „N. Bălcescu”, singurul liceu din Ungaria cu limba de predare română, în vorbă, pentru că, în realitate, procesul de învățămînt se desfășura în limba maghiară la majoritatea disciplinelor. Profesorii cu care am discutat, în frunte cu directorul liceului, se exprimau cu dificultate în română. Am vrut să vedem biblioteca școlii, pentru dotarea căreia România trimitea, anual, cărți. Chiar noi adusesem cîteva pachete mari cu cărți de literatură română, de pedagogie și matematică. Directorul liceului ne-a spus că biblioteca încă nu-i amenajată, cărțile fiind deocamdată depozitate în podul clădirii, pînă la pregătirea unei săli corespunzătoare. În anii următori ni s-a dat același răspuns. Dorind să stăm de vorbă cu cîțiva elevi, am contactat, printre alții, și pe fiica inspectorului Bereny, el însuși profesor de limba română. Eleva se afla în ultima clasă de liceu. N-am reușit să conversăm cu ea, pentru că, deși româncă și în prag de absolvire a liceului (cu limba de predare română!), nu putea să întrețină un dialog în limba română. Eram edificați! Vorba ceea: „Pe deasupra-i vopsit gardul, înăuntru-i leopardul”.

Am vizitat și o școală satească, la Mekerek, localitate mare, cu populație aproape integral românească. Lucrurile se prezentau cam la fel. Copiii și părinții lor vorbeau o românească plină de elemente subdialectale, cu multe maghiarisme, excepție făcînd oamenii foarte bătrîni. Mi s-a spus că cei din Mekerek aprovizionează Budapesta cu aproape o treime din cantitatea de castraveți, fapt ce explica, într-un fel, starea lor economică bună. Pe tot timpul

șederii noastre în această țară („socialistă”, „frățească”, după etichetările din acea perioadă), am fost oarecum șocați de preocuparea oficialităților pentru acreditarea unor aparențe, pe toate planurile, începînd cu situația românilor de acolo și terminînd cu artificiozitatea „politețurilor” de tot felul. Era de fapt vorba de un spectacol oripilant, cu un subtext plin de ambiguități (*timeo danaos et dona ferentes!*).

După terminarea cursurilor, ni se acorda cîte un „séjour” de o săptămînă, în cîte o localitate de interes turistic. Chiar Gyula (Jula, în graiul românilor localnici), era o stațiune balneară, dispunînd de o bază de tratament și agrement, plină de turiști, în sezonul estival. Am fost purtați, în cele trei veri, pe la Tihony (stațiune situată pe țărmul sud-vestic al lacului Balaton), pe la Miskolc Tapolca (stațiune la nord de Budapesta), la Budapesta. Am făcut și o scurtă excursie în nord-vestul Ungariei, la Estergom, unde am vizitat un extrem de interesant muzeu cu obiecte (de cult, armurări), majoritatea din aur și de unde am admirat o întinsă panoramă, la capătul căreia, învăluite într-o ceață lăptoasă se distingeau meandrele Dunării și ceva din contururile vagi ale Bratislavei. Din înălțimile de la Tihony, am privit un splendid peisaj acvatic, oferit de apele albastre ale Balatonului, cu micile lui stațiuni mărginașe.

În schimb, Budapesta ne-a încîntat prin monumentele sale arhitecturale de o mare varietate stilistică, începînd cu Palatul Parlamentului, continuînd cu renumitele poduri care fac legătura dintre Buda și Pesta, traversînd Dunărea, cu celebra Insulă Margareta și terminînd cu impresionanta Biserică Mathias, cu statuia acestui rege maghiar (de origine română!) și cu Muntele Gellert, din vârful căruia poți privi panorama întregului oraș. Dar acest oraș ne-a și decepționat prin zgomotul infernal produs zi și noapte de circulația frenetică a autovehiculelor și prin jungla „bișnițarilor”, gata a escroca, în penumbra gangurilor de tot felul, pe turiștii „gură-cască”. De aceea, de cîte ori îmi vine în minte imaginea marelui bulevard care unește Gara de Est cu Dunărea, sau aceea a Podului Elisabeth, îmi apare, spontan, și imaginea Țiganului „sîrb” care, hipnotizîndu-ne parcă, ne-a ușurat buzunarele de bruma de forinți pe care îi economisiserăm, privîndu-ne de obișnuitele răcoritoare, plus alte nimicuri, pentru a ne cumpăra cîte o amintire pentru cei de acasă.

„Scena” tranzacțiilor comerciale s-a desfășurat într-un ritm amețitor. Tot uitîndu-ne pe la vitrine, schimbînd între noi replici în neaoșa noastră limbă maternă, ne trezim urmăriți insistent de un „balaoacheș” mustăcios și apoi acostăți, cu un comportament de ins care se ferește să nu fie depistat de vreun polițist, arătîndu-ne discret un pumn de „bijuterii” (inele, ghiuluri etc.). Tot mergînd pe lîngă noi, încercînd să comunice printr-un limbaj cinetico-interjecțional, ne atrage într-un gang, zgîriind cu „pietrele” unor inele geamurile vitrinelor, pentru a ne demonstra calitatea „bijou”-urilor: aur curat, ornat cu

diamante! Noi, flămânzi de un chilipir, rămăneam, un timp, în postura de „gură cască”. „Țiganul sîrb”, sau „sîrbul țigan”, cum încerca individul să ne dea de înțeles, a speculat, pe moment, starea noastră prostească și a început să fie și mai volubil, indicînd cu ajutorul degetelor de la ambele mîini prețul pentru cele rîvnite de unii dintre clienții amatori de chilipir: 2.000 de forinți pentru un ghiul cît o măslină mare, 1.000 de forinți pentru un inel mai mic etc. Îmbietor era faptul că „negustorul” nostru ambulant lăsa din preț cu o ușurință suspectă, de care ne-am dat seama mult mai tîrziu. Venindu-mi și mie rîndul la tocmeală, pentru un inel de damă, cu o pietricică albă (mai tîrziu aveam să constat că era un ciob de sticlă ordinară), „hipnotizatorul” mi-a cerut 1.000 de forinți. „N-am atît”, l-am făcut să înțeleagă. „500 de forinți”, mi-a dat de înțeles prin degetele mîinii. „N-am nici atît.” Și i-am arătat trei degete pentru a-i comunica, astfel, că îi ofer 300 de forinți, adică suma rezervată pentru mici cheltuieli de întreținere în cele cîteva zile pe care le mai aveam de stat în Budapesta. „Țiganul-sîrb”, sau „sîrbul-țigan” s-a învoit și, rapid, mi-a greblat suma, dispărînd ca prin minune, după ce făcuse la fel tîrgul cu ceilalți împătimiți ai aurului. Eram, acum, cu toți bucuroși că am făcut cumpărături pe cînte, chit că eu nu mai rămăsesem decît cu 2 forinți, din care trebuia să trăiesc vreo 4 zile, unde?, în Budapesta. Cazarea ne era asigurată și micul dejun la un hotel din apropierea Gării de Est. Colegul T., de la Cluj, își făcea planul privind confecționarea (din ghiulul achiziționat) a două verighete, la fel colegul S. de la București. Ajunși la hotel, transpirați, le arăt colegilor cocleala de pe degetul în care îmi puseseam „nobilul” chilipir și le spun: „Fraților, țiganul ne-a înșelat, ne-a vîndut tinichele, nu aur.” Și-au verificat toți degetele și toți le aveau mînjite de cocleală. Reacțiile au fost diverse. După un moment de supărare, cu gălbeneală la față, colegul T. a început, treptat, treptat să intre în ritmul său normal de a comunica, umoristic, cu glume și bancuri adecvate situației. Eu îmi mestecam paguba în tăcere, gîndindu-mă să supraviețuiesc zilele ce urmau, mîncînd o dată în zi, la micul dejun, care intra în prețul hotelului.

Colegul S., în schimb, devenise violent, mai ales în vorbe și colorate înjurături oltenești, agitînd, în toate direcțiile, pumnul său zdravăn ca o măciucă. La un moment dat, a vrut chiar să plece în urnărirea escrocului, să-l nimicească. L-am oprit cu greu, spunîndu-i că ceea ce vrea să facă e ceva zadarnic, e ca și cum ai căuta un ac într-un car cu fîn. S-a lăsat pînă la urmă convins, dar nu și de suduit.

În toamna lui 1973, mi-am susținut doctoratul, prilej cu care i-am trimis colegului Triteanu, la Cluj, un rezumat al tezei. Atunci, am primit de la dînsul o scrisoare, în care, printre altele, evoca și episodul ai cărui actanți fusesem.

Cluj, 11 oct. 1973

Mult stimate domnule Parfene,

Aș dori ca rîndurile mele să vă sosească în cel mai fericit moment al „susfinerii” lucrării de doctorat: la praznicul care constată belșugul roadelor și consfințește reușita. Și aș mai vrea să vedeți în această scrisoare nu un simplu gest de formală politețe, ci o expresie sinceră a bucuriei că ați ajuns la liman. Sînt convins – după lectura atentă și plăcută a rezumatului – că susținerea va fi o simplă formalitate procedurală și vă felicit din toată inima nu atît pentru titlul ce vi se conferă, cît pentru ceea ce ați făcut ca să-l obțineți. Dea natura să citim cît mai repede monografia prin intermediul colecției „Universitas”!

Vă mulțumesc că mi-ați trimis autoreferatul. L-am primit ca semn al unor aduceri-aminte care au început să devină plăcute și chiar să-mi provoace o stare nostalgică. Mă gîndesc, de pildă, la zilele senine, care au făcut inutil ploierul, de la Miskolc-Tapolca și la amiaza cu atît prisos de aur de la Budapesta și-mi dau seama acum că ele au avut cel mai mult farmec. Nu știu însă dacă pentru toți! Eu unul mi le amintesc cu plăcere și încă n-am renunțat la convingerea că se poate scrie o schiță copioasă pe seama lor. M-ar ispiți inițiativa, dar am impresia că – fiind transfigurarea unei realități pe care patru slujitori ai frumosului n-au reușit s-o pătrundă de la început, spre a-i dezvălui nesăbuitele semnificații – opul trebuie să fie colectiv.

Lăsînd cele trecute la o parte, mărturisesc că m-ar bucura cîteva rînduri prin care să-mi comunicați și ce mai faceți și cum s-a desfășurat ceremonia susfinerii tezei. Deși la Cluj, vă rog să mă considerați printre invitații dv. în ziua de 15 oct., participînd împreună cu ei la bucuria reușitei dv.; mai îngăduiți-mi apoi să alătur felicitărilor sincere urări de fericire și spor în toate – atît dv. cît și familiei.

Cu sentimente de aleasă stimă

M. Triteanu

Iată și răspunsul meu:

Iași, 18 oct. 1973

Mult stimate domnule Triteanu,

Am primit rîndurile dumneavoastră și ele mi-au produs o adevărată bucurie, pentru că dau expresia unei sincere atitudini de solidaritate umană și apoi, pentru că emană ceva din sufletul cald al unui transilvănean cu un autentic simț al umorului.

Îmi aduc aminte cu plăcere de „reprizele” de rîs reconfortant petrecute astă-vară pe terenul anecdoticicii, în care dumneavoastră făceați dovada unei veritabile virtuozități. O singură dată, parcă, aceasta v-a părăsit – ce-i drept, pentru foarte scurt timp – atunci cînd ați apucat „atîta prisos de aur”, pe un preț... de nimic, la Budapesta. Dar ați revenit, repede, la glumă, mai ales că vă

mai rămăseseră ceva forinți pentru cheltuielile turisticești. Mie „afacerea” cu „nobilul” metal îmi mînjise cu cocleală nu numai inelarul, ci și buna dispoziție. Nu rămăsesem eu doar cu doi forinți în buzunar, din care trebuia să... „petrec” patru zile „în străinătate”?

Trebuie să-mi recunoașteți însă și mie un merit: spiritul de clemență. Am fost, categoric, împotriva represaliilor cu pumnii împotriva istefului hipnotizor „sîrb”, măsură preconizată, după cum cred că vă mai amintiți – de unii dintre noi, cei trei beneficiari (a se vedea cazul Sichitiu).

Vă mulțumesc mult pentru felicitări. Doresc sincer să vă bucurați și dumneavoastră cît mai repede de roadele strădaniilor științifice, pe care le depuneți, pregătind doctoratul.

Susținerea tezei s-a desfășurat cu succes și, bineînțeles, cu nelipsita morgă universitară, punctată, printre altele, de formule ca: „onorată comisie”, „stimat auditoriu”, „interesanta remarcă a domniei sale” etc., etc. Operația asta este cam artificioasă. Ea ar putea deveni mult mai interesantă și mai vie, dacă s-ar desfășura sub forma unui dialog spontan între participanții din sală și candidat.

Foarte vie și colorată a fost partea a doua a „ceremoniei”, adică „praznicul” (fără îndoială nu al „calicilor”, dar cu efecte în nota de plată asupra buzunarelor organizatorului). S-a rîs copios (era și nevoie după atîta scrobîtă sobrietate). Printre istoriile cu tîlc de care s-a rîs mult, s-a numărat și chilipirul nostru budapestan, pe care l-am relatat eu, punîndu-l, bineînțeles, pe seama altor isteți și avînd mare grijă să camuflez orice indiciu autobiografic.

Mulțumindu-vă încă o dată pentru atenția de care ați dat dovadă, trimițîndu-mi acele calde și spirituale rînduri, închei, urîndu-vă, la rîndu-mi, mulțumire sufletească întregii dumneavoastră familii.

Cu deosebită considerație,
Constantin Parfene

Un scurt dialog epistolar cu dr. Monica Lazăr

Timp de peste treizeci de ani, am desfășurat, mai întîi în cadrul Filialei Iași a I.C.P.P.D. și apoi în cadrul Universității „Al. I. Cuza”, activitate în domeniul perfecționării pregătirii metodico-științifice a profesorilor de limba și literatura română, ținînd cursuri pe teme de specialitate (limbă și literatură), de didactică aplicată și făcînd parte din comisii de examene pentru obținerea definitivatului și a gradelor didactice II și I în învățămînt. **Laitmotivul** tuturor lecțiilor mele ținute în fața profesorilor din întreaga Moldovă, dar și din alte provincii românești, era un mănunchi de principii științifico-didactice și anume: că **literatura, fiind o ramură a artei, nu „se**

predă”, ci „se receptează”; că implicînd subiecți a căror personalitate este în devenire, receptarea ei în școală se identifică cu activitatea de formare și dezvoltare la elev a interesului artistic, cu cele trei trepte ale lui: curiozitate, plăcere, nevoie spirituală; că opera literară trebuie receptată de către elevi, sub îndrumarea profesorului, în specificitatea ei artistică, fiecare text literar pretîndu-se la o abordare proprie, funcție de trăsăturile sale interne și operînd cu criterii specifice modalității literar-artistice de transfigurare într-o viziune ostilă opticii mecaniciste, sociologist-vulgare; că dezideratul esențial în comentarea operelor literare este implicarea permanentă a intuiției estetice a elevilor în analiza stilistică a limbajului poetic, fără a neglija și alte perspective de interpretare.

Aceste principii stăteau la baza nenumăratelor soluții practice cu caracter didactic oferite profesorilor, cu titlul orientativ pentru activitatea lor concretă la catedră. Rezultatele acestor preocupări au fost sintetizate și riguros organizate în cartea *Literatura în școală*, apărută la E.D.P., în 1977 (peste douăzeci de ani, în 1997, a apărut într-o nouă ediție, revizuită și adăugită, la Editura Universității „Al. I. Cuza” – Iași).

La cîteva luni de la apariția acestei cărți, am avut plăcuta surpriză de a primi o scrisoare de la lector univ. dr. Monica Lazăr, de la Universitatea din Cluj, pe care, atunci, nu o cunoșteam personal.

Reproduc această epistolă.

Cluj-Napoca, 26 dec. 1977

Mult stimată Domnule Conferențiar,

*Nu pot decît să sper că scrisoarea mea nu o să vă pară din cale afară de neobișnuită. Colegul meu Mihai Triteanu are plăcerea de a vă cunoaște personal, eu nu, dar socotesc că asta nu mă poate împiedeca să vă adresez cele mai calde felicitări și toată prețuirea mea autentică pentru *Literatura în școală* apărută recent la Cluj și pe care îmi permit s-o consider cea mai bună metodică de predare a literaturii de care dispunem în momentul de față! Ne-ați făcut tuturor un mare serviciu, dar mai cu seamă cadrelor didactice, care au acum un termen de referință substanțial și competent pentru orientarea activității lor cotidiene. De altfel, în ce mă privește, o recomand în toate ocaziile (perfecționare, gradul II, lucrările de gradul I) ca pe o bibliografie obligatorie. Prima versiune, apărută la Piatra Neamț, a ajuns greu, tîrziu și în exemplare ridicol de puține prin părțile noastre, încît versiunea tipărită era nu numai așteptată, dar riguros necesară. O să vă facă, poate, plăcere să vă relatez că ea dispare cu repeziciune din librării. Nu am făcut un sondaj propriu-zis, dar știu de la profesorii cu care lucrez că de-acum e necesar să pășească spre librăriile mici, de periferie, în speranța de a o mai găsi.*

Iată unul din motivele pentru care aş dori foarte mult să vă cunosc şi personal. Al doilea ar fi acela că mi se pare cam curios că între filialele ICPPD nu se fac aşa numite schimburi de experienţă, că nu ştim unii de alţii decât pe nişte căi foarte complicate, în loc să ne putem vedea periodic, să discutăm, să ne înţelegem unii cu ceilalţi. Desigur, eu întreprind acum o iniţiativă strict personală, aşa cum scrisoarea mea este una strict personală. Dar nădăjduiesc că voi găsi la Dvs. înţelegerea necesară pentru următoarea sugestie: dacă oficial nu se dispune o acţiune conjugată, n-am putea noi să ocolim aspectul oficial şi să ne vedem personal, „particular”, ca să spun aşa? Eu mi-am făcut la Iaşi doctoratul în 1966 şi am rămas cu ferma convingere că orice vizită la Iaşi nu poate fi decât în cel mai înalt grad profitabilă pentru perfecţionarea mea profesională. Numai că în numeroasele obligaţii de serviciu, pe care bine le cunoaşteţi, precum şi o anumită birocraţie a formelor mă împiedică să mă urc pur şi simplu în tren şi să sosesc printre colegii mei de acolo. Lucrurile s-ar simplifica şi ar deveni posibile dacă Dvs., sau Filiala Iaşi (la sugestia Dvs., necondiţionat) m-ar „invita” să susţin o prelegere sau cel puţin o consultaţie pentru profesorii ieşeni. Desigur, sugestia mea vi se va părea insolită, dacă nu chiar impertinentă, în forma în care o exprim. Vă asigur, însă, că nu am nici o intenţie de a face braconaj în teritoriul Dvs., ci că, dimpotrivă, mi se pare că făcând noi un astfel de început, am putea la rândul nostru să vă invităm la Cluj, pentru o acţiune similară - poate prin Casa corpului didactic, dacă altfel nu se poate, dar pentru a stabili un autentic dialog, rodnic pentru profesorii noştri, aşa cum eu aş căuta să vă fiu utilă pe orice linie aţi fi Dvs. interesaţi să mă folosiţi. Şi ca să merg pînă la capăt, iată ce teme aş fi capabilă să susţin, urmînd ca Dvs. să alegeţi: problema predării noţiunilor de teorie literară în gimnaziu; predarea monografică a scriitorilor şi curentelor literare; modalităţi de dezvoltare a gustului pentru lectură la elevi; posibilităţi de aplicare a relaţiilor interdisciplinare în cercurile literare - în fine, eu conduc de mai mulţi ani un experiment de predare problematizată a literaturii în liceu (la Tg. Mureş şi Oradea) şi aş putea veni să susţin o consultaţie în care să prezint rezultatele noastre de aici (teoretic şi cu lucrări de gradul I elaborate de unii membrii ai grupurilor experimentale). De asemenea, analize, în cîte 4 subvariante, din Bacovia, Blaga şi Barbu.

.....

Nu ştiu cum să vă mulţumesc, mai întîi că aţi avut răbdare să citiţi această lungă scrisoare, apoi, cu anticipaţie, pentru serviciul care vă rog foarte mult să mi-l faceţi! De trei ani vreau mereu să vin la Iaşi şi numai în...seara aceasta mi-am amintit că am acolo colegi şi că ar exista o cale pentru îndeplinirea dorinţei mele. Vreau să mai preîntîmpin un aspect: eu pot să-mi suport singură

cheltuielile de transport, cazare etc. Nu acest lucru încerc să-l obțin, ci doar o învoire oficială de a vizita splendidul Dvs. oraș - fiind gata să muncesc pentru aceasta, adică să încerc, prin temele pe care vi le-am propus, să vă fiu utilă.

Aștept cu nerăbdare și cu mari speranțe un semn de viață de la Dvs. și pînă atunci permiteți-mi să vă exprim cele mai calde urări de Anul Nou, dorindu-vă sănătate, bucurii, succes și adresîndu-vă din toată inima tradiționalul „la mulți ani”!

*Cu cele mai distinse sentimente colegiale, a Dvs.,
Lector univ. dr. Monica Lazăr*

Iată răspunsul meu.

Iași, 2 ian. 1978

Mult stimată doamnă Monica Lazăr,

Am primit scrisoarea Dv. Ea mi-a adus o plăcută surpriză și, implicit, o adevărată bucurie. Și aceasta pentru că mi-a arătat, în pragul formulării unor concluzii sceptice privind natura ființei noastre, că există și oameni care se bucură sincer de realizările unor semeni ai lor. Sînteți unul dintre aceștia și vă mulțumesc pentru cuvintele frumoase spuse despre modesta mea carte. Vă doresc să trăiți și Dv. bucurii de genul aceleia încercate de mine la lectura rîndurilor pe care mi le-ați trimis. Ce frumoasă ar fi viața, dacă oamenii ar dori și ar ști să se prețuiască reciproc.

Noi salutăm sugestiile pe care le faceți, privind cunoașterea reciprocă a activităților de perfecționare. Vă putem invita, cu plăcere, la Iași, să prezentați orice temă doriți. Rămîne să găsim momentul cel mai convenabil. Vă putem invita, oficial, în una din sesiunile de cursuri colective (din primăvară sau din iulie). Personal, voi consulta planul de activitate al Casei corpului didactic din Iași și dacă vor fi posibilități veți fi invitată de această instituție. Dacă, totuși, nu se va găsi prilej pentru o invitație din partea Casei, atunci, ținînd seama de dorința vie de a revedea Iașul, cred că Filiala Iași vă poate trimite o invitație pentru „un schimb de experiență”, în februarie sau martie, să puteți veni, oficial, din Cluj.

Pentru că doresc și eu să vă cunosc, aș vrea să fiu în Iași, cînd va fi să veniți.

Întrucît ați dorit, deocamdată, să știți care e opinia noastră cu privire la propunerea dv. rămîne ca amănuntele să fie elucidate pe parcurs, în funcție de posibilități.

Vă urez La mulți ani!

*Cu deosebită considerație,
Const. Parfene*

Monica Lazăr n-a mai venit la Iași, datorită multiplelor activități științifice și didactice în care era antrenată. În treacăt menționez că ea avea preocupări susținute pe linia cercetărilor istorico-literare, fiind autoarea unei bune monografii consacrate scriitorului transilvănean Pavel Dan, prematur dispărut.

Am întâlnit-o, totuși, pe doamna Monica Lazăr, după câțiva ani, la Catedra de literatură a Universității din București, unde am participat, împreună, sub „bagheta” imprevizibilului în expresii, prof. dr. Al. Piru, la definitivarea programelor de perfecționare și de examen pentru gradele didactice. Înainte de ședință, a deschis ușa o doamnă foarte simpatcă prin felul ei deschis, prietenos, de a se adresa, deosebit de spontană în replică, a venit întins spre mine, m-a îmbrățișat prietenește, spunându-mi că sînt exact așa cum m-a imaginat, atunci cînd mi-a citit cartea. I-am mulțumit, de data asta prin viu grai, pentru gestul ei atît de cald și de prietenos. Am aflat, după câțiva ani, cu regret, că s-a sfîrșit din viață, fără a mai revedea Iașul atît de mult dorit, orașul unde își susținuse doctoratul.

Un lingvist ieșean și „apologia” virtuților românești din perioada național-comunistă

Unele din clișeele verbale frecvent întîlnite în limbajul lozincard din perioada comunismului totalitar, în așa-zisul „limbaj de lemn”, și nu numai în textele politice, propagandistice, ci și în texte de publicistică literară, era și expresia „minunatul nostru popor” („minunatul nostru folclor”, „minunații noștri interpreți, compozitori, dirijori” etc., etc.). Cuvîntul **minunat**, ca și altele, de alt fel, deveneau atribute menite să exprime, la superlativul absolut, tot ce se leagă de virtuțile etniei și ale culturii românești. Fenomenul era un revers lingvistic al național-comunismului ceaușist. Îmi amintesc, în legătură cu această manie, rizibilă pînă la urmă, de atitudinea repulsivă a unui celebru dirijor român, stabilit mai de mult în străinătate, exprimată într-un interviu, de cîteva ori retransmis la televiziune, după decembrie 1989, Sergiu Celibidache, în care marele muzician de talie mondială stigmatiza, cu dispreț, tonul apologetic al unei cărți scrise de un muzicolog, nelipsit, săptămîină de săptămîină, de la emisiunile muzicale de radio și televiziune, și în trecut, și după 1989, care scria, îmbătat de entuziasm, despre talentele excepționale din domeniul muzicii ale poporului nostru, mai presus de ceea ce se putea vedea în ograda altor popoare. Celibidache își exprima, direct, supărarea, la lectura năzdrăvăniilor verbale ale logoreicului comentator, în cea mai neaoșă limbă românească: „Mi-e greață cînd aud asemenea ineptii, îmi vine să vărs!” Ce ar putea spune alte popoare, se întreba, pe bună dreptate,

Celibidache, auzind laudele de sine ale românilor? Să nu uităm că și „protocronismul”, în vogă, tot prin acei ani, cu unele recidive mai noi, era tot o tendință de a arăta că românii au anticipat, mai de mult, idei și aspecte apărute în cultura lumii, mult mai târziu. **E neîndoios că românii**, ca și alte nații de pe mapamond, **au calități de necontestat**. Dar să nu uităm că ei, ca și alte popoare, au și defecte de necontestat. Una din soluțiile căutate de Eminescu pentru salvarea poporului român trebuia să înceapă cu **critica defectelor** națiunii: nestatornicia, superficialitatea, invidia, lipsa de autentic patriotism, războaiele dintre partide, dezbinarea, demagogia, câștigul fără muncă. „Aceste defecte mari, ale caracterului nostru național – scrie marele poet – sînt, pe lîngă împrejurările de dinafară, cauza pentru care un element etnic atît de răspîndit ca al nostru să nu ajungă la nici-o însemnătate, ci, bucățit în zeci de stăpîni, să reziste ici și colo, să fie absorbit însă în multe locuri.” (*Opere*, X, p. 123) Dar a te compara cu alții, pentru a-ți scoate în evidență superioritatea, uitîndu-ți părțile negative, e, de acum, o crasă grandomanie, dacă nu chiar o prostie. Să-l recitim pe Cioran, cel din **Schimbarea la față a României**, care, cu durere și revoltă, vorbește despre fatalismul românilor, despre complacerea lor în situația de victime ale istoriei, despre permanenta tînguire elegiacă din creațiile lor populare și despre inapetitul față de acțiunile viguroase, de a se impune ca nație dinamică, plină de energie. Pe nedrept a fost etichetat Cioran ca unul care și-a renegat etnia. Cioran făcea rechizitoriul aspectelor negative ale conaționalilor săi, pentru o „schimbare la față a României”.

În legătură cu cele spuse despre „limbajul de lemn” comunist, îmi vine în minte o întâmplare petrecută prin anii '80, la Galați, la o inspecție specială pentru obținerea gradului didactic I în învățămînt, efectuată unei profesoare, care avea catedra la un liceu de marină (aflat prin apropierea gării fluviale). Eram în comisie cu un coleg, cunoscut lingvist. Ne aflam la o lecție de literatură, la ultima clasă (a XII-a), numai de băieți, bine clădiți fizic. Profesoara – foarte bună, se străduia să smulgă de la elevi răspunsurile la niște întrebări destul de accesibile, pentru o clasă, să-i spunem, de nivel mediu. Răspunsurile veneau destul de anevoios, iar aerul din clasă era greu de respirat. Colegul de lîngă mine nu mai avea astîmpăr. Se foia, ofta, își maltrata cele cîteva hîrtii cu însemnări. Întorcîndu-mă spre el, îmi spuse: „Domnule, cumplit mai pute minunatul nostru tineret!” Fără să vreau, am pufnit într-un rîs înfundat, observat, totuși, de profesoară, care, pentru moment, s-a descumpănit. Recunosc – am comis o greșeală pedagogică, manifestîndu-mă astfel, dar observația colegului, venită, așa, pe neașteptate și atît de frust formulată despre igiena precară a „minunatului” nostru tineret, ahtiat după muzica rock și alte „minunății” moderne, dar nu și de săpun și de carte, era de un sarcasm irezistibil și venea ca un comentariu dur al realității, idilizată excesiv de propaganda comunistă.

Constantin Frâncu și practicile yoga

Mi-a fost unul din cei mai apropiați, simpatici, culti și fideli colaboratori pe linie de învățământ. Ne lega parcă ceva de natură parapsihologică. De la prima întâlnire, am devenit, recunosc, disponibili a ne cunoaște mai bine, și a întreține relația de prietenie, deși ne despărțea o considerabilă diferență de vîrstă. Opera, indubitabil, principiul afinităților elective, despre care s-a vorbit atît în filosofie și psihologie. La consolidarea apropierii noastre a contribuit, substanțial, și omul de caracter, de bun simț și plin de respect ce a fost și a rămas, ca atare, C. Frâncu. M-am străduit să răspund, pe măsură, acestor calități.

Cadru didactic la Catedra de limbă a Facultății de Litere din Iași (poate că unul din cei mai bine pregătiți dascăli ai acestei catedre, după dispariția lui Gh. Ivănescu), C. Frâncu a beneficiat de mai multe și îndelungi stagii de pregătire pe la universități străine (Berlin, Viena ș.a.), unde a funcționat și ca profesor asociat, fapt ce i-a lărgit, considerabil, orizontul științific, în domeniul lingvisticii (generale, filosofia limbajului, istoria limbii române). Discuțiile cu el nu se limitau la comentarea unor banalități, ci constituiau adevărate dezbateri ale unor probleme de limbă, de literatură, de filosofie etc., de care, mărturisesc, am profitat din plin, cum ar fi, ca să dau un singur exemplu, discuția despre glosemantica lui Hjelmslev, ale cărei principii mi s-au lămurit într-o noapte de aprinse dezbateri, într-o cameră oficială a Liceului din Podu-Turcului, unde ne aflam, împreună, pentru a efectua o inspecție specială pentru obținerea gradului I de către un foarte bun profesor, care, din nefericire, era chinuit de o incurabilă boală, survenită în urma unei banale gripe.

Am avut bucuria spirituală de a fi părtaş la multe alte discuții pe diferite teme științifice, în peregrinările noastre „inspectoriale” prin țară. Era un bun cunoscător al vechii filosofii indiene, din Vedantele și Upanishadele clasice ale acestei străvechi culturi orientale. Mi-a mărturisit că la Berlin a avut fericita ocazie de a întâlni un **guru**, care l-a inițiat nu numai în principiile filosofiei yoga, dar, cu deosebire, în latura practică a suitei de exerciții fizice, care însoțesc aceste principii. Așa a ajuns, cu multă perseverență, să execute toate tipurile de figuri ale practicilor yoga, devenind, fără exagerare, un adevărat yoghin practician. Ziua lui de lucru se desfășura după un riguros program, ceea ce l-a scutit de multe boli, devenite curențe la cei mai mulți dintre noi. La început, să

spun sincer, nu i-am acordat prea mult credit, știind câte ceva despre yoga și practicile implicate, din cărțile lui Eliade, dar, mai ales, din cartea lui N.C. Tufoi, **Yoga** (Junimea, 1979), el însuși practicant al exercițiilor de acest fel, vindecat de o infirmitate dată de poliomielită, prin practicarea acestor exerciții, sub îndrumarea unor înțelepți renumiți, chiar în India. Ba chiar îl tachinam, amabil, punându-i sub semnul întrebării mărturisirile. Îi spuneam că și eu am încercat unele figuri, dar n-am reușit să trec de cele pregătitoare.

Văzînd că sînt interesat, dar mai cu seamă, dorind să arate că nu spune verzi și uscate, mi-a promis că, la prima noastră deplasare, îmi va face o demonstrație. Și prilejul s-a ivit la o inspecție în Tîrgu Bujor. Am fost cazați în camera oficială a unei școli speciale de copii, împreună cu profesorul V. Ghica, de la Tecuci, membru și el al comisiei. În cameră erau trei studiouri, iar la mijloc, un spațiu liber destul de mare. A doua zi, la ora 6, profesorul Frîncu, în chiloți, și-a început programul, sub privirile curioase ale celor doi tovarăși de cameră. A început, ca la carte, cu relaxarea de 5', întins pe spate în pat, apoi cu coborîrea din pat, cu bătutul unui pahar de apă și spălatul bustului cu apă rece, apoi cu exercițiile de încălzire, o scurtă alergare pe loc, exercițiile de mlădiere a coloanei, a picioarelor, a gîtului, și cu asănele: salutul soarelui, lotusul (sau statul turcește), poziția diamantului, asana crabului, asana tronului, jumătate broască țestoasă, apoi yoga-mudra, asana cleștelui, asana berzei, asana ambelor picioare pe cap, plugul, lumînarea și culminînd cu asana **statului în cap** (în poziție verticală cu picioarele în sus), urmată de relaxarea finală, totul durînd cam 50 de minute. Eram, realmente, înmărmuriți, mai ales la executarea ultimelor asane. N-aveam cuvinte pentru a ne exprima emoțiile, impresiile, admirația față de virtuozitatea yoghinului. Atît am putut spune: „Iartă, mie, păcătosul, stimate coleg, scepticismul cu care am întîmpinat mărturia că execuți cele mai complicate figuri yoga!” Iar bietul Ghica, reputat umorist, n-a putut zice nici **mîlc!** în urma demonstrațiilor, cu modestie făcute, de colegul Frîncu. De atunci, mă tachina el pe mine cu întrebarea iterativă: „Tot sceptic, tot sceptic?!”

Colegul C. Frîncu a devenit, între timp, un reputat lingvist, bucurîndu-se de stima (poate și de invidia) colegilor, datorită studiilor sale consistente publicate în reviste de specialitate și cărți precum: **Geneza limbii și a poporului român** (Casa Editorială „Demiurg”, Iași, 1997), **Curente și tendințe în lingvistica secolului nostru** (la aceeași editură, 1997); **Evoluția reflecțiilor privind limbajul din antichitate pînă la Kant** (idem, 1998), toate oferite mie cu autografe prietenești. (Citez două dintre ele: „Domnului prof. dr. Constantin Parfene. În semn de deosebită stimă. 8 mai 1998, C. Frîncu” și „Domnului profesor Constantin Parfene. Omagiu din partea autorului. C. Frîncu.”

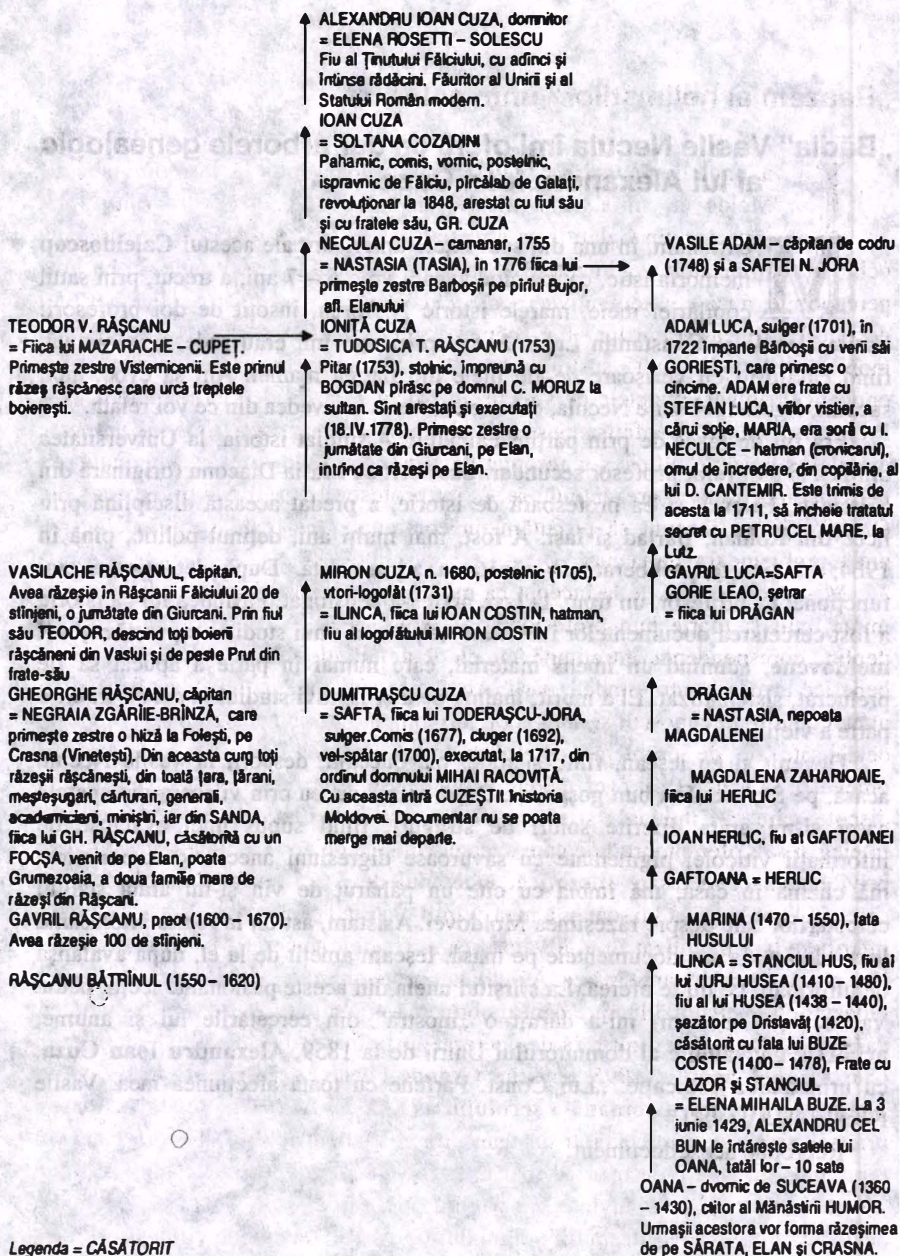
„Bădia” Vasile Necula îmi oferă ca dar arborele genealogic al lui Alexandru Ioan Cuza

Menționez, în una din secvențele anterioare ale acestui **Caleidoscop** memorialistic, că, pe când aveam vreo 6 – 7 ani, a trecut, prin satul copilăriei mele, marele istoric N. Iorga, însoțit de doi profesori: Vasile Necula și Constantin Luca. Acești profesori îmi erau rude, prin alianță, fiind căsătoriți cu verișoare de-ale mele din partea mamei. Am să evoc, aici, succint, figura lui Vasile Necula, din motive ce se vor vedea din ce voi relata.

Era fiu de răzeș de prin părțile Fălciului. A studiat istoria, la Universitatea din Iași și a devenit profesor secundar. Căsătorit cu Maria Diaconu (originară din Viltotești, Fălciu), și ea profesoară de istorie, a predat această disciplină prin licee din Roman, Bârlad și Iași. A fost, mai mulți ani, deținut politic, pînă în 1964, cînd a fost eliberat, cu sănătatea zdruncinată. După detenție, a mai funcționat ca profesor, un timp, la Iași, apoi s-a pensionat. Pasiunea lui ca istoric a fost cercetarea documentelor în vederea alcătuirii unui studiu asupra **răzeșimii moldovene**, adunînd un imens material, care numai în parte a apucat să fie prelucrat, sistematizat. El a murit, înainte de a-și isprăvi studiul la care a trudit o parte a vieții.

Devenit și eu ieșean, fiind și rude, mă duceam, deseori, la Vasile Necula acasă, pe Sărărie. Era bun gospodar. După ce mă ducea prin viișoara din spatele casei și-mi arăta diferite soiuri de struguri, fiind supus unei avalanșe de informații viticole, pigmentate cu savuroase digresiuni anecdotico-umoristice, mă chema în casă, mă îmbia cu cîte un păhăruț de vin și-mi arăta stadiul cercetărilor sale despre răzeșimea Moldovei. Asistam, astfel, la foarte interesante lecții de istorie, cu documentele pe masă. Ieșeam amețit de la el, după avalanșa de informații ce mi le oferea. La sfîrșitul uneia din aceste pasionante lecții, bădia Vasile (așa-i ziceam) mi-a dăruit o „mostră” din cercetările lui și anume, **arborele genealogic al domnitorului Unirii de la 1859, Alexandru Ioan Cuza**, cu următoarea dedicație: „Lui Const. Parfene cu toată afecțiunea mea. Vasile Necula, 22.IV.1980.”

Reproduc acest document.

Legenda = CĂSĂTORIT

„Reazem al neliniștilor” unul coleg

La unul din cursurile ținute profesorilor veniți la Iași din județele Moldovei, mi-a atras atenția, în mod special, figura unui tânăr profesor din Galați (asta am aflat-o ceva mai târziu), care urmărea, cu ochii lui pătrunzători, vădit interesat, dar nu „leșinat” de admirație, ci cu abia perceptibile nuanțe interrogative, poate chiar critice (încercam eu atunci să-i decodific expresia privirilor). Ei! Tocmai acele nuanțe interogativ-ambigue m-au mobilizat și mai mult, susținându-mi, într-o expunere problematizantă (cu oponent imaginar) punctele de vedere. În pauză, cine credeți că mă abordează? Profesorul brunet, cu înfățișare ascetică și „frunte lată de poet”, care mă urmărise cu interes la lecție. Sfios, s-a apropiat de mine, scuzându-se în eventualitatea că m-ar deranja cumva, prezentându-se: „Sînt profesorul Virgil Nistru Țigănuș din Galați”. Și am început să discutăm, în continuare, pe holul facultății, despre unele probleme tratate la curs.

Mi-am dat seama de la început că mă aflu în compania unui om ascuțit la minte, cult și foarte bun profesionist al școlii, ceea ce urma să confirme, pe deplin, corespondența întreținută cu el de-a lungul anilor, corespondență cu benefice urmări pentru ambele părți. Am înțeles, pe parcurs, că Țigănuș se afla, atunci cînd l-am cunoscut și, mai apoi, în momente de acute frământări sufletești, declanșate fie de probleme de strictă intimitate familială, fie de mizeriile omenești, în general. El avea nevoie de un suport moral, de un semen cu care să discute, care să-i intuiască și să-i înțeleagă dramele interioare. Am început să-l înțeleg și să-i ofer suportul de care avea nevoie, ca de aer, să-i dau imboldul de a privi lumea cu detașare filosofică, îndemnul de a scrie, de a persevera în a cerceta. Spre bucuria lui, dar și a mea, Virgil Nistru Țigănuș și-a regăsit resursele interioare, s-a mobilizat în a le valorifica și fructele ancorării în viață (așa cum este ea) nu au întârziat a apărea. A publicat, peste ani, cîteva volume de versuri, a redactat o remarcabilă lucrare pentru obținerea gradului didactic I, în învățămînt, care, dezvoltată, a devenit teză de doctorat susținută cu brio la Universitatea din Cluj, tipărită, apoi, în 1995, cu titlul **Cronos Poesis, hermeneutică și valoare poetică în literatura română a secolului al XIX-lea**. Expresia relațiilor noastre prietenești s-a concretizat într-un teanc impresionant de epistole, din care voi reproduce, în cele ce urmează, doar cîteva. Mi-a dăruit volumele sale, însoțite, întotdeauna, cu cîteva cuvinte, pe paginile de gardă, cum sînt, spre exemplu, acelea care se află la începutul volumului de versuri **Semn pe cîmp** (Ed. Porto Franco, Galați, 1991):

*„Un Semn pe câmp pentru prof. dr. Constantin Parfene.
Datorită Dumneavoastră condeiul dintr-un adânc de suflet
nu s-a prăbușit. Într-un august zbuciumat, cu respect
afectuos,*

Vă mulțumesc pentru atenție

Virgil Nistru Țigănuș

21 august 1991, Galați”

La citata dedicație, i-am trimis, ca răspuns, următoarea epistolă:

Iași, 24 aug. 1991

Stimate D^{le} Nistru Țigănuș,

*Am primit frumosul dv. Semn pe câmp, pentru care vă mulțumesc mult.
Succesul dv. editorial mă bucură și doresc ca el să fie de bun augur. Am deslușit
ceva din „sunetul de flaut neauzit”, din „solia pentru Neantul sălbatec”
implicate în „semnele” dv. Mi-a plăcut, în mod deosebit, poezia Aproape fericit,
datorită reverberațiilor poetice pe care le incită avalanșa paradoxurilor lirice
indite și bine articulate într-o compoziție unitară, în care părțile se
subordonează întregului, pentru a rotunji o semnificație gravă.*

*Cîți dintre bieții de noi nu ne „prelungim arderea”, crezînd că putem „trece
de această ură / deghizată mereu în iubire”?*

Fie, poete, ca „Mireasma prelungului Timp să se-ncunune cu tine”!

Cu toată prietenia mea,

Constantin Parfene

În 1984, îmi trimitea un Cuvînt (autograf), care a fost reprodus cu unele modificări, în volumul *Semn pe câmp* (cu titlul *O anumită formă a luminii*).

domnului prof. Constantin Parfene

Recunosc: sînt un diac

(cu cerneală pe mîini

și cu pana tocită)

Care am apucat o potecă din veac

(Pe o stîncă aramic iubită)

Iluminînd printre cărți

M-am ales slujitor

(Într-o lume imaginară;

Nesupusă pe hărți)

Cu poclișuri în albastru de ceară!

*Mă însoțește un foc
(cu răsuflul calm)
Mă așteaptă un nour de piatră
„Torna fratre” mă cheamă un psalm
Și-o iubire cu fața de apă.*

*O, sihastrule, anii se bat
Într-o grabă vecină cu teama...
Aș mai vrea să mă nasc într-un Sat
Și să semăn cu Tata și Mama...*

Într-o altă scrisoare (pe verso-ul unei „vederi”), îmi trimitea, întristat, considerații despre răutățile omenești:

Galafi, 1 octombrie 1993

Iubite Domnule Profesor,

Mă bucur să vă pot ura un an universitar rodnic, cu dorite noi împliniri în deplină sănătate, cu bucurii și bine.

Mi-este dor de Dumneavoastră.

Mai vechea „vorbă” maioreșciană „Păzește-te a doua zi după succes” s-a dovedit – în cazul meu – încă o dată corectă. După obținerea doctoratului, aveam un curs de Istoria literaturii române – în sem. I la anul al III-lea și în sem. al II-lea – la anul I, adică ceea ce nu voiau să facă ceilalți (care, în afară de d-l T., nu sunt doctori); acesta, desemnat recent șef de catedră, mi-a retras cursul. (Figuram, în toate testele, profesorul preferat al d. studenți). Sunt nedumerit și amărăciunea mea nu e nouă.

Vă îmbrățișez,

Virgil Nistru Țigănaș.

Comentariile sînt de prisos!

Aducîndu-și aminte, dintr-o scrisoare mai veche a mea, că mi-a plăcut, în mod deosebit, poezia *Aproape fericit*, din volumul *Semne pe cîmp*, Virgil a avut amabilitatea de a mi-o trimite, scrisă de mîină, în românește și în traducere franceză.

Aproape fericit

domnului dr. Constanin Parfene

... Și iată – umbli noaptea pe caldarâmul umezit
de nu – știi – care aburire a legității moderne,
arunci o silabă optimistă
peste acoperișul dezamăgirilor tale
de «Sysif fericit» și ai vrea să știi
cum a primit Poetul o veste bună;
protejat de vechii paznici,
te aliniezi pentru a lua tichetul spre Nicăieri
adică urci îmbrâncit de cei mai siguri
spre locul prigonitor de iluzii.
Haina roasă de exasperări și-o strângi
sub brațul drept
și-ți întorci fruntea spre stârvul ferestrei
cobori apoi cu brățara soartei
tocită de îndrăzneala acestei zile,
ocolești zăpada murdară
care moare (pentru a câta oară?) împăcată
la picioarele jertfelor curând uitate,
potrivești între parantezele amiezii
rămășițele necalcinate ale tinereții tale...
Refuzi evidențele ce-ți sunt –
până la capăt – vrăjmașe,
invoci și alte posibile forme ale tragicului
într-o lume aproape masonică
care și-a uitat Crăciunul, în pădure...
Crezi că poți trece de această Ură
deghizată mereu în Iubire,
vrei să spui altfel primul vers al Odei
dar te poticnești în draperiile
acelui soare care a murit, până mâine
fără alt epigraf decât lacrima
pe care Nimeni nu trebuie s-o vadă –
Nici Tu! –
Pentru că, astfel, îți prelungеști arderea...
Arderea – aproape fericită...

Virgil Nistru Țigănuș

Mai reproduc, pentru semnificațiile implicite vizînd relațiile de omenie ce ar trebui să existe în lumea noastră, plină de strîmbătăți, ultimele două aliniate, dintr-o altă scrisoare, datată 25/26 noiembrie 1997.

Presque heureux

... Et voila, tu te promènes
sur le pavé humide
par je ne sais quel brouillard moderne
tu lances une syllabe optimiste
sur le toit de tes désillusions
de «Ssyphe heureux»
et tu voudrais savoir comment
le Poète a reçu une bonne nouvelle,
tu t'aligne pour prendre le ticket pour Nulle Part
tu montes bousculé par ceux qui sont plus sûrs
que toi vers l'espace persécuteur d'illusions.
L'habit râpé de l'exaspération tu le serres
sous le bras droit et tu tournes vers
la charogne de la fenêtre ;
protégé par les vieux gardiens, tu descends
le bracelet du Destin usé par le Courage du Jour
tu évites la neige sale qui meurt – combien de fois-
résignée aux pieds des offrandes vite, oubliées
tu rimes entre les parenthèses du Midi
les restes pas encore calcinés de ta jeunesse...
Tu refuses les évidences qui jusqu'au bout
seront tes ennemis,
tu invoques les autres formes possibles du tragique
dans un monde maçonnique qui a oublié
son Noël dans le Forêt...
Mais tu penses pouvoir passer sur cette haine
déguisée toujours en Amour,
tu veux dire ainsi le premier vers de l'Ode,
mais tu trébuches dans les draperies
de ce Soleil – là
qui est mort jusque à demain
sans autre épigraphe qu'une larme
que Personne ne devrait voir-toi non plus !
parce que, ainsi tu prolonges ta combustion.
Cette combustion Presque heureuse...

.....

Iubite Domnule Profesor, vă mulțumesc pentru generozitatea Domniei voastre. Mereu și de departe m-ați susținut și m-ați încurajat.

Vă sînt recunoscător pentru dincolo de timpul ce-l mai am și îl rog pe Bunul Dumnezeu să vă ocrotească întru mulți și fericiți ani.

Cu dragoste de școlar perpetuu,

Virgil Nistru Țigănuș

Și acum, un fragment dintr-o evocare-omagiu adusă învățătorului său, care i-a fost reazem sufletesc, într-un moment de grea suferință, trăit în copilărie:

.....
„Pe strada noastră nu treceau mașinile ocupanților: și-ar fi stricat fără îndoială faima. Tocmai de aceea, huruiala unui «Gaz», portierele bușite, mormăitul cizmelor de cauciuc au stîrnit panică: toți vecinii amușiseră. Lașitatea se afla la marele preț al tăcerii.

«- Au oprit în fața casei noastre, a strigat Mama. Stingeți lumina, nu mai vorbim. Poarta e închisă. Doamne ajută-ne!» Peste cîteva secunde ei erau în casă. Se mișcau în jurul Tatălui meu, îl întrebau ceva și îl loveau. Cămașa albă precum aceea de mire era stropită de sînge... Îmi amintesc mult mai bine țipătul mamei. «- Ce rău v-a făcut omul acesta? Nu-l ucideți, vă rog, domnilor... Cine sunteți dumneavoastră? Abia a venit din prizonierat... Ne-ați speriat copilul! Ce căutați aici la noi?»

Peste mulți ani, aveam să citesc uimirea în ochii elevilor care aflau din Hronicul... lui Lucian Blaga că poetul «marii tăceri» a stat mult timp fără cuvînt. Fără cuvînt am rămas toată noaptea și multe alte zile, în odaia răvășită. Pe Tata l-au luat pentru «o declarație scurtă», pe care avea să o tot scrie, vreme de cîteva mii de zile, prin celulele Ardealului. Așa, plutind în alt timp, m-a dus Mama în fața învățătorului Cezar Bahrim. l-a explicat ce se întîmplase, în acea noapte. Domnul avea renumele unui susținător al noilor măriimi, dar Mama nu s-a temut; pînă atunci treceam drept un elev bun și foarte prietenos. Acum amușisem. Domnul m-a dus la locul meu din bancă și mi-a zis: «Așa nu te recunosc, hai spune-mi ceva, o poezie, doar știi atîtea. Spune ceva copiilor, doar noi te iubim, hai, vorbește-mi...»

Am uitat multe din evenimentele neînsemnatei mele existențe. Dar căldura din glasul învățătorului meu nu am cum s-o alung din memorie. M-am ridicat și am privit colțul din dreapta al ferestrei înalte: «Tatăl nostru, carele ești în ceruri...»

La fiecare dintre examenele publice pe care le-am susținut, «Domnul» a fost de față. Ultima dată mi-a oferit o orhidee. Cu o orhidee m-am dus, nu peste mult timp, la capela unde cîteva lumini îl prohodeau. Am anunțat toate forurile, sensibilele autorități pe care le servise. Nu s-au clintit din aroganta lor poziție. Pe învățătorul Cezar Bahrim l-am dus la mormînt împreună cu cîțiva vecini, și ei

dascăli, modești, cu fiica sa, profesoară de istorie, cu bătrînul duhovnic... Cu brațele disperate i-am ridicat sicriul și l-am așezat deasupra umărului stîng. Eram pentru ultima oară împreună.

«- Spune ceva», m-a îndemnat, în fața porții de pămînt reavăn, prietenul meu Petrică Rus. În rostirea blîndă, de litanie, a Ardealului am recunoscut arcurile albastre ale altui timp. Florile visate și plînse din țara copilăriei respirau încă: «Tatăl nostru, carele ești în ceruri...»

Virgil Nistru Țigănuș"

Acum, înțeleg mai bine sufletul frămîntat al unui semen de-al meu, nevoit să trăiască sub „teroaarea istoriei” și a ticăloșiilor noastre.

Cînd, la sfîrșitul lui 1998, mi-a apărut cartea **Receptarea poetică** (Editura Polirom, 1998), Virgil Nistru Țigănuș a scris o scurtă cronică despre ea, trimițîndu-mi și o scrisoare, în care își expune avatarurile sale profesionale, în lumea năravurilor oriental-balcanice ce domină, din păcate, și relațiile așa-zis academice – dar nu numai acestea – din vremurile noastre.

Reproduc scrisoarea, care e semnificativă din mai multe puncte de vedere.

Galați, 9 martie 1999, marți

Iubite Domnule Profesor,

Cu o întîrziere (care trimite textul cronicii la Cartea Dumneavoastră în urma sensibilei prezentări, la TVR-1, a Dⁿⁱ George Pruteanu) a apărut puțin însemnata mea contribuție. Dar a dat Domnul și ea există! Am primit cele două cărți și impresionanta Dumneavoastră epistolă. Vă mulțumesc cu dragoste pentru tot.

I-am scris directorului revistei „Excelsior” de la Cluj (Dl. lect. univ. Ilie RAD) să publice în eleganta sa revistă comentariile Dumneavoastră. Sper să fie de bună condiție, deși lumea aceasta...

M-am grăbit să mă laud (în scrisoarea trecută) că voi putea susține în semestrul al II-lea un curs „Jurnalul existențial...”. Am redactat câteva sute de pagini, după parcurgerea a peste 8000 de file de jurnal (M. Sebastian, Radu Petrescu, N. Steinhardt, Paul Goma, Ion Caraion, Mircea Eliade, Ion Negoitescu, I.D. Sîrbu et alii). Nu mi-am găsit cursul în orarul Universității. Abia azi dimineață, dl. șef de catedră (îl cunoașteți!) mi-a spus că „așa ceva nu interesează”. În prealabil, obținusem acceptul pentru acest curs și pentru „Arte poetice nonconformiste în a doua jumătate a secolului al XX-lea”. Mi s-a adresat cu știuta aroganță și mi-a cerut să nu mă bazez pe sprijinul d-lui Decan (Prof. dr. Valentin Țurlan), al d-lui Prodecan (Prof. dr. Mihalache Brudin) sau al d-lui Rector. Am plecat bolnav de la școală (dar nu m-am plîns nimănui). Domnul Rector îmi propusese – așa cum v-am mai spus – să trec „cu totul” la

Universitate, prin concurs, ca lector. Majoritatea celor de acolo (înscriși, în parte, odată cu mine la doctorat) încă nu și-au susținut tezele, dar sunt agreați. Cu respect vă mărturisesc, iubite Domnule Prof. univ. Dr. Constantin Parfene, că primesc mai greu loviturile; vârsta – probabil...

Îmi pare nespus de bine că lucrați la cărțile sinteză. Vă sunt adânc recunoscător pentru atenția și bunăvoința Dvs. Îi vorbesc Mamei despre Dumneavoastră și mereu îmi aduc aminte de examenele susținute în fașa autorității Dvs. La anii târzii depun încă o dată mărturie pentru faptul că prin Dvs. am luat seama de valoarea adevăratei solidarități intelectuale. Vă mulțumesc pentru tot și vă îmbrățișez cu dragoste curată și cărunță

Virgil Nistru Țigănuș

P.S. Am lăsat la Cabinetul Domnișoarei Doctor Mariana Parfene ziarul de față.

Un portret enigmatic (sau despre „misterul” feminin)

In vizită fiind la o familie – veche cunoștință – din Bârlad –, răsfoiam, cu amfitrionii mei, un voluminos album cu felurite poze. Îndeletnicirea devenise, de la o vreme, convențională și cam plictisitoare. Dar, deodată, dau peste o fotografie reprezentînd figura unei femei. Ceva inexprimabil mi-a fixat, mai multe minute, atenția asupra acestei poze.

Era un portret foarte interesant (pentru un psihanalist) de tînără femeie, cam la vîrsta de 35-36 de ani, surprinsă într-un moment de complexe și indefinibile interiorizări. Privirile, filtrate prin pleoapele întredeschise, exteriorizau trăiri foarte vag definibile. Se putea intui o euforie lirico-nostalgică, accentuată și de „mina” generală a feței, care bătea, evident, spre o melancolie cu multiple nuanțe. Dar în spatele acestei aparențe, se puteau bănuî, mai degrabă, niște acumulări de tristeți existențiale, decît o transă de beatitudine sentimentală.

Prin toate acestea, portretul era de o enigmatică expresivitate. Se preta la variate interpretări psiho-existențiale, în special datorită ochilor și gurii senzuale întredeschise. Putea fi vorba și de o euforie bahică, mîină în mîină cu una erotică?! Dar „mina” generală era, totuși, aceea a unei indiciabile tristeți, care chema parcă în ajutor delicate mîngîieri și gesturi de rafinată tandrețe erotică. (Oare spre proiecția în absolutul pur al iubirii ideale, sau în acela al iubirii senzuale?) Totuși, femeia din acest echivoc portret părea a exprima, mai degrabă, o dureroasă decepție. Motivul acestei decepții (sau euforii?) – etiologic vorbind – părea a fi un mister, ascuns în structura de adîncime a imaginii, care problematiza, acut, procesul receptării ei.

Pline de mister erau și rîndurile scrise pe spatele fotografiei: „Dragostei mele fără sfîrșit!”, fără nici o semnătură, fără nici un indiciu onomastic, care ar fi putut duce la o persoană anume. Atît: „Dragostei mele fără sfîrșit!”?

Care va fi fost obiectul acestei iubiri „fără sfîrșit”? Avînd în vedere timpul în care pelicula i-a immortalizat chipul, să fi fost, oare, vorba de o dragoste înmugurită cîndva și, de atunci, mereu rîvnită și trăită nostalgic, numai în vis și reverii? Sau despre o dragoste efectiv trăită, cu mai multe sau mai puține împliniri sufletești, în concretul existenței? Iată cum absența unui singur cuvînt, cu o clară referință onomastică, putea deschide atîtea piste de interpretare!

Se spune, în general, că femeia ar fi o „enigmă”. Frumoasa femeie din fotografie părea a nu face o excepție de la această lapidară caracterizare. Ea știa ceva, ceea ce nici Dumnezeu nu știe – ca să invocăm un vers al lui Blaga –, dar care șoptea numai la ureche cuvinte pline de mister.

Romulus Boteanu și cultul tradiției „Academiei bărlădene”

Fost elev al Liceului „Gh. Roșca Codreanu”, trecut prin diverse experiențe de viață de-a lungul zbuciumatelor evenimente istorice prin care a trecut țara în ultimii 50 – 60 de ani, Romulus Boteanu și-a consacrat anii „vîrstei a treia” publicisticii, în care se detectează puternice ecouri din anii adolescenței petrecuți la Bărlad. Stabilit la București, mereu în contact cu foștii bărlădeni deveniți bucureșteni, îi adună într-o societate, care urmărea întreținerea cultului „cuibului” gestant al personalității lor și reînvierea tradițiilor cultural-literare ale acestui oraș, cu o anumită faimă în acest sens. Bărlădenii bucureșteni se adunau, periodic, și evocau tinerețile lor romantice, petrecute la Bărlad, puneau la cale felurite moduri de a ajuta pe cei „de acasă”, să continue spiritul fostei „Academii bărlădene”, patronată, cîndva, și de Al. Vlahuță, în vremuri de bejenie. Așa s-a născut, prin mobilizarea intelectualității bărlădene, care își desfășura activitatea în Bărladul contemporan, ideea editării unui **miscellaneu**, intitulat **Bărladul, odinioară și astăzi**, apărut prin strădania imensă a lui Romulus Boteanu, pe parcursul deceniului 80, sprijinit de aproape toată „sufierea” intelectualității bărlădene „roită” în toată țara, sau rămasă locului. În afara coordonatorului (Romulus Boteanu), lucrarea, apărută în trei volume masive, cuprinzînd, în total, 2660 de pagini, avea, în direcția ei, persoane precum: prof. univ. dr. Gh. Ivănescu, membru corespondent al Academiei Române, prof. Gruia Novac, dr. Constantin Teodorescu, prof. dr. Dan Smântînescu, conf. dr. René Duda și avea sumare extrem de variate, acoperind domenii de la istorie și geografie locală, pînă la arte plastice și literatură beletristică. A înșira numele tuturor colaboratorilor înseamnă a acoperi zeci de

pagini. A consemna numai pe unii, ar însemna, fatalmente, să nedreptățești pe alții nenominalizați. Așa că cea mai corectă soluție e să spunem că **Miscellaneul** bârlădean de sub redacția lui Romulus Boteanu este opera tuturor intelectualilor bârlădeni legați, într-un fel sau altul, de acest oraș, fie băștinași, fie adoptați ca fii ai lui.

Am colaborat și eu la această monumentală publicație colectivă. Am fost și eu chiar unul din „consultanții” ei, nominalizat, ca atare, în unul din volume (III).

Deși nu l-am cunoscut personal pe Romulus Boteanu, aş putea să spun că l-am cunoscut, binișor, ca spiritualitate, prin intermediul scrierilor lui, cu accentuat caracter memorialistic. Romulus Boteanu a fost un povestitor talentat. Evocările sale bârlădene au un farmec indubitabil. Te cuceresc prin naturalețea scriiturii, cu ecouri din limbajul colorat al marilor povestitori moldoveni, prin tipologia umană specifică târgului de provincie de altă dată, prin surprinderea atmosferei generale a locului, prin disponibilitatea evidentă spre gluma inofensivă, umorul suculent și ironie. Păcat că aceste daruri scriitoricești s-au dezvăluit prea târziu, nemaiaivând timp să se rotunjească într-o operă.

I-am cunoscut și calitățile de redactor, grijuliu față de integritatea științifică sau literară a textelor ce urmau a fi publicate, din scrisorile pe care mi le-a trimis. Voi reproduce una din ele, din care se desprind și atributele sale de om cult, civilizat, politicos și prietenos:

„Stimate domnule profesor, am primit și materialele și scrisoarea dumneavoastră, pentru care nu am cuvinte să vă mulțumesc. De ce mi-a fost frică n-am scăpat! am intrat în timpul dumneavoastră liber așa de pușin, pentru care nu știu cum să vă cer iertare. Tocmai de aceea vreau să fiu scurt de tot.

«Cronica Moldovei», v-am sugerat, am zis, am gândit că s-ar putea reduce. Vă rog stăruitor să mi-o trimiteți așa cum este. Dacă nu știam de existența ei, era o treabă, dar acum cînd știu că există și deduc că nu se poate reduce, vă rog și iar vă rog să o trimiteți așa cum este. Vă rog domnule profesor.

Profesorului Stegaru îi scriu chiar astăzi exact după indicații.

Vă mulțumesc pentru bunăvoința dumneavoastră de a ruga pe domnul profesor Gh. Ivănescu să scrie.

Și personalitatea dumneavoastră și așezarea geografică a Bârladului îmi spune că sînteți cel mai indicat pentru a scrie o prefață. Zoe Dumitrescu Bușulenga mi-a semnat o apreciere a volumului I cu titlul de director al Institutului de istorie și teorie literară «G. Călinescu», destul de bună, dar îi lipsește sufletul bârlădean. Dacă-i voi cere, va scrie una din prefețe dar... Deocamdată nu am nevoie de dînsa, ci prin februarie – martie, cînd am să vă pun în posesia măcar a 40 – 50 de titluri de lucrare. Acuma mă preocupă întărirea primei părți «Academia bârlădeană».

După socoteala financiară făcută chiar astăzi la tipografie, cred că deocamdată nu voi scoate mai mult de două volume odată.

În privința lui Cezar Ivănescu, dacă o să aveți timpul necesar, eu vă aștept, domnule profesor în luna ianuarie, dacă am să reușesc să-l abordez eu, atunci vă scriu.

Vă mulțumesc pentru «Cronica», vă rog să nu mai pierdeți timp pentru că am găsit-o.

În ceea ce privește calitatea materialelor pentru aceste două volume, voi ține cont în mod absolut de recomandarea dumneavoastră, mai am aici o pîrghie a lui C.D. Zeletin și cu acestea două, cred că o să iasă o treabă bună.

Din cele două volume care mi-au rămas, unul, cu dragă inimă, vi-l trimit dumneavoastră.

Cunosc greșelile din primul și pe cât posibil le voi evita. În general însă, nu am intenția, nici nu aș putea, să fac o lucrare «academică». Ea trebuie să se adreseze marelui public și obligatoriu voi avea colaborări și ale muncitorilor din Cenaclurile orașului, mi s-a recomandat! Dar, în general, așa va fi cum ziceți dumneavoastră.

Vă rog, domnule profesor, încă odată să mă scuzați și să primiți cele mai frumoase gânduri de la

Romulus Boteanu

09 dec. 1980"

În ceea ce privește studiul meu despre revista *Cronica Moldovei*, veche publicație bărlădeană, el era de dimensiuni prea mari și mi-am dat seama că ar fi luat un spațiu prea mare din economia generală a volumului, așa că am lăsat pentru altă dată eventualitatea publicării lui.

Cu prilejul tradiționalelor sărbători din decembrie 1980, Romulus Boteanu, om delicat și atent, mi-a trimis următoarele rânduri:

*„Domnule profesor, doresc ca Anul Nou să vă aducă un
șir de satisfacții din care să nu lipsească fericirea, belșugul,
realizările toate într-o sănătate de fier.*

*Poate în vacanța asta vă mai liniștiți și dumneavoastră.
Cu deosebit respect vă salută*

Romulus Boteanu

27 dec. 1980"

Mă bucură faptul că „bârlădenita” lui Romulus Boteanu și a generației sale, nobilă „maladie”, nu e nici pe departe în situația de a putea fi eradicată. Dovadă, eforturile contemporanilor de a o cultiva cu admirabilă pasiune.

D.D. Șoitu – profesor și istoric al culturii gălățene

Ne-am cunoscut încă de pe vremea studenției. El se afla cu câțiva ani în urma mea la facultate, dar eram foarte apropiați ca vîrstă. După absolvirea liceului, fusese, câțiva ani, în învățămînt, ca profesor suplinitor. Ne țineam prieteni și așa am rămas, pînă la plecarea prematură a lui dintre cei vii. Ne legau, printre altele, și locurile apropiate în care văzusem lumina zilei: satele cu nume asemănătoare (Bogdănești, Bogdana), cuibărite printre colinele tutovene dinspre nord de Bârlad.

La câțiva ani de la absolvirea facultății, ne-am reîntîlnit, cu prilejul unor sesiuni științifice organizate de Societatea de Științe Filologice, amîndoi fiind responsabili de filiale, el al celei din Galați, eu al celei din Bârlad. Am colaborat, pe această linie, mai mulți ani, răspunzînd solicitărilor lui amabile de a scrie la unele publicații gălățene, al căror susținător era și el, alături de alți intelectuali gălățeni, printre care și harnicul profesor și cercetător al documentelor aflate în vestita bibliotecă „V.A. Urechia” din orașul de la Dunăre, prof. I. Ștefănescu. Colegul Șoitu era un om foarte deschis și prietenos. Mereu te întîmpina cu un zîmbet dezarmant și te întreba: „Ce mai faci, la ce mai lucrezi, ce mai e nou pe la Iași?” De cîte ori am fost pe la Galați, întotdeauna mă invita acasă la el, să-mi arate ce cărți a mai adunat, la ce mai lucrează și să discutăm, în tihnă, despre proiectele noastre științifice. Foarte primitor, plin de umor și amator de amănunte literare picante, a fost, înainte de toate, un excelent profesor, avînd catedra la prestigiosul liceu „V. Alecsandri”. Ca profesor, îl preocupa, în mod deosebit, scoaterea studierii literaturii române din șabloanele metodologiei cenușii, tradiționale și investirea lecției de literatură cu noi dimensiuni, sensibilizatoare și activizante. De aceea, poate, mi-a apreciat la superlativ cartea *Literatura în școală*, scriind despre ea ca despre „o lucrare de înaltă ținută științifică, unică, în felul ei, în literatura de specialitate, prin nota pregnantă de originalitate, prin spiritul novator și creator.” Ca dascăl de literatură, a atins performanțe deosebite, pregătind serii de elevi care l-au apreciat și iubit, datorită pasiunii sale de profesor de vocație.

Ca cercetător al fenomenului literar local, D.D. Șoitu s-a impus prin mai multe studii bine documentate, cu contribuții inedite despre reviste și scriitori gălățeni, sau care au trăit un timp în acest oraș. Citez doar unele din lucrările sale, date mie, fiecare cu cîte un cuvînt cald și prietenesc, scris anume pentru mine: *Un poet uitat: Barbu Nemțeanu* (extras din „Limbă și literatură”, vol.

XII, București, 1966), „Făclia”, o revistă gălățeană de cultură și atitudine antifascistă (extras din Danubius V, Galați, 1972, cu dedicația „D^{lui} prof. C. Parfene, această modestă pagină de ist. lit. gălățeană, din partea autorului, în semn de prețuire și considerație, D.D. Șoitu”, Galați, 15.XI.73); **Relația profesor-elevi în condițiile modernizării predării literaturii** (extras din „Catedra”, Galați, 1977); **Pavel Dan pe meleagurile dunărene** (extras din „Pagini dunărene”, Galați, 1978); **Nicolae Dunăreanu și Vladimir Korolenco, o prietenie necunoscută** (extras din „Pagini dunărene”, Galați, 1981); **Poeți simbolizți gălățeni** (extras din „Catedra”, Galați, 1982), studiu scris în colaborare cu soția sa, Ecaterina Șoitu, distinsă profesoară de limba română și ea însăși cercetătoare a fenomenului literar local. Studiile profesorului D.D. Șoitu sînt contribuții documentare de real interes istorico-literar, dar și cu judicioase judecăți de valoare, clar și dezinvolt formulate. Păstrez, în arhiva personală, multe epistole de la prietenul meu, cu inimă mare, în care sînt schițate proiecte de colaborare pe linie publicistică. Voi reproduce numai una, în care mă solicită să colaborez la o proiectată nouă revistă gălățeană.

Galați – 15.I.1972

Dragă Domnule Parfene,

Nu am confirmat la vreme primirea articolului „Raicu Ionăscu-Rion și lit. universală”, în speranța că la venirea mea în Iași, vom putea discuta mai multe. Cum aceasta nu s-a realizat, vă scriu cîteva rînduri.

Mulțumesc în numele „Orizonturilor”, pentru amabilitatea de a colabora alături de gălățeni. Am vorbit și cu D^l Hazgan, l-am rugat să ne dea ceva metodică; pe D^l L. Faifer nu l-am întîlnit, dar vă rog pe dvs. să-i cereți, dacă are plăcere, pînă la 10-15.Îl cel tîrziu, mai primim încă.

Sperăm ca numărul pe care îl pregătim să fie și mai consistent, și mai realizat grafic, și tipărit mai din timp: poate pînă în iunie să-l isprăvim.

În altă ordine de idei: în curînd se va realiza un vechi vis al gălățenilor, și anume, va apărea o revistă de cultură, lunară. S-a discutat la cel mai înalt nivel, totul e pregătit, probabil pe la 1.IV să apară primul număr. Doar vreun ghinion să mai împiedice. Fără îndoială, veți fi solicitat printre colaboratorii de onoare, mai ales că dispuneți de suficiente surse privind viața literar-culturală a Bârladului etc., etc. Articolele despre V.I. Popa sînt foarte interesante dar, pînă la apariția unui alt nr. din „Orizonturi”, să sperăm că va apărea „Dunărea” (poate așa se va chema, cine știe!!)

În 6.I cînd am fost la Iași, erați în examen, D^l Hazgan a vrut să vă anunțe, n-am insistat, era multă lume pe acolo, emoții, examene și, cine știe, ar fi crezut cineva că am venit pentru altele...! Am fost la Iași ca să întreb pe D^l Ciopraga, pentru soție: mi-a spus, cu „mare plăcere”, dar cu o altă lucrare din lit. sec. XX

(soția lucrează la „C. Baronzi, contribuții la o monografie”). Firește, am renunțat, s-a ratat ocazia de anul trecut, sperăm, poate, la anul, la D^l Lăudat.

Vă mulțumesc pentru invitația de a trimite ceva la publicația Casei Corp. Did. Iași: deocamdată sînt prins cu pregătirea „Orizonturilor”, sper, la următorul număr, să vă trimit ceva. Dacă ieșiți cu primul, trimiteți-ne și nouă. Am primit monografia Lic. „Codreanu” a lui T. Nicola, o treabă bună, de ispravă, felicitări chimistului Nicola.

Am făcut extrase și vom face: sînt reușite și, cînd veniți la Galați ptr. inspecții, o să vă arăt. Poate colaborarea la „Orizonturi” are doar acest avantaj căci bani nu dăm.

Salutări D^{lor} Hazgan și Faifer, mult succes și sănătate matală și la întreaga familie. Cu dragoste,

D.D. Șoitu

Vestea dispariției sale mi-a parvenit tîrziu, printr-o scrisoare trimisă de profesorul, poetul și criticul Virgil Nistru Țigănuș. Am rămas întristat, pentru că pierdeam unul din rarii colegi de breaslă, înzestrați cu darul prieteniei sincere.

Inspectat de prof. univ. dr. Ov. S. Crohmălniceanu

In perioada studenției, apoi în anii de profesorat în învățămîntul preuniversitar, deci din 1948 pînă prin 1970, dacă voiam să aflu cum mai stăam cu „înflorirea” literaturii noastre „realist-socialiste”, mă duceam la bibliotecă și răsfoiam publicațiile literare ale timpului și era imposibil să nu găsesc, în una sau mai multe apariții de acest fel, vreo cronică semnată Ovid S. Crohmălniceanu, străbătută de la un capăt la altul de un spirit critic partinic, mergînd pînă la anatimizarea dătătoare de fiori ideologici a autorilor care nu erau capabili să sesizeze „mlădițele” noului, în luptă cu rămășițele mentalității burgheze. În acea perioadă, Crohmălniceanu era un fel de „bau-bau”, de sperietoare a bieților condeieri pe tărîmul literaturii. El consacra, sau stigmatiza (secondat de alți „critici” conformiști) autori, după criteriile dogmatice ale „realismului socialist”. De fapt, apelativul Crohmălniceanu e un pseudonim, care sugerează, destul de străveziu, o atitudine foarte puțin elastică, maleabilă, nuanțată și mai mult una inflexibilă, absolutistă. Și așa s-a manifestat, ani la rînd, pe tărîm critic, Ov. S. Crohmălniceanu, de extracție gălățeană și de profesie inginer constructor, dar cu reală vocație de comentator al fenomenului literar. Asta era imaginea pe care o aveam, în acei ani, despre criticul în discuție.

Dar peste ani, cam după 1960, personajul a început „să se schimbe la față”, să devină mai puțin dogmatic, mai deschis ideii că literatura este o artă care nu

poate fi încâtușată în norme rigide, că opera literară, prin natura ei specifică, poate incita diverse „lecturi”, nu numai în grila restrictivă și excesiv sociologizantă, că literatura implică o mare varietate de formule creatoare etc., etc. Schimbarea este evidentă, deși nu fără relicve vizibile de dogmatism, în **Literatura română în perioada interbelică** (3 vol., 1972, 1974, 1975), unde marii noștri scriitori (clasici, moderni) sînt interpretați într-un orizont mai larg, cu contribuții personale interesante și cu vizibilă preocupare pentru analiza limbajului artistic, specific fiecărui scriitor. Dar cea mai evidentă schimbare a demersului critic produsă în activitatea de interpret a lui Ov. S. Crohmălniceanu este marcată de apariția cărții **Cinci prozatori în cinci feluri de lectură** (1984) și în altele care au urmat, în care se poate vorbi, cu adevărat, de o schimbare radicală în viziunea critică a autorului în discuție, de un limbaj de specialitate nuanțat, eliberat de poncifele limbajului critic de lemn și, cu deosebire, de talentul și acuitatea spiritului său hermeneutic.

L-am cunoscut, personal, prin vara lui 1984, cînd a venit la Iași, ca membru al unei comisii de îndrumare și control al activității de perfecționare a profesorilor de limba română, comisie constituită de minister. Mă așteptam să întîlnesc un ins antipatic, după cele știute despre activitatea sa critică din anii cincizeci și din imaginile fotografice, văzute prin diverse publicații. Dar n-a fost să fie așa. Dimpotrivă, mi s-a înfățișat, de la început, ca o persoană comunicativă, cu un deosebit spirit de colegialitate, amabil, rezonabil în opiniile formulate despre diverși specialiști în problemele literaturii, despre colegii de la Universitatea din București, despre cei de la Iași. Era chiar plăcut și plin de umor, cînd evoca anii școlarizării sale liceale, la Galați, cu tipologia variată de „belferi”, avuți la diferite obiecte. A asistat și la un seminar condus de mine, cu tema **lectura textului literar epic și textualizarea diferitelor tipuri de compuneri, pe baza textelor literare**. S-a uitat, cu interes, la planul meu de seminar, a participat și el la discuții, alături de profesori. Aceștia l-au urmărit cu multă curiozitate și interes. Le-a apreciat, pozitiv, intervențiile. Nici urmă de „gomă” inspectorială, în tot comportamentul său, cît a stat printre colegii din Iași. Am avut o discuție mai îndelungată, la catedră, în trei: el, colegul Liviu Leonte și eu, despre poezia **Morgenstimmung**, de Tudor Arghezi. O discuție liberă, plăcută, în care fiecare și-a expus, succint, opiniile despre poezia lui Arghezi. El nu a formulat observații critice, ci, mai degrabă, căuta să sugereze unele piste de interpretare a poeziei, tatonînd, în felul acesta, opinia partenerilor de discuție. Se întreba dacă și această poezie, ca atîtea altele ale poetului, n-ar putea fi pusă sub semnul teologiei dialectice, problemă tratată de el mai pe larg în **Literatura română dintre cele două războaie**, teologie potrivit căreia Dumnezeu rămîne mereu dincolo de posibilitățile reprezentărilor umane, pentru că natura divinului este absolut altă decît a omului, Dumnezeuul acestei teologii este un deus

absconditus, cu alte cuvinte, ar fi vorba de o paradoxală **prezență în absență**. Opinia aceasta contrasta, oarecum, cu ceea ce Crohmălniceanu spunea în cartea **Tudor Arghezi**, 1960, unde considera poezia **Morgenstimmung** ca erotică, la fel ca și Șerban Cioculescu. Am exprimat, în replică, faptul că finalul poeziei ar sugera, mai degrabă, ideea că divinitatea ar exista doar în **conștiința omului**, în **bolțile** cugetării noastre, deci nu **dincolo** de noi, ceea ce ar contrazice, cumva, substanța ideatică a teologiei dialectice. Susțineam că, mai degrabă, s-ar putea vorbi de caracterul filosofic și nu erotic al poeziei, pentru că dragostea ar putea fi interpretată, aici, ca un **semn profan**, sub care se camuflează **sacralul**, altfel spus, o **hierofanie**, care arată și, totodată **ascunde** sacralitatea. Nu-mi amintesc opiniile colegului Leonte, pentru că nu s-au fixat în niște formule prea clare, ci doar sub forma unor construcții eliptice, nedefinit articulate pe parcursul discuției.

Dar s-a petrecut și un mic incident, neplăcut pentru noi, ca gazde, pe parcursul vizitei lui la Iași, a comisiei ministeriale. Este vorba de neprezentarea la o oră de seminar, trecută în program, a unui coleg ieșean (P.U.), deși, cu o zi înainte, a fost anunțat personal de mine că urmează a fi asistat de comisie. Seminarul avea ca temă **Structuri narrative în proza românească**. S-a așteptat, cât s-a așteptat, venirea profesorului la oră, însă acesta neprezentându-se, comisia a intrat în sală, prof. Crohmălniceanu s-a așezat la catedră și a condus el discuțiile cu cursanții, spre surpriza, dar și spre satisfacția lor, căci conducătorul **ad-hoc** al seminarului a reușit să-i dea o substanță ideatică deosebită.

Lucrurile s-ar fi oprit aici, dar inspectoarea din minister a cerut, insistent, rectorului, ca profesorul prins în delict să fie aspru sancționat. A trebuit să dăm dovadă de multă inventivitate (vinovată!), împreună cu șefa de catedră (prof. M.P.), pentru că împlicinatul (de fapt recidivist în asemenea practici) să scape numai cu pedeapsa de a nu i se mai da ore la cursurile de perfecționare.

Cu prilejul întâlnirii, la Iași, cu prof. Ov. S. Crohmălniceanu, el mi-a dăruit cartea, recent apărută, **Cinci prozatori în cinci feluri de lectură**, cu următoarea dedicație: „*D-lui Const. Parfene, care are la inimă «lectura» modernă a textelor literare, această carte de «lecturi» noi. Cu prețuirea lui Ov. S. Crohmălniceanu. 24.VII.84*”.

Prof. Sergiu Șerban, colaborator și prieten apropiat

Prin anii '70 ai sfârșitului de veac XX, la unul din cursurile pe care le țineam profesorilor de limba și literatura română, în cadrul activităților de perfecționare organizate de I.C.P.C.D. în colaborare cu Universitatea din Iași, mi-a atras, în mod special, atenția, un profesor din

primele rînduri ale amfiteatrului (III₁₁₁), care urmărea cu mare atenție problematica modernizării studierii limbii române în școală, eu susținînd, cu convingere, că situația de fapt existentă în școli era cu totul contraindicată, cînd punea pe prim plan istorismul, descriptivismul, verbiajul sociologizant și expunerea stil „magister dixit”, ce lua, adeseori, forma unor dictări. Elevul devenea un înregistrator mecanic al expunerii profesorului, care, de cele mai multe ori, nu făcea decît să reproducă litera manualelor.

În pauză, profesorul respectiv s-a apropiat de mine și, foarte politicos, a solicitat să-i acord cîteva clipe pentru a schimba cîteva opinii privind cele discutate la curs. De la început, m-au impresionat plăcut, comportamentul lui de intelectual „subțire”, distincția și farmecul muzical al dicției, dat de o rostire ușor graseiată. S-a recomandat. Era prof. Sergiu Șerban de la o școală generală din Bacău. Fără a mai detalia scena, rezum spunînd că eram „pe aceeași lungime de undă”, în ceea ce privește problemele dezbătute la curs. Cam tot în acea perioadă, profesorul Șerban m-a consultat în legătură cu lucrarea pentru obținerea gradului didactic I în învățămînt, la care aspira. Am venit în întîmpinarea dorinței lui de a-și alege o temă cu caracter științifico-didactic, privind activizarea elevilor în procesul „receptării” literaturii, cu accent asupra modalităților de aplicare a metodelor: „învățarea prin descoperire” și „problematizarea”.

I-am fost îndrumătorul științific al acestei lucrări, inspecția specială fiindu-i efectuată împreună cu prof. dr. Dumitru Irimia, vestit prin onestitate și exigență profesională. Profesorul Șerban avea rezultate foarte bune la clasă. Elevii săi nu debitau formule critice de-a gata oferite de manuale sau studii critice, ci își formulau propriile reacții de cititori, în contactul cu textele literare.

Din discuțiile purtate pe parcursul elaborării lucrării sale de grad, s-a ivit ideea organizării și efectuării unui experiment didactic, întins pe mai mulți ani, intitulat **Problematizarea și studierea literaturii în școală**, la care el urma să experimenteze, la clasele sale, un algoritm al receptării „dirijate” (problematizante) a textelor literare din programa școlară. S-a angajat și a lucrat la realizarea acestui experiment cu mare pasiune, competență profesională și răbdare, reușind, în final, împreună, să ducem la bun sfîrșit experimentul, care valida sporul de eficiență preconizat al **problematizării**, în studierea unei discipline umaniste. Rodul acestei colaborări, care s-a desfășurat ca parte a planului de cercetare științifică al Facultății de Filologie din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași, s-a concretizat într-un volum în care au fost incluse alte două experimente pe aceeași temă, realizate cu concursul altor doi profesori: I. Dănilă, de la Liceul pedagogic din Bacău și Paula Busuioc, de la o școală generală din Bârlad.

Povestea colaborării la experimentul nostru este cuprinsă într-o amplă corespondență, din care nu voi selecta decât o epistolă, în care eram informat despre mersul activității, într-o anumită fază a ei.

Bacău, 28 decembrie 1985

Stimate Domnule Profesor,

După un final de trimestru epuizant, intrat într-o vacanță mult așteptată, dar pînă acum mai mult iluzorie, mă bucur totuși că pot să vă trimit rezultatele primei testări din acest an școlar. Ele sosesc ceva mai tîrziu decît, poate, le așteptați, dar întîrzierea este determinată și acum de motive obiective. Între ele ar fi, de pildă, și faptul că, deși foarte tentant, nu am dat pînă la urmă curs amabilei dv. invitații de a considera ca test teza pe trimestrul I. Cred că împrejurarea, chiar dacă ar fi avantajat profesorul, ar fi deservit experimentului nostru. Într-o asemenea lucrare, elementele de problematizare nu ar fi putut cuprinde în totalitate subiectul dat și ar fi fost astfel dezavantajate ambele clase: clasei experimentale i s-ar fi îngădit posibilitatea de afirmare, iar clasa-martor (cu rezultate de presupus mai slabe) nu ar mai fi putut folosi teza pentru o mai eficientă redresare a unor situații la învățatură. Așa stînd lucrurile, cel care trebuia să se „jertfească” era profesorul. Este ceea ce am și făcut, numai că nu am putut realiza evaluarea lucrărilor decît în primele zile după încheierea trimestrului.

Sînt foarte nerăbdător să aflu părerea dv. despre această testare: despre problematica stabilită, despre modalitățile de evaluare, despre măsura în care această testare este sau nu concludentă pentru ceea ce ne-am propus să urmărim și, nu în ultimul rînd despre lucrările elevilor. V-aș ruga în acest sens să-mi comunicați opinia dv. mai ales asupra lucrărilor notate cu 9 și 10 și aparținînd elevilor clasei experimentale (VIIC), cu care lucrez în sistemul pe care îl cunoașteți încă din clasa a V-a (o apreciere valorică a acestor lucrări care aparțin, în fond, unor copii care abia se află la începutul celei de-a doua etape pe care o prezentăm pe larg în lucrarea de grad).

Vă mărturisesc într-o scrisoare mai veche îndoiala mea asupra mijloacelor de testare folosite în anii trecuți și care – după părerea mea – nu puneau decît parțial în lumină „plusul formativ” pe care-l realizează problematizarea. Am sentimentul că, de data aceasta, am găsit calea cea bună și că evaluarea luminează mult mai exact ceea ce s-a realizat prin predarea diferențiată la cele două clase. Cred, cu alte cuvinte, că am reușit să evaluez mult mai exact și mult mai aproape de cota reală sporul pe care-l realizează problematizarea și, în general, metodele activizante. De aceea, cred eu, și evaluarea este cea mai concludentă dintre toate testările făcute pînă acum.

Este adevărat, există cu certitudine un decalaj valoric între cele două clase; mai există și acel „handicap din start” de care iarăși vă vorbeam într-o scrisoare anterioară. Dar aceste aspecte nu pot explica în totalitate absențele în planul formativ care înregistrează la clasa martor proporțiile unui fenomen de masă.

Aștept, deci, cu foarte mare interes și nerăbdare opinia dv. care să confirme sau să infirme etapa I a experimentului nostru în acest an școlar. V-aș ruga de asemenea să stabiliți termenul pentru cea de-a doua testare la nivelul acestor clase a VII-a.

Cu speranța apropiatului dv. răspuns vă rog să primiți, domnule profesor, cele mai calde și sincere urări de sănătate, fericire și îndeplinirea a tuturor dorințelor cu ocazia apropiatului An Nou și asigurarea deosebitei considerații pe care v-o port.

prof. Sergiu Șerban

Publicarea cărții cu experimentele menționate a întârziat mult, datorită vicisitudinilor vremurilor. Ea s-a tipărit, totuși, la Editura Universității „Al. I. Cuza” din Iași în 2000, cu titlul *Aspecte teoretice și experimentale în studiul literaturii în școală*, fiind privită (în ansamblu) ca o metodică modernă a receptării literaturii în învățământul preuniversitar.

Colaborarea cu prof. Sergiu Șerban la menționatul experiment a întărit prietenia noastră științifică.

Mereu activ și ingenios pe tărâm științifico-didactic, împreună cu un alt pasionat om al școlii, prof. M. Semenov, sprijiniți de colegi de breaslă talentați și harnici (prof. Petre Isachi, Eugen Budău, Grigore Codrescu, Mureș Covătaru, Aurel Jâmneală, Ioan Lazăr), editează, începând din septembrie 1990, revista „Convorbiri didactice”.

Iată scrisoarea în care îmi anunță evenimentul și îmi solicită asentimentul de a face parte din colectivul redacțional.

Bacău, 16 oct. 1990

Mult stimată domnule profesor,

Este pentru mine o reală bucurie să vă pot oferi primul număr (sept. 1990) al revistei „Convorbiri didactice”, o inițiativă particulară desigur în foarte multe privințe încă perfectibilă, dar care, sper, pornește pe un drum bun. Este, considerăm noi, o încercare onestă și o aspirație către un profesionalism care ar trebui să ne caracterizeze pe toți.

Cum revista nu poate fi procurată decât prin comandă fermă adresată redacției, ea v-ar fi putut parveni cu totul întâmplător și cine știe când. Ar fi fost o situație care m-ar fi nemulțumit profund, pentru că mai vechea noastră

colaborare a însemnat pentru mine și o apropiere de dv. în planuri mai subtile decât numai cel al relațiilor strict oficiale, impuse de experimentul pe care l-am realizat.

Pentru mine personal, ca de altfel pentru întreg colegiul redacțional – în care sper că veți regăsi mai vechi prieteni și colaboratori – opinia dv. are o foarte mare greutate. Îndrăznesc, deci, să sper în câteva rînduri de „evaluare” a încercării noastre, poate temerară. Mi-ar face o reală bucurie, indiferent care ar fi opinia dv.

În Bacău, revista a stîrnit reacții contradictorii, dar dv. știți desigur, ca și mine, că uneori, ranchiuna și nemulțumirea unor anumiți colegi sînt, paradoxal, semnul prea-plinului și nu al golului.

Cea mai mare bucurie ar fi însă pentru mine dacă dv. ați accepta să faceți parte din colegiul redacțional al revistei „Convorbiri didactice” și dacă, din cînd în cînd, ne-ați putea onora cu cîte o colaborare. Cel mai bine ar fi, cred, de la 1 ian., cînd sperăm să îmbunătățim și prezentarea grafică a revistei, dată la care numerele apărute pînă atunci vă vor face o idee mai clară asupra profilului publicației noastre.

Dacă veți considera necesară o discuție mai largă, aș putea, eventual, face un drum la Iași, împreună cu dl. M. Semenov. Prezența în colegiul de redacție a d-lui profesor Emil Leahu – care s-a integrat activității redacționale cu un entuziasm contaminant vă poate oferi, cred, o primă garanție asupra seriozității preocupărilor noastre.

În așteptarea cîtorva rînduri din partea dv., rămîn al dv.

Cu cele mai alese sentimente

prof. Sergiu Șerban

Am răspuns că, în principiu, sînt de acord și i-am dat unele sugestii. Aveam, atunci, serioase probleme cu sănătatea, mă pregăteam suflătește pentru o operație de implant de cristalin artificial. Citeam și scriam cu dificultate. Solicitățile prietenului Șerban nu conteneau.

În cele din urmă, pe la sfîrșitul lui septembrie 1994, am acceptat să susțin o rubrică permanentă la revista băcăuană, devenită, între timp, cunoscută în toată țara. În luna amintită primesc următoarea scrisoare:

Bacău, 25 septembrie 1994

Mult stimată domnule profesor,

Plicul de la dv. mi-a făcut o mare bucurie. Este o mare cinste pentru *Convorbiri didactice* să vă aibă printre colaboratorii săi permanenți. Sper ca revista să nu vă dezamăgească prin numerele ei viitoare. Vă trimit două exemplare (unul pentru dl. profesor Irimia) din nr. 16 recent apărut. Numărul 17

este în tipografie într-un proces foarte avansat de tipărire, așa că abia începând cu nr. 18 al revistei vom putea inaugura rubrica *Docendo discimus* pe care sperăm că cititorii o vor găsi, fără întreruperi, în fiecare număr. Vă mulțumesc în numele întregului colegiu redacțional pentru colaborare.

Îndrăznesc să sper în bunăvoința dv. de a-i reaminti d-lui prof. D. Irimia mai vechea noastră solicitare. Excelență ar fi o rubrică de stilistică. Genericul, problematica și organizarea ar fi o chestiune dependentă doar de opțiunile domniei sale. Sper într-o nu prea depărtată reîntâlnire a noastră în paginile revistei *Convorbiri didactice*.

În ceea ce privește valorificarea experimentului nostru mai vechi, există aici, din nefericire, prea puține șanse de publicare. Editura Plumb ar fi dispusă să publice cartea doar în regia autorilor, iar suma la care s-ar ridica publicarea volumului mi s-a părut absolut fabuloasă. Prietenul Semenov ezită pentru că, deși nu se îndoiește de utilitatea volumului, este cu totul sceptic în ceea ce privește posibilitățile de difuzare de care dispunem. Trebuie să vă mărturisim că, în ceea ce privește *Convorbirile didactice*, de pildă, întâi o tipărim, apoi o difuzăm abonaților noștri și abia după aceea o plătim, ceea ce nu s-ar putea întâmpla, evident, cu volumul în discuție.

Singura speranță este ideea unei posibile sponsorizări. Am întreprins demersuri în această direcție, dar lucrurile nu au ajuns până acolo, încât editarea să poată demara.

Vă felicit pentru apariția noului dv. volum (*Analize și interpretări literare*) de la Junimea. Am încercat să rezolv problema difuzării cu Inspectoratul școlar județean, acesta fiind și motivul pentru care această scrisoare vă parvine abia acum. Dl. inspector Eugen Budău s-a arătat receptiv. Este dispus să-și asume pentru început responsabilitatea difuzării a 500 de exemplare. Nu mă îndoiesc, însă, că în Bacău și în județ vom depăși foarte curând acest număr și vă vom solicita o nouă tranșă.

Dl. inspector m-a informat însă că are nevoie de o simplă scrisoare din partea dv., prin care să solicitați difuzarea prin Inspectoratul școlar a acestor 500 de exemplare (o simplă formalitate). Deci urmează să trimiteți dv. cât mai repede această scrisoare (pe adresa d-lui Eugen Budău, Inspectoratul județean Bacău sau mie pentru a i-o transmite) și lucrurile se aranjează. Vom încerca să rezolvăm difuzarea prin Inspectorat deoarece Casa corpului didactic are o directoare absolut opacă la orice probleme de interes intelectual. Voi vorbi totuși și aici, dar persoana a fost plecată zilele acestea din Bacău.

Bineînțeles că imediat ce voi intra în posesia unui exemplar din cartea dv. o vom recenza în *Convorbiri didactice*, o vom populariza la nivelul municipiului prin ședințe de cerc și catedră și nu mă îndoiesc că ecoul va fi de natură să vă satisfacă.

Dacă aveți puțin timp, aș fi bucuros să citesc în câteva rînduri impresia dv. despre ultimul număr (16) al revistei noastre.

În așteptarea viitoarelor materiale pentru rubrica Docendo discimus vă doresc sănătate, putere de muncă pentru a vă putea realiza toate proiectele și vă rog să primiți asigurarea celor mai sincere considerații și simpatii.

Sergiu Șerban

I-am răspuns prietenului meu cu scrisoarea:

Iași, 4 oct. 1994

Stimate d-le prof. Șerban,

Așteptam un răspuns de la dv. El a venit și, pe de o parte, m-a bucurat, pe de alta, m-a cam întristat. M-a bucurat că propunerea mea pentru o colaborare sistematică la „Convorbiri didactice” a fost acceptată de colectivul redacțional. M-a bucurat, de asemenea, că dv. personal v-ați arătat atît de binevoitor față de rugămintea mea de a ajuta la difuzarea cărții recent tipărită de „Junimea”. Vii mulțumiri pentru colegialitatea profesională și spirituală arătată.

Am rămas întristat de precaritatea condițiilor pentru o eventuală tipărire a experimentului nostru, care, în redactarea finală, arată ca o foarte interesantă metodică modernă a receptării textului literar în școală. E păcat să rămînă îngropată în manuscris, acum cînd se răsfață o adevărată impostură pe tărîm școlar! Dar ce să-i facem, asta-i situația, în „perioada de tranziție”. Oare miliardarii dv. de la „Avicola” Bacău (parcă așa-i spune?!) nu sînt dispuși să sacrifice cîțiva curcani pe „altarul” culturii, al școlii care i-a învățat să scrie și să socotească? Tare aș vrea să li se facă o asemenea propunere, nu de alta, dar măcar pentru a le „savura” modalitatea de a se manifesta față de o „afacere nerentabilă” materialicește.

Dar poate s-ar găsi totuși niște sponsori. Nu pot crede că d-l Semenov nu va găsi o soluție. El scoate bani și din piatră seacă (à propos, frumoasă școală și-a clădit!).

Mă voi strădui să-l conving pe d-l Irimia să se alăture „Convorbirilor didactice”. De fapt, în mai, mi-a promis. Îi voi da exemplarul nou cu propunerea dv. de a colabora cu o rubrică de stilistică. Ar fi, într-adevăr, bine venită.

Îmi solicitați cîteva opinii despre numărul 16. Este bun și o spun cu toată responsabilitatea. Să încep cu coperta: f. bună, sub aspectul concepției și al graficii.

Cuprinsul: interesant ca rubricație (compartimentare). E bine legat de problematica școlii și a unor examene-cheie. Sub acest aspect, el ar putea deveni mai diversificat și mai bogat (ca arie de cuprindere a problemelor). Mă gîndesc la problematica programei pentru clasa a XII-a, tratată, în manualul recent, în

mod defectuos, din mai multe puncte de vedere (teoretic, metodic), observație valabilă mai ales pentru prima parte (eseiști, critici). Manual bun e acela care știe să explice, limpede și sistematic, chestiunile cele mai profunde. Ce poate înțelege un adolescent, un tânăr care n-are cultură filozofică din felul cum sînt prezentați Cioran, Ionescu, etc., în acest manual? Iată o problemă la care poate reflecta redacția revistei.

Textele publicate (ale tuturor colaboratorilor) se află la un ridicat nivel de competență. Unele ar fi putut fi mai comprimate, mai sintetice. Ar fi indicat să se stabilească un număr limitat de pagini (10 – 12 p. dactilo maximum) pentru fiecare text. S-ar câștiga astfel spațiu tipografic pentru mai multe colaborări, care să îmbrățișeze o arie mai largă de teme.

Foarte bine concepute și realizate testele.

Poate că textele de teorie (estetică, teorie literară) ar fi mai interesante pentru cititori dacă ar cuprinde și scurte exemplificări, demonstrații. S-ar spori funcționalitatea teoretico-aplicativă a revistei.

Afît. Succes în continuare!

Salutări tuturor, iar pentru mata, și o caldă strîngere de mînă.

Const. Parfene

Scrisorile ulterioare primite de la prof. Șerban sînt mărturii ale unei colaborări fructuoase cu redacția revistei „Convorbiri didactice”, pe linia sporirii calității conținutului ei. Ele ilustrează, pe de altă parte, prețuirea strădaniilor reciproce privind îmbunătățirea procesului studierii literaturii în școală.

Între timp, prof. Șerban a publicat o carte, **Literatura în gimnaziu**, căreia i-am scris o prefață. Cartea mi-a fost dăruită, cu dedicația:

„D-sale

*Domnului prof. univ. dr. Constantin Parfene,
Acest modest rod al unei vieți de profesor, cu speranța că
volumul confirmă – măcar prin cîteva din paginile sale –
atît de frumoasele cuvinte pe care le cuprinde Prefața sa.
Vechea simpatie, respectul și deosebita prețuire a autorului.*

S. Șerban

Bacău, 10 februarie 1997”

După vreun an și ceva, în care Sergiu Șerban nu mi-a mai dat nici un semn de viață, primesc un colet poștal, în care se aflau două numere din „Convorbiri didactice” și două cărți: una semnată de el, și cealaltă, un manual pentru clasa a

VI-a, câștigător la concursul organizat de Ministerul Educației, ai cărui autori sînt **tatăl** (Sergiu Șerban) și **fiica** (Anca Șerban).

În colet era și o scrisoare:

Bacău, 24 martie 1998

Mult stimată Doamnă Profesor,

Știu că sînteți supărat pe mine. Cu mare dreptate! Veți accepta totuși ideea că două cărți scrise într-un singur an, dintre care una printr-un concurs la nivel național, pot fi, dacă nu o scuză, măcar o explicație a ritmului sincopat al corespondenței mele. Vă cer iertare! Sper ca volumele pe care vi le trimit să vă facă o reală plăcere, și, mai ales, să găsiți în ele semnele unei vocații pe care cu atîta bunătate ați pus-o altădată în lumină.

Manualul care pentru Sergiu Șerban înseamnă sfîrșitul unui drum, înseamnă pentru Anca Șerban (aflată la „vîrsta definitivatului”) un început de drum. El mai înseamnă pentru mine și una dintre cele mai mari bucurii pe care mi le-a îngăduit Dumnezeu în această viață. Simt nevoia irezistibilă să vă fac părtaș la această mare bucurie a mea. Sper ca rezultatul trudei noastre să nu vă dezamăgească.

Regret nespus că, din cauza mea, revista „Convorbiri didactice” a pierdut strălucirea și interesul pe care i le confereau semnătura Dv., iar eu – cel care, prin forța lucrurilor, citesc de vreo patru ori fiecare număr – am pierdut marea satisfacție intelectuală de a vă reîntîlni periodic și de a urmări mai des excelențele Dv. intervenții. Încă o dată vă cer iertare!

Vreau să vă asigur că admirația, prețuirea, și recunoștința mea pentru Dv. au rămas și vor rămîne nealterate, pentru că – iată, mărturisesc cu mîna pe inimă – Dv. ați fost pentru mine unul dintre modelele pe care mi le-am ales, atît ca profesor, cît și ca om.

În încheierea acestor rînduri, îngăduiți-mi să vă reamintesc finalul unuiia dintre rondelurile lui Macedonski:

„Știu: toate sunt o-ndurerare,
Prin viață trecem în neștire,
Dar mîngăirea e-n iubire,
De-ar fi restriștea cît de mare
Și înălțarea e-n iertare!”

Vă rog să primiți cele mai calde urări de sănătate și să vă ajute Dumnezeu să vă împliniți toate proiectele.

Prof. Sergiu Șerban

Îmboldit de mine, a elaborat și manualul de Limba română pentru clasa a VII-a, câștigător la concurs și tipărit de Editura All.

Închei evocarea profilului spiritual al colegului Sergiu Șerban, cu ceea ce scriam în ultimul alineat al Prefaței la cartea sa **Literatura în gimnaziu: „Recomandăm, cu căldură, această laborioasă lucrare, fericită expresie a unei personalități didactice care «și-a aflat ideea», dar care nu rămîne în închiderea sa, ci se străduiește continuu – cum se exprima C. Noica, undeva – «să mențină cununia dintre ființa gînditorului și cea a profesorului»”.**

Un distins coleg de breaslă – prof. Petrache Dima

Desfășurînd, multă vreme, activitate didactică pe linia perfecționării pregătirii științifico-metodice a profesorilor de limba și literatura română din județele Moldovei, am avut prilejul – aș spune chiar privilegiul – de a cunoaște, personal, distinși dascăli de românească, unii dintre ei putînd fi puși alături de cadre din învățămîntul superior, dacă nu chiar cu o treaptă mai sus. Cu destul de mulți dintre ei am întreținut strînse relații de prietenie sau am colaborat, efectiv, la realizarea unor proiecte științifice (spre exemplu, cu prof. Paula Busuioc din Bârlad; Sergiu Șerban, I. Dănilă din Bacău, care s-au implicat cu talent și înalt profesionalism, în efectuarea unui laborios experiment – primul de anvergură la noi în țară, pe tema: **Problematizarea și studierea literaturii în școală – aspecte teoretice și experimentale** -, tipărit la Editura Universității „Al. I. Cuza” din Iași). Cu alți confrăți din învățămîntul preuniversitar am colaborat la reviste de cultură sau cu profil științifico-didactic, editate chiar de ei (ca în cazul revistei **Convorbiri didactice**, editată la Bacău, de prof. G. Semenov și S. Șerban și al **Revistei noastre**, publicație a Liceului „Unirea” din Focșani, dirijată de prof. Petrache Dima).

În ianuarie 1972, apărea la Focșani, nr. 1 al seriei noi a publicației de cultură pentru elevi **Revista noastră**, coordonată de prof. Petrache Dima (prima serie apăruse în anii 1912 – 1914, sub îndrumarea prof. D. Papadopol). În acest număr, se reproducea (din nr. 13/ mai 1913) poezia **Sonet** a elevului Victor Ion Popa, din clasa a VII-a R a Liceului Internat din Iași, reprezentînd debutul viitorului mare om de teatru în literatură. Prin intermediul acestei reviste, aveam să-l cunosc de la distanță pe minunatul om de cultură, profesor și foarte talentat gazetar Petrache Dima (din nefericire, prematur decedat!). Număr de număr, revista creștea, văzînd cu ochii, în calitate și diversitate a rubricilor și a articolelor, reușind, în cîțiva ani, să adune, în paginile ei, nume de rezonanță ale culturii și literaturii noastre, precum: Iorgu Iordan, Cella Delavrancea, Edmond Nicolau, Șerban Cioculescu, Al. Piru, Solomon Marcus, I. Coteanu, Mioara Avram, Const. Ciopraga, N. Manolescu, Mitzura Arghezi, Mihail Steriade, Aug. Z. N. Pop, Dan Simonescu, Dimitrie Vrabie, C.C. Giurescu, N. Scurtu (cu documente inedite),

Marin Preda, Marin Sorescu, Gerda Barbilian, D. Vatamaniuc, G. Sbîrcea și mulți alții. Am fost onorat să fiu invitat a colabora la această revistă de către coordonatorul ei, publicînd cîteva articole despre Victor Ion Popa. Pe coperta interioară a nr. 79-80-81 (oct. – dec. 1981), scria: „*Domnului prof. Constantin Parfene, cu veche și sinceră prețuire, Petrache Dima. 23 dec. 1981*”, iar pe coperta nr. 88-89-90 (oct. – dec. 1982), în care se afla și unul din articolele mele, coordonatorul scria următorul autograf: „*Domnului prof. Const. Parfene, prețuirea și recunoștința lui Petrache Dima. 25 dec. 1982*”. Pe copertă era imprimată și ștampila vechii serii a revistei, sub care Petrache Dima scria: „*Este ștampila vechii serii (1912 – 1914)*”.

Revista își cucerise, repede, un foarte bun renume. A fost distinsă în cadrul Concursului Național al presei școlare în 1978 și în 1981 cu Premiul I, iar în 1979 cu „Premiul special al juriului”, pentru cea mai bună revistă școlară din țară. În 1980, ea a fost înregistrată la UNESCO.

Între timp l-am cunoscut pe inimosul profesor mai îndeaproape, devenind buni prieteni. Venind să-și aleagă un subiect pentru lucrarea de obținere a gradului I în învățămînt, ezita între mai multe teme propuse de dînsul. „- Nici una din astea, i-am spus. Veți face o lucrare despre **Revistele școlare și rolul lor în cultivarea talentelor tinerilor liceeni**, venind cu mărturia vie a colecției revistei”. A rămas puțin blocat la propunerea mea neașteptată. Apoi, s-a luminat, deodată, la față, a început să zîmbească și a întrebat surprins: „- Se poate, într-adevăr, să mi se aprobe tema?” „- Cum să nu se poată?! Ce altă dovadă mai convingătoare poate aduce un profesor de literatură privind strădania sa originală, decît ceea ce ați realizat dv. pe tărîmul presei școlare?”, i-am replicat. La inspecția specială, i-am sugerat, mai în glumă, mai în serios, să stea mai mult pe postamentul catedrei, pentru a nu-l pierde cu privirea, pentru că simpaticul profesor era scund de statură, dar îndesat și mereu cu un zîmbet discret pe fața din care ochii jucăuși trimiteau priviri calde, încurajatoare, elevilor. Se bucura de întreaga lor prețuire și afecțiune. Prin decembrie 1981, primeam de la el scrisoarea:

Focșani, 23 dec. 1981

Iubite domnule profesor C. Parfene,

Mai tîrziu, țin să vă felicit pentru valoroasa dv. carte, recent apărută în librărie, „Compozițiile în școală”.

În al doilea rînd, vă mulțumesc din toată inima pentru publicarea unui mare număr de extrase din „Revista noastră”. Această reproducere se numără printre cele mai frumoase ecouri ale muncii modestului colectiv redacțional care editează periodicul focșănean.

În al treilea rând, vă informez că la începutul anului viitor, în vacanța studenților (1-15 februarie), vom sărbători 70 de ani de la fondarea „Revistei noastre” și 10 ani de la reluarea tradiției. Cu acest prilej, vom organiza o sesiune de comunicări științifice, la care va participa și o delegație de profesori universitari bucureșteni, în frunte cu Al. Piru. V-am ruga și pe dv. să fiți prezent cu o lucrare dedicată lui Victor Ion Popa, care și-a făcut debutul – după cum știți – în paginile vechii serii a „Revistei noastre”. Toate comunicările vor fi tipărite într-un supliment special. Încă n-am fixat ziua. După stabilirea ei, vă voi anunța la timp. Manifestarea se va amîna numai dacă se va înrăutăți vremea.

În așteptarea răspunsului dv., vă doresc un călduros „La muți ani!”

Petrache Dima

Prof. P. Dima era și un animator al vieții culturale a orașului Focșani, localitate, cum se știe, cu vechi tradiții în acest sens. Aici funcționase, multă vreme, o orchestră filarmonică; în împrejurimile orașului se aflau locuri legate de memoria unor scriitori ca: Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu ș.a. Profesorul se zbătea ca aceste lăcașuri de cultură să fie întreținute, reparate și nu dărmate. Reproduc o scrisoare care atestă strădaniile sale, în lupta cu obtuzitatea oficialităților vremii. De fapt, cam de mult, în țara noastră, politicienii și guvernanții nu par a fi avut (sau a avea) prea multe în comun cu cultura (pentru că nu trebuie confundată cultura cu demagogia).

Focșani, 7 iulie 1978

Mult stimată domnule profesor Parfene,

În cadrul concursului republican al publicațiilor școlare, ediția 1978, „Revista noastră” a fost distinsă cu premiul I. La această competiție, au participat 285 de periodice editate de elevi. În altă ordine de idei, țin să vă informez că, în ciuda demersurilor făcute de opt ani, casa lui Duiliu Zamfirescu va fi dărîmată. Astfel, dispare ultima posibilitate prin care s-ar fi putut eterniza memoria unuia dintre creatorii romanului românesc.

În septembrie a.c. cînd voi veni la Iași, poate ne vom reîntîlni și atunci vă voi da și alte amănunte.

Și pe această cale vă mulțumesc din toată inima pentru sprijinul moral pe care mi l-ați acordat.

Cu deosebit respect,

Petrache Dima

O Inspecție și un „banchet” anulat

Profesia mi-a oferit prilejul de a cunoaște oameni diferiți sub aspect comportamental, dar mai ales cadre didactice, vizitând școli de pe întreg cuprinsul țării, în special din județele Moldovei. În sistemul perfecționării activității profesionale, intră și acordarea gradelor didactice, pe baza unor examene, susținute în fața unor comisii alcătuite din cadre universitare, de către unitățile de învățământ superior cu competențe în acest domeniu. Obligatorie este obținerea gradului definitiv, celelalte, gradul II și I, fiind facultative, aspiră la obținerea lor cine se simte în stare să facă față exigențelor impuse. Printre probele prevăzute se numără și una practică, ținerea unor lecții, la clasele unde aspirantul își desfășoară activitatea didactică, lecții asistate de o comisie, care urmărește pregătirea științifică și metodică de specialitate a candidatului și performanțele muncii sale cu elevii.

În principiu, sistemul acordării gradelor didactice – continuând o tradiție mai veche a învățământului românesc – este bine conceput, numai că aplicarea lui este, în destule situații (folosind un eufemism), cel puțin defectuoasă. În primul rând, nu există o unitate privind exigența în aprecierea candidaților, aceasta diferind de la un centru universitar la altul și de la o comisie la alta. În ultimii ani, mai cu seamă, această unitate pare a se fi realizat, însă într-un sens negativ, nivelator, nestimulativ. Afirmția se referă, în mod special, la aprecierea candidaților la obținerea gradului I. Aproape că nu mai întâlnești candidați notați cu nouă (notă minimă de trecere a acestui examen). Doar zece pe linie. Să fie, oare, toți aspiranții la același nivel al competențelor și performanțelor profesionale? Răspund, categoric, **nu** la această retorică întrebare. Numai acest aspect de ar fi și s-ar impune o rapidă reevaluare a sistemului de acordare a gradelor didactice, care să elimine și alte practici, ce nu au nimic comun cu deontologia profesiunii. A intrat, spre exemplu, în ritualul desfășurării unei inspecții „speciale” de grad, „praznicul” final, bineînțeles, dacă inspecția se soldează cu succes. Și cum aproape toate aceste inspecții (excepțiile sînt foarte rare!) se sfîrșesc cu succes, ele devin prilej de divertisment pentru colegii din școală și problemă cu serioase consecințe pentru „buzunarele” candidatului.

În legătură cu toate acestea, îmi vine în minte o inspecție efectuată, împreună cu prof. dr. D. Irimia, la Putna, unui profesor de limba română, la școala generală din comună, școală la care candidatul îndeplinea și funcția de director. Inspecția s-a desfășurat în ziua de 15 mai 1985. În după-amiaza zilei anterioare, am coborât dintr-un accelerat Iași-Oradea în gara Suceava, de unde urma să ne urcăm într-un

tren local spre Putna. În gară, am fost întâmpinați de candidatul nostru de a doua zi (prof. C.), care, cu o amabilitate excesivă, ne invită să urcăm într-un autoturism de teren, pentru a ne transporta la Putna. „O ocazie”, ne-a spus personajul nostru, ivită „pe neașteptate”: o persoană din comuna sa a avut unele treburi la Suceava, și, la întoarcere, era dispus să ne ia în mașină. Dacă e „ocazie”, am zis, hai să urcăm! Am ajuns cu bine la destinație, am fost cazați la un motel, lângă Mănăstirea Putna, candidatul nostru s-a întrecut în amabilități, oferindu-se a ne fi „ghid” în vizitarea mănăstirii. A doua zi, o mașină, tot o „ocazie”, ne aștepta în fața motelului să ne transporte la școală. Noi am fi preferat să parcurgem traseul pe jos, că era o zi splendidă de mai, dar nu ne-am putut sustrage excesivelor gesturi de „atenție” din partea persoanei. Ajunși la școală, am fost poftiți, cu aceeași „ospitalitate”, într-o sălișă special amenajată cu o masă în mijloc, plină de bunătăți culinare de o uimitoare varietate. Pentru noi, spectacolul era, realmente, derutant, în acele condiții în care cele de-ale gurii se obțineau cu greu, după ore în șir de ședere „la coadă”, pe la „Alimentare”. Dar se adevereau, astfel, niște vorbe care circulau pe timpul lui Ceaușescu: „Toți se plîng că nu se găsește de mîncare, în schimb toți au frigiderule pline!”. Vorbele astea erau valabile, însă, numai pentru o anumită categorie de „cetățeni” ai patriei. De fapt, ca și după 1989!

Noi nu prea am avut timp să ne înfruptăm din acele bunătăți, că a trebuit să intrăm în ritmul programului. Am asistat, conform prevederilor regulamentare, la patru lecții: două de limbă și două de literatură. Profesorul era foarte dinamic, degajat, nici nu formula complet întrebările, că elevii și veneau cu răspunsurile, încît ... bănuieți și dv. cam ce activitate de „prelucrare” se petrecuse anterior. Dar, pe cît de degajat, volubil și senin se manifesta, în comportamentul față de clasă, tot pe atît de degajat și senin debita și greșelile de natură științifică, în analiza faptelor de limbă implicate în tematica lecțiilor (acordul predicatului cu subiectul; raporturile de coordonare a propozițiilor în fraze).

Au urmat discuțiile lecțiilor. Inspectorul a vorbit laudativ, făcîndu-se că nu a sesizat greșelile științifice comise de candidat (sau poate chiar nici nu le-a sesizat!). A trebuit să le arătăm noi, pe baza însemnărilor făcute cu grijă în timpul asistențelor, spre surprinderea candidatului și chiar a șefului său ierarhic, care îi și notase proba (inspecția) cu 9. Noi însă n-am putut să-i acordăm notă de trecere, așa că „amabilul nostru candidat” a fost respins la inspecția specială. Panicat, imediat după verdict, el și-a revenit, repede, și a „ordonat” (era doar și director) unui subaltern, destul de clar, să transmită celor de la motel că masa (adică „banchetul”) se contramandază. Apoi, cînd să plecăm, ni s-a spus că „cetățeanul” cu „ocazia” l-a anunțat că are ceva defect la mașină și că și-a anulat și el plecarea la Suceava. Așa că nouă ne-au rămas următoarele soluții: să ne facem rost de niște covrigi și napolitane de la chioșcul alimentar de vis-à-vis de

școală, prof. D. Irimia să facă „auto-stopul” spre Rădăuți, unde trebuia să ajungă cât mai repede, iar eu și inspectorul B. să mergem la gară, să luăm trenul de Suceava și, de acolo, să plec spre Iași, cu un tren de noapte. Și așa s-a încheiat povestea care a avut ca personaj principal un ins „deosebit de amabil și politicos” și, ca deznodământ, un „praznic” (citiți, vă rog, „banchet”) anulat.

O inspecție inopinată la Tecuci

Îmi amintesc, însă, și de un alt caz, care ar putea sugera cum ar trebui să se efectueze inspecțiile de grad. Era prin 1970 – '71, cred, când am inspectat la un liceu din Tecuci, pe prof. Doru Scărlătescu, candidat, atunci, la obținerea gradului didactic II. Mai târziu, aveam să devenim colegi de catedră, la filiala Iași a I.C.P.P.D. și apoi la Universitate. Fără nici un fel de anunț prealabil (așa mă învățaseră dascăli ai mei, precum D. Gafițanu, A. Hazgan, L. Faifer), m-am prezentat directorului liceului, l-am rugat să-mi spună la ce clase are de ținut lecții prof. Scărlătescu și, dacă poate, să mă însoțească în a-l asista la ore. Totodată, i-am solicitat, ca, în pauză, să mi-l prezinte. Îl cunoșteam numai după nume, întâlnit în unele publicații ale vremii.

Zis și făcut. În recreație, l-am întâlnit în cancelaria liceului, i-am spus că am venit să fac inspecția pentru obținerea gradului II. S-a arătat surprins, din brunețel, cum e din fire, s-a făcut, pentru scurt timp, galben-verde, dar n-a avut încotro și, politicos, m-a invitat la oră. Am asistat la două ore, urmînd ca, a doua zi, să-l văd la alte două. Primele două lecții au fost bune, profesorul fiind deplin stăpîn pe disciplină (literatura română) și pe metodologia didactică. Lecțiile de a doua zi au fost însă excelente. În primul rînd, pentru că dispăruse complet tracul, profesorul fiind mult mai natural, mai degajat, mai arborescent în asociații și disociații. Apoi, pentru că problematica lecțiilor era mult mai bine organizată și susținută cu mijloace didactice variate și activizante, deși nota de spontaneitate nu le lipsea. La discuții, i-am spus, cu franchețe, părerile despre lecțiile ținute, am discutat, liberi de orice prejudecăți, despre problemele de specialitate ridicate de teme tratate la lecții, despre ce ar trebui să facă profesorii pentru a scoate studierea literaturii în școală din practica expunerilor plictisitoare, a rezumatelor dictate etc. Mi-a făcut o impresie deosebită, de intelectual cult și profesor de vocație. Ne-am despărțit prieteni. Și nu l-am uitat. Cînd s-a ivit prilejul, l-am propus și i-am solicitat să se înscrie la concursul de ocupare a unui post de lector la institut. S-a înscris și, din cei patru candidați, el a reușit. Peste cîțiva ani, și-a dat și doctoratul cu o teză despre Geo Bogza.

Colegul Scărlătescu n-a uitat nici el acea inspecție inopinată. De cîte ori are prilejul, față de mine, sau, adesea, în lipsa mea, popularizează, umoristic,

întîmplarea, pigmentînd-o, bineînțeles, și cu unele elemente din domeniul structurii narațiunii imaginare, confirmînd un principiu, bine surprins de N. Manolescu, potrivit căruia, pus în situația de a nara, eul enunțativ se proiectează deja ca un eu imaginativ, fictiv.

Am vrut să sugerez, prin relatarea acestei ultime întîmplări, că, dacă e de cunoscut adevăratul stil de lucru al unui profesor la clasă, el trebuie văzut, fără prealabile înștiințări stresante, așa cum își desfășoară activitatea la orele de fiecare zi. Ceea ce se întîmplă în ultima vreme, cu inspecțiile speciale de grad, seamănă mai mult cu un fel de spectacole regizate cu mai multă sau mai puțină îndemînare.

Vasile Ghica – omul, profesorul și autorul savuros de aforisme

Pot spune că l-am cunoscut destul de bine, de aproape și de departe, pe Vasile Ghica, fost elev al Colegiului „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad. A absolvit liceul cu mulți ani în urma mea, dar îi murmură în inimă aceeași nostalgică dragoste față de **alma-mater**, care a fost pentru noi prestigioasa școală bărlădeană. Apoi, a urmat cursurile aceleiași facultăți, unde a audiat o parte din profesorii pe care i-am avut și eu – alt motiv de apropiere afectivă între noi. Devenit profesor, a slujit cu credință școala românească, într-un oraș de provincie, cu tradiții literare, Tecuciul, precum am făcut-o și eu, mulți ani, în Bârlad. Așa încît, atunci cînd m-a contactat cu foarte mulți ani în urmă (1977 – 78), pentru a-și alege tema pentru lucrare, în vederea obținerii gradului I, parcă ne-am fi cunoscut de cînd lumea. Ne înțelegeam parcă mai bine din priviri. Brunețel, potrivit de înalt, bine legat fizicește, cu o frunte lată și înaltă, sprijinită temeinic pe două sprîncene groase, negre, ca și părul de pe cap, cu o față luminoasă și atrăgătoare, datorită unui zîmbet sfielnic și ochilor catifelați, personajul m-a cucerit. M-au atras și vorba-i liniștită, limpede și concisă, și autoironia care-i pune în evidență o modestie netrucată. A fost prima noastră întîlnire așa-zis oficială, pe terenul „meseriei” noastre de profesori de limba și literatura română, soldată, ulterior, cu elaborarea unei lucrări, în care Vasile Ghica își valorifica experiența sa la catedră, legată de receptarea modernă a literaturii. Din această primă întîlnire, urmată de altele, pe parcursul elaborării lucrării sale, mi-am dat seama că am în față un om deosebit, instruit și cult, cu suflet generos, disponibil apropierii față de semenii săi și preocupat de „devenirea lor întru ființă”, ca să folosesc o cunoscută expresie sapiențială a lui C. Noica. Fiecare revedere a noastră avea cîte un moment de divertisment intelectual, în care elevul și, în același timp, colegul meu de breaslă, îmi citea din

aforismele lui pătrunzătoare, scăldate, atît de firesc, în baia unui umor fin și aparent inofensiv.

Ca profesionist al școlii, l-am cunoscut bine, cu prilejul efectuării inspecției speciale de grad, din comisie făcînd parte și regretatul profesor gălățean D.D. Șoitu. Asta era prin februarie (16) 1978. Deschid acum caietul cu însemnări referitoare la lecțiile conduse de prof. V. Ghica, la Liceul industrial nr. 2 din Tecuci, la diferite clase (a VI-a, a VIII-a, a IX-a și a X-a). Selectez ce notam în concluzie după o lecție ținută la clasa a X-a, care a avut ca temă: „**O scrisoare pierdută**”, de I.L. Caragiale – comentariu literar: „O lecție foarte bună, condusă de un profesor inteligent, cu larg orizont științific și cultural, sigur, mobil, pasionat, comunicativ, cu spiritul umorului și incitant prin ghidajul problematizant al comentariului literar”. La același nivel s-au desfășurat și celelalte lecții, teoria maioresciană a **formelor fără fond**, spre exemplu, punînd la încercare buna pregătire teoretică (filosofică și culturală) a candidatului. Se înțelege că proba inspecției speciale a fost trecută de mucalitul nostru candidat cu brio, dar n-am observat nici cel mai mic semn de îngîmfare din partea sa, dimpotrivă, era la fel de modest, ca atunci cînd l-am întîlnit prima oară. M-am bucurat, sincer, de succesul său.

De atunci, ne-am revăzut, de mai multe ori, de fiecare dată, ca membri ai unei comisii de inspecții, în diverse localități: Tecuci, Tg. Bujor, Galați ș.a. Mi-a făcut plăcere să-l văd în postură de intelectual echilibrat în aprecierea muncii colegilor și o sursă de sugestii profesionale, ieșite dintr-o bună cunoaștere a sufletului elevilor și a „meșteșugului” didactic, dar și ca un foarte ingenios spirit reflexiv, fixat în lapidaritatea expresiei aforistice. Pot spune că o parte din „cugetările” sale, adunate, în timp, în cele cîteva volume, le-am auzit în lectura autorului și le-am savurat miezul, împreună, într-o atmosferă de autentică vibrație intelectuală. Reflecțiile sale atît de subtile se impuneau a fi publicate, ceea ce, de mai multe ori, l-am îndrumat să facă. Pe rînd, i-au apărut vreo trei volume de aforisme, două dintre ele (**Surîsuri migdalate**, Junimea, 1989 și **Cristale de fum**, Porto-Franco, 1990) oferindu-mi-le cu dedicații superlative, atît de „tulburătoare” pentru mine, încît nu le reproduc, pentru că, știindu-l „tare” la capitolul umor-ironie, mi-e teamă ca aceste dedicații să nu fie, cumva, niște variante ale oximoronului, în care se eludează unul din termeni, cel antitetic (contradictoriu).

În volumele menționate, Vasile Ghica își dezvăluie o altă fațetă a personalității sale, aceea de scriitor, mai exact spus, de ființă care meditează asupra condiției umane, istoriei, societății, moralei, culturii și artei, exprimîndu-se în formula condensată a **aforismului**. Critica a și semnalat, de fapt, că el este printre pușinii care ilustrează, la noi, dificila specie a **maximei**, cu variantele ei: **sentența**, **apoftegma** și **aforismul**, izvorîte dintr-un impuls interior, și nu din

veleitarism. Variantele sînt subspecii ale expresiei concise, la maximum condensate, dominanta lor fiind reflecția sintetizatoare. Tudor Vianu găsea diferențele specifice: **maxima** ar exprima principiile supreme ale acțiunii, pentru regulile de viață, deci ar avea un mai pronunțat caracter cognitiv-generalizator; **apoftegmele** sînt legate de anumite circumstanțe istorico-sociale a căror amintire este întunecată de valoarea generalizatoare a substanței lor; în fine, **aforismele** au toate calitățile artistice ale celorlalte specii, dar, spune Vianu, „sînt pronunțate cu intenția de a revizui un loc comun, o părere înrădăcinată.” De obicei, **aforismele** sau **paradoxurile** pot lua forma asocierii unor termeni contradictorii, care se opun opiniei generale. Este tocmai ceea ce caracterizează și aforismele lui Vasile Ghica, cărora le-aș mai adăuga o trăsătură singularizatoare, indiciu sigur al originalității autorului. Este vorba de nota evidentă de lirism în care substanța reflexivă este modulată, de cele mai multe ori, și sugerată de expresia **lapidar-poetică**. Aș spune chiar că **aforismele** sale sînt miniaturi lirico-poetice, în formule **vers-libriste**, pentru că aproape toate sînt **metafore** condensate, cu multiple rezonanțe conotative, metafore care cuprind o viziune asupra existenței, din diverse unghiuri privită. Ele sînt expresia unei percepții subiective, dar care, ca orice intuiție autentic poetică, implică virtualități generalizatoare. Unul din critici (Virgil Nistru Țigănuș) semnală, cu alte vorbe, această calitate a aforismelor lui V. Ghica, atunci cînd scria că, scuturînd pomii gîndirii, aforismele sale suplinesc „**existența norocoasă a cîtorva romane cu rime peștițe**”.

Mi-aș permite o sintetică trecere în revistă a **principalelor teme** ale condensatelor reflecții ce i-au alertat reflecția scriitorului: **condiția umană** („cea mai cruntă luptă la scară planetară se dă între verbele a fi și a avea”; „De ce, oare, omul se trage din maimuță și nu din trandafir?”; „Misiunea noastră nu mai este să furăm focul din cer, ci să-l păzim să nu încingă Pămîntul”; „Nu ne-am așteptat ca barbaria să se dizolve atît de subtil în civilizație”); **relația om-societate** („Dragostea față de om a fost întotdeauna ocrotită. Uneori chiar și cu sîrmă ghimpată”; „Tehnica ultramodernă nu a adăugat inimii încă nici o șaibă în plus”); **cunoașterea și autocunoașterea** („Cînd te minunezi toată viața, nu mai ai șanse să rămîi copil. Devii savant”; „Valuta epocii noastre este un creier bine antrenat”; „Știința a slobozit verbul a crede și l-a înjugat pe a vedea”; „Numai războiul cu mine îmi poate asigura pacea cu cel de alături”); **specificul național** („Nimeni nu ne-a putut defrișa munții de doine”; „Noi, românii, avem cîte două legende pe cap de locuitor”); **viața** („Cel mai izbutit paradox rămîne totuși viața”; „Viața – un amestec de tragedie și operetă într-un dozaj întîmplător”); **destinul** („Destinul – un iscusit acar al șanselor”); **moartea** („Moartea – singurul viciu al naturii”; „Moartea – o experiență complet inutilă. Pentru că nu poate fi povestită”); **fericirea** („Fericirea nu e decît un vis frumos al speranței”; „Fericirea nu poate fi decît afluentul victorios al riscului”); **istoria** („Istoria –

această teorie ondulatorie a verbelor «a construi» și «a distruge»); **pacea** („o speranță veșnic nesatisfăcută”); **plînsul** („este, cu siguranță, cel mai vechi sistem de irigație a necazurilor”); **rîsul** („nu este sănătos, dacă nu te pune pe gînduri”); **succesul** („o femeie întâmplătoare: frige și dispare”); **arta** („o divinitate pipăibilă”); **literatura** („este arta de a te umili în fața oricărui cuvînt”; „Și literatura e un fel de piață. Trebuie să știi, însă, cînd să vii cu pătrunjel, și cînd cu trandafiri”); „Poezia poate fi o operație pe creier. Dar și apă de parfumat gura”); **muzica** („o compensație, poate, pentru raiul pierdut”; „Muzica – poate unica materializare a sublimului”); **sublimul** („poate fi frumosul muiat în filozofie”); **dragostea** („Merită să iubim. Chiar de-ar fi să plătim impozit pentru fiecare sărut”; „Dragostea știe să presare vis și peste mlaștini”; „O orgă lexicală: substantivul iubire”; „Dragostea e un jug. Dar sublim”; „Iubirea – e un leagăn de curcubeu”; „Iubirea – un Everest care trebuie cucerit în fiecare zi”); **moravurile** („Cu o pilă corespunzătoare, orice drac își poate cumpăra un nimb”; „Uneori, nu calitatea zidului contează, ci a proptelei”; „În jurul fiecărui scaun roiesc haremuri de aspiranți”; „I s-a dat piele pentru opinci, iar el și-a făcut din ea mapă”; „Ne mîncăm cu atîta poftă unii pe alții, de parcă am fi din turtă dulce”; „Logica cinstei este atît de simplă, încît este aproape imposibil de respectat”; „Deoarece la concurs au reușit trei secretare, au mai fost angajați doi directori”).

Intenționalitatea majoră implicată în aforismele lui V. Ghica este **simpatia** față de semenii și aspirația spre îmbunătățirea condiției lor umane. Sub aspect afectiv, **umorul** (în variate nuanțe) este substanța estetică dominantă. El dă, aforistic, și o definiție a umorului, care ar fi „vîrfurile de lance ale inteligenței”. Umorele său oscilează între amabilitate, zîmbetul îngăduitor și ironia incisivă, amară, stigmatizatoare („Primele arme utilizate de femei împotriva bărbatului au fost: mărul și, după cîțva timp, făcălețul”; „Nu e bărbat acela care păcătuiește refuzînd o femeie frumoasă”; „Bărbații admiră femeile inteligente și le preferă pe cele frumoase”; „Ce ne făceam dacă lui Adam nu i se oprea mărul în gît?”; „Cel care rage nu mai are nevoie de adevărîță că-i măgar”; „În parcul zoologic ne întîlnim colegii de la grădinița evoluției”; „Și dacă totuși maimuța se trage din om?”; „Am devenit bipezi ca să ne putem urmări mai ușor unii pe alții”; „Coasta lui Adam rămîne izvorul nestatorniciei”; „Între femeie și bani a existat întotdeauna o poveste de dragoste”; „În unele căsnicii diminutivele zoologice apar ca trufandalele chiar în luna de miere”).

Procedeele stilistice întîlnite aproape în fiecare aforism este, cum s-a putut observa și din exemplele date pînă acum, **metafora**, definită, tot metaforic, drept „casă de modă a gîndirii”. Iată cîteva metafore caracterizate prin plasticitate, forță de sugestie în plan reflexiv-revelator: „strada – un amalgam de gene și galaxii”, „creația – unul din pîrleazurile eternității”, „În artă ridurile au farmec, nu farduri”, „Coboară turmele – tulburătoare corăbii ale munților”,

„Orice jurnal e o oglindă aburită”. Printre procedeele stilistice afine metaforei, scriitorul se folosește, uneori, de **parafraza intertextuală**, care duce cu gândul la expresii celebre („Viața poate fi un vis. Dacă o dormi”), sau la formulări din limbajul de lemn („În paradisul nostru terestru, crește vertiginos producția de mere pe cap de «șarpe»”), la expresii idiomatice („Nu s-a crăpat de ziuă în mințile tuturor”); alteori, el recurge la **parodie** („Proiect de epitaf: «ei și?»”), la **parabola** miniaturală („Unii se-ncovoie pentru a înfrunta crivățul. Alții pentru a-l evita.”, „Reușesc unii să doarmă exact cât ține furtuna”), cu trimitere la esența comportamentului tragic, care constă în tendința asumată de **dez-limitare; remodelează proverbe** („Disprețuim tentațiile. Mai ales când nu ajungem la ele”; „Mulți care au început prea brusc cu «aut Cezar» s-au mulțumit cu «aut nihil»”) și **sintagme filosofice** („Trestia gânditoare a devenit în secolul nostru mai ales ucigătoare”). De efect sînt parafrazele implicînd **jocul de cuvinte** („I s-a dat un scaun mai moale, pentru că este greu de cap”; „S-a dat «bun de cules», deși autorul nu era copt încă”; „Nu e bine să fie sec nici umorul autorului, dar nici capul cititorului”; „Privea viața dintr-un punct mort și tot i se părea vie”; „Momentul cînd dă laptele în foc este important în dragoste nu în artă”; „Numai jumătate din viață a căscat, restul a dormit”). Aforistul dovedește un acut simț al nuanțelor cuvintelor și o capacitate surprinzătoare de a le reconverti la noi valori semantice prin deraierea sensurilor denotative și proiectarea lor în planul conotațiilor celor mai neașteptate.

Unul din aforismele lui Vasile Ghica sună astfel: „Ne străduim din răputeri să lăsăm urme eterne pe zăpada vremii”. Aș nota, în încheierea acestei evocări a omului, pedagogului și scriitorului Vasile Ghica, ideea că urmele lăsate pe terenul expresiei aforistice, la noi, vor rămîne atîta timp cît va vremui limba română, în care și-a zidit, cu modestie pilduitoare, căsuța gândului și sufletului său.

„Revoluția” și spaimile unui popă

Am făcut parte dintr-o generație traumatizată de evenimente istorice de răscruce. Am trăit, de la 10 – 11 ani, momentele pline de neprevăzut ale celui de-al doilea război mondial (cu zile întunecate de refugiu și spaima trupelor sovietice „eliberatoare”, cînd era cît pe ce să nu mai fiu, din cauza unui „celovec” cu ochii de sînge, care voia să ajungă cît mai repede la Berlin, iar eu nu-i înțelegeam bolboroseala). Am fost martor al venirii la putere, odată cu tancurile sovietice, a comuniștilor, al alungării regelui Mihai și al instaurării Republicii așa-zis populare, apoi la toate urgiile social-politice abătute asupra unor largi pături sociale. Mi-a fost dat, cînd nu se mai întrevedea nici o speranță de schimbare, să trăiesc evenimentele dramatice din 1989, cînd

regimul Ceaușescu a fost alungat de la putere, mai exact spus, cînd, pe fondul unor nemulțumiri populare violent manifestate, cei din eșalonul al doilea al nomenclaturii comuniste au confiscat zisa „revoluție”, în folosul lor, recurgînd la o demagogie aiuritoare, nepunînd nimic în loc și ajungînd, peste noapte, din activiști „roșii”, mari capitaliști.

Începînd din data de 16 decembrie 1989, simțind că se produc evenimente social-politice deosebite, am început să țin un **jurnal zilnic**, în care consemnam ceea ce se petrecea în țară, în acele momente, întîmplări și comportamente ale unor inși din diverse categorii sociale. Am să citez, aici, numai ce consemnam, în acest jurnal, în ziua de **vineri, 22 XII 1989**:

„Aud la radio lectura unui decret. Prind numai ultima parte, referirea la sinuciderea ministrului apărării, generalul Milea, cu precizarea că gestul ar fi consecința faptului că a trădat poporul, prin ascunderea a ceea ce s-a petrecut la Timișoara. Aceasta se întîmpla pe la ora 11.45. După lectura decretului, semnat de N. Ceaușescu, s-a dat pe post muzică «mobilizatoare». Așteptam să se revină cu lectura comunicatului. Nu-l prinsesem în întregime. Se produce însă ceva curios. Se schimbă melodiile. Se difuzează muzică modernă, ritmată, muzică populară, o bună bucată de vreme, pentru ca, pe la 12.50, să se întrerupă, să se audă niște zgomote de microfon și o voce foarte emoționată spunînd cam așa: «Fraților (sau frați români), tiranul a fugit. Trăiască libertatea», apoi o suprapunere de voci, printre care și acelea, precipitate, emoționate, ale lui Mircea Dinescu și Ion Caramitru. Nu prea am reținut ce spuneau în detaliu. Esențialul era că Ceaușescu a fost alungat de la putere, că este vorba de o revoluție în curs de desfășurare, radioul căzînd în mîinile revoluționarilor. Nereceptarea în amănunt a celor emise de vocile care ajunseseră la microfon s-a datorat și unei întîmplări oarecum hazlii. În timp ce la radio vocile se succedau, am auzit soneria de la ușă. M-am dus, repede, și am deschis. Era popa, cu doi dascăli, care umblau cu «Ajunul». I-am invitat, foarte precipitat, să intre. Au intrat, începîndu-și «cîntarea», după ritual: «Nașterea Ta, Hristoase, Dumnezeuul nostru...». I-am întrerupt spunînd:

«- Lasă, părinte, asta și hai de ascultă ce spune la radio: Ceaușescu a fost detronat!».

Cei trei au rămas, pentru moment, înmărmuriți. Agitîndu-mă încolo și-ncoace printre ei (e cam strîmt în așa-zisul hol al apartamentului meu), probabil că ei m-au considerat țicnit, sau un «provocator» și, deodată, foarte politicoși și înțelegători mi-au spus:

«- Vă rugăm să ne scuzați, dacă vă deranjăm, noi plecăm.

- Nu, nu plecați, le-am zis, tot agitat. Ascultați radioul, «tiranul a fugit!»

Din nou, musafirii mei s-au înspăimîntat, spunînd că ei pleacă imediat și că nu trebuie să mă supăr pentru deranj. Și au plecat, într-adevăr, foarte repede,

lăsându-se păgubași și de «obolul» tradițional, crezându-mă nebun, sau «diversionist».

Aflînd și ei, mai tîrziu, de cele întîmplate, își vor fi amintit, poate, cu umor, de această scenă și mă vor fi reintegrat în rîndul oamenilor normali, emoționat, doar, de un eveniment extraordinar, din categoria acelor care pot fi trăite o dată la cincizeci, sau la o sută de ani.

Evenimentele aflate azi pot marca, cred, două lucruri fundamentale: 1) lichidarea unei dictaturi (a uneia din cele mai severe dictaturi din lume), în secolul XX și 2) prilejuirea unei cotituri radicale de ordin social-politic, de la comunismul cel mai dogmatic și represiv, spre o societate liberă, care să se poată integra în familia popoarelor europene. Să vedem ce ne vor spune evenimentele în curs de desfășurare.”

Acum, toată lumea știe ce a urmat: o confruntare surdă (uneori cu accente de o violență greu de imaginat, cum au fost mineriadele) între criptocomuniști (cum le spunea Corneliu Coposu) și societatea civilă dornică de o reală schimbare în bine a țării.

Ștefan Munteanu, cercetător și „pacient” al birocrăției editoriale

Mărturisesc, deschis, că printre principalele modele ale mele, ca modest truditoe pe tîrîmul istoriei, criticii, teoriei literare și pe acela al didacticii aplicate, după Tudor Vianu, trebuie să menționez, imediat, pe acela oferit de profesorul universitar timișorean Ștefan Munteanu. Tudor Vianu mi-a oferit exemplul ideal întruchipînd profunzimea meditației asupra statutului ontologic al esteticului în artă, în literatură, rigoarea metodologică în analiza stilistică a textelor beletristice și limpezimea de cristal a stilului. El avea darul de a exprima atît de clar problemele cele mai dificile cu caracter teoretic, privind creația literară. Ștefan Munteanu, care a mers și el pe drumul deschis de T. Vianu în cercetarea stilistică, mi-a fost model într-un alt sens și anume, în ceea ce privește preluarea unor bunuri perene de la înaintași și modelarea lor personală, prin armonizarea acestora cu contribuțiile aduse de cercetările moderne în domeniu, apoi un model de impresionantă rigoare metodologică în analizele și interpretările stilistice ale operelor literare. Studiile și cărțile sale consacrate specificității limbajului beletristic au constituit osatura teoretică a încercărilor mele de modernizare a procesului studierii literaturii în context didactic. Nu i-am „citit”, ci i-am „studiat”, cu creionul în mînă și hîrtia în față, principalele lucrări, cum sînt **Expresivitate și context** (în **Omagiu lui Al. Rosetti**, București, Editura Academiei, 1965), **Principii de stilistică** (un curs de

excepție), Universitatea din Timișoara, 1966, apoi cărțile: **Stil și expresivitate poetică** (Editura Științifică, București, 1972); **Limba română artistică** (Editura științifică și enciclopedică, București, 1981) și, mai aproape de zilele noastre, **Introducere în stilistica operei literare**, apărută după o agasantă robinsonadă editorială.

Din aceste studii și cărți am reținut câteva repere teoretice fundamentale, atât pentru cercetarea specializată a literaturii, cât și pentru didactica modernă a receptării acestei arte în școală, idei preluate și modelate de cercetător de la iluștri savanți ca T. Vianu, Lucian Blaga, G. Ivănescu, I. Coteanu, Hatzfeld, P. Guiraud, Guido Morpurgo-Tagliabue, Jakobson, G. Devoto, M. Riffaterre, Henri Morier, Hjelmslev, Sorensen, Dufrenne, E. Coșeriu, Carlos Bousoño, Damaso Alonso, Jean Cohen ș.a. Menționez, aici, doar câteva idei forță: literatura este o artă, ca atare trebuie cercetată în specificitatea ei; arta literară nu e o simplă tehnică lingvistică, ci o tehnică pentru care semnificațiile lingvistice sînt, la rîndul lor, semne pentru o semnificație superioară (metafizică sau simbolică); analiza stilistică depășește analiza lingvistică, pentru că ea nu se oprește la nivelul frazei, ci are ca obiect textul în ansamblu; particularitățile individuale de expresie trebuie examinate nu ca fapte de constatare (de inventariere), ci ca fapte de apreciere, adică de valoare; intersubiectivitatea este o condiție esențială a comunicării poetice, care postulează identificarea (relativă) a subiectului comunicării cu obiectul ei, fenomen refăcut în sens invers, de la obiect la subiect, de către destinatarul enunțului poetic; sentimentul estetic intervenit în procesul receptării textului literar operează transformarea limbajului artistic dintr-un mijloc individual al comunicării în unul care angajează și experiența sufletească a cititorului; tot ce transcende latura pur referențială, cognitivă a limbajului aparține domeniului expresivității: supratonuri emotive, accente, ritm, simetrie, eufonie, elemente din registre aparte de vorbire (de argou, de limbaj familiar, arhaic, neologic, regional, profesional etc.); poezia, ca și arta în general, nu este adevăr și cunoaștere în sine, ci de sine; arta nu „concurează” cu știința, ci o completează, proiectînd o imagine în care omul se descoperă pe sine; analiza stilistică trebuie să dezvăluie factorii care transformă comunicarea lingvistică într-un mesaj artistic și are loc la nivelul conotațiilor ascunse, simbolice, atribuite cuvîntului devenit **image**, care fac ca lectura unui poem să fie făcută „printre rînduri”; natura ambiguă a limbajului artistic face posibilă lectura multiplă a textului poetic, nu însă și infinită; rolul analizei nu este atât de a confirma judecăți formulate anterior de critica literară, ci de a **adînci** și nuanța cunoașterea operei.

Repere prețioase mi-au fost, apoi, analizele rafinate, pline de subtilități, oferite de cercetător, în cărțile menționate.

Prețuindu-l în mod deosebit, am fost sincer impresionat că, în 1990, a acceptat să facă parte din comisia de concurs pentru postul de profesor universitar la care mă înscrisesem. Iată scrisoarea profesorului prin care îmi vestește primirea dosarului:

8 iulie 1990

Stimate domnule Parfene,

Dosarul a sosit într-un timp record (trei zile), cum nu prea obișnuiește poșta să procedeze, am redactat deci referatul și cu reală plăcere. Vă felicit pentru promovare și vă doresc, în continuare, mult succes.

Vă mulțumesc pentru extrase și nu mai puțin pentru informațiile pe care ați avut amabilitatea să mi le transmiteți din partea d-lui Crețu. Să sperăm că de data aceasta voi avea mai mult noroc. I-am scris și d-lui Crețu, mulțumindu-i.

Cu salutări colegiale,

Ștefan Munteanu

În scrisoare, se face referire și la numele directorului de atunci al Editurii Junimea din Iași. Profesorul intrase, deja, în „hora” birocrăției editoriale, îndrăcită și de condițiile grele impuse editurilor de „epoca de tranziție”.

Un alt moment plăcut ivit în relațiile cu distinsul om de știință a avut loc în 1991, când Editura Științifică l-a solicitat să redacteze referatul de specialitate (de control științific) la cartea mea **Teorie și analiză literară**, aflată la editură de vreo cinci ani (trecută în planul de apariție, scoasă, din motive de cenzură, apoi iarăși introdusă în plan). Am trăit o mare bucurie, citind referatul pozitiv al distinsului profesor. După apariția cărții (1993), i-am trimis un exemplar. Am primit, imediat, răspunsul:

9.II.1991

Stimate domnule Coleg,

Am primit azi cartea pe care ați avut amabilitatea să mi-o trimiteți. Vă mulțumesc și mă bucur că, totuși, lucrarea „a ieșit în lume” după o atît de lungă așteptare. Îmi va face plăcere s-o recitesc în forma aceasta, tipărită. Deocamdată am răsfoit-o și am constatat că ați făcut un lucru foarte temeinic și extrem de util pentru cine va vrea s-o citească cu interesul pe care îl merită.

Sînt bucuros că la Junimea este din nou Andi Andrieș. Poate că se va schimba soarta cărții mele (Introducere în stilistica operei literare), aflate la editură de prin 1987 – după ce mi-o retrăsesem de la Editura Științifică (unde aveam contract acceptat!) și asta la insistența unui fost redactor adjunct (acum e la Radio) și căruia i-am fost referent la teza de doctorat... Cu fostul director,

N. Crețu, am întreținut o corespondență, fără efect practic pentru mine. Dealtfel, îi tot ceream, de la o vreme, să-mi restituie manuscrisul, ceea ce dînsul n-a făcut-o, motivînd, acum un an, că lucrarea e în anchetă și că speră să apară. În fine... Mai aștept puțin și voi adresa aceeași scrisoare d-lui Andi Andrieș. Poate că voi avea nevoie să-mi revăd cele două exemplare de manuscris.

Vă adresez o rugămintă. Să-i spuneți domnului Nica, în cazul cînd îl vedeți, că mai aștept să-mi confirme primirea coletului de cărți pe care i le-am expediat acum vreo cinci luni! – și dacă au ajuns toate exemplarele la destinație, căci nu am nici o veste, nici de la dl. Andriescu, nici de la dl. Zub, nici de la P. Zugun.

Cu mulțumiri și urări de succes,

Ștefan Munteanu

Ștefan Munteanu se pare că ajunsese la capătul răbdării, în legătură cu cartea sa **Stilistica operei literare**, care zăcea la editura **Junimea**. Am mers, în repetate rînduri, la editură, pentru a lămuri situația. Răspunsul consta în promisiuni vagi, invocîndu-se, invariabil, criteriul eficienței economice. În scrisoare, se exprimă, indirect, și nemulțumirea provocată de nepolitețea unor universitari ieșeni, care n-au avut timp, în cinci luni, să confirme primirea unui colet cu cărți trimise de profesor anumitor persoane.

Exasperat de tergiversările editurii, în legătură cu publicarea menționatei cărți, profesorul îmi mai trimisese, anterior, o scrisoare, în care solicita ajutorul pentru a i se înapoia manuscrisul:

18.XI.1991

Dragă domnule Parfene,

*Astăzi am trimis scrisoare (a treia în ultimii doi ani) d-lui Crețu, directorul editurii. L-am rugat să-mi comunice decizia cu privire la publicarea lucrării mele **Stilistica operei literare**, care se află la editură de vreo cinci ani. Știu bine care sînt dificultățile editurilor în ultima vreme, totuși sînt dator să mă interesez, ca autor, de soarta lucrării depuse. Nu-mi fac prea multe iluzii, de aceea l-am rugat pe N. Crețu să-mi restituie manuscrisul, în cazul cînd, așa cum bănuiesc, lucrarea nu va intra în planul de apariții al editurii.*

Pe dumneavoastră v-aș ruga „să interveniți” ca expedierea lucrării să nu fie tergiversată prea mult. (I-am scris în acest sens și d-lui Crețu).

Mulțumindu-vă, vă doresc să vă bucurați de sănătate și succes.

Cu salutări colegiale,

Ștefan Munteanu

Cercetătorul a mai publicat, 1998, la Editura Didactică și Pedagogică, o interesantă carte cu titlul **Filozofia indiană și creația eminesciană**.

Și ca om, profesorul Ștefan Munteanu mi-a lăsat o amintire scumpă: prietenos și amabil, modest și animat de un stimulativ spirit de colegialitate profesională, onest și politicos în relațiile interumane. Vorbea cumpătat, fără expresiile șablonard-academice, menite să pună distanță între el și interlocutor.

Florin Mihăilescu îmi redă încrederea în oameni

Numele istoricului, criticului și teoreticianului literar Florin Mihăilescu, cadru didactic al Universității din București, îmi era cunoscut, încă de pe când, profesor fiind la Bârlad, îi vedeam numele, din când în când, prin publicațiile „Gazeta literară”, „Luceafărul” și „Viața românească”. Mai târziu, am aflat că era de prin părțile Slatinei, și că, după terminarea studiilor filologice la București, funcționase ca profesor prin părțile Drăgășanilor, pentru ca, în 1973, să devină lector la Facultatea de limba și literatura română din capitală. I-am cunoscut activitatea științifică pe măsură ce ea se desfășura, citindu-i, la Iași fiind, temeinicele sale studii: **E. Lovinescu și antinomiile criticii** (1972), teza de doctorat; **Introducere în opera Hortensiei Papadat-Bengescu** (1975), **Conceptul de critică literară în România** (1976), unele studii introductive la volume precum: Gr. Alexandrescu, Pierre Daix, G. Bacovia ș.a. În ultimii ani, îi urmăream, sporadic, rubrica permanentă, **Contexte critice**, din revista clujeană „Steaua”. Din tot ce a scris și am citit, am identificat în Florin Mihăilescu un cercetător temeinic al fenomenului literar român, cu înclinare spre speculația teoretică, dar și cu un subtil spirit analitico-interpretativ, mergînd pînă la nuanțe de finețe (a se vedea studiul despre Hortensia Papadat-Bengescu, în primul rînd, și volumul scris în colaborare cu G.G. Ursu, **Analize și interpretări literare**, E.D.P., București, 1975 – interpretările unor opere de M. Eminescu, Al. Macedonski, Bacovia, Arghezi, Blaga, Al. Philippide și Marin Preda). Discursul său critic operează cu o terminologie modernă, departe de a fi însă dificil și lipsit de claritate.

Nu l-am cunoscut personal, pentru a stabili o corespondență între imaginea fizică a autorului textelor citite și aceea prefigurată, imaginar, la lectura scrierilor sale. Am intrat, însă într-o scurtă legătură epistolară cu dînsul, în 1994, după ce îmi apăruse, la Editura Științifică, lucrarea **Teorie și analiză literară** (1993).

I-am trimis, prin colegul Doru Scărlătescu, un exemplar din această carte și cîteva rînduri, în care, printre altele, evocam și figura prof. G.G. Ursu, prieten comun al nostru. Am primit, repede, scrisoarea de răspuns:

12.III.1994

Stimate Domnule Profesor,

Am primit cartea pe care ați avut bunăvoința să mi-o trimiteți și vă mulțumesc călduros. Mă interesează cu precădere chestiunile de ordin teoretic și în mod special cele privind posibilitatea accesului fie critic, fie didactic, în universul operei literare.

Vă cunosc și cele două cărți anterioare (Literatura în școală și Compozițiile...) pe care le am și le apreciez în mod sincer.

Despre cea de acum voi scrie neapărat, probabil, în Steaua, dar cam peste vreo două numere, întrucât aveam niște angajamente mai vechi. Aștept așadar cu mare interes să citesc cartea.

Cît privește pe regretatul nostru G.G. Ursu, am fost într-adevăr foarte apropiat. Cred că mi-a vorbit și mie de mai multe ori de dvs. și mă bucur că amintirea sa ne leagă peste timp și pe noi.

Am primit și volumul Welles de la Doru și vă rog pe dvs. să fiți amabil să-i transmiteți că am întreprins imediat cele necesare pentru a-i face rost de Empson pe care cred că în cel mult o săptămână îl voi avea. Rămîne să aranjăm cum să-i parvină. Îl aștept pe el pe aici sau pe altcineva în numele lui.

Încă o dată mulțumiri și felicitări pentru carte, stimate Domnule Parfene, în speranța că ne vom cunoaște și „de visu”.

Al. dvs.,

Florin Mihăilescu

Într-adevăr, în numărul din septembrie, 1994 al revistei „Steaua”, sub titlul **Școala și literatura**, Florin Mihăilescu semna un amplu articol despre cartea mea, **Teorie și analiză literară**, cu elogioase aprecieri, care – mărturisesc, cu sinceritate – mi-au redat încrederea în ceea ce pledam, de mulți ani, în legătură cu modernizarea predării literaturii în școală și, de asemenea, încrederea în faptul că mai există, printre noi, semeni care, păstrîndu-se în limitele obiectivității, știu să aprecieze eforturile științifice ale altora și, mai ales, se bucură de realizările celorlalți. Printre altele, Florin Mihăilescu scria despre cartea mea că e „în fond o condensată și esențială «introducere în teoria literaturii», cu numeroase și foarte utile exemplificări, menite să sprijine demersul profesorilor, dar și inițierea elevilor, nefiind lipsite de sugestii prețioase nici pentru specialiștii și profesioniștii exegezei literare”. Criticul încheia astfel articolul său: „Cei ce vor citi prețioasa și oportuna carte a lui Constantin Parfene vor medita mai mult ca sigur la asemenea probleme și imperative ale învățămîntului nostru literar și-i vor rămîne recunoscători. Cît despre critică, poate că ea n-ar trebui să se închidă prea mult într-un soi de aristocratism profesional, ci dimpotrivă, să devină mai

sensibilă la preocupările comune ale școlii, căci în definitiv și pentru una și pentru cealaltă o singură ambiție s-ar cuveni să le anime și să le unească: destinul cât mai nobil al literaturii naționale, ca și al publicului său de azi și mai ales de mâine”.

Am reprodus aceste rînduri ale colegului bucureștean, nu pentru a scoate în evidență calitățile unei cărți (care putea fi scrisă și de altcineva cu preocupări similare), ci pentru ideea din ultima frază, despre „aristocratismul profesional” în care critica preferă să se închidă, privind cu o oarecare condescendență, dacă nu cu un aer de superioritate, preocupările școlii. Împărtășesc, integral, opinia autorului articolului, că ceea ce ar trebui să unească și să anime demersurile criticii literare și cele ale școlii este **destinul literaturii naționale și acela al publicului de azi și de mâine**. Aceasta a și fost ideea directoare a strădaniilor mele profesionale pe parcursul vieții.

I-am trimis prof. Florin Mihăilescu o scrisoare în care mulțumeam pentru aprecierile scrise în „Steaua” și, mai cu seamă, pentru că mi-a întărit **încrederea** în ideile susținute și **în oameni**, încredere care începuse să se năruiască, datorită firii schimbătoare și veleitare a multora dintre noi, dispuși, în funcție de circumstanțe, să lingă, acolo unde, altădată, scuipaseră, sau invers.

Mărturisire în vînt

Dacă stau și judec, detașat, existența mea, așa cum s-a fenomenalizat, pe parcursul a zeci și zeci de ani, constat că ea mi-a fost pusă, permanent, între paranteze: în plan social (public, pentru a mă exprima altfel), în plan familial și – decepționant – și în intimitatea pe care ar trebui să ți-o ofere viața afectivă, sentimentală. Am căutat, mereu, prietenia adevărată, pentru că, nativ, am fost deschis comunicării cu semenii. Am rîvnit iubirea autentică, a acelei iubiri care înalță spiritul în sferele idealității, a acelei iubiri expugnate de accentele vulgare, legate de o mîină de țărîină, pe care uletic (material), o reprezentăm, în această existență efemeră, a acelei iubiri care stimulează înfăptuiri de excepție. Nu le-am înțîlnit, așa cum le-aș fi dorit, și, din această cauză, m-am simțit, mereu, frustrat. Uneori, mi s-a părut că se ivesc prilejuri mai luminoase pentru setea mea de absolut, dar, de fiecare dată, ele au eșuat în derizoriul faptelor condiționate de firea nestatornică a lucrurilor, a comportamentelor omenești, supuse parcă unui ce misterios, menit să strice armonia vieții. M-am simțit, întotdeauna, un izolat, un stingher printre hățîșurile lumii, pentru că, pentru mine, **prietenia, iubirea** au însemnat limanuri de comuniune empatică, hrănite de sinceritate absolută, integrală dăruire afectivă, reciproc trăite de partenerii unei astfel de relații. Or, după o experiență de o viață

am ajuns la părerea că sînt foarte, foarte puțini oameni capabili a întreține o prietenie și o iubire adevărate. De fapt, nu e o constatare a mea, e o concluzie lapidar formulată, în paremiologia populară și în inestimabilul tezaur de înțelepciune condensat în maximele și cugetările lumii. Există, probabil, în firea lucrurilor omenești, unda de egoism, înclinația spre suspiciune, impulsul de a domina, nestatornicia, trăsături care subminează contopirea a două suflete într-o unitate ideatică de trăiri și sentimente, care să reziste tuturor obstacolelor, intemperiilor spațio-temporale, care să mențină, nealterate, în planul idealității, relațiile de prietenie și de dragoste. Cutare ființă îți jură fidelitate nelimitată, te asigură de maxima intensitate a prieteniei și iubirii față de tine, dar, fără a-și da seama, prin aparent insignifiante gesturi, semne accidentale, dă expresia dezordinii, nesiguranței trăirilor din abisurile sufletului său, care pun în derută pe cel căruia i-a jurat încredere. Am trăit și eu asemenea decepții, tocmai cînd, după eșecuri în lanț, eram pe punctul de a crede că am găsit un adevărat prieten, sau adevărata ființă cu care sufletul meu să se identifice, să se contopească, în spirit, cu gândurile și aspirațiile mele spre puritate, gingășie, totală dăruire și abnegație. Nu știu, dar parcă noi, oamenii, sîntem blestemați, damnați a nu avea ceva stabil în noi, a căuta, mereu, altceva, a fi mai mult sau mai puțin duplicitari, a fi pradă egoismelor de tot felul (paternale, filiale, îngust-familiale, dictate de orbul instinct al supraviețuirii oricum și cu orice preț), pentru a nu ne putea ridica, spre exemplu, la dimensiunea divină a iubirii semenului și a iubirii ca forță care mișcă soarele și stelele, ca energie miraculoasă care asigură perpetua geneză a celor omenești. În gîndirea și practicile Orientului îndepărtat, iubirea era un act sacerdotal, săvîrșit ca ritual al contopirii cu **Absolutul**, cu indivizibilul **Unu**, un act ce săvîrșește **coincidentia oppositorum**. Nu senzualitatea căuta a fi satisfăcută, ci rîvna sacră de a reconstitui unitatea primordială. Astăzi, foarte puțini dintre noi mai consideră iubirea, cu toate aspectele ei, o stare existențială pusă sub semnele sacralității. Poate că au dreptate cei ce spun, cu sinceritate, că nu poți iubi **cu adevărat** decît o singură dată în viață. Astăzi, pentru imensa majoritate a ființelor bipede iubirea a devenit **un divertisment**, mai ales sexual. Dovada? Sexualitatea paroxistică propagată prin toate mijloacele mass-media, în stare a transforma iubirea într-o marfă licitată la extrem, ca mod de viață al lui **homo ciberneticus**, de fapt al omului dezumanizat, robotizat (programat pentru universul emoțiilor tari).

În asemenea circumstanțe existențiale, mărturisesc că m-am simțit un deziluzionat, în afara acestor vremuri nebune-nebune, un însingurat și un sceptic în a mai crede în idealitatea prieteniei, a iubirii suficiente sieși, într-o lume pusă în mișcare de egoism, de felurite capricii și prejudecăți.

Prejudecățile! Cît de nocive se dovedesc a fi pentru aspirația noastră spre adevăr, bine și frumos!

Încercînd să caut, în mine însumi, printr-un obiectiv demers autoscopic, motive pentru condiția mea de însingurat, de ins pus între paranteze de circumstanțele existenței, nu pot spune, cu mîna pe inimă, că n-am avut și eu partea mea de vină. Poate că nu întotdeauna m-am apropiat de semenii cu toată solitudinea, cu toată răbdarea, cu întreaga capacitate de a intuit, prin empatie, mișcările subtile petrecute în conștiința celor din jur. Este știut că cele mai multe neînțelegeri dintre oameni se iscă și datorită modului ambiguu de a ne exprima (prin cuvinte, mimică, gestică și intonații). De cîte ori nu voi fi greșit și eu exprimîndu-mă astfel?!

Cred că un bun mijloc de a ne cunoaște mai bine propria personalitate este să ne privim cu curaj, chiar dacă uneori nu ne convine, în oglinda pe care o reprezintă opiniile despre noi ale celor din jur, cînd acestea se dovedesc neviciate de rachiună, invidie și alte tare omenești. Am să reproduc, în continuare, un portret în oglindă, făcut mie cunoscut printr-o scrisoare care mi-a dat mult de gîndit, prin sinceritatea și duritatea demersului analitic, nu fără urmări în ceea ce privește încercarea de a mă analiza și de a mă cunoaște bine. Trebuie să mărturisesc că adagiul clasic „cunoaște-te pe tine însuși” este anevoie de înfăptuit.

Iată scrisoarea în discuție.

26.II.66

Domnule Profesor,

V-aș ruga să-mi acordați cîteva minute mai mult, pe această cale, deoarece de cîte ori vreau să stau de vorbă cu D-stră aveți tendința de a domina situația și mă simt în acel complex de inferioritate, în care de obicei puneți femeile, prin felul D-stră energic de a fugi de oameni, punîndu-i la punct în cîteva vorbe. Aveți dreptate. Am stat după aceea și am analizat reproșurile pe care mi le-ați adus ieri. (...)

Vă respect mult și am deosebită admirație pentru capacitatea D-stră – poate mai puțin pentru celelalte calități. De pildă, în imaginația mea, am încercat să-mi închipui cum arătați ca bărbat și am rămas dezamăgită: erați tot principal, obiectiv și didactic. Iertați-mi destăinuirea, dar e singura plată pentru jignirile pe care și D-stră mi le-ați adus de atîtea ori. Vă rog mult de tot să coborîți mai mult între muritori și să vedeți ce se ascunde și dincolo de ce binevoiți a le atribui din turnul D-stră de fildeş. Vă ocupați foarte mult de persoana D-stră, iubiți numai lumea D-stră și doriți totuși să fiți apreciat și de cei pe care îi disprețuiți. Nu recunoașteți lucrul acesta, pentru că, desigur, vi se pare neomenește, dar comportarea D-stră, felul cum priviți oamenii trădează realitatea pe care v-am sesizat-o și pe care ați putea s-o simțiți dacă ați fi mai atent. De aceea orice lucru spus în treacăt despre D-stră ia proporția unei

răsturnări de soclu. De aici răul care vă domină – iubirea de sine – și care vă dă dreptul să nesocotiți aprecierile celor din jur, fie ele rele sau bune. Nu oricine se poate ridica la „perfecțiunea sentimentelor D-stră pentru om”. Cred că vă este clar acum ce gîndesc eu despre D-stră, ca să nu mai aveți și D-stră ca și mine naivitatea de a mai lua drept bun flecăreliile unora care vă socotesc mai știu eu ce zeu. Dacă socotiți că mai merit să-mi dați ziua bună, atunci am s-o primesc ca și pînă acum.

P. Ch.

Sincer să fiu, după această scrisoare, am devenit mult mai atent la felul cum mă exprim față de semenii, la atitudinea față de ei, la gîndurile și la reacțiile lor sufletești, încercînd de fiecare dată să mă pun în situația celor cu care comunicam.

Ceea ce mi s-a părut o exagerare și o nedreptate, care m-a făcut să sufăr, cunoscîndu-mă, cît de cît, a fost „iubirea de sine” ca „rău care mă domină”, pentru că m-am simțit, întotdeauna, printre ultimii care ar avea vreo calitate deosebită, în stare să mă proiecteze ca un nesuferit înfumurat. Dar faptul că cineva îmi spunea lucrul acesta m-a alarmat și poate că și acest semnal m-a determinat să ocup, în viață, mai întotdeauna, locurile pline de anonimat, sau, cum se spune în limbaj școlăresc, „băncile din spate”.

Un lingvist român de reputație mondială: Eugenio Coseriu

Pe marele savant român Eugen Coșeriu l-am cunoscut, personal, după 1990, cînd, în cîteva rînduri, a venit la Iași, pentru a ține mai multe prelegeri, la care au putut participa studenții, cadre didactice de la Universitatea „Al. I. Cuza” și alte persoane interesate de temele tratate. Am fost prezent și la impresionanta festivitate de atribuire a titlului de **doctor honoris causa** de către universitatea ieșeană, acest titlu fiindu-i acordat și de Universitatea din București, iar Academia Română l-a inclus printre membrii săi de onoare. De fapt, Eugen Coșeriu a fost onorat cu înalte titluri academice de cele mai prestigioase universități și institute de cercetare din întreaga lume.

Domeniul său de cercetare este lingvistica, el abordînd mai toate ramurile acestei complexe discipline și aducînd, în toate, contribuții originale.

Dar cine este Eugen Coșeriu? Un român basarabean, născut la 27 iulie 1921, în Mihăilenii Rîșcanilor, județul Bălți – România, aproape de Prut, blestemat parcă de istoria noastră mașteră să despartă frații de frați. A copilărit pe meleagurile natale ale Moldovei, și cînd a fost să-și continue studiile universitare, a devenit student al universității ieșene. „Tîrgul” dintre Ribbentrop

și Molotov, prin care Basarabia era răpită pentru a doua oară în istoria noastră, l-a zguduit sufletește și primul lui gând, în momentul ocupării Basarabiei de către sovietici și stabilirii graniței pe Prut, a fost să fugă cât mai repede în ce mai rămăsese României din Moldova lui Ștefan. Dar cum să procedeze? Să treacă, pe furie, Prutul, înotînd, cum singur ne mărturisea. Tentativa i-a reușit, dar n-avea de nici unele. Ajuns la Bacău, dă un anunț într-un ziar, în care își prezenta situația de student basarabean refugiat, fără nici un mijloc de subzistență și solicita ajutor bănesc pentru a se putea, mai întâi, deplasa și a-și continua studiile. Apelul n-a rămas fără urmări. Ajutorul bănesc i-a venit din partea unui distins om de știință ieșean, unul din cei mai mari slaviști, cercetător în domeniul etnologiei și folcloristicii românești, nimeni altul decît Petru Caraman, care, după 1948, avea să fie dat afară de la universitate și stigmatizat politic, de către regimul comunist. Petru Caraman i-a trimis tînărului Eugen Coșeriu banii cu care acesta s-a putut, temporar, salva, pentru ca, apoi, să ia drumul străinătății, unde și-a desăvîrșit studiile. Țara care i-a dat adăpost, cetățenie și condiții pentru afirmare pe tărîmul științei lingvistice a fost una de limbă romanică din America de Sud, Uruguay, unde, la Universitatea din Montevideo, a fost mulți ani profesor și unde și-a elaborat unele din cele mai originale și interesante lucrări, prin care, repede, s-a impus în lumea științifică mondială. După îndelungata activitate în țara de adopțiune, Eugen Coșeriu a venit în Europa, ținînd cursuri la diferite universități, stabilindu-se, în cele din urmă, în Germania, ca profesor la Universitatea din Tübingen.

Am fost, mai mult timp, în compania profesorului, atît la Iași, cît, mai ales, la Cernăuți, cu prilejul unor sesiuni științifice, organizate acolo, pentru cadrele didactice din Ucraina, care predau limba română. Printre problemele capitale discutate, s-a aflat și aceea a așa-zisei **limbi moldovenești** și dacă românii din Ucraina vorbesc limba moldovenească sau limba română, problemă-diversiune, relicvă a politicii staliniste de falsificare a adevărilor istorice, lingvistice etc. Profesorul Coșeriu a susținut o documentată și pasionantă disertație pe această temă, în care a spulberat, pur și simplu, cu argumente irefutabile, gogorițele „lingvisticii” sovietice. Așa cum avea să facă și în cazul modificărilor ortografiei, propuse, din oportunism politic, de Academia Română, după 1989, contrar opiniilor celor mai autorizați lingviști români.

În cadrul manifestărilor științifice de la Cernăuți, prof. Coșeriu aducea nu numai prestigiul științific al unui savant de renume mondial, ci și un sprijin moral, atît de benefic, pentru românii bucovineni, nevoiți să lupte pentru dreptul de a învăța în limba lor și de a-și păstra, astfel, identitatea națională. La masa intimă dată în cinstea oaspeților din țară, prof. Coșeriu a dăruit neobositului publicist Tărișanu o importantă contribuție în mărci germane, pentru a putea

acoperi cheltuielile ziarului pe care, cu mari sacrificii, îl edita, pentru populația de etnie română din Ucraina.

Am vizitat, cu acest prilej, împreună cu prof. univ. Const. Ciopraga și D. Irimia, Cetatea Hotinului, pe Nistru. Eugen Coșeriu a fost puternic impresionat, pînă la lacrimi, aproape că nu mai putea scoate o vorbă, de altfel ca și noi ceilalți, care-l însoțeam. La întoarcere, prof. Const. Ciopraga arăta locurile prin care a trecut, prin Bucovina de nord, ca ofițer combatant în cel de-al doilea război mondial. Excursia noastră la Hotin a fost o lecție vie de istorie națională.

În cercul restrîns al cunoscuților apropiați, Eugen Coșeriu s-a comportat, atunci, ca un om fermecător, fără nici o urmă de „gomă” academică. Sărea, imprevizibil, de la discuția savantă a unei probleme, la gluma decentă, sau la relatarea unei anecdote și rîdea cu poftă, întreținînd, astfel, o atmosferă relaxantă și plăcută. Venind numai noi doi, din oraș spre hotel, cu tramvaiul, pe întregul parcurs, a spus „bancuri”, gustate și de către unii călători, ce-i drept, puțini, aceia fiind siguri români, pentru că înțelegeau toate nuanțele expresiilor românești din relatarea profesorului. Îi plăcea să mănînce bine și o făcea cu poftă. Eu, ținînd un regim alimentar strict, nu-mi beam cafeaua sau nu mîncam pateurile picante ce ni se serveau. I le ofeream profesorului, care, fără artificii comportamentale, foarte natural, le primea ca un supliment bine venit, învăluindu-mă, drept mulțumire, cu o privire caldă, prietenoasă.

La Iași, am audiat cîteva conferințe ale profesorului. M-a interesat, în mod deosebit, conferința cu tema **Limba și poezie**, ținută la 28 octombrie 1993, în Aula „M. Eminescu” a Universității din Iași. Sala era arhiplină. Conferențiarul pornea de la premisa că poezia realizează comunicarea literar-artistică printr-un sistem de simboluri sui-generis. A vorbit rar, cu unele pauze (poticneli) – datorate probabil unui accident cerebral suferit cîndva – despre **semnul lingvistic** și diferitele lui **relații** cu: **alte semne** (și alte sisteme de comunicație); cu **alte texte** (aspect cunoscut, în ultima vreme, ca intertextualitate); cu **cultura** (și diferite sisteme culturale, spre exemplu **mitologia**); cu **realitatea evocată**; cu **natura lucrurilor**; cu **conștiința** (cu percepția specifică, sensibilitatea, imaginația) **uzajelor** (adică a celor ce folosesc semnele în actul comunicării). **Limba poetică**, preciza conferențiarul, **actualizează** toate aceste **relații** cu care se află **semnul lingvistic** (cu toate aceste **funcții** ale semnului). **Limba poetică**, atrăgea atenția Eugen Coșeriu, nu e o **deviere** de la **limba cotidiană**, ci e **limba cu toate funcțiile (relațiile) ei**. S-ar putea spune că **limba cotidiană** și **limba științifică** sînt **devieri**, pentru că reduc funcțiile limbajului. Profesorul exemplifica, bogat, cu aspecte din opera lui Kafka, din poezia lui Eminescu, spunînd, spre exemplu, că **limba eminesciană** nu e o **deviere**, ci e **limba lui Eminescu**.

Atingînd și problema **analizei limbajului poeziei**, Coșeriu opina că aceasta ar fi demersul prin care se află procedeele prin care poetul **actualizează relațiile** semnului lingvistic (devenit limbaj poetic).

Cernăuți, 1992

În primul rînd de la stînga la dreapta: prof. dr. D. Irimia, prof. dr. C. Ciopraga, inspectoarea pentru limba română de la Cernăuți, prof. dr. E. Coșeriu, prof. dr. C. Parfene; în ultimul rînd în mijloc, prof. dr. Al. Husar

O atenție deosebită a acordat Coșeriu, în conferința sa, problemei dacă se poate vorbi despre o **identitate între limbaj și artă (poezie)**, problemă cu serioase implicații filosofice, privind identitatea dintre **cuvînt și existență**, discutată și de Platon, în dialogul intitulat *Cratylus*, cu alte cuvinte, cine a precedat: **existența sau cuvîntul**? De răspunsul filosofic la această problemă s-ar părea că depinde rezolvarea aceleia a identității sau nonidentității limbajului și artei. Preconizîndu-se un **subiect absolut**, creator de limbă și un **subiect empiric** (fenomenal-omul), acesta din urmă **actualizează** un limbaj absolut, îi descoperă mecanismele. Coșeriu opina că **arta e rodul unui subiect absolut**. „Arta nu se face pentru a comunica, ci se face ca să fie”, reproduc exact cuvintele profesorului. „Limbajul se face pentru a comunica.” Dacă subiectul empiric actualizează un limbaj absolut, atunci se poate spune că există identitate între limbaj și artă (poezie), dacă subiectul empiric e creator de limbă, atunci nu se

poate pune semnul identității între limbaj și poezie. Arta (poezia) ar fi, în această situație, expresia dimensiunii **alterității** subiectului creator de limbă, dimensiune pe care nu o are subiectul absolut. Alteritatea ar fi o dimensiune specifică subiectului creator de limbă, adică poetului (*altérité* < lat. *alter*, altul).

Eugen Coșeriu, prin ideile enunțate în conferința sa, se dovedea a fi un lingvist-filosof. Ideile profesorului mi-au stimulat mult modestele mele încercări de hermeneutică literară, fapt pentru care îi sînt profund recunoscător.

M-a impresionat mult festivitatea atribuirii titlului de „doctor honoris causa” de către Universitatea din Iași. După cuvîntul de *laudatio*, rostit de prof. univ. dr. D. Irimia, a luat cuvîntul E. Coșeriu, evocînd evenimentele cruciale ale existenței sale de om și de cercetător, iar la sfîrșit, a tras de sub masă o geantă, a scos dintr-un buzunar o cheiță, a descuiat cu ea un lăcășel de pe geantă și a început să scoată, una cîte una, cărțile sale, pînă a clădit pe masă două teancuri mari cu operele lui, scrise și traduse în mai multe limbi, pînă și în japoneză. Toate aceste cărți profesorul le dăruia Bibliotecii Facultății de Litere a Universității, gest aplaudat îndelung de întreaga asistență ridicată în picioare.

Eugen Coșeriu rămîne unul dintre cei mai mari lingviști ai secolului XX, cu însemnate contribuții teoretice și aplicative în domeniul structurii limbii, al semanticii, poeziei ș.a. Pe urmele lui Saussure și Hjelmslev, dezvoltă, nuanțat, dihotomia **limbă și vorbire** (în amplul studiu *Sistema, norma y habla*, R.F.H.C., 9, Montevideo, 1952, p. 113 – 117, reprodus în volumul *Teoria del lenguaje y lingüística general*, Madrid, 1963, p. 11 – 113), în trihotomia **sistem-normă-vorbire**. În cartea *Curente și tendințe în lingvistica secolului nostru*, Iași, 1997, Constantin Frîncu explică, limpede, această trihotomie coșeriană. **Sistemul**, după Coșeriu, este o „rețea de funcțiuni” care se realizează în forme sociale determinate, mai mult sau mai puțin constante. **Norma** este ceea ce i se impune unui individ, limitînd libertatea lui expresivă și comparînd posibilitățile oferite de sistem; e un sistem de „împuneri sociale și culturale”. **Vorbirea** cuprinde actele lingvistice concrete înregistrate în momentul producerii lor (op. cit., p. 21 – 29). Eugen Coșeriu a elaborat o semantică structurală diferențiată de alte orientări structuraliste, ale cărei baze sunt puse în *Pour une sémantique diachronique structurale* (1964) și în alte studii, pînă la *Principios de semántica*, Madrid, 1977. C. Frîncu (în op. cit., p. 127) spune că semantica lui E. Coșeriu, „care a constituit un punct de plecare pentru numeroase lucrări de licență și de doctorat la Universitatea din Tübingen într-o perioadă de mai mult de treizeci de ani, cît a funcționat acolo ca profesor E. Coșeriu, este cea mai completă luare în considerație a structurilor semantice în comparație cu cele ale altor semantici structurale.”

Adrian Voica – poet și cercetător

Prin anii 1979 – 1981, mă întâlneam, întâmplător, pe coridoarele Facultății de Litere, sau pe acelea ale Institutului de Perfecționare a Cadrelor Didactice din Iași, uneori la Catedra de literatură română și comparată „G. Ibrăileanu”, cu o persoană de statură mijlocie, purtând niște ochelari cu rame solide, pentru vedere la distanță, cam smead la față și cu un aer cam distant. Treceam unul pe lângă altul, fără a ne da vreo atenție. Am aflat, între timp, că persoana respectivă era lector la Catedra de limba română pentru studenții străini. Ajunsesse acolo, mi se pare, după ce fusese, un timp, asistent la fostul Institut Pedagogic de trei ani (poreclit de unii – mai hîtri – „Sorbona”). Cu timpul, ne-am cunoscut, personal, și schimbam, din cînd în cînd, cîte o vorbă, fără a lega o conversație cu șir, mai consistentă. Plutea, cred, un fel de suspiciune între noi, care provenea, din partea mea, din faptul că nu-i cunoșteam prea bine statutul specialității, iar din partea sa, bănuiesc, din faptul că eram un ins apărut în învățămîntul superior ieșean după un stagiu destul de îndelungat în învățămîntul preuniversitar, fiind și el, probabil, ca toți cei din generația sa, pradă prejudecății că numai cei care au pășit din studenție direct în universitate sînt capabili de performanțe academice. De fapt, cu această prejudecată aveam să mă confrunt multă vreme, în relațiile mele didactice cu „noii colegi”, care mă priveau cu oarecare condescendență, nemotivată, judecînd lucrurile la rece și avînd în vedere performanțele lor științifice, în majoritatea cazurilor. Mi-amințesc că la o ședință de consiliu profesoral, cînd se discutau candidaturile pentru posturile de profesori, unul din colegi, considerat de mine apropiat, încă din timpul studenției, s-a ridicat și mi-a contestat prioritatea pe motiv că aveam o mare parte din normă la cursurile de perfecționare a profesorilor și mai puține ore la studenți, ca și cum a ține cursuri profesorilor din învățămîntul secundar e o activitate mai puțin competitivă decît a ține cursuri studenților. Așa mi-aș explica și întrebarea pusă direct, pe neașteptate, și pe un ton ce mi s-a părut atunci nepoliticos, de către Adrian Voica, cel care este personajul acestei secvențe memorialistice, cam în felul acesta: „Nu vă supărați, dar dumneavoastră ce predați profesorilor și studenților?” I-am răspuns și eu: „Cîte ceva din ce pot și știu bine, domnule!” Și-a cerut scuze.

Așadar, relațiile mele cu Adrian Voica n-au debutat sub auspicii prea promițătoare. Cu toate acestea, pe măsură ce am reușit să aflăm tot mai multe despre preocupările noastre, ne-am apropiat unul de altul, pe terenul unor discuții pe teme de literatură, teorie literară, poezie în general, în timp ce-și pregătea

doctoratul cu o teză despre sonetul în literatura noastră. Era un pasionat cercetător al poeziilor cu formă fixă, al sonetului în special și al prozodiei. A devenit, dacă nu mă înșel, unul din cei mai temeinici specialiști din țară în studiul problemelor legate de versificație. Când și-a susținut teza de doctorat, i-am făcut și eu un referat extern, scurt, concis, la obiect și elogios, pentru că lucrarea era excepțională.

Între timp, aflînd de la soția sa că mă trag din același sat cu antecesorii ei, Adrian Voica s-a apropiat mai mult și sufletește, să spun așa. Cunoscînd peisajul fascinant al satului meu de baștină, cu dealuri prăpăstioase și păduri adînci și misterioase, cînd ne întîlneam, îl evocam amîndoi cu emoție. El, poet în adevăratul sens al cuvîntului, devenea de-a dreptul romantic, vorbindu-mi de satul de baștină al Ciorăștilor și Negruțeștilor, în același timp, și al meu. Cînd i-a apărut primul volum de versuri, la Junimea, în 1980, **Anotimp cu zăpadă**, mi l-a dăruit cu dedicația: „*Domnului Constantin Parfene omagiul autorului, A. Voica, 13 martie 1980*”, iar cînd i-a apărut un alt volum, tot la Junimea, în 1987, **De vorbă cu poesis**, mi-a scris următoarea flatantă dedicație: „*Domnului Constantin Parfene, pentru colegialitatea desăvîrșită și frumusețea morală – reflectînd, parcă, ceva din liniile pure ale meleagurilor natale, cu sentimente de aleasă stimă, A. Voica. 17 iunie 1987, Iași*”. A mai publicat un volum de versuri, **Davinci Ana**, apoi teza sa de doctorat, **Etape în afirmarea sonetului românesc** (Ed. Universității din Iași) și interesante studii despre tehnica versificației eminesciene.

Prin 1989, scrisese o schiță cu subiect rural, în tentă umoristică, inspirată din atmosfera satului meu natal. Voia să se încredințeze că limbajul personajelor schiței sale se menține în autenticitatea vorbirii oamenilor din părțile locului. În acest sens, mi-a trimis scrisoarea:

7 iunie 1989

Stimate domnule Constantin Parfene,

Am scris această schiță veselă animat de un sentiment de tristețe: într-adevăr, „moare Bogdana noastră” – cum spunea cu regret un bogdănaș devenit operator chimist.

Fiind un exemplar de lucru, dumneavoastră puteți face, cu cerneală, toate îndreptările pe care le credeți de cuviință.

Schița de față a trecut și prin mîinile unui lingvist, dar nu sînt sigur că toate formele pe care le folosesc sînt și cele exacte... De aceea, vă rog, acționați ca unul ce cunoașteți graiul în profunzime.

Cînd veți dori să-mi dați vești, chemați-mă la telefonul 33200.

Cu stimă și mulțumiri,

A. Voica

Ca poet, Adrian Voica mi-a atras atenția prin discreția mărturisirilor lirice, delicatețea substanței emoționale, armonia și limpezimea de cristal a discursului poetic. În special, poeziile din **Anotimp cu zăpadă** m-au atras prin murmurul lor melodios, conturat de versul clasic, impecabil construit cu rime bogate și variate, în care termenul neologic cantabil, preponderent folosit, se îmbină, osmotic, cu termenul autohton de largă circulație. Și celelalte versuri din volumul poetului se mențin pe această linie a discreției și a armoniei interioare a confesiunii, dar aduc un plus de varietate sub acest aspect prozodic, poetul exprimându-se și în formele mai moderne vers-libriste. Personal, consider că poezia **Pastel ascuns**, din **Anotimp cu zăpadă**, ușurează mult definirea ca poet a lui Adrian Voica. El este, după propria-i mărturisire lirică, un poet al singurătății interioare, cu toată gama de nuanțe emoțional-reflexive, pe care aceasta o produce: tristețe și melancolie ușoară, bine strunită de conștiința relativității lumii fenomenale; o singurătate care plutește nu pe frământate și tulburi ape, ci pe o întindere acvatică limpede: „Mi-e sufletul o apă de cristal/ Pe care lin plutește/ Gondola singurătății./ În jurul ei./ Mari gânduri își încheie./ Corola/ Cu o clipă mai devreme./ De undeva./ Orchestra nevăzută/ Pe coardele vîrștelor/ Picură valsul/ Din ce în ce mai stins/ Al regretelor/ Lebăda nopții./ Ascunsă/ În umbra salciei roșii./ Privește cum lunecă blînd/ Și pentru ultima oară./ Gondola singurătății.” (**Pastel ascuns**). Doar din cînd în cînd, se conturează și cite un accent mai grav, în melodia discretă a melancoliei singurătății. Strămoșii, istoria, copilăria, iubirea, natura, timpul, unele mituri tratate modern sînt temele recurente, învăluite într-o sensibilitate rafinată, ce-i este caracteristică. Procedul figurativ dominant este metafora plastică, dar și revelatoare, înfîlinită în sintagme poetice, sau secvențe descriptiv-simbolice, adesea excelente: „Promițător/ Cerul venea spre mine ca o femeie/ cu mîinile pline de stele -/ Bijuterii albastre -/ Ce se roteau după legile lor/ împiedecînd mari dezastre.” (Cerul ca o femeie); „Metafora este, înainte de toate,/ o superbă adolescentă,/ În sala de bal/ a memoriei/ rîde în brațele mele/ cînd lunec timid/ pe marmura albă a sentimentelor.” (Metafora); „Sentimentele/ ca niște valuri venind spre tine./ statuie fragilă/ pe plaja gândului/ cît o aripă de pescăruș.” (Ecou marin). Din întreaga creație a poetului, emană o sensibilitate modernă, sugerată, frecvent, de asociații livrești, orientînd receptorul spre mituri, sau capodopere ale literaturii universale (Orfeu, Don Quijote, Faust). Poetul manifestă predilecție pentru anumite cuvinte. Pădurea („În pădurea unde înfloresc orele”; potecile - „minutare pe cadranul orologiului verde”; „Cititorule (...) vino în pădurea șoaptelor mele/ la umbra unui gând/ Voi fi frunză/ și pasăre./ iar atunci cînd voi avea putere./ necuprins voi fi/ și tăcere... “ – Către cititor) capătă funcționalitatea stilistică a unui cuvînt-cheie, alături de altele ca: zăpada, cristalul, ambrozia, amfora, rodia, voluta, vitraliul, epitalamul, menite să dea

expresie proșpețimii, purității și meandrelor emoției tranfigurative. Mi-au plăcut versurile de notații dense din poemele miniaturale, care atestă înclinația poetului spre expresia condensată, lapidară („Memoria timpului:/ gheață fără sfârși/ pe care lunecăm...// Uitarea - / urs alb - / ne pîndește...” – **Urs alb**; „- Unde-ai ascuns, Poesis,/ ghemul cu mituri?// - Găsești un fir galben/ după Steaua Bunei Speranțe./ Dar fii atent:/ E dintr-o lînă/ care se rupe ușor...” – **Ghemul cu mituri**; „Pudrează-ți obraji/ cu pudra speranței!// Ei vor vedea numai pudra;/ eu voi vedea speranța./ Ei vor vedea clovnul;/ eu, - luptătorul.” – **Oglinzi paralele**).

Adrian Voica e un poet adevărat. Nu mimează stridențele moderniste, în căutarea unei originalități calpe. Îi apreciez, sincer, finețea sensibilității și ingeniozitatea metaforei, implantată, organic, într-un discurs poetic sugestiv, dens și concis.

Dar Adrian Voica mi-a lăsat o impresie foarte bună și ca exeget al prozodiei, în general, și al celei eminesciene, în special. I-am citit cu sporit interes științific studiile din volumul **Versificația eminesciană** (Junimea, Iași, 1997), despre care am și scris un articol amplu, în **Convorbiri didactice** și cartea **Repere în interpretarea prozodică** (Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1998), o foarte interesantă introducere în problematica prozodiei românești, cu multe analize ilustrative. Pe această carte, autorul mi-a scris următoarele rînduri, ca dedicație: „În semn de prețuire, Domnului Prof. univ. dr. Constantin Parfene, care știind să se bucure sincer de reușita altuia, se prețuiește, de fapt, pe sine. Cu admirație și recunoștință. A. Voica. 23 februarie 1999.”

Un artist plastician aiuritor: Antonyo Romeo Pălie

In una din zilele lui octombrie 1998, pe cînd gîndurile îmi erau serios incitate și chiar răvășite (aș putea spune) de abstracționismul plastic al unor Kandinsky (din **Compoziție abstractă, Pe alb, Compoziție roz**), Kasimir Malevici (din **Compoziție suprematistă**), Frank Kupka (din **Verticale albastre** sau din **Arhitectură filozofică**), P. Mondrian (din **Compoziție ovală**, ori din **Compoziție cu roșu, galben și albastru** într-un pătrat, opere în care, după chiar convingerea acestui artist, nu se sugerează „stări sufletești subiective”, ci „pura realitate”, posibil de surprins numai de raporturile plastice, coloristice), creații de excepție îndelung privite și cercetate în intima lor structurare, prin consultarea unei foarte instructive și interesante **Istории ilustrate a picturii – 1000 de reproduceri în culori** (Editura Meridiane, București, 1969) – repet, într-o asemenea stare mentală, sînt trezit la realitate de zbîrniitul telefonului. Ridic receptorul, ca să aflu – curioasă potriveală! – că la celălalt capăt al firului se afla un artist plastician, care mă anunța că ar vrea să vină, la

rugămintea dr. Constantin Teodorescu, un mare iubitor al artei, să-mi facă un portret. Pe moment, am rămas puțin descumpănit. După unele sumare explicații, cam imperativ formulate, am înțeles, mai bine, despre ce era vorba și am stabilit ziua și ora când Antonyo Romeo Pălie, artistul care îmi telefona, putea să mă viziteze acasă.

La data stabilită, în ușa apartamentului meu, apărea un tînăr înăltuț, cu fața luminoasă, sfios-zîmbitoare, înrămată de niște favoriți cam rarefiați și de o mustață pe măsură, bătînd într-un castaniu deschis, mai apropiat de blond. Ceea ce m-a atras, de la prima vedere (trebuie să spun că nu ne-am cunoscut, personal, pînă atunci), a fost zîmbetul feciorelnic, ochii cu niște priviri calde, învăluitoare, lipicioase – cum s-ar spune popular – și politețea lui cam exagerată. De la bun început, s-a instituit, între noi, o relație de **simpatie**, care avea să ducă, repede, la o veritabilă intercomunicabilitate **empatică**. Aveam impresia că ne cunoaștem de cînd lumea. Trăiam, spontan, amîndoi, sentimentul de bucurie a unei revederi mult așteptate, cu toate că, pînă atunci, nu ne vorbisem, nu ne văzusem niciodată, iar între noi era o diferență de vîrstă de aproape patruzeci de ani. Fapt curios, dar nu inexplicabil. Ceea ce psihologii numesc **simpatie**, adică actul sufletesc prin care (după Curt John Ducasse) un altul este cuprins în sinele tău, sau, altfel spus (după Herbert Read și John Dolman), acea stare emoțională conștientă care semnifică „a simți cu” o persoană sau cu o cauză personală, opera, nestingherit, între noi; situație interrelațională care a înlesnit, fără să ne dăm seama, comunicarea **empatică** ce s-a derulat, pe parcursul întîlnirii noastre, într-o alternanță de ritmuri mai domoale sau mai alerte. **Empatia**, actul prin care ne introducem, pe cale imaginară, în altul sau actul de „a ne simți în” ceva obiectiv, de a cunoaște partenerul prin transpunerea în psihologia acestuia, ușura detectarea reciprocă a intențiilor, a stărilor emotive, a reacțiilor față de unii stimuli, a gîndurilor și comunicarea tuturor acestora nu numai prin cuvinte, dar și prin mimică și gestică.

A cerut să ne instalăm în bucătărie și să ne apucăm de lucru: eu să-i servesc drept model, iar el să construiască portretul. Mi se prilejuia astfel **asistarea**, dar nu numai, ci și **participarea** la un fascinant proces de elaborare artistică, în una din cele mai miraculoase ramuri ale artei, pictura portretistică, unde **talentul** este imediat perceptibil.

După ce și-a aranjat instrumentarul de lucru (șevaletul, culorile, pensulele, felurite cuțite cu lame flexibile), mi-a cerut să mă așez pe un scaun, în dreptul ferestrei, în semiprofil, precizînd că va picta în situația **contre jour**, cam pretențioasă. Era o după-amiază splendidă de octombrie, senină și cu o lumină blîndă. A stat cîteva clipe și și-a privit modelul cu o afectuoasă disponibilitate, apoi ochii au început să i se plimbe, într-un du-te vino susținut, de la model la pînza albă de pe șevalet. Și-a fixat, apoi, niște vagi coordonate spațiale pe pînza

și a început s-o mîngîie, fin, cu un fel de creion special, care lăsa ușoare urme, prefigurînd o schiță în linii estompate, cu ochii mereu pe model. S-a oprit un pic, pentru ca, deodată, cu mișcări ferme, să-și prepare culorile din nenumăratele tuburi la îndemîină și să se apuce de colorat. Ca prin minune, au început să se fixeze pe pînză trăsăturile figurii modelului prin linii, puncte, pete de culoare diferite. Asistam, curios, la **epifania** unei viziuni plastice prin limbajul culorilor, strunit de o mîină, care, foarte interesant, nu punea culoarea, metodic, din aproape în aproape, ci pe sărite, cînd într-un loc, cînd în altul, cu totul opus; cînd, undeva, la o sprînceană, cînd la o ureche, sau la gură, ochi, bărbie și într-un ritm tot mai alert, artistul fumînd țigară după țigară. Totul se petrecea parcă, la întîmplare, ceea ce mă făcea să devin și eu tot mai implicat, empatic, în procesul „facerii” operei. Dar ceea ce mi se părea a fi un joc al întîmplării, era, de fapt, un proces spontan de elaborare cu „logica” lui ascunsă, care, în momentul execuției, nu era conștientizată prea clar, poate, nici de artistul însuși. Prins într-atît de acest mod de lucru, simțeam și eu, uneori, că mîna pictorului se va deplasa, în secunda următoare, într-un loc anume, ceea ce se și întîmpla. Tot timpul, pictorul meu vorbea cu petele de lumină sau de umbră, indicîndu-și **ce** și **unde** să opereze: „aici trebuie o pată de lumină mai vie”, „așa!”; „aici punem o culoare dulce”; „aici una splendidă”, precum un părinte atent și iubitor cu odrasla lui, să iasă în lume cît mai curată, îngrijită și frumoasă. Din cînd în cînd, se oprea pentru cîteva minute, se uita cu afecțiune la model și la opera în lucru, pentru a se apuca din nou de muncă, și mai frenetic, mobilizîndu-se, încurajîndu-se, cu gîndul la viitoarea confruntare a creației sale cu ochiul critic (poate și cîrcotaș) al confracților de breaslă. Arăta, prin tot ce făcea, o nezdruccinată încredere în arta sa, în ideea că aceasta se va impune, așa cum îi șade bine unui luptător.

A elaborat portretul în aproximativ două ore și ceva. La sfîrșit, l-am văzut relaxat, privindu-și „opera”. N-a trecut mult timp și m-a rugat să-i pozez din nou, pentru un alt portret, pe care dorea să-l realizeze în alt stil, un portret sepia, folosind tehnica de apropiere în maniera japoneză, lucrare pe care dorea să mi-o dăruiască. Și i-am pozat. De data asta, a lucrat cam vreo patruzeci de minute și a ieșit un portret, ceva mai reușit decît primul, prin simplitatea și pregnanța liniilor, a coloritului. Sincer să fiu, în cel dintîi nu mă recunoșteam, iar în cel de-al doilea, doar parțial.

Am stat, apoi, de vorbă despre multe și de toate, dar mai ales despre artă, filosofie, religie, existență în general. Tînărul meu interlocutor, absolvent al Academiei de artă din București, se dovedea oarecum stăpîn pe cunoștințele fundamentale din domeniul artelor plastice, la curent cu experimentele artistice de ultimă oră. Mi-a vorbit îndelung și cam incoerent despre **Poetic the performance Life**, ca act unic de creație în public, irepetabil, despre multe alte probleme, precum aceea a destinului, a luptei contrariilor ca generator

existențial, mi-a citat din evanghelistul Luca, din epistolele lui Pavel către corinteni etc., etc. E de înțeles de ce acest artist manifestă preferință pentru arta abstractă, dînd realmente mult de gîndit receptorului și e greu de situat într-un stil sau curent artistic cunoscut, un artist care, prin lucrările sale, ar putea deschide multiple demersuri hermeneutice, fapt deja remarcat de unii critici de artă. Opere precum **Geneză I**, **Geneză II**, **A treia dimensiune**, expuse cu diferite prilejuri, confirmă observațiile critice menționate. Despre ultima dintre cele citate, unul dintre critici și un pasionat colecționar de artă plastică (Eugen Radu Lazăr) scria, în unul din numerele revistei **Bârladul**: „Lucrarea, prin amestecul de imagini conceptuale și nu vizuale, de semne și însemne, cu accent pus nu pe concret, pe real, ci pe idee, pe concepția actului artistic, face ca gîndul să ne ducă la ceea ce teoria estetică modernă numește pictură conceptuală.”

La despărțire, ne-am strîns mîinile cu cordialitate și cu legămîntul de a ne căuta, reciproc, și de a ne reîntîlni.

După cîteva săptămîni de la despărțirea noastră, primesc de la artistul plastic Antonyo Romeo Pălie scrisoarea următoare:

6 noiembrie 1998

Stimate domnule Constantin Parfene,

În urma discuțiilor purtate cu dv., atunci cînd, la Iași, v-am realizat portretul, vă transmit cîteva informații și puncte de vedere asupra unor opere realizate de mine.

Sînt un artist născut în Bârlad, care, din nefericire, a cunoscut anumite momente grele în viață.

Cu cîțiva ani în urmă, am prezentat o expoziție personală, care a stîrnit o anumită atracție din partea publicului. În deschiderea acestei expoziții s-a spus: „Cum să explici picturile unui iepure mort?” Cred că explicațiile în pictură nu au rost ca și acelea privind comunicarea în lumea sunetelor. Pentru mine, gîndul creativ constituie miezul artei, în același mod în care poetul german romantic Novalis afirmă că „fiecare om e un poet”, iar eu doresc să concentrez raționalitatea, conceptul, în limbajul picturii. În același timp, dau prioritate improvizației, căci, la mine, procesul intuitiv în realizarea obiectului plastic precede orice preconcepții, într-un triumf al spontaneității creatoare.

Fă ceea ce-ți place – este o expresie la modă, precum spectacolele luminate halucinant, concertele rock cu public de masă etc.

O lucrare ce mă caracterizează, ca și altele, e intitulată „forța creierului uman” și reprezintă un ecran în care binele și răul se contopesc, dar acea linie albă ce parcurge lucrarea învinge forțele răului.

Orientarea mea în artă este spre arta americană și anume, spre curentul artistic pop-art, curent în care se evidențiază Andy Worhol și Roy Lichtenstein.

Figurile centrale ale artei pop din New York au înțeles intuitiv că imagistica culturii populare, mai mult decât o directă întâlnire cu natura, definește normele experienței în lumea contemporană.

*Cu multă stimă, artist Antonyo Romeo Pălie
1998, București*

Un Mecena al culturii

L-am cunoscut prin deceniul al optulea al secolului XX, într-un mod cu totul neprotocolar. Eram lector al Filialei Iași a Institutului de Perfecționare a Cadrelor Didactice. Într-una din zile, îndreptându-mă spre cabinetul de limba română, aud niște pași în mers vioi, în urma mea. Întorc, reflex, capul și văd un ins de statură mijlocie, uscățel, brunet, cu ochi mobili și expresivi. Fără nici-un fel de introducere, direct, sînt întrebant:

- Dv. sînteți profesorul Parfene?

- Da, îi răspund.

- Sînt doctorul Teodorescu, se prezintă și, după ce se scuză că mi se adresează atît de deschis, continuă. Sînteți persoana care îmi puteți face un mare bine, într-o problemă strict personală.

- Vă rog, despre ce este vorba?

Și omul mi-a adresat, firesc, ca de la inimă la inimă, o rugămintă. Nu-mi amintesc, exact, în ce consta, dar îndeplinirea ei depindea, într-adevăr, într-o anumită măsură, de mine. L-am încredințat, cît se poate de sincer, pe un ton amabil, că poate conta pe sprijinul meu. Eram surprins de modul firesc și direct în care acest om mi se adresa, fără să ne fi cunoscut pînă atunci. Ne-am strîns mîinile și ne-am despărțit. Abia mai tîrziu, peste destui ani, am aflat unele amănunte despre omul care mi se adresase atît de natural, atît de încrezător într-un semen de-al său. Era chirurgul C. Teodorescu, fost elev al Colegiului „Gh. Roșca Codreanu” din Bîrlad, asistent, un timp, al celebrului chirurg ieșean dr. Chipail. După cîțiva ani de stagiatură în clinica profesorului său, dr. Teodorescu a făcut minuni, în arta sa chirurgicală, la spitalele din Vaslui, Bîrlad, mai apoi la Tecuci, fiind căutat de pacienți, ca iarba de leac. Am aflat că ceea ce ducea faima doctorului era nu numai înalta sa profesionalitate, ci și exigența lui, mai greu de suportat de personalul ajutător, ceea ce, în decursul anilor, avea să-i creeze neplăcute și chiar dramatice situații în viață. Invidia nu iartă! Infirmitatea nu va putea niciodată admira mersul zvelt al celui de lîngă el. Dar ceea ce întrecea parcă faima de talentat chirurg a dr. Teodorescu era și este renumele său de ocrotitor al culturii și al artei, mai ales.

Dr. Teodorescu a devenit un adevărat Mecena al urbei sale. Pasionat de artă, în general, și-a cheltuit banii pentru alcătuirea unei colecții de tablouri create de artiști plastici renumiți, colecție pe care a donat-o, în parte, Muzeului „V. Pârvan” din Bârlad și care, împreună cu acelea dăruite de dr. Chiricuță și de sculptorul Marcel Guguianu, conturează faima muzeului bârlădean. Acest nou Mecena – „omul providențial al cetății”, cum îl caracterizează acad. Const. Ciopraga, în una din scrisorile adresate mie – continuă o tradiție exemplară, înrădăcinată în vechea capitală a Țării de Jos de către mesianismul transilvănenilor Ioan Popescu, Ștefan Neagoe, Stroe Belloescu, din care s-a hrănit el însuși, de pe când se afla pe băncile renumitului Colegiu „Codreanu”, purtător al numelui unui alt mare filantrop. Reînviind această tradiție, dr. C. Teodorescu a contribuit – cât n-au contribuit oficialitățile orașului de-a lungul a zeci și zeci de ani – la reînvierea prestigiului cultural al Bârladului de odinioară. Fie ca strădania sa de om de cultură luminat să devină pilduitoare, în aceste vremuri tulburi, de încrâncenate interese egoiste, care au cuprins, ca un blestem, parcă, în ultimii ani, mult încercata noastră țară.

La aniversarea Liceului „M. Eminescu” (dec. 1998)

**De la stînga la dreapta: pictorul Antonyo Pălie, directorul J. Duchi,
Const. Parfene, dr. Teodorescu**

Fundația „Dr. C. Teodorescu” este cea care a sponsorizat multe activități culturale și artistice în orașul Bârlad: sărbătorirea a patruzeci de ani de la înființarea Teatrului „Victor Ion Popa”; aniversarea a 150 de ani de la întemeierea Colegiului „Gh. R. Codreanu”; aniversarea a 40 de ani de la înființarea Liceului „M. Eminescu”; apariția revistei de cultură și artă

„Bârladul”; editarea de cărți ale unor autori locali; vernisarea de expoziții de artă în cadrul muzeului din localitate ș.a.

L-am reîntâlnit, cu prilejul oferit de unele din activitățile culturale enumerate. Un om cu un comportament sobru, fără a-i lipsi amabilitatea, vizibil interiorizat, uneori cam ciudat, reținut în vorbă, căruia îi place să înfăptuiască, fără gălăgioasă reclamă, cu înțeleaptă modestie, dar care, atunci când este lovit de răutatea oamenilor și sînt puse în cauză supremele principii ale drepturilor omului, devine un luptător, mergînd pînă la sacrificiul de sine.

Un manager abil al presei românești

Cele consemnate în capul rîndurilor ce urmează se referă la Ion Hangiu, profesor de limba și literatura română, oltean sadea (născut în comuna Horezu – Vîlcea, la 16 februarie 1924), timp de peste 25 de ani secretar general al Societății de Științe Filologice din România, calitate în care s-a străduit, din răputeri, să asigure un conținut științific de prestigiu cercetării filologice românești, în condiții nu tocmai prielnice pentru dezvoltarea culturii și nu numai a ei. Doar un oltean cu deosebit spirit pragmatic, cu mult tact și de o tenacitate exemplară putea face ca Societatea al cărei secretar general era să ajungă multimilionară și astfel să poată subvenționa apariția unor reviste de specialitate, editate în București și în unele mari orașe din țară, unde activau filiale puternice, printre care și aceea din Iași, ce a editat, cîțiva ani la rînd, cu sprijinul profesorului Hangiu, interesanta revistă **Collegium**.

Profesorul Ion Hangiu, aflat, acum, la vîrsta senectuții, face parte din acea categorie de intelectuali care au ridicat, cu trudă, treptele împlinirii spirituale, pornind de la dificila dar nobila misie de dascăl de limba și literatura română, la o școală comunală (Horezu). Printr-o pilduitoare muncă, și-a desăvîrșit pregătirea științifică obținînd mai întîi toate gradele didactice ale învățămîntului preuniversitar, pentru ca, în 1968, să-și susțină, cu succes, doctoratul, cu teza **Semănătorismul (geneză, ideologie, reprezentanți)**, în fața unei comisii din care făceau parte, printre alții, prestigioși profesori și cercetători, precum Al. Dima, Al. Piru, Șerban Cioculescu.

L-am cunoscut personal, după 1971, în calitatea ce o avea de secretar general al Societății de Științe Filologice, cînd venea, deseori, la Iași, unde mă stabilisem și eu, după o îndelungată activitate de profesorat la Bârlad. Făceam parte din conducerea Filialei Iași a Societății și, în această situație, de cîte ori venea în Iași, ne vedeam, discutam, prefiguram proiecte, împreună cu bunii noștri prieteni, prof. dr. I. D. Lăudat, Gavril Istrate, Al. Andriescu, Al. Husar, D. Irimia. De la prima întîlnire, „secretarul nostru general” m-a atras prin înfățișarea sa

luminoasă, deschisă, și prin comportamentul degajat, prietenos, fără urme de „scoarșenie” de ipochimen al „capitalei”. Mereu atent la ce-i spuneai, mereu receptiv la vreo sugestie, mereu zîmbitor și dispus a ajuta străduințele filialei.

Ne-am reîntîlnit de multe ori. Una din revederi a fost cu prilejul unei sesiuni științifice la Iași, prezidată de noi doi, sesiune la care, printre alții, a participat și Tatiana Slama-Cazacu. Alergică la praful de cretă (ședința se ținea în Amfiteatrul III-II al Facultății de litere), aceasta și-a pierdut glasul, comunicarea trebuind să-i fie citită, în continuare, chiar de I. Hangiu. Atunci i-am propus să-mi publice, prin Societate (cîte nu a mai publicat!), o lucrare mai amplă. Mi-a promis, dar, pînă la urmă, promisiune a rămas! De aceea, n-aș putea spune că m-am aflat printre apropiații „de inimă” ai secretarului. Totuși, în cîteva rînduri, mi-a solicitat materiale în legătură cu modernizarea programelor și a manualelor de limba și literatură română. Eu m-am ținut de cuvînt! Cu toate acestea, nu pot să nu recunosc, și să nu subliniez, apăsător, meritele acestui om al cărții. Este exemplară pasiunea cu care a cercetat (între 1960 și 1996) presa românească de la începuturi și pînă în vremea noastră, publicînd, în ordine, antologia de articole-program, **Presa literară românească** (1968), **Reviste și curente literare** (1978), **Dicționarul presei literare românești**, ed. I, 1987, premiată, în 1990, de Academia Română; ed. a II-a, în 1996 și o mulțime de articole, recenzii și note în diverse reviste. Cărțile menționate sînt de o incontestabilă utilitate pentru cei ce se dedică cercetării literare, pentru profesori și elevi (chiar dacă au și unele omisiuni, în parte datorate vremurilor neprielnice). Calități precum: temeinicia informației, obiectivitatea, justa ierarhizare a publicațiilor și a colaboratorilor, descoperirea unor publicații neștiute, identificarea unor pseudonime, spiritul de sinteză, au fost remarcate, la timpul potrivit. Unii recenzenți (Mircea Handoca), fără a exagera prea mult, au alăturat studiile lui I. Hangiu **Istoriei presei românești** a lui Nicolae Iorga.

Un merit tot atît de mare, poate și mai mare, revine profesorului I. Hangiu ca animator al unor reviste de specialitate de prestigiu, precum **Limbă și Literatură**, **Limba și literatura română** (pentru elevi), excelente publicații ale Societății de Științe Filologice, cu îndelungată apariție, la care au colaborat (și colaborează) cercetători cu faimă în domeniile limbii și literaturii române, ale didacticii și metodicii de specialitate, precum și elevi talentați din țară, care au devenit, mai tîrziu, nume în peisajul publicisticii literare naționale. Poate că – după părerea mea – cea mai mare și mai năbilă misie îndeplinită de profesorul Ion Hangiu este aceea de a insufla gustul pentru lectură și cercetare tineretului, atît de ispitit, în epoca noastră, de kitsch-urile de orice fel.

La propunerea dr. Al. Husar, intenționez ca aceste rînduri să fie publicate în **Convorbiri literare**. Refuzînd să mă duc, personal, cu ele la redacția acestei reviste, i-am trimis prof. Husar următoarea scrisoare:

Iași, febr. 1999

Stimate D^{le} prof. Husar,

Nu am nici un fel de relații pe la redacțiile publicațiilor ieșene. Cu „sărut mîna” nu-mi place să umblu. Vă trimit articolul despre D^l Hangiu, lăsîndu-vă libertatea să-l duceți Dv. unde credeți.

Cu cele mai vii sentimente de admirație,

Const. Parfene

Prof. Husar a dus manuscrisul la redacția amintitei reviste, dar articolul a apărut cu mare întârziere, în urma unei minuțioase cercetări „arhivistice”, la insistența poetului Lucian Vasiliu.

Augustina Vișan Arnold, sau despre scris ca act terapeutic, defulator

Într-una din după-amiezile toride ale verii lui 1999, sună telefonul. În receptor, aud o voce feminină, care îmi dezvăluia identitatea emițătoarei: d-ra Cristina Vișan, nepoata unei foste eleve de pe vremea cînd profesam la Bîrlad. Fosta elevă se numea Augustina Vișan și devenise, peste ani, medic, stabilită de peste 25 de ani, în Germania, la Offenbach/Mein, unde-și practica profesia, împreună cu soțul ei, medicul Arnold. Interlocutoarea îmi solicita adresa, la rugămintea mătușii sale, care avea publicate, pînă atunci, mai multe volume masive de poezii.

După scurt timp de la convorbirea telefonică, primesc, prin nepoata sa din Iași, cinci volume de versuri (**La margine de Iași, Miros de crizanteme, Lacrimi în metamorfoză, Flori de tei, Crinii**), prefăcute elogios, printre alții, de poetul Horia Zilieru și criticul Ioan Holban și editate, în condiții grafice deosebite, de Editura „Polirom”. După vreo săptămînă, mai primesc, prin poștă, direct din Germania, expediat de însăși poeta, un al șaselea volum (**Nuferi pe lacuri sau pace în eternitate**), cu cîteva rînduri măgulitoare la adresa mea, scrise pe foaia de titlu interioară, și o lungă scrisoare, în care, printre altele, mă înștiința că în toamna lui 1999, îi va apărea și al șaptelea volum (**Flori de liliac**) și că va preda, tot atunci, editurii ieșene, manuscrisul pentru un altul, intitulat **În umbra perilor dintr-o grădină**.

Reproduc un fragment din această scrisoare (datată 26.06.99), trimisă din Offenbach/Mein:

„Scriu momentan la a XIV-a carte, am peste 1702 poeme. După cum o să observeți scrierea și titlul este un pic original (sic!) – Versul liber – urmînd cursul normal al gîndurilor, sentimentelor, trăirilor, aducerilor aminte – Sper ca stilul meu să nu vină cu un element ce vă va deranja în manierele și obișnuințele didactice. E o scriere sinceră, din suflet în toată dezvăluirea sentimentelor umane!

Aveți îndurare cu scrierea mea personală, n-o supuneți criticii profesionale! E sufletul meu, este viața și gîndirea mea într-o destăinuire fidelă și pură, așa cum viața m-a marcat sau așa cum din posibilitățile oferite am ales și chin și durere și lacrimi cu stropi de fericire!” (...)

Am citit, mai întîi, selectiv, mai multe poezii, din fiecare volum, apoi, în timp, pe toate, ceea ce nu a fost o îndeletnicire ușoară, avînd în vedere imensul lor număr însumînd peste 1600 de pagini. Etica profesională îmi impunea parcurgerea integrală a textelor și reflecția „la rece”, pentru a nu confunda „eul empiric” al autoarei cu „eul poetic”, sau altfel spus, „realitatea” cu „transfigurarea ei poetică”, cum părea a mă îndruma poeta în rîndurile reproduse mai înainte. Lectura „în diagonală” a unei cărți, în general vorbind și emiterea de aprecieri critice de circumstanță, flatante, îmi repugnă. Ceea ce m-a frapat, citind „producția” poetică a Augustinei Vișan Arnold (da capo al fine) este că actul scrierii pentru această poetesă este, din perspectivă psihanalitică privit, un proces, aproape de nestăvilit, de defulare a unor date existențiale refulate în abisurile sale sufletești, principala traumă trăită fiind dezrădăcinarea de „cuibul” gestant al ființei sale, despărțirea de locurile în care a văzut, pentru prima oară, lumina vieții, Moldova natală, traumă care „încearcă” să se sublimeze, poetic, în dorul neostoit de copilărie, de părinți, de prieteni, de farmecul peisajului ieșean etc. De aici, nostalgia (de la gr. nostos > întoarcere, revenire) ca stare de spirit dominantă din scrisul ei. Am detectat, în mai multe poezii, o sensibilitate hipertrofică, aproape maladivă, mereu în alertă, neliniștită („frămîntată”, cum se exprimă, adeseori, „poeta” – acest cuvînt împreună cu altele: fereastra, valul, apa, lacrima, tinzînd să devină metaforele obsedante ale discursului ei liric –); apoi, expresii transfiguratoare care aduc a lirisin autentic, tipic feminin; un spirit de observație orientat spre nuanțe, „concretizat” în notații care curg lin, alteori în cascade, mai ales în pastelurile de inspirație exotică; o ușoară înclinație spre problematizarea aspectelor existenței, estompată, însă, adesea, de apetitul pentru culoare și relatarea prozaistică. Autoarea caută mai mult a descrie și a nara (ca într-un jurnal confesiv), decît a sugera și a metaforiza. Dominanta rămîne pathos-ul mărturisirilor. Confesiunea este un act eliberator, o descărcare,

poeta trăind permanent, sub imperiul ei, încît, exacerbată, devine, adesea, **pătimire, suferință** (ceea ce și vechiul cuvînt grecesc însemna). Se pot cita destule versuri pentru a ilustra cele consemnate, dar ne-ar trebui un spațiu prea întins, pentru această operație. Citabile ar fi, îndeosebi, unele pasteluri de inspirație exotică, cum este, spre exemplu, cel intitulat **Nuferi pe lacuri**, din volumul omonim, de un anume interes, atît pentru notațiile surprinse, cît și prin „atmosfera” sugestivă, de vagi fulgurații în planul reveriei.

Poeziile Augustinei Vișan Arnold reprezintă **un caz** oarecum descumpănitor pentru mine. Notele de oarecare împlinire poetică sînt umbrite, **uneori pînă la a nu le mai recunoaște**, de aspectele mai puțin cizelate (elemente prozaice, excesiva redundanță, cu repetiții fără o funcționalitate estetic-poetică, autopastașă, monotonia, stîngăcii în versificație, chiar dacă aceasta se vrea a fi liberă).

Cele spuse pot fi, desigur, expresia propriului meu **subiectivism** critic, în demersul critic-literar, observațiile, judecățile de valoare sînt, vai, supuse unui nedezmințit relativism, ceea ce Eugen Ionescu, în tinerețe, într-o carte devenită celebră, intitulată **Nu**, demonstra, pe pielea lui Mircea Eliade, din **Maitreyi** scriind două cronici, una excesiv de laudativă, și alta excesiv de negativă, despre aceeași operă.

Revenind la „poeziile” Augustinei Vișan Arnold, așa cum am găsit-o în volumele menționate, ele sunt pîndite de capcane, precum cele enumerate mai înainte. Consemnîndu-le, în treacăt, am făcut-o în spiritul maximei antonpannești: „Prietenul adevărat este acela care te sfătuiește spre bine, iar nu care îți laudă slăbiciunile.”

Cred că, în perspectivă, poeta ar trebui să-și impună o mai mare condensare a discursului liric (pentru eliminarea repetițiilor lipsite de relevanță estetic-poetică), știut fiind dictonul latinesc: **non multa, sed multum**; de asemenea, o mai funcțională organizare a arhitectonicii de ansamblu a textelor, a structurilor, pentru a sugera „sensul”, direcția ideatică a comunicării poetice (în accepțiunea pe care G. Călinescu o dădea acestui cuvînt). Dar, iată, mă surprind în postura de sfătuitor, ceea ce pare a fi incompatibil cu talentul și spontaneitatea procesului de creație. Mi-amintesc de o vorbă a profesorului meu de română, pe care mi-o spunea cînd devenisem colegi de cancelarie. Dacă îi solicitam vreo sugestie, el îmi replica: „- Cunoști vorba: Nu-mi da sfaturi, știu să greșesc și singur!”.

Supuse unei severe trieri, din miile de poezii cuprinse în masivele volume de versuri ale Augustinei Vișan Arnold, s-ar putea selecta o mică parte, care, cizelate, expurgate de ceea ce reprezintă balast și elemente de infantilism, ar putea alcătui un volumaș de mărturisiri lirice, pasabile sub aspect poetic.

Silvia Adamek și resurecția prozei lirice

Am fost plăcut surprins, cu cîțva timp în urmă, de un dar trimis mie prin poștă, de la Brașov. Ce era în micul colet cu grijă împachetat? O carte cu titlul **Pentru cine înflorește Adonis**, avînd ca autoare pe Silvia Adamek! Primul gînd încolțit la lectura numelui autoarei s-a concretizat în întrebarea adresată propriei memorii: cine este ea și de unde mă cunoaște? Mi-am răscolit cotloanele amintirilor, să dau de vreo urmă care m-ar fi putut edifica, în vreun fel. Nu reușeam însă să găsesc mai nimic. Răsfoind cartea, dau, din întîmplare, de unele indicii topografice, legate de satul copilăriei mele, de orașul de provincie în care mi-am făcut studiile liceale și în care am funcționat un timp, ca profesor de limba și literatura română. Curiozitatea creștea tot mai mult. Repetam mereu întrebarea: cine este Silvia Adamek? După ceva timp, parcurgînd textul, printr-o asociație spontană, stimulată de evocarea unui hram care avusese loc la un schit dintr-un cătun aferent comunei mele natale, îmi reveni în minte numele unei foste eleve, Hulunaș Silvia, originară de prin acele părți. Imediat mi-am amintit că am întîlnit-o odată la Brașov, tot din întîmplare, într-o zi, în care mă aflam, la unul din frații mei, în vacanță. Atunci am aflat că fosta mea elevă Hulunaș Silvia devenise profesoară de limba română, se căsătorise și se numea Adamek. De atunci n-am mai întîlnit-o. Desigur că m-am bucurat, ca orice profesor, că o fostă elevă de-a mea a îmbrățișat activitatea profesorală, urmîndu-și dascălul. Mi-am amintit-o în postura de elevă. Parcă o văd și acum: foarte timidă, deosebit de atentă la orice nuanță din comentariile literare care se emiteau în clasă, excesiv de interiorizată, pasionată cititoare de literatură bună și foarte pudică, atunci cînd, bănuind că se exercită în ale scrisului, îi solicitam încercările literare, pentru a fi citite în cercul de literatură al elevilor Liceului „Iorgu Radu” din Bîrlad. Cu toate insistențele mele, n-am reușit să-i smulg nici o pagină din „producțiile” ei literare adolescente. Eram sigur însă că ele existau, dar erau cu strășnicie păzite de ochii indiscreți ai colegilor. Sensibilitatea ei era evidentă din întreaga sa comportare. Știam că situația familiei nu era una care să-i înlăture grijile existenței zilnice. Demnitatea o făcea însă să nu trădeze, în nici-un fel, faptul acesta. Voiam totuși s-o ajut, într-un fel, dar fără să-i lezez orgoliul. Ocazia s-a ivit, pe neașteptate. O studentă la cursurile fără frecvență avea de întocmit o lucrare de control și mi-a cerut ajutorul. M-am gîndit, imediat, la eleva mea, pe atunci în ultima clasă de liceu, care putea să-i redacteze lucrarea. Am contactat-o, i-am spus despre ce este vorba, i-am atras atenția că

lucrarea, odată întocmită, va conta și ca temă a ei pentru una din orele de literatură. I-am prezentat studenta, căreia, în prealabil, i-am sugerat că va trebui să recompenseze, într-un fel, munca elevei. Totul a mers foarte bine, pînă cînd, într-o zi, mi s-a înfățișat foarte stingherită, împlorîndu-mă să o scot din încurcătura în care o pusese „clienta”, oferindu-i nu știu ce cadou. I-am spus foarte clar că orice muncă cinstită se plătește și, ca atare, să se folosească, fără nici o reținere, de răsplată oferită.

Iată că peste ani și ani, fosta mea elevă îmi oferea, de data asta fără s-o mai agasez cu solicitările de a-mi citi din încercările ei literare, un dar prețios, o carte de gingașe evocări, reprezentînd debutul editorial. Gestul ei m-a bucurat peste măsură, mai ales că volumul reprezenta o reușită de necontestat.

Pentru cine înflorește Adonis este o carte cuprinzînd mai multe proze scurte, scrise cu o sensibilitate tipic feminină, ocolind cu grijă stilul romanțios, edulcorat. Volumul mi-a atras atenția, în primul rînd, prin aspectul lui grafic: copertă cu reale virtuți estetice, care reproduce o pictură de Franz Marc (**Două femei pe deal**), tehnoredactare corectă și inspirată, hîrtie de o foarte bună calitate. Cartea apărea la Editura Orientul Latin, din Brașov. M-am grăbit să o citesc cu atenție lăsînd la o parte orice fel de preconcepte critice și mărturisesc că am parcurs-o cu curiozitate și plăcere. Și-am descoperit o scriitoare talentată, stăpînă pe uneltele ei. Autoarea narează cu dezinvoltură, într-un stil fluent, în care construcțiile sintactice elaborate alternează cu construcțiile sincopate, eliptice, cu valențe sugestive. Discursul poetic e astfel adecvat ritmurilor interioare ale trăirilor. Tonul general e acela al unei confesiuni îmbibate de lirism, cu multiple nuanțe: nostalgice, ironice, umoristice, dar aproape permanent cu sonorități în registre grave. Substanța emoțională, în cea mai mare parte a textelor, e densă, cu accente uneori dramatice. În ansamblu, confesiunea ia aspectul unui **lamento** problematizant, cu aluzii livrești, cu metafore originale, ingenioase, uneori, care, laolaltă, conturează relatării o amprentă de intelectualitate lipsită de ostentație. Reușită (și de real efect estetic-poetic) este, atunci cînd e pusă la contribuție, **tehnica glisării**, aproape imperceptibile, înspre reveria fină, încît granița dintre faptul real și vis se estompează, dînd o tentă de ambiguitate rememorărilor. Multe texte sînt adevărate **poeme în proză**, izbutite, desigur. Am rămas însă cu impresia că, pe parcursul înșiruirii secvențelor confesive (de la o secvență la alta), se reiterează stările lirice, ceea ce contribuie la diluția substanței emoțional-ideatice. Unele proze nu aduc, efectiv, uneori, sub aspectul trăirilor, al dramatismului lor, o **nuanțare** a paletii stărilor sufletești. Unele texte ar fi putut fi mai concentrate pentru eliminarea efectului de **redundanță**. Cele mai izbutite estetic sînt acelea care au un suport epic mai consistent, ale căror reverberații lirice sînt nuanțat exprimate. (**Pentru cine înflorește Adonis, Romanța bunicului, Frumusețea mea, Hraina, Văruita,**

Tot mai aud vocea ta, Bela, Întoarceți spatele statuiilor ș.a.). Asemenea texte sînt acelea care ridică simbul epico-liric la statutul estetic de creații transfigurator-simbolice.

Autoarea ar putea fi mulțumită – mi-am spus la sfîrșitul lecturii cărții – de realizarea artistică a acestui debut editorial demn de remarcat și apreciat. Mărturisesc, printre primii care s-au bucurat de reușita autoarei, m-am numărat și eu, fostul ei profesor de limba română.

Cartea se bucură de o prefață semnată de acad. Eugen Simion și de o postfață iscălită de acad. Alexandru Surdu. În încheierea prefeței, Eugen Simion scria: „Este în aceste pagini sugrumate de emoție o bucurie și o lumină care vin de departe, din proza de început de secol. Trebuie să recunosc că-mi face bine această baie de sentimente și melancolie bucuroasă. Ca un asfințit de soare la început de toamnă.”

Retrospectivă lirico-reflexivă

Imi începeam acest **Caleidoscop memorialistic** cu niște neîndemînatice observații privind relația **general-individual, absolut-relativ, esențial-fenomenal**, despre **destin**, înțeles nu ca o fatalitate inexorabilă, ci ca ceva abisal, supus unei ieșităi nedescifrate încă, în care **întîmplarea** este un caz particular. Ceea ce mi-a rămas ca certitudine, după scurgerea unei vieți, este că omul e pârtaș, poate că în mai mică măsură, la **programarea** propriului destin, însă într-o măsură deloc de neglijat la **desfășurarea** lui, dacă dispune de curajul încercării, de înțelepciunea de a fi atent – cum spune Andrei Pleșu – „la fiecare detaliu al vieții zilnice, la fiecare întîlnire, la fiecare **accident**”, la **obstacol**.

În **Trei poeme filozofice dedicate Sandei**, mai precis, în **Poemul al doilea**, Constantin Noica face aluzie la răspunsul unei țărănci din nordul Moldovei, la întrebarea: **Cum se poate intra pe poarta atît de strîmtă și atît de frumos ornamentată a ogrăzii sale**. Țărancă i-a răspuns: „Pe lături!”, adică orientîndu-și trupul pe o parte și nu frontal, ca de obicei. Sanda Stolojan (căci ea este cea nominalizată în titlul poemelor menționate) mărturisește că și lui Emil Cioran i-a plăcut nu numai frumusețea expresiei, ci și substanța filozofică a ei. În poemul amintit, Noica nuanțează sensul sapiențial al răspunsului țărăncii, făcînd subtextual referire la comportamentul uman, confruntat cu mersul istoriei la un moment dat (à propos de „exilați” și de cei „rămași”, sub regimul totalitar). Răspunsul țărăncii mi-a dat mult de gîndit și mie, privind retrospectiv felul în care s-a fenomenalizat propriu-mi **destin**, în circumstanțele istorice cunoscute. Aș putea spune că și existența mea fenomenică s-a derulat contorsionat, și datorită trecerii „pe o parte”, printre hățișurile obstacolelor ivite în viață, într-o

perioadă plină de restricții sociale, ideologice și politice. Fără îndoială că un asemenea curs existențial nu a avut nici un nimb „eroic”, ci mai degrabă unul cenușiu, motiv pentru care nu am de ce să fiu încântat. Dar trecînd „pe o parte” prin poarta vieții, am încercat, cît de cît, să conștientizez și să ocolesc obstacolele, care, poate, m-ar fi anihilat fizic și mai ales moral.

Sensul vieții noastre, ființe ontologic-limitate, stă în încercările fiecăruia dintre noi de a ne depăși limitarea. M. Eminescu, arhetipul spiritualității românești, scria: „Omul conține în el o contradicțiune adîncă. Fiecare om are în sine ceea ce numim noi o **destinațiune internă**. Facultatea, puterea, voința chiar de a dezvolta mereu, de a produce prin sine însuși o viață nouă. Nu e nici un om mulțumit de a rămîne mereu etern pe același punct – omul e oarecum naștere eternă. Această devenire eternă află în om o putere numai mărginită. Din această contradicțiune a puterii mărginite și a destinațiunii nemărginite, rezultă ceea ce numim **viața omenească**. Viața e lupta prin care omul traduce destinațiunea sa, intențiunile sale în lumea naturei.” (Opere, VI, Ed. Aurelia Rusu, p. 493) Iar mai tîrziu, Emil Cioran, într-un eseu, *Omul fără destin*, scria: „Destinul, în accepția justă, exprimă o fatalitate proprie, individuală și revelatoare, care se grefează pe o fatalitate universală și se izolează în acest cadru. **Reprezinți un destin nu atît în măsura în care participi la esența universală, cît în măsura în care tinzi să realizezi o esență proprie.** (...) Imanența, esențialitatea și ireversibilitatea sînt notele esențiale ale destinului.” (...) „Adevărata bărbăție începe de acolo de unde ești convins că totul e inutil, și cu toate acestea nu vrei să consideri viața o serie de ocazii pierdute.” Pentru acest gînditor, numai oamenii care au destin, adică aceia care rezistă, încearcă, luptă, au destin; aceștia „au dreptul să vorbească de eroism și de bărbăție.”

Totuși, ceva misterios, încă de nepătruns, rămîne, în halo-ul învăluitor al destinului fiecăruia dintre noi, care ne lasă, mereu, un „gol” metafizic în conștiință. Destinul (viața noastră) e ca un:

Joc cu balonul pestriț

*Personajul în negru și cu fluier,
înarmat cu autoritate deplină,
imparțialitate și alte mărunțișuri,
ca un dirijor prestigios,
dă semnalul de începere.*

*Cele două puteri,
întotdeauna diferit colorate
și cu setea revanșei
înfiptă temeinic în vene,
încep programata dispută.*

*Fiecare şinteşte victoria, care,
ca o zână nu tocmai fidelă,
le surîde, alternativ,
cu vraja euforică a unei iluzii,
fascinantă,
ca irealitatea unei fata morgana.*

*Tăria lor se măsoară
prin „goluri”, marcate
în porţile abisului
după anumite reguli –
încălcate, adesea, în fierbinşeala jocului,
cu complicitatea cavalerului în negru.*

*Instrumentul –
un balon pestriţ,
însăşi viaţa noastră,
mîngîiat,
sărutat,
de cele mai multe ori
lovit:
nonşalant
şi – se-nţelege – amuzant;
solemn,
în decor oripilant
de artificii;
grosolan,
pe fundal sonor de invective
în timpan.*

*Destul de frecvent,
jucăria-miraj,
pigmentată bizar,
precum un zar,
se sparge – ca orice balon -;
dar lupta continuă,
căci se găsesc, pe loc,*

*altele-n loc,
menite să-ncingă
apetitul sau spaima de Gol
din privire
din suflet
din zbor.*

*Jocul propriu-zis –
în ciuda numelui
și a unor detalii de tehnică –
e vechi de când lumea;
tot atîta de vechi
ca duelul
dintre întuneric și lumină,
sau trînta dintre bine și rău,
cu care, în mai multe privințe,
se aseamănă.*

CUPRINS

DIALOGURI EPISTOLARE.....	5
DIALOG EPISTOLAR CU DEMOSTENE BOTEZ.....	5
DIALOG EPISTOLAR CU G.G. URSU.....	19
H. ZUPPERMAN (1908 – 1997) – PROFESOR ȘI PRIETEN.....	44
RELAȚIA CU TEATRUL BĂRLĂDEAN.....	74
ATRAȚIA MEA SPRE TEATRU.....	74
O ÎNTÎLNIRE CU RADU BELIGAN.....	76
CE ÎNSEMNA PENTRU MINE SPECTACOLUL TEATRAL.....	79
CRONICAR DRAMATIC.....	82
N. BARBU MĂ „ÎNVAȚĂ”, POST FESTUM, CUM SE SCRIE O CRONICĂ DRAMATICĂ.....	83
DIRECTOR DE TEATRU.....	86
ACTORUL CĂLIN BOTEZ, UMOREST ȘI MEMORIALIST.....	88
LAURENȚIU MĂRGINEANU, UN „IANKE” INEGALABIL.....	91
ACTRIȚA LIVIA UNGUREANU MĂ „STRIVEȘTE” CU „IRONIA” SA.....	93
CONSTANTIN MORUZAN ÎNTRE „FLATERII” ȘI „SUPĂRĂRI”.....	94
CONDIȚIILE LUI MIHAI ZIRRA.....	98
DRAMATURGUL GR. SĂLCEANU (1901 – 1980) PROPUNE MAI MULTE PIESE.....	99
GEORGE VASILESCU, UN „OMONIM” DRAMATURGIC AL POVESTITORULUI ION CREANGĂ.....	103
VIRGIL STOENESCU ȘI CULISELE PRESEI TEATRALE.....	106
CEZAR IVĂNESCU ȘI C. PAVEL VOR SĂ MĂ FACĂ „CELEBRU”.....	110
ION LUCA (1894 – 1972) – UN SCRITOR „URSUZ”?.....	113
TRAIAN GHEORGHIU (1906 – 1982) ȘI OFERTELE SALE DRAMATURGICE.....	115
UN MEȘTEȘUGAR AL PIESEI POLIȚISTE, ȘTEFAN BERCIOU.....	117
PAUL EVERAC DESPRE PROPRIA-I „PRODUCȚIE” DRAMATURGICĂ.....	120
SORIN POPA – UN DEVOTAT AL TEATRULUI BĂRLĂDEAN.....	123
VALENTIN SILVESTRU (1924 – 1997) SAU „DOMNU’ TEATRU”.....	133
ION LUCIAN PUNE O „PILĂ”.....	136
NATALIA DĂNĂILĂ E „DISTRATĂ”!.....	137
DESPINA MANOLIU-SADOVEANU ȘI VELEITĂȚILE DRAMATURGICE ALE SOȚULUI.....	138
DESPĂRȚIREA DE TEATRU.....	140

PROFESORATUL LA IAȘI.....	144
ARISTIDE HAZGAN – UN DIDACTICIAN EXEMPLAR.....	144
LAURENȚIU FAIFER, PROFESOR ȘI DRAMATURG.....	147
DESPRE PROFESORUL DE LITERATURĂ	151
D. IVĂNESCU NU MĂ MAI CUNOAȘTE	155
ANCHETAT DE PRIMUL SECRETAR P.C.R. AL JUDEȚULUI	156
CHILIPIR CU „AUR” LA BUDAPESTA	161
UN SCURT DIALOG EPISTOLAR CU DR. MONICA LAZĂR.....	165
UN LINGVIST IEȘEAN ȘI „APOLOGIA” VIRTUȚILOR ROMÂNEȘTI DIN PERIOADA NAȚIONAL-COMUNISTĂ.....	169
CONSTANTIN FRÂNCU ȘI PRACTICILE YOGA.....	171
„BĂDIA” VASILE NECULA ÎMI OFERĂ CA DAR ARBORELE GENEALOGIC AL LUI ALEXANDRU IOAN CUZA.....	173
„REAZEM AL NELINIȘTILOR” UNUI COLEG.....	175
UN PORTRET ENIGMATIC (SAU DESPRE „MISTERUL” FEMININ).....	181
ROMULUS BOTEANU ȘI CULTUL TRADIȚIEI „ACADEMIEI BĂRLĂDENE”	182
D.D. ȘOITU – PROFESOR ȘI ISTORIC AL CULTURII GĂLĂȚENE	185
INSPECTAT DE PROF. UNIV. DR. OV. S. CROHMĂLNICEANU.....	187
PROF. SERGIU ȘERBAN, COLABORATOR ȘI PRIETEN APROPIAT	189
UN DISTINS COLEG DE BREASLĂ – PROF. PETRACHE DIMA.....	198
O INSPECȚIE ȘI UN „BANCHET” ANULAT.....	201
O INSPECȚIE INOPINATĂ LA TECUCI.....	203
VASILE GHICA – OMUL, PROFESORUL ȘI AUTORUL SAVUROS DE AFORISME	204
„REVOLUȚIA” ȘI SPAIMELE UNUI POPĂ.....	208
ȘTEFAN MUNTEANU, CERCETĂTOR ȘI „PACIENT” AL BIROCRATIEI EDITORIALE	210
FLORIN MIHĂILESCU ÎMI REDĂ ÎNCREDEREA ÎN OAMENI.....	214
MĂRTURISIRE ÎN VÎNT.....	216
UN LINGVIST ROMÂN DE REPUTAȚIE MONDIALĂ: EUGENIO COSERIU	219
ADRIAN VOICA – POET ȘI CERCETĂTOR	224
UN ARTIST PLASTICIAN AIURITOR: ANTONYO ROMEO PĂLIE.....	227
UN MECENA AL CULTURII.....	231
UN MANAGER ABIL AL PRESEI ROMÂNEȘTI	233
AUGUSTINA VIȘAN ARNOLD, SAU DESPRE SCRIS CA ACT TERAPEUTIC, DEFULATOR	235
SILVIA ADAMEK ȘI RESURECȚIA PROZEI LIRICE	238
RETROSPECTIVĂ LIRICO-REFLEXIVĂ.....	240

***ACEASTĂ CARTE A APĂRUT CU SPRIJINUL FINANCIAR AL
SOCIETĂȚII „ACADEMIA BÂRLĂDEANĂ”***

ȘI AL DOAMNELOR

ELENA MONU

LILIANA SÎRBU

Apărut: mai 2006

♦

**Tipărit la S.C. IRIMPEX S.R.L. Bârlad,
Str. Republicii nr. 85
Tel./Fax: 0235 424170**

De același autor (selecție):

- **Literatura în școală, 1977.**
- **Compozițiile în școală, 1980.**
- **Teorie și analiză literară, 1993.**
- **Analize și interpretări literare, 1994.**
- **Victor Ion Popa - eflorescență policromă, 1995.**
- **Docendo discimus - eseuri de hermeneutică literară, 1997.**
- **Metodica studierii limbii și literaturii române, 1999.**

ISBN (10) 973-8399-82-3

ISBN (13) 978-973-8399-82-2